
SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

III(13), Issue 62, 2015

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Vice-Rector, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Valentina Orlova, CSc in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe
BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and coauthors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

The journal is listed and indexed in:

INNO SPACE SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR: 2.642

DIRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

GOOGLE SCHOLAR

CONTENT

Letter as meta-genre (on the material of mash notes of Ukrainian writers at the end of XIX – beginning of the XX century) <i>A.V. Ilkiv</i>	6
Genre Stratification of the English Corporate Imitation Discourse <i>O. Ivantsiv</i>	10
Juxtaposition of Linguistic and Non-Linguistic Content in English Linguistic Lexicography <i>O.O. Kaliberda</i>	12
Language and culture in the USA in the 19th century: eye-witness accounts <i>R. Kritsberh</i>	16
“Secondary text” as a communicative and cognitive phenomenon in the Old Ukrainian language of the second half of 17th century (in the manuscript “Lives of the Saints”) <i>J. Oleshko</i>	21
Popular Science Texts in the Sphere of Fitness <i>I.B. Pavliuk</i>	25
Reading beyond the Dada Engine: History and Myth in Mario Vargas Llosa’s <i>La guerra del fin del mundo</i> <i>K. Sembe</i>	29
Differentiation of communicative strategies and tactics in the Internet interviews <i>Y.O. Tomashchuk</i>	33
Проект корпусного словника українських колокацій <i>T.V. Бобкова</i>	37
Кіберфлемінг як вид інвективної комунікації в електронному просторі <i>H.M. Дайнека</i>	41
Первоэлементы бытия в лирике А. Фета <i>H.A. Инденко, K.B. Задирака</i>	46
Екстралінгвальні та інтралінгвальні аспекти параметризації метатерміносистеми сфери комп’ютерних технологій англійської мови <i>M.A. Кізіль</i>	50
Компьютерная паралингвистика текстов контактных языков <i>B.C. Крылов</i>	55
Деякі структурні характеристики темпоральних аспектів просодії при формуванні маркерів емоційності в театральній радіо постанові (на матеріалі аудіо записів радіо вистав) (Експериментально-фонетичне дослідження) <i>K.V. Лисенко</i>	58
Прагматичні функції плеоназмів у сучасному англомовному медіа-дискурсі <i>Ю.В. Літкович</i>	62
Вербалізація концепту TEMPTATION в англомовних релігійних лексикографічних джерелах <i>H.B. Матушевська</i>	65
До питання статусу біблійної символіки в семантичній площині фразеологічних одиниць <i>O.O. Решетняк</i>	72
Стильова своєрідність українських сатиричних та гумористичних віршів XVIII ст. <i>B.B. Сарацин</i>	75
Семантичні та компонентні особливості фразеологічних одиниць фразеосемантичного поля "ходити за кимось невідступно" в українській та англійській мовах <i>H.Ю. Тодорова</i>	80
Принципи укладання тлумачного латинсько-українського ентомологічного словника-довідника <i>Г.М. Шпинта</i>	84

Letter as meta-genre (on the material of mash notes of Ukrainian writers at the end of XIX – beginning of the XX century)

A. V. Ilkiv*

Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: annilkiv@rambler.ru

Paper received 25.07.15; Accepted for publication 04.08.15.

Abstract. The article deals with meta-genre character of a writer's letter in the context of mash notes of Ukrainian writers-modernists. To avoid terminological misunderstanding, the author suggests to consider fictional and nonfictional prose as upper genre, in the structure of which such meta-genres as epistolary, memoirs, diary, notebooks, autobiographies, necrology are functioning.

Keywords: letter, writer's epistolary, meta-genre, genre synthesis, genre matrix, upper-genre (hyper genre), letter genre modifications

Introduction. The writer's letter as a complicated genre formation hasn't been recently studied in a proper way in the literary studies. There are several reasons for this. Firstly, the writer's letter goes beyond the literature alone, due to philosophical and psychological background of textual ideology. Epistolary art for epistolary communicators is the experience of selfhood and the experience of loneliness relief. The letter has become one of the methods to overcome personal unity. That is why the letter's purpose goes beyond the epistolary dialogue and transfers into artistic act of self-reconstruction, acquiring existentially important role for the writer. The letters are becoming the artistic field of developing the existential subjectivity for the author, and the beneficial material for the research of the author mythological process, author self-consciousness and the specifics of literary way of thinking for the literary scientists. Secondly, European literary studies defines a letter too broadly, as literature as a whole, that leads to the loosing of its genre boundaries. Zh. Derrida, the French philosopher and literature theorist, states that "a letter or epistolary is a combination of genres, including all genres and literature as a whole". Such metaphorical letter representation includes address, directing to the reader as immanent literature content. But the possibility of including all literary genres into the letter does not confirm the reality. In fact, a letter may include small genre forms into its compositional structure (poems, essays, novels, stories, literary critical articles, sketches, critical reviews, comments, etc.), but large genre forms (novels) cannot be included in the letter structure due to its text volume. These genres can be synthesized with a letter, creating new genres of fictional literature, e.g., a novel in letters or poems in letters. However its belonging to the belles-lettres is obvious. Taking into consideration the above-mentioned information, we believe that letter research as meta-genre will allow to define its genre peculiarities, to amplify the theory of this genre and to determine its place among other literary documentary genres of literature. All this determines the significance of this research.

Brief review of publications. The problem of diffusion as genre synthesis is conceptual in modern science of genres. Theorist of literature, Yu. Kovaliv, defines genre synthesis as "general tendency of such structures to integrity, unity and interconnection, poly-genre system, which is genetically driven art syncretism and the focus of writing on the artistic acquiring of the environment" [3, P. 44].

Theorists of literature focus their attention on the literary works, that are not included in the recently defined genre matrix, go beyond established forms of literature, develop-

ing a unique "upper" genre. Yu. Podlubnova, a Russian scientist, suggests to differentiate between mega-genre and meta-genre. She defines meta-genre not only as specific generalization, but outside genre structure, which inter genre syncretical formation is its main differentiating feature. V. Khaliziev, a Russian theorist of literature, considers that literary documentary plays a conceptual role in the structure of meta-genre constructions. This is because the approach to the literary documentary from the point of view of traditional genres does not allow to embrace aesthetic and intentional fields of non-fictional literature, that causes the necessity of using the meta-genre matrix.

In the Ukrainian literature studies the theoretical category of meta-genre is represented in the works of T. Bovsunivska, O. Halych, Yu. Kovaliv, E. Solovey, O. Stuzhuk, O. Rarytskiy. Yu. Kovaliv defines meta-genre as "outside genre, that embraces other genre forms" [6, V. 2, P. 30]. O. Halych determines this category broader: "it is a synthetic inter genre and adjoining formation that has all features of all three literary genres, including genres of science and art, united by specific feature" [3, P. 27]. Broader definition of meta-genre is proposed by O. Rarytskiy. He defines meta-genre as "a peculiar new imaginary model of the world or its parts, the structural peculiarity of which is genre syncretism, mega imaginary artistic structures, based on the author's ability to acquire artistic experience" [8, P. 43]. The above mentioned theorist of literature defines meta-genre as entire literary documentary prose, as outside genre and inter genre formation. He states that genre syncretism due to which "texts of various genres and spheres are read as the entire artistic integrity", is the main feature of literary documentary text [see 8, P. 37].

Summarizing theoretical results of modern genre studies, we can state that the notion "meta-genre" has two main meanings: in narrow sense it is a specific system of genres with certain characteristic features; in broad sense it is an outside genre structure, an established invariant of many historical means of artistic modeling of the world, ambivalent approach to understanding of which is connected with the elements that are beyond the literature – psychological, philosophical, ideological; it is a diffusion of various stylistic elements, that is meta-genre goes beyond the literature field.

The objective of the article is to reveal meta-genre characteristics of a letter as a whole outside genre structure.

Matter and methods. The research is carried out on the material of mash notes of the Ukrainian writers at the end of XIX – beginning of the XX century – I. Franko, O. Ko-

bylyanska, L. Ukrainka, V. Vynnychenko, A. Krymskyi. M. Kotsyubynskyi. Taking into account a great amount and dissimilarity of the original material, the research will be based on complex application of historic and genetic, descriptive, biographical and structural methods, as well as the method of material collection and systematization. Such complex approach will give an opportunity to carry out the analysis of epistolary works of the Ukrainian writers from the point of view of genre characteristics.

Results and its discussion. On the basis of the above stated theoretical results we can state that literary documentary prose, to which epistolary belongs, can be widely described in the context of meta-genre, because it is characterized by the combination of the following meta-genre features:

The unity of literary features and features that go beyond literature that comprise the literary and documentary integrity of the text.

In the context of mash notes of V. Vynnychenko and O. Kobylyanska we can demonstrate the unity of literary, philosophical and psychological elements in the structure of epistolary text. The letters of O. Kobylyanska and the letters of V. Vynnychenko to his lover RosaliyaLifshyts were based on the philosophical ideas of F. Nitsche, particularly the idea of male domination over female one.

The beginning of love V. Vynnychenko associates with so called "lower instincts". Differentiation of concepts "love" and "affection" by the writer is similar to the division of love into Eros and Agape. And according to the epigram of V. Vynnychenko that "love is blossom that grows up rare vegetable, that is love. There is no fruit without blossom, and not every blossom turns into fruit" we can state that erotic love is primary, but true feelings can arise out of this love. The research of life and epistolary experience of V. Vynnychenko as "a collector of male victories", and one of the most important Don Juans of Ukrainian modern literature, shows the maintenance of erotic love discourse, so little developed in the literary works of Ukrainian writers. Vector similarity of "love concept" in the philosophical tractate of F. Nitsche and literary documentary works of V. Vynnychenko is determined by the similarity of life experience, common emotional stress – parental instinct failure. Also common topics of philosophic reflections of German speculator irrationalist and Ukrainian modernist writer have become love and marriage, woman sacrifice in marriage, loneliness and death. But not all their epigrams are identical, that is why we are not talking about direct translation, but interpretation, transformation of Nitsche's ideas on the attitude of life, epistolary texts and belles-lettres of V. Vynnychenko.

Intimate epistolary of O. Kobylyanska with philosophical conceptions of Nitsche is similar because of loneliness motive in her literary works. Loneliness in the literary works of Nitsche and O. Kobylyanska is represented as one of the forms of self-cognition and self-deepening. So, Zarathustra of Nitsche goes to the mountains to hide from people, to enjoy his spirit and loneliness. In the autobiography in letters O. Kobylyanska confesses that loneliness stimulates her artistic work ("Loneliness, soul loneliness is disgusting feeling for people that surround me, it gave me drive to write everything that worried me" [2, P. 214]). After that loneliness has become psychological form of melancholy ("Despite being cheerful for hours,

even a naughty girl, alone I was feeling sad, almost melancholy – I was not feeling well" [2, P. 210]).

The development of genre stylistic modification system, genre syncretism, among various genres of belles-lettres (letter-confession, letter-poetry in prose, letter-novel), as well as forms of literature (e.g. open letter, publicistic writing in letters is considered to be syncretism of publicistic writing and belles-lettres).

The main genre stylistic modifications of a mash note of XIX-XX century are as follows:

Artistic letter with elements of poetry in prose, in which lyrical beginning dominates. More often such modification of intimate letter can be found in the literary works of Lesya Ukrainka and M. Kotsyubynskyi.

The letter of L. Ukrainka to the death sick Serhiy Mergynskyi, written by the writer during living together with her lover in Minsk "your letters always smell like faded roses..." is traditionally considered by theorists of literature as poetry in prose. Nevertheless this letter was also written as a poetical drama "Obsessed" during one of the most difficult nights of the writer near the bed of sin Mergynskyi ("poor, faded blossom"). In the notes to the academic publication of works of L. Ukrainka to this novel, epistolary form of this novel is defined, that lives its own literary life and goes beyond the boundaries of epistle as a whole. This letter is endowed with rhythmic melody, common for poetry ("Oh, I have known another life, full of harsh happiness, filled with sorrow and grief, that burnt and worried me and forced me to wring hands and hit, hit against the ground with a wild desire to die, to disappear from the world, where happiness and grief were madly interwoven" [9, V. 1, P. 257]), and alarming alliteration of "r" ("Through the darkness to the space I raise my hands to you: take me, take me with you, this will be my rescue. Oh, rescue me, my darling! May white and pink, red and blue roses fade" [9, V. 1, P. 257]).

In the letters of M. Kotsyubynskyi to his wife Vira Deisha, he realized intense detalization of his story telling ("I am going to finish my journey at last, that may have bored you. Where can I pad out this trifle!" [11, P. 48]), but he may have planned to use epistolary descriptions as artistic markers to the future belles-lettres writings. That is why most of his letters are read as poetry in prose, that give us reasons to talk about intimate epistolary of M. Kotsyubynskyi as epistolary prose.

Autobiography in letters is a genre development of modern epistolary, because we cannot find syncretic genre in the romantic model of the letter. Autobiography in letters is a poly-stylistic and poly-genre formation, where letter genre (with its genre modifications of "epistolary critics" and "epistolary publicism") and documentary artistic genre of autobiography are interrelated. Such genre modification can be found in epistolary heritage of O. Kobylyanska ("autobiography in letters to professor Smal-Stotskyi") and the autobiography of A. Krymskyi in the letters to his best fellow B. Hrinchenko.

Epistolary publicism. Such modification of epistolary genre can be found in the letters of I. Franko and A. Krymskyi.

Scientific problem of epistolary subject matter of A. Krymskyi has become a determinant of the complicated genre structure. The main topic of scientific discussions within epistolary text is linguistics problem, particularly Ukrain-

ian spelling norms, language clarity problems, etc. More often A. Krymskyi holds epistolary publicistic discussions with Ohonovskyi, Hrinchenko and L. Ukrainka.

Syncretism of epistolary and publicistic styles is also significant for intercultural epistolary dialogues of I. Franko with E. Ozheshko. Reflection of vertical context in the letters of I. Franko to the progressive writer Eliza Ozheshko, representing various interests of Halytskyi and Polish middle class at the end of the XIX century, has become very important cultural marker. One of the main constant of these letters is evaluation / reevaluation of the literary process in Ukraine, particularly in Halychyna of that time.

The main semantic code of intercultural communication of E. Ozheshko and I. Franko is inter-popularization of national literatures. I. Franko skillfully highlights the key points not only in the sphere of Ukrainian writing, but also in history, geography and linguistics. He suggests Ozheshko to get acquainted with the works of Draho-manov, Ohonovskyi, Barvinskyi, Kostomarov as the outstanding scientists and thinkers of that time.

Epistolary critics is common for epistolary heritage of A. Krymskyi, I. Franko, O. Kobylanska, L. Ukrainka.

The attempt of creation of a certain literary canon, hierarchy can be found in the epistolary dialogue of I. Franko with E. Ozheshko. In one of the letters he suggests the writer to pay attention to the works of P. Myrnyi (particularly, his highly evaluated novel "Prostitute"), and among Halytskyi writers he emphasizes only the works of Yu. Fedkovych and N. Kobrynska. He has recognized the talent of N. Kobrynska since her first novel "For a living". I. Franko also informs E. Ozheshko about N. Kobrynska's attempt to publish "Female Almanac", showing her favour to the activation of so-called "woman consciousness" in Halychyna. Three years later E. Ozheshkowrote autobiographical novel "Mr. Hraba" (1869), so lively describing "woman question". The problem of women was also described in her publicistic work "A few words about women" (1870) and fiction "Late love", "Sylfidy", "Vatslava's diary", "Marta", "Interrupted harmony".

Epistolary critics can be often found in the letters of L. Ukrainka to O. Kobylanska. Critical review of the novel "Ill-mannered woman" can be found in the letter, dating January, 30, 1900: "What a great novel "Ill-mannered woman"! What a wonderful impression it made on me. So picturesque landscapes! There is no writer as you that can portray the landscapes so nice. I do not know how can I appreciate you for that, because I like landscapes in literature very much and I always feel lack for that in our writing" [4, P. 54], further she analyses the character of Paraska, gracefully talk about sexual and erotic character of this novel: "Do not think that I do not like this novel, there is nothing rude about it, the strongest places are like fortissimo for a good pianist, that can never be rude" [4, P. 67].

Epistolary critics and epistolary publicism of a modern letter is featured by fragmentarity, the ability to change topics without any presuppositions or justifications, points of view. As a rule, it is an immediate "live" literary emotion, or better to say, an emotion to the literature, in which unawareness of literary stereotype and independence from scientific practicability or argumentation create a feeling of authenticity, unbiased evaluations and positions of epistolary communicators.

The composition of documentary characters in the light of artistic worldview. In O. Kobylanska's letters to V. Stefanyk their documentary biographic characters are realized through literary concepts of "Red Rose" and "White Lily". Their letters can be read as novels or poems in prose, the main motive of which is the soul and heart confession of epistolary communicators. In the tradition of the English lingua culture of the Victorian Period a White Lily symbolized spiritual and platonic affection, and a Red Rose symbolized physical love and women's sexuality. In one of the letters to V. Stefanyk, O. Kobylanska's virtual confessor/communicator is her own loneliness, that is her alter melancholic ego. V. Stefanyk supports a metalanguage, suggested by O. Kobylanska, and in his letter's response he uses this symbol of pure and platonic affection to represent the doubtfulness of his feelings: "Now your lily is mine. I carried it bitterly. On my way I was afraid of having burnt it in my hands. In the forest I bathed it like a baby" [5, P. 79], but afterwards he models the following situation: "I must tell you: I killed your lily. I do not like this flower – it is so white that a man must spoil it. May angels keep it because it is their flower... I love a red flower and a yellow one... I will give you a yellow and a red flower. And your lilies will die" [5, P. 79-80]. Apart from writers' epistolary, these symbols find their implementation in belles-lettres.

The combination of the main epistolary features gives us the grounds to interpret a letter as a genre. However, most Ukrainian theorists of literature define meta-genre as literary and documentary prose, but within its boundaries they talk about the system of literary and documentary genres, that function in this genealogical matrix, particularly in letters, memoirs, diaries, autobiographies, necrologies, literary portraits, notebooks, etc. We should also take into account that each of these genres have their own system of genre and stylistic modifications. To avoid some terminological misunderstanding we suggest to divideliterary and documentary literature into "upper-genre" and "meta-genre" (according to Yu. Podlubnova), i.e. is literary and documentary prose is considered to be "upper-genre" in which such meta-genres as epistolary, memoirs, diaries, notebooks, autobiographies, necrologies, etc. are functioning.

If we interpret meta-genre as "leading genre", on the basis of which genealogical modifications occur, a letter has its meta-genre history in world literature. A letter as meta-genre has become a basis for the creation of new epistolary forms, e.g. a publicistic letter-article ("Letters about Nature" by O. Hertsen), letters of philosophical tractates, a novel in letters (popular in XVIII century), letter-report ("Letters from Africa" by H. Senkevych), poetical letter-message ("Alive, Dead and Not Born" by T. Shevchenko).

Conclusions. Research of epistolary as meta-genre, as an integral structure that goes beyond genre, will allow theorists of literature to discover new sense fields in epistolary texts, the peculiarities of authors' intentions on the way to transcendency, to explore genre stylistic modifications of a letter as genre "expansion" that lead to the creation of "genre in genre". Finally, the interpretation of a letter as meta-genre expands the boundaries of available instruments, referring a letter to different discourses (ethical, psycholinguistic, cultural or historical).

REFERENCES

- [1] Halych, O. Meta-Genre in the System of Gender and Genre Studies // The Journal of Luhansk national university named after T. Shevchenko. – 2009. – № 18. – P. 25 – 28.
- [2] Kobylyanska ,O. Words of Affected Heart. Diary. Autobiographies. Letters. Articles and Memoirs. – K., 1982. – 359 p.
- [3] Kovaliv, Yu. Genre Stylistic modifications in the Ukrainian Literature: Monograph. – K., 2012. – 191 p.
- [4] Kostenko, A. Lesya Ukrainka / Edited by V.P. Sychevskyi. – K., 2006. – 512 p.
- [5] Love of Famous Writers in the Letters and Life: a Collection of Artistic and Documentary Essays / Edited by V. Kyrlyuk. – K., 2008. – 496 p.
- [6] Literature Encyclopedia in 20 Volumes. V.2. – K., 2007. – 606 p.
- [7] Myronets, N. Epistolary Dialogue of V. Vynnychenko with R. Lifshyts // A Word and Time. 2007. – №9. – P.48-56.
- [8] Rarytskyi, O. Artistic Documentary Prose as Meta-Genre: the Problem of Reception and Interpretation, Peculiarities of Occurrence and Functioning // A Word and Time. 2014. – № 11. – P. 37 – 48.
- [9] Ukrainka, L. Collected Edition in 12 Volumes. V. 1. – K., 1979.
- [10] Franko, I. Collected Edition in 50 Volumes. V. 49. – K., 1986. – P. 462.
- [11] I Am so Closed to You. Letters of M. Kotsyubynskyi to his wife O. Yermolenko and others. – K., 2007. – P. 4-17.

Genre Stratification of the English Corporate Imagemaking Discourse

O. V. Ivantsiv

Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Paper received 22.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Abstract. The article focuses on analyzing genres of the present-day English corporate imagemaking discourse. The genre system of the studied discourse includes three groups of genres, such as traditional PR-genres, PR-genres that are not used by journalists and function outside media and genres with an indirect image strategy. All of them are united by a single communicative purpose – to create a positive corporate image of a company. Image genres are marked by artificial nature, orientation at the values and interests of the communication participants and responsibility of the author of the text before the company and the consumers of its product.

Keywords: corporate imagemaking discourse, genre, linguistic genealogy, genre system, PR-text

Introduction. The present research offers analysis of the genre system of the English corporate imagemaking discourse. Corporate imagemaking has become one of the most quickly developing areas of discourse. This resulted from several factors, including the availability of new technology in business communication, a massive information explosion, and, as a consequence, the compulsive nature of advertising and promotional activities in business and the essentially competitive nature of many business activities.

The choice of the object of this study is primarily due to the increase in the value of communication in business, which determines the importance of its research for optimization and efficient organization. To improve the positioning of the company and its products in the public consciousness, to build and maintain a rapport with both existing and potential customers and shareholders, to enhance competitiveness, to gain a good reputation and to increase profits, companies need to create a positive corporate image and establish effective communication and information processes, which requires a more detailed analysis of communication in the sphere of corporate imagemaking.

The problem of genre stratification of various discourse types has repeatedly attracted the attention of scholars working in the fields of functional stylistics and linguistics. This interest indicates that certain types of discourse have already been sufficiently shaped, since any discourse exists within genres and manifests itself through them, and the investigation of such discourses has reached the stage of knowledge generalization. We consider the present-day English corporate imagemaking discourse to be on the abovementioned stage, which requires the study of its genre system.

Literature review. Linguistic genealogy was initiated by an outstanding philosopher and literary critic M. Bakhtin [2], who developed a universal theory of speech genres, the cornerstone of which is utterance as a single real unit of communication. In his essay *The Problem of Speech Genres* the scholar defines genres as “relatively stable thematic, compositional and stylistic types of utterances” [2, p. 241–242]. The researcher stresses the inexhaustible diversity of speech genres caused by the richness and variability of the forms of social life.

An important place in genre studies is occupied by the sociorhetorical concept of genre formulated by John Swales in his book *Genre Analysis* [7]. His vision of genre as a communicative event, a means of achieving the communi-

cative purpose which belongs to the parent discourse community, is one of the most recognized in linguistics. Following M. Bakhtin, the scholar points out that communicative purpose is a privileged criterion for genre identification and classification and thus acknowledges the existence of the rich amount of genres that function in various spheres of human life.

The theoretical framework of present-day Ukrainian genre analysis has been set by F.S. Batsevych [3; 4]. The scholar defines speech genres as thematically, stylistically and compositionally established types of utterances – vehicles of speech acts – united by the communicative purpose and the speaker’s intention with due regard for the recipient, the context and the communicative situation [3, p. 177]. As F.S. Batsevych emphasises, the illocutionary force of speech acts is subjected to the addresser’s strategy and tactic [3, p. 342].

An important contribution to linguistic genealogy has been made by T.V. Yakhontova, who treats genres as complex phenomena with three interrelated dimensions: socio-communicative, sociocognitive and linguistic [8, p. 73]. The main characteristics of genres are integrity, completeness, internal dynamism, adaptability and the tendency to make “inter-genre” connections [8, p. 110]. According to the researcher, genres do not exist in isolation; they always overlap and interact in the communicative process. T.V. Yakhontova has elaborated an eight-stage analytical model of genre analysis, which considers all multi-level genre characteristics. The procedure of complex genre analysis starts with clarifying contextual factors of genre functioning, further focusing on genre substrates and communication channels, principles of corpus selection, formal structure of texts and their spatial localization, cognitive structuring of texts in terms of functional units and rhetorical strategies, and identifying genre elements and linguistic features; then a reverse analysis is performed aimed at verifying the obtained results and contrasting several corpora in order to reveal intergeneric differences and similarities. The researcher has also developed a “genre portrait”, or a genrogram, for generalizing the most important genre parameters obtained during the analysis [9, p. 13–14].

Objective. The present study is aimed at analyzing the genre system of the English corporate imagemaking discourse and revealing the prominent features of image genres.

Methods. The object of the research is the system of genres of the present-day English corporate imagemaking discourse. The methodology used in the study is based on the general scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis as well as on the procedure of genre analysis.

Results and Discussion. The basis for the classification of image genres within the English corporate imagemaking discourse is the system of PR-genres developed by A.V. Aksenova and T.V. Anisimova [1]. Taking into consideration the nature of the recipient and the means of implementing image function, genres in the above-mentioned discourse can be classified into three groups.

1. Traditional PR-genres which have become the focus of research interests of scientists working in the fields of genre studies and text linguistics. O.D. Krivonosov [5] proposed a typology of PR-texts according to their "readiness" for publication. They are divided into basic and related that do not correspond to all the features of a PR-text (slogan, resume, press review). Among basic PR-texts there are primary and media texts with sufficiently well-marked characteristics of a PR-text (image article, image interview, case story). Primary PR-texts are subdivided into simple (press release, backgrounder, factsheet, biography, byliner, greeting, invitation, statement to the media) and combined (newsletter, press kit, booklet, brochure).

PR-text is defined as a simple or combined text initiated by the basic PR-subject, which contains PR-information, functions in the space of public communications, serves the purposes of forming or increasing the publicity capital of the basic PR-subject, is addressed to a particular segment of the public, has a hidden authorship and is distributed by mail, personal delivery or through the media [5]. The main functions of a PR-text genre are informative, communicative and the function of influence which lies in the formation of the positive attitude of the target audience to the PR-subject [6].

Since the main objective of PR-genres, which consists in the formation of the image capital of a company or an individual, coincides with the objective of the studied discourse, they appear to be image genres.

2. PR-genres that are not used by journalists and function outside the media. They include genres belonging to institutional oral communication. The specific characteristics of

these genres is that they are directly addressed to the target audience of a certain imagemaking event with the aim of increasing publicity capital of the subject (presentations and receptions, forums and conventions, open days, seminars and conferences, corporate events and anniversaries, exhibitions, contests and competitions).

In addition, this group includes genres that function on the Internet where each company has its official website and posts materials, most of which have an image potential [1, p. 22].

3. Genres with an indirect image strategy. These genres are aimed at producing a perlocutionary effect and a predictable reaction of the recipient. This category includes genres of the related discourse types, which have an image potential. Almost any genre, if properly oriented and structured, can become an image genre and enlarge this group [1, p. 21-22].

Such image genres contain additional information about the benefits of a company that do not contribute to the accomplishment of the main genre objective, but are aimed at evoking a predictable psychological reaction of the recipient and at changing his/her thoughts about the initiator of communication [1, p. 22]. Moreover, image-related aspects of these texts should serve interests of the target audience in order to programme its response.

This group of genres includes [1, p. 21]:

- newspaper genres (article, correspondence, reportage, commentary, review, report, questionnaire, survey, etc);
- television genres (video, conversation, interview, discussion, debate, press conference, talk show, etc);
- oratorical genres (business speech, propaganda speech, anniversary speech, welcome speech, announcement, etc).

Conclusions. The conducted research of genre stratification of the English corporate imagemaking discourse has allowed us to distinguish three groups of genres united by a single purpose of creating a positive corporate image of a business company. The characteristic feature of this genre system is that it covers related discourse types and their genres, since any genre can be an image genre if it meets specific requirements and contributes to forming a positive opinion of the initiator of communication. The typological characteristics of image genres are their artificial nature, the orientation at the values and interests of the communication participants and the responsibility of the author of the text before the company and consumers of its product.

REFERENCES

- [1] Aksenova, A.V. The principles of constructing the PR-genres system / A.V. Aksenova, T.V. Anisimova // Science Journal of Volgograd State University. – Volgograd, 2014. – № 1. – P. 20–25.
- [2] Bakhtin, M.M. The problem of speech genres / M. M. Bakhtin // Estetika slovesnogo tvorcestva. – M.: Iskusstvo, 1979. – P. 237–280.
- [3] Batsevych, F.S. Basics of communicative linguistics : textbook / F.S. Batsevych. – 2nd ed. – K.: Akademiya, 2009. – 376 p.
- [4] Batsevych, F.S. Linguistic genology: problems and prospects / F. S. Batsevych. – Lviv : PAIS, 2005. – 264 p.
- [5] Kryvonosov, A.D. PR-text in the system of public communications / A.D. Kryvonosov. – 2nd ed. – SPb.: Peterburgskoe Vostokovedenie, 2002. – 288 p.
- [6] Sharabarina, N.E. Communications in the system of public relations : models of functioning and typological characteristics of texts : abstr. dis. cand. philol. sc.: 10.01.10. «Journalism» / N.E. Sharabarina. – M., 2004. – 24 p.
- [7] Swales, J.M. Genre Analysis : English in Academic and Research Settings / J.M. Swales. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 260 p.
- [8] Yakhontova, T.V. Linguistic genology of scientific communication / T.V. Yakhontova. – Lviv : VTs Ivan Franko National University of Lviv, 2009. – 419 p.
- [9] Yakhontova, T.V. Linguogenology of present-day Anglophone science : abstr. dis. doc. philol. sc.: 10.02.04 «Germanic languages» / T.V. Yakhontova. – K., 2014. – 36 p.

Juxtaposition of Linguistic and Non-Linguistic Content in English Linguistic Lexicography

O. O. Kaliberda*

Department of Foreign Languages and Methods of Teaching
Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: oksanakaliberda@ukr.net

Paper received 22.07.15; Accepted for publication 28.08.15.

Abstract. Recently, there has been an increase of interest in the studies focusing on presentation of semantic structure of a word in a linguistic dictionary and types of information that are used to demonstrate the meaning of a headword. It has been shown that a theoretical difference exists between a dictionary and encyclopaedia. However, in practice, both types of information (linguistic and encyclopaedic) are deeply intertwined in a linguistic dictionary, since there are not so many words in language that can be described only linguistically without attaching background knowledge of encyclopaedic character. This paper presents that comprehensive explication of a word in a dictionary is possible to attain only by fixation of both types of information.

Keywords: *linguistic information, encyclopaedic information, English lexicography, extralinguistic knowledge, linguistic dictionary*

In all cultures with a developed written system encyclopaedias and dictionaries, which tend to accumulate and describe factual and linguistic information of a certain society, have always been a repository for codification, preservation, and transmission of knowledge in time and space. In theory linguistic lexicography is opposed to encyclopaedic lexicography, but, in practice, this provision is often violated. The aim of this paper is to study theoretical issues and to reveal main trends of English linguistic dictionaries encyclopaedisation.

Linguistic debates with regard to theoretical difference between a dictionary and an encyclopaedia are held as a part of a discussion about whether it is possible to distinguish semantics, pragmatics, and deixis. Semantics is the relation between signs and their meanings. Pragmatics implies the relation of signs to an interpreter [7, p. 484] (i.e. between signs and those who use them) therefore it has a connection with a general non-linguistic context, and thus it is relevant to the whole world and an individual. That is why the intention of a linguistic dictionary is an explication of lexical unit's semantic and pragmatic peculiarities, and encyclopaedia – deictic content of a lexical unit.

Semantics represents linguistic knowledge and pragmatics reflects extralinguistic knowledge of native speakers and their communicative interaction. Dichotomy of general knowledge into linguistic (lexical) and non-linguistic (encyclopaedic) is considered by researchers in two directions. Some linguists advocate a clear distinction of these two areas according to types of dictionaries. So B. Raskin [22, p. 92] says that linguistic knowledge is defined as knowledge of a native speaker by virtue of his knowledge of a language and it may include awareness of the meaning of words and ways of their collocability. Encyclopaedic knowledge, on the other hand, is defined as what a native speaker knows about the world in which he exists and it does not enter into his linguistic knowledge. That is why these two types of information have to be separated. G. Lakoff [20, p. 172] also points to the difference between a linguistic dictionary and encyclopaedia, namely the difference between definitional and encyclopaedic knowledge about words. Dictionary differs from encyclopaedia in treatment of lexical units. It provides information about meaning of words, but not about their referents. Dictionary entry registers formal and morphosyntactic characteristics of a headword, but it does not impart knowledge about its relations with object of reality. So a linguistic dictionary

contains information about names in language, whereas encyclopaedia – about carriers of names.

Every dictionary includes semantic information about a word, which is considered exclusively linguistic by its nature, and represents only part of native speaker's knowledge about the world. Human knowledge of the world is revealed completely only in encyclopaedia, which is assumed to be aside from linguistic system as a whole. Dictionary information is regarded as conceptual (i.e. abstract), and encyclopaedic information is perceptual (i.e. it refers to observation). D.A. Cruse [12, p. 395-396] considers encyclopaedic knowledge as everything that is presented in a conceptual whole. Dictionary information is information that inherent to words. Words and concepts exist in close and interdependent relations, but it is more convenient to treat words in terms of their semantic properties, but not the same properties as that of the concepts associated with them. But, as the word is closely related to the concept, then its main function comes to activation of a concept associated with it. Thus the main part of dictionary entry information indicates which concept a word associated with. Hence the purpose of a dictionary is to identify a concept, but not to define it in detail.

Presentation of a word in a linguistic dictionary concentrates on linguistic parameters (orthography, orthoepy, meaning, derivatives). In encyclopaedias information also sometimes contains linguistic characteristics of a word, although, most of the information goes much further. In encyclopaedias a headword functions as an index-term or a heading to whole domain of knowledge. An encyclopaedic entry usually intends to involve description of all facts that may be associated with a headword [23, p. 49].

However, other researchers support the amalgamation of two types of information (linguistic and encyclopaedic) in a one reference work, because they believe that the difference between semantics and pragmatics is largely artificial, and the only viable concept of linguistic semantics is the one that avoids such dichotomy and therefore it is encyclopaedic in nature [6, p. 259; 21, p. 154-166]. To construct the microstructure of a linguistic dictionary it is necessary to describe the semantic structure of a word with the help of lexicographical tools, implying by this the system of its senses. But in order to reveal the semantic structure of a word, it is necessary, first of all, to single out the separate meanings of a certain word which are formed on the basis of encyclopaedic knowledge about its referent, and also on

the basis of experience, beliefs, prejudices, and superstitions associated with the contexts of its usage.

Thus linguistic and encyclopaedic knowledge of a lexical unit has strong ties in mental and cognitive apparatus of an individual, so sometimes it becomes very difficult to separate one from the other and draw a clear demarcation line. Human mind does not operate with 'dictionaries', but with 'encyclopaedias' (i.e. the subjective lexicon possesses close connections with other knowledge about the world and is an essential part of it). Human lexicon subsystem integrates with imaginative, logical and cognitive subsystems, and in the result of this traditional lexicographic issues acquire vague outlines [9, p. 12]. Knowledge of any kind is integrated in the human mind so that it does not make sense to divide it into two areas (linguistic and extralinguistic). Avoiding the dichotomy between a dictionary and encyclopaedia is direct result of study of lexical concepts as an integral part of human cognition in general, instead of independent study of linguistic structure within the human knowledge [15, p. 647-677]. This demarcation is quite difficult to establish theoretically and if a dictionary is a 'hidden encyclopaedia' and one of the tools to arrange and systematize knowledge, then the only possible way to demonstrate a word's semantic structure is by means of encyclopaedic elements [13, p. 68].

In the dictionary linguistic knowledge can reach different levels of abstraction. For instance, the notion of parts of speech and semantic relations of lexical units comprise abstract linguistic knowledge that the user has to understand or at least to be able to work with them. Thus dictionaries apply and at the same time create different levels of linguistic knowledge to help the user to overcome difficulties of language presentation. But to achieve successfully the same purpose, it is necessary to apply encyclopaedic knowledge too. According to W. Hüllen [17, p. 8], an individual accumulates encyclopaedic knowledge on the assumption of everyday experience part of which comprise linguistic education and professional training. If we understand under the notion 'encyclopaedia' a whole corpus of knowledge that are universal, including very common and highly tailored, then it makes sense to call general background knowledge encyclopaedic. In natural language there are almost not any words that can be perceived without such background of encyclopaedic character. And this is the reason of interminable arguments, since it is very difficult to distinguish between linguistic and encyclopaedic knowledge. If encyclopaedic knowledge serves as a background for any linguistic knowledge, then linguistic dictionaries will register the last one and inevitably the previous one. Common definition, that dictionaries interpret language and encyclopaedias – things, is beyond question, but it is difficult to regulate it, because things can only be described through the language.

The fundamental difference between linguistic and encyclopaedic knowledge is that linguistic knowledge, properly speaking, is shared among all members of a linguistic community, while knowledge about the surrounding world is not [16, p. 14]. That, what we usually determine as encyclopaedic knowledge, is not always the competence of all native speakers of a certain language, or even their majority. In this case, the problem arises before a lexicographer, what should be distinguished between what an individual knows, as a native speaker, about words in the language, or what he knows, as a member of a certain culture, about objects, beliefs, traditions, and conventions of this

culture [14, p. 124]. Various objects of the universe are not just arranged in one row and organised in a complex sequence according to semantic relations, subordination etc. This structure is built up on the assumption of our comprehension of the world and comprises encyclopaedic knowledge, which is embedded in semantic component, and which should be registered in a linguistic description of a word because it is a part of speaker's competence [19, p. 296-297]. Encyclopaedic component retains knowledge which is accepted by linguistic society and, therefore, it is always conditioned by social and historical factors.

Thus one of the essential conditions of successful communication is availability of certain background knowledge that possesses extralinguistic character and plays an equally important role in the process of communication along with language proficiency itself. Background knowledge is based on cumulative and heuristic functions of language and its ability to act as a connecting-link between generations, repository and means for extralinguistic social experience transmission, its ability to consolidate accumulated collective experience directly in linguistic forms [4, p. 165; 8, p. 86]. The possession of extralinguistic information involves knowledge of realities which are understood as the names of mythological creatures, names of national and folklore heroes, historical facts, artefacts, public institutions which are unique to a particular nation. Realities allow of revealing proximity between language and culture. The emergence of new realities in the spiritual and material life of society results in emergence of realities in language. And primarily these are onomastic realities such as toponyms, anthroponyms, titles of literary and art works, names of state and public institutions etc. that find their place in linguistic dictionaries of the English language.

However, lexicography requires a distinction between linguistic and encyclopedic knowledge for practical reasons: dictionary entries should be limited to a certain extent and concise in form. The lexicographer's task will be impracticable if not to limit the scope and type information to be included in the dictionary. The distinction quite clearly manifested at the level of macro- and micro-structure of two types of reference works and touches upon such important lexicographic parameters as selection of headwords, principles and methods of dictionary entry construction, and semantization of headwords. But despite the fact that these criteria are clearly defined in the lexicographical theory, in practice they are continually violated. Observations indicate that linguistic lexicography steadily expands extralinguistic data by adding encyclopedic information to dictionary entries [3, p. 34]. Explaining the meaning of words, dictionaries usually resort to employment of encyclopaedic elements.

The researchers note that English practical lexicography combines a linguistic definition of a headword with extralinguistic elements, and this, in turn, leads to an increase in the extent of its encyclopaedism. In theory linguistic information can be separated from encyclopaedic elements. On the basis of this provision is given a quite clear justification of opposition between two main types of reference works, linguistic dictionaries and encyclopaedias.

Of course, there are word classes that can be interpreted exclusively either from linguistic or encyclopaedic position. To the first group belong such words as, for instance, prepositions, determinatives, conjunctions, and discourse marking expressions. Their meaning is possible to explicate only within linguistic description, but not by means of ref-

erence to extralinguistic reality. The second group includes proper names of persons, places, biographical data, description of historical events, political, social and cultural institutions, geographical objects, works of arts, literature and music, myths, and mythological heroes. However, in practice it is very difficult to determine precisely where ends the treatment of a word and starts the consideration of the concept which this word expresses. An individual uses language in the process of communication to inform about various facts, things, and people, hence, words and world are inextricably linked [18, p. 59]. And boundary line between linguistic dictionaries and encyclopaedias gradually loses its outline, primarily due to the encyclopaedisation process of linguistic dictionaries, which embraces both structural and semantic aspects of a reference work.

One of the prevailing trends in modern lexicography is the desire to integral description of lexical units and comprehensive treatment of their peculiarities in a general dictionary of the English language. The researchers point out that there is a shift from purely philological treatment of words in a dictionary to the complete philological and cultural description of word-thing, word-concept, with involving of ethno-linguistic elements and encyclopaedic knowledge [1, p. 7]. J. Coleman [11, p. 584] emphasizes that dictionaries are the product of culture and this tendency is quite evident in the selection of headwords, employing different kinds of labels, quotations, designing definitions and arranging senses, etymology.

K. Allan [10, p. 573-577] indicates that for some philosophers, linguists, and psycholinguists an ideal dictionary is conceived as a part of encyclopaedia, which stores information about formal, morphosyntactic, and semantic peculiarities of words and their corresponding meanings. Encyclopaedia functions as a structured database containing comprehensive information in many fields of knowledge. In practice, the difference is not as apparent. Existing dictionaries are artifacts that serve a variety of purposes. Most monolingual dictionaries contain a large number of pragmatic and encyclopaedic information, along with information about the history of words and changes in their meanings. Most dictionaries register the names of famous people and cities. Such dictionaries functions not only as an inventory of lexical units of the language, but also as a cultural code of language and the collective beliefs of speakers. It is assumed that dictionary is a part of encyclopaedia and any language potentially has many encyclopaedias combined with a dictionary.

However, no matter how this process is regarded in theory, in practice it is difficult to find a dictionary of the English language without encyclopaedic elements in its structure. Moreover, a hybrid type of dictionary emerges that combines linguistic and encyclopaedic data about a headword. The appearance of such type of reference work is primarily linked to the pragmatic and commercial interests of publishers and the rapid development of science, technology and culture, which become the property of the general public. That is why there is a need in the dictionary, which, combining key features of a linguistic dictionary and encyclopedia, could become a universal reference work designed for a wide readership.

In modern linguistic lexicography, in addition to the detailed semantic treatment of a headword and information which is usually provided in general dictionaries, are given synonyms and antonyms to different meanings of a word, etymology and date of word's fixation, word's combinabil-

ity, difficulties of its usage, and material that is usually presented in ideographic dictionaries. Such dictionary is not only a general dictionary, but an orthoepic, etymological, ideographic, and also a dictionary of synonyms and antonyms. Reference work of such format is possible to call a universal one. However, universalisation of a dictionary may take place not only in a linguistic aspect, but in combination of both linguistic and encyclopaedic features. British and American linguistic lexicography respond to this process by increasing encyclopaedic elements.

It is considered that encyclopaedism of general dictionaries has always been one of the characteristic features of American lexicography. Lexicographic practice demonstrates that it is possible to create a reference work in which general dictionary and encyclopaedia are harmoniously combined. Encyclopaedisation of linguistic dictionary may occur in several directions and be reduced to combination of encyclopaedic and linguistic dictionaries in a single work, introduction of encyclopaedic information into a dictionary entry in a form of a special rubric or area after traditional linguistic definition of a headword, insertion into the microstructure various encyclopaedic material by way of explanations, examples, pictures, charts, and tables that demonstrate the structure, organisation, or physical characteristics of the relevant objects of reality.

According to researchers dictionary should reflect the average language competence of native speakers. The level of language that is reflected in the press and non-specialised periodicals with a sufficient quantity of everyday and special terms quite precisely corresponds to the average level of language competence of native speakers [2, p. 525]. In English speaking countries the profile of a dictionary user is changing and directed to linguistic and encyclopaedic treatment of words. It enhances cultural and interdisciplinary orientation of dictionaries. Modern dictionaries inevitably acquire some encyclopaedic features because they have to expand the users' horizon. O. M. Karpova [5, p. 79-80] emphasizes that a new direction has been formed in modern theoretical and practical West European lexicography. It has got the name of '*dictionary sociology*' and its essence is studying the needs and demands of users to dictionaries of certain genres. This method is actively used by leading publishers which publish dictionaries for foreigners and native speakers: Cambridge Dictionaries, Cassel Dictionaries, Collins-COUBILD Dictionaries, Oxford Dictionaries, specialising in publishing modern dictionaries of English. In recent decades, according to the idea of their authors and the results of users' questionnaire, these dictionaries have combined the features of linguistic and encyclopaedic lexicography, including a significant amount of onomastic material. Thus the comprehensiveness and content of lexicographical information directly related to its specific orientation on a certain user.

Thus the juxtaposition of linguistic information as essential, or nuclear, and encyclopedic information as excessive, which besides nuclear contains surplus information, can be deleted if to take into account that conception, of what is essential and what is accidental, changes from individual to individual and from culture to culture. Hence, a linguistic dictionary has to register encyclopedic information because different kinds of background knowledge comprise part of linguistic knowledge of a native speaker and successful communication is impossible without it.

REFERENCES

- [1] Apresyan, Yu.D. Lexicographic Conception of the New Big English-Russian Dictionary / Yu.D. Apresyan // *New Big English-Russian Dictionary: in 3 vol.* / Yu.D. Apresyan, E.M. Med-nikova, A.V. Petrova, et al. Edited by E.M. Med-nikova and Yu.D. Apresyan. Vol. 1. – M. : Russian Language, 1993. – P. 6-17.
- [2] Gak, V.G. From General Dictionary to Encyclopaedia of Language (From the Experience of Modern French Lexicography) / V.G. Gak // *Izvestiya AS USSR. Department of Literature and Language*. Vol. XXX. Issue 6. – M., 1971. – P. 524-530.
- [3] Zubkov, M.G. Ukrainian Language: Universal reference book / M.G. Zubkov – Kh. : VD «School», 2004. – 496 p.
- [4] Kalamazh, M. Cultural Component in a Culture-specific Vocabulary / M. Kalamazh // *New philology*. 5. Coll. Sc. Papers. – Zaporizhyya : ZNU, 2009. – № 33. – P. 162-169.
- [5] Karpova, O.M. New Tendencies in Modern Lexicography / O.M. Karpova // *Collected articles Lexis and Lexicography*. RAS FL. – M. : Orlovsk State Technical University, 2000. – Is. 11. – P. 63-75.
- [6] Rozina, R.I. New in Theory and Practice of English Lexicography / R.I. Rozina // *Soviet Lexicography : Collection of articles* / Editorial board: Yu.N. Karaulov, et al; AS USSR. Scientific Council on Lexicology and Lexicography. – M. : Russian Language, 1988. – P. 252-271.
- [7] Selivanova, O.O. Modern Linguistics: Terminological Encyclopaedia / O.O. Selivanova – Poltava : Dovkillya-K, 2006. – 716 p.
- [8] Uzhova, O.A. Evolution of Linguistic and Area Studies Dictionary / O.A. Uzhova // *Bulletin of Ivanovo State University. – Series Philology; Is. 1* / Ivanovo State University. – Ivanovo: IvSU, 2004. – P. 84-89.
- [9] Shirokov, V.A. Information Theory of Lexicographic Systems / Shirokov V.A. – K. : Dovira, 1998. – 331 p.
- [10] Allan, K. Dictionaries and Encyclopedias: Relationship / K. Allan // *Encyclopedia of Language and Linguistics*. – 2nd ed. – Elsevier Science, 2006. – Vol. 3: Con-Dt. – P. 573-577.
- [11] Coleman, J. Lexicography / J. Coleman // *The handbook of English linguistics*. Edited by B. Aarts, A. McMahon. – Blackwell Publishing Ltd., 2006. – P. 581-600.
- [12] Cruse, D.A. Prototype Theory and Lexical Semantics / D.A. Cruse // *Meaning and Prototypes: Studies in Linguistic Categorization*. Edited by Savas L. Tsohatzidis. – Routledge, 1990. – P. 382-402.
- [13] Eco, U. Dictionary vs. Encyclopedia / U. Eco // Chapter two in his: *Semiotics and the Philosophy of language*. – London : McMillan, 1984. – 46-86 p.
- [14] Fillmore, C.J. Types of Lexical Information / C.J. Fillmore // *Studies in Syntax and Semantics*. F. Kiefer (Ed.). – Dordrecht: Reidel, 1969. – P. 109-137.
- [15] Geeraerts, D. Cognitive Grammar and the History of Lexical Semantics / D. Geeraerts // Rudzka-Ostyn, Brygida, ed. *Topics in Cognitive Linguistics*. – Philadelphia : John Benjamins, 1988. – P. 647-677.
- [16] Goddard, C. Semantic analysis. A practical introduction / C. Goddard – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 411 p.
- [17] Hüllen, W. English Dictionaries, 800-1700: the Topical Tradition / W. Hüllen – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 544 p.
- [18] Kirkness, A. Lexicography / A. Kirkness // *The Handbook of Applied Linguistics*. Edited by A. Davis and C. Elder. – Blackwell Publishing Ltd., 2006. – P. 54-81.
- [19] Klinkenberg, J. Problèmes de la synecdoque. Du sémantique à l'encyclopédique / J. Klinkenberg // *Le français moderne* 51, 1983. – P. 289-299.
- [20] Lakoff, G. Women, fire and dangerous things / G. Lakoff – Chicago : Chicago University Press, 1987. – 614 p.
- [21] Langacker, R.W. Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites. Vol. 1 / R.W. Langacker – Stanford : Stanford University Press, 1987. – 540 p.
- [22] Raskin, V. Linguistic and encyclopedic knowledge in text processing / V. Raskin // In: Mario Alinei (ed.), *Round Table Discussion on Text / Discourse I, Quaderni di Semantica* 6:1, 1985. – P.92-102.
- [23] Swanepoel, P. Dictionary typologies: A pragmatic approach / P. Swanepoel // *A Practical Guide to Lexicography*. Edited by Piet van Sterkenburg. – John Benjamins Publishing Co., 2003. – P.44-70.

Language and culture in the USA in the 19th century: eye-witness accounts

R. Kritsberh*

Department of Translation, Institute of Economics and Information Technologies, Kriviy Rig, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: roman.kritsberh@fulbrightmail.org

Paper received 31.07.15; Accepted for publication 04.08.15.

Abstract. American English in the 19th century had reflected dramatic changes in all aspects of the USA social life – from technological progress and Westward Expansion to political correctness and regional differences. The language in America had gone a long way from fledgling Colonial form to well-developed International one that since then has had a strong influence on other varieties of English.

Keywords: *American English, political correctness, regional differences, social progress*

The 19th century has been the formative period in developing American society, American identity, and American language. Westward Expansion and influence of the Frontier, technological and social progress, slavery and its abolition, the Civil War and Reconstruction – all these milestone events, with their expression in the language, shaped up American psyche. In the beginning of the 19th c., the USA was undeveloped agricultural country on the Eastern Seaboard, by the end of the century, it became a heavyweight superpower.

The National period of American English, with all its traditional signatures developed, replaced the Colonial, foundational one after the Revolution, and by the end of the 19th c., gave way to the International period, with the growing influence of AE on the worldwide English. The present paper elaborates on cultural changes in the 19th c. reflected in AE through the eye-witness accounts of English and American literati, which serve as material for the study. The methodology includes methods of descriptive analysis and discourse analysis.

In the first decade of the century J. Davis gives some evidence of American character differences: “*The New Jersey Man is distinguished by his provincial dialect, and seldom enlarges his mind; the Virginian is remarkable for his colloquial happiness, loses no opportunity of knowledge, and delights to shew his wit at the expence of his neighbor.*” [1, p. 367]. N. Webster is concerned about the spelling of geography names, especially those borrowed from Indian and French languages: “*...we have a right to control the usage and introduce a regular orthography.*” [2, p. 132], such strange-sounding names “*should be written with letters adapted to express their true found in our own language.*” [ib.].

T. Ashe describes an American store of that time: “*These storekeepers are obliged to keep every article that the farmer and manufacturer may want. Each of their shops exhibits a complete medley... a needle and an anchor, a tin pot and a large copper boiler, a ring-dial and a clock, a check frock and a muslin gown, a glass of whiskey and a barrel of brandy.*” [3, p. 108]. There are other cultural signatures related to the time: “*The great part of this land being obtained by Congress from the Indians by an imposition is known by the name of "Congress Lands.*” [ib., p. 202]; *chopping* ‘the practice of cutting out some part of dollar due to lack of change’: “*to chop out of the dollar one quarter, to cut out her charge of one shilling and threepence for my breakfast, and ninepence for my horse.*” [ib., p. 144]; *rough-and-tumble* ‘no-holds-barred fight’ [ib., p. 225]. J. Lambert

elaborates on some old American customs of that time: *to bundle* ‘to sleep in one’s clothes in bed with a person of opposite sexes’ [4, p. 29] in New England; or humorous classification of drinks in Virginia: “*A gum-tickler is a gill of spirits, generally rum, taken fasting. A phlegm-cutter is a double dose just before breakfast. An antifogmatic is a similar dram before dinner. A gall-breaker is about half a pint of ardent spirits.*” [ib., p. 299].

The politics had already come into its own after F. Cuming, who explains the terms *ticket* [5, p. 83], *Federal, Democratic Republican* [ib., p. 71]. There are other traces of the spirit of time: *squatters* ‘those who settle on land illegally’ [ib., p. 117], *backwoodsmen, frontier* [ib., p. 138], *Boston tea-party* [ib., p. 220], *grant* ‘grant of lands’ [ib., p. 259], *seasoning* ‘a fever suffered during the first year of living in the country’ [ib., p. 321].

In the second decade, language differences among US regions are reported by W. Mead, who claimed that “*The English language is spoken with more purity in New-England than in any other part of America.*” [6, p. 44]. This is explained by great number of English ancestors, contrary to the middle states, with natives of Ireland, Germany, and France who mix their languages with English. In the south, the corruption of the language “*proceeds in a great measure*” [ib.].

Some new educational terms, different from those in Britain, are given at that time by J. Duncan: *salutatory, valedictory* [7, p. 140], *sophomore* [ib., p. 134], *curriculum*: “*The 'curriculum,' as it is termed at Glasgow, includes Latin, Greek, Logic.*” [ib., p. 155]. New American cultural notions are elaborated on, as well: “*A compound of milk, raw eggs, spirits and sugar, violently agitated by a stirrer which is twirled round between the hands. [=eggnog].*” [ib., p. 20]; “*American Dearborn, or one horse waggon is a very low and light carriage upon four wheels, containing a movable seat upon wooden springs which holds two.*” [ib., 2, p. 21]; “*Sleighs are in general open above, and have cross seats, capable of accommodating eight or ten persons.*” [ib., p. 290]; “*The most useful of American inventions is the saw-gin, a machine for clearing the fibres of cotton wool from the seeds.*” [ib., p. 342]. F. Hodgson is concerned about roughness of the language: “*Indelicate and profane language is less common in the Eastern States than with us, equally prevalent in the Middle, and far more so in the southern Atlantic States; but it prevails to an awful degree on the shores of the Gulf of Mexico.*” [8, p. 259].

American regional differences were already established by 1820s, after the account of A. Singleton, as the lex-

emes to conduct 'behave', scrawls 'faggots' used in New England. On Virginian speech the author writes: "The Virginians use clever for intelligent. What they call chamber, is the room where the madam sleeps, and is usually below stairs; and what we call afternoon, they call evening, making no quarter divisions of the day." [9, p. 81]. In another abstract the author writes: "What flat lands are in New-England called intervalles, the Western planters call bottoms, or prairies; and the Southern, natural meadows, or savannahs. The intervalles between pine tracts and the savannahs, are called hammocks." [ib., p. 111].

In the third decade, A. Royall claims that "The dialect of Washington... is the most correct and pure of any part of the United States." [10, p. 58], while those of Boston and New York are "wretchedly defective" [ib., p. 156], and English of West Virginia is "mangled and mutilated" [ib., p. 44]. The growing regional differences in the USA are reported also by J. Cooper in 1828, who writes that the pronunciation of Boston, New York, Baltimore, and Philadelphia "vary in many things, and a practised ear may tell a native of either of these places, from a native of any one of the others, by some little peculiarity of speech." [11, p. 125]. The author proceeds further by comparing the New England speech with those of middle states and the South [ib., pp. 131-134]. J. Cooper joins N. Webster in stressing that "...an entirely different standard for the language must be established in the United States, from that which governs so absolutely in England." [ib., p. 125]. In the late 1820s, J. Stuart was surprised by a number of foreigners on the streets of New York, the prevailing French speech in New Orleans [12, p. 235], and growing Dutch population on the coast of New Jersey [ib., p. 28].

Another English writer B. Hall gives quite gloomy predictions on future of English in the USA: "...the countries [=Britain and the USA] respectively may be writing not for each other at all, but for themselves exclusively, and thus, virtually using two different languages." [13, pp. 45-48]. The author relates his famous encounter with N. Webster who was frank about new developing American standard: "...it is quite impossible to stop the progress of language--it is like the course of the Mississippi, the motion of which, at times, is scarcely perceptible; yet even then it possesses a momentum quite irresistible... Words and expressions will be forced into use, in spite of all the exertions of all the writers in the world." [ib., p. 203]. Divergence of AE from British English is reported also by J. Boardman, who was struck by a number of foreign names and inscriptions, along with 'new names for old things'. Moreover, the author states that "novelty of these and hundred other terms" different "from those used for the same things in England" is embarrassing. He adds that "the free use of new verbs, varied usages of epithets, together with the peculiar pronunciation of certain words" is the obstacle to communication "nearly equal to that experienced in speaking a foreign tongue." [14, p. 16].

F. Trollope's book made a splash on the both sides of the Atlantic. The author's bias against American speech crystallizes in the following: "I very seldom during my whole stay in the country heard a sentence elegantly turned, and correctly pronounced from the lips of an

American. There is always something either in the expression or the accent that jars the feelings and shocks the taste." [15, p. 56]. This biased view was supported by other English literati. T. Hamilton criticized the language he heard: "I deem it something of a duty to express the natural feeling of an Englishman, at finding the language of Shakspeare and Milton thus gratuitously degraded. Unless the present progress of change be arrested, there can be no doubt that, in another century, the dialect of the Americans will become utterly unintelligible to an Englishman." [16, p. 230]. E. Abdy joins in the chorus: "Their [=English & Americans] common language is the chief impediment in the way of a mutual understanding. That which seems to bind them together, serves too often to dissever them." [17, p. 18]. The suit was followed by F. Marryat: "... it is remarkable how very debased the language has become in a short period in America ..." [18, p. 146]. The author also mentions some nascent financial terms in the 1840s: *shin plaster* 'paper currency issued after the depression of 1837' – "Dealers, in general, give out their own bank-notes, or as they are called here, *shin plasters*"; *shave* 'discount on a note or premium' – "Then here's a ticket, and give me two shaves in return" [ib., p. 18], *blowup* 'business failure, bankruptcy' – "...the commercial history of these last fifty years... is always attended with a periodical blow up" [ib.].

J. Pickering, being a professional farmer, reported American ways with the corresponding lexis: *span* (of horses) [19, p. 65], *flat* 'flat land' [ib., p. 68], *box* 'the body of a wagon' [ib., p. 87], *scraper* 'two-handed scoop for excavation drawn by horses' [ib., p. 104], *paring bee* 'apple paring', *Jersey wagon* 'light wagon' [ib., p. 109], *turn out* 'to put the land out of cultivation' [ib., p. 110], *camp out* 'spend night outdoors' [ib., p. 130]. The author describes *bees*: "Almost every thing here is done by *bees*... which are a kind of merry-making, when sometimes dancing and rustic plays are carried on at the close." [ib., p. 109]. One of the first complaints about American slang came from C. Latrobe: "...quite as incomprehensible to an Englishman as the gipsy lingo... forms the common mode of communication in some parts of the country... there are few ranks of society in which a certain degree of this base coin is not current." [20, p. 319]. Some old American country customs are described by G. Mellen: *quilting bees* [21, p. 456], *bird shoot* 'to destroy the birds most mischievous to crops' [ib., p. 455], *goose pulling* or *gander pulling* [ib.] used to be a cruel sport when a goose is penned, soaped, greased, tied to a limb, and the horsemen at full gallop had to snatch at the neck of the fowl.

T. Power writes about rapid social progress in the USA. His first journey in September 1833 from New York to Philadelphia by steam-boat and railway, with cars drawn by horses, took five hours and a half. But in October of the same year he did the same distance by locomotive in two hours. "In 1833, the journey from Augusta, Georgia, to New York was an affair of eleven or twelve days; it is now [=1835] performed in three. Steam and railroad are, in fact, annihilating time and space in this country." [22, p. 344]. The German influence in Philadelphia is described by the author, as well: "Germans, who, although most earnest in enriching the country by their labour, yet cling with strange tenacity to the customs and

language of "Fader-land... many of these men, yet speaking no word of English, are of the third generation. They have German magistrates, an interpreter in courts when they act as jurors, German newspapers." [ib., p. 84].

T. Grattam mocks at the nascent political correctness in America: 'filagree phrase and silken term precise of attempted and affected fine speaking' shocked the author back in the 1840s. He sees here "underbred affectation – ordinary minds are always afraid of homely words". Among the author's examples are garments for 'clothes', mansion for 'house', vehicle for 'carriage', domestics for 'servants', the atmosphere for 'the air', where did you worship? for 'what church were you at?', I opine for 'I think', an incorrigible inebriate for 'drunken fellow', corsets for 'stays', elastics for 'garters', hose for 'stockings', limbs for 'legs', white meat for 'chicken breast', dark meat for 'poultry legs', rooster for 'cock', helps for 'servants' [23, p. 55]. Another author of that decade, M. Houstoun, through all her critical remarks about American language, still concedes: "If at a public table you pick up some stray words of an American's conversation, you will generally find in them both strength and spirit, and originality. On the other hand, if you happen to fall in with a prosy, tiresome talker, dwelling heavily on trifles with the dull monotony of a small mind, a hundred to one the man is an Englishman." [24, p. 222].

In the 1850s, many English travelers were impressed by development of American railroads. Their remarks range from sarcastic to appreciative. Thus W. Chambers describes a railroad car: "The object which in exterior appearance most nearly resembles an American railway-car, is one of those houses on wheels which accompanies travelling shows and menageries. The car is nothing more than a long wooden box, painted yellow, with a roundish shaped roof; a door at each end; and a row of windows at each side." [25, p. 334].

A. Marjoribanks reports on heavy traffic in New York back in 1854: "The crowd of omnibuses constantly passing along Broadway is astonishing, amounting to no less than 500, so that you often have to wait ten minutes before you are able to cross the street. The driver has the entire charge of the machine; he drives, opens and shuts, or "fixes" the door, takes the money; exhorts the passengers to be "smart," all by himself; yet he never quits the box." [26, p. 307]. The author also gives his readers a quick crash course on American politics of that time: "There are two parties in America, the whigs, and the democrats, who are occasionally styled the locofocos, a nickname given to them by the whigs. The whigs correspond to the old tory or conservative party in Great Britain, and are occasionally called "federalists," by the democrats. The democrats are the go-a-head party. The aim of the federal party is to strengthen the central authority; whilst the aim of the democratic party is to increase the power of the citizens in the separate State legislatures." [ib., p. 422].

I. Bird describes various bees, as logging-bee, thrashing-bee, quilting-bee, apple-bee, shelling bee [27, p. 206]. Political parties in the decade before the Civil War are mentioned as well: Whigs, Democrats, Know-nothings, Freesoilers, Fusionists, Hunkers, Woolly-heads, Dough-faces, Hard-shells, Soft-shells, Silver-greys. Whigs was a party opposed to Andrew Jackson principles, Democrats –

old Democratic-Republican party, Know-nothing party – the one in 1852-55 that opposed the influence of foreigners and Catholic church, Free-Soil party – an abolitionist party in 1848-1854, Fusionists – those who join the tickets of other parties, Hunkers were Conservative Democrats, Wholly-heads was a faction of the old Whig party, Dough-faces – Northerners who did not oppose slavery in the South, Hard-shells & Soft-shells – more and less conservative factions of the New York Democratic party in 1852-1860, Silver-grays – conservative members of the Whig party.

The author gives evidence of considerable cultural and language differences in the USA by 1855: "I saw less difference between Edinburgh and Boston, than between Boston and Chicago; the dark-haired Celts of Scotland, and the stirring artisans of our manufacturing cities, have more in common than the descendants of the Puritans in New England, and the reckless, lawless inhabitants of the newly-settled territories west of the Mississippi." [ib., p. 321]. The description of Cincinnati shows the rapid urbanization in America: "Cincinnati in 1800 was a wooden village of 750 inhabitants; it is now a substantially-built brick town, containing 200,000 people, and thousands of fresh settlers are added every year." [ib., p. 119].

F. Olmstead gives a thorough account of economy of slave states in the pre-War period. The author describes the old practices of 'dipping' the turpentine from the box wherein it flows from a tree [28, p. 342] and 'chopping' soil preparing it for cultivation [ib., p. 470], ways of watering rice-fields (sprout-flow and point-flow) [ib., p. 471], along with different qualities of rice: best head rice, best prime rice, broken rice, chits or small, flour or douse [ib., p. 477]. Sugar-cane culture is also elaborated on with corresponding vocabulary, as mattress 'heap of stalks' [ib., p. 665]. C. Mackay presents the names of hooligans in the late 1850s: Bowery boys, spiggots, high-binders, rowdies in New York, swipers in Washington, dead rabbits in Philadelphia, plug-uglies, rose-buds, blood-tubs in Baltimore [29, p. 105]. The author also describes some obsolete political terms of the parties: soft-shell 'liberal Baptist', hard-shell 'orthodox Baptist', Know Nothing 'a secret short-lived political party in 1852-55', locofoco 'a member of Democratic party in New York state' [ib., p. 109].

Some commentaries on manners and speech of Americans from different regions are given by B. Taylor. So, the New-Englander's language is "...marked with a certain precision, betraying a consciousness of or at least belief in, its accuracy." [30, p. 389]. The New Yorker's language "...is not so carefully chosen, but his voice has more variety of modulation." [ib.]. The voice of a Philadelphian is thin and sharp [ib., p. 390], and that of a Southerner 'betrays' him, because, as a child, he was in touch with African-Americans [ib., p. 391]. The Westerner man has "an expansive use of adjectives in his talk" [ib., p. 392], and his speech is marked by "...the use of peculiar words and phrases rather than any distinctive peculiarity of accent." [ib.].

Regional differences of American speech had manifested themselves by the 1860s, as another author, T. Nichols elaborates on Southern, Eastern, and Western speech. Thus the Western idioms of that time are a gone 'coon, to get into an everlasting fix, a story smells rather

tall, to sink into one's feelings like a snagged boat into the Mississippi, a person is as cross as a bear with two cubs and a sore tail, to walk through a fence, to be like a falling tree through a cobweb, to go the whole hog, dust me wide open." [31, p. 386].

In the penultimate decade of the century, T. Hudson's description of the lexis related to railroad shows its development and importance in American life: "There is another mode of getting your baggage conveyed and that is by the "express," an institution which takes in hand your packages, giving you a brass "check" for each, in exchange for which you recover your belongings at the baggage-office at the depot." [32, p. 38]. In California, the author was surprised to know the "... homeliness of the Anglo-Saxon language. Nothing save the inscriptions upon the signboards... indicated that we were in an English-speaking country." [ib., p. 182].

In the last decade of the century, R. Kipling did not pull his punches in criticizing American English: "They delude themselves into the belief that they talk English—the English—and I have already been pitted for speaking with "an English accent." The man who pitted me spoke the language of thieves. And they all do...But the American has no language. He is dialect, slang, provincialism, accent." [33].

H. Gratton's account shows quite developed character of American speech by the end of the 19th c. Political machinery of wheeling and dealing is explained in such terms, as *the Boss* [34, p. 186], *to be no slouch*, *to have a pull*, *to be paralyzed* 'surprised', *cut no ice* [ib., p. 190], *heeler* [ib., p. 198], *graft* [ib., p. 190], etc. American slang is called "a peculiar second language". H. Gratton thinks that it goes back to the professional actors on the stage and then imitated by "leaders in all towns" [ib., p. 118]. Among the author's examples are: *Ah, there* (salutation), *come off!* (difference of opinion), *what's on?*, *Hunki dori*, *peach* "great", *rough*, *hoodlum* [ib., p. 121], *to get a move on*, *toppy*, *jim dandy* [ib., p. 120]. H. Gratton describes political correctness: "As the Americans are all equal, there are no servants among them. The poor are as good as the "boss," and won't be called servants. You read in the papers, "A young lady wishes a position to take care of children; salary, \$30." "A saleslady wants position." "A

lady (good scrubber) will go out by the day; \$2." When you meet these "ladies," they are from the peasant class—untidy, insolent, often dissipated in the sense of drink." [ib., p. 292]. Another author, M. O'Rell follows the suit, adding his sarcasm to the matter: "The employees (I must be careful not to say "servants") of the Pennsylvania Railroad" [35, p. 83], "The cold, icy air fell on my legs, or (to use a more proper expression, as I am writing in Philadelphia) on my lower limbs" [ib., p. 266], "At eleven o'clock I went to bed, or, to use a more proper expression for my Philadelphia readers, I retired" [ib., p. 300].

American scholar B. Mathews justly observed that by the end of the 19th c. there was no need to plead for America English, since "the cause is won". The author reasonable states that there is no such thing as a single standard of language, nor does somewhere exist "a sublimated English language, perfect and impeccable" [36]. Part of the B. Mathews' work is dedicated to the growing literary independence of the USA. He compares the books published by Messrs. Harper & Brothers in the years 1861, 1871, 1881, and 1891: in 1871 there were 57 books are published, 36 by British authors and 20 by American authors, while in 1891 among 76 books published 27 were British and 41 American [ib.].

W. Archer rounds up with a convincing coda, stressing the unique position of the English language. It is a living organisms, not "no mere historic monument, like Westminster Abbey, to be religiously preserved as a relic of the past." [37, p. 215]. The author is certain that English "has gained, and is gaining" by its expansion in America, expressing the varied human experience by vocabulary or idioms. And greater variety of 'dialects' and 'vernacular variations' only add up to its vitality, "to promote the abundance, suppleness, and nicety of adaptation of the language as a literary instrument. America has enormously enriched the language, not only with new words, but with apt and luminous colloquial metaphors" [ib., 214].

Summing up, it is seen how considerable changes in social environment of the USA in the 19th century are reflected in American English and have correspondingly caused the development of its essential characteristics.

REFERENCES

- [1] Davis J. Travels of four years and a half in the United States of America: during 1798, 1799, 1800, 1801, and 1802 / J. Davis. – NY : H. Holt & co, 1909. – 429 p.
- [2] Webster N. Elements of Useful Knowledge: Containing a historical and geographical account of The United States / N. Webster. – New Haven : Sidney Press, 1808. – V.1. – 224 p.
- [3] Ashe T. Travels in America performed in 1806 / T. Ashe. – London : R. Philips, 1808. V.1. – 328 p.
- [4] Lambert J. Travels through Canada, and the United States of America, in the years 1806, 1807, & 1808 / J. Lambert. – London : C. Cradock, 1814. V.2. – 532 p.
- [5] Cuming F. Cuming's tour to the western country (1807-1809) / F. Cuming. – Cleveland : The A.H. Clark co, 1904. – 377 p.
- [6] Mead W. Travels in North America / W. Mead. – NY : Winkle, 1820. – 160 p.
- [7] Duncan J. Travels through part of the United States and Canada in 1818 and 1819 / J. Duncan. – London : Hurst, 1823. V.1. – 333 p., V.2. – 384 p.
- [8] Hodgson A. Letters from North America written during a tour in the United States and Canada / A. Hodgson. – London : Hurst, 1824. V.2. – 459 p.
- [9] Singleton A. Letters from the South and West / A. Singleton. – Boston : Richardson, 1824. – 324 p.
- [10] Royall A. Sketches of history, life, and manners in the United States / A. Royall. – New Haven : Mercantile, 1826. – 392 p.
- [11] Cooper J. Notions of the Americans / J. Cooper. NY : Stringer, 1850. V.2. – 359 p.
- [12] Stuart J. Three years in North America / J. Stuart. – Edinburgh : Cadell, 1833. – V.2. – 580 p.
- [13] Hall B. Travels in North America in years of 1827 and 1828 / B. Hall. – Edinburgh : Cadell, 1830. V.1. – 421 p.
- [14] Boardman J. America and the Americans / J. Boardman. – London : Longman, 1833. – 430 p.
- [15] Trollope F. Domestic manners of the Americans / F. Trollope. – London : Whittaker, 1832. – 325 p. 1
- [16] Hamilton T. Men and manners in America / T. Hamilton. – Edinburgh : Blackwood, 1834. V.1. – 384 p.

- [17] Abdy E. *Journal of residence and tour in the United States of North America* / E. Abdy. – London : Murray, 1836. V.1. – 395 p.
- [18] Marryat F. *Diary in America* / F. Marryat. – Philadelphia : Collins, 1840. – 300 p.
- [19] Pickering J. *Emigration, or no emigration...* / J. Pickering. – London : Longman, 1830. – 132 p.
- [20] Latrobe C. *The Rambler in North America* / C. Latrobe. – London : Seeley, 1836. V.1. – 321 p.
- [21] Mellen G. (ed.) *A book of the United States* / G. Mellen. – NY : Smith, 1839. – 824 p.
- [22] Power T. *Impressions of America during the years 1833, 1834, and 1835* / T. Power. – London : Benteley, 1836. – V.2. – 408 p.
- [23] Grattan T. *Civilized America* / T. Grattan. – London : Bradbury, 1859. V.2. – 517 p.
- [24] Houstoun M. *Hesperos, or Travels in the West* / M. Houstoun. – London : Parker, 1867. V.2. – 279 p.
- [25] Chambers W. *Things as they are in America* / W. Chambers. London : Chambers, 1854. – 364 p.
- [26] Marjoribanks A. *Travels in South and North America* / A. Marjoribanks. – NY : Appleton, 1854. – 480 p.
- [27] Bird I. *The English woman in America* / I. Bird. – London : Murray, 1856. – 464 p.
- [28] Olmsted F. *A journey in the seaboard slave states* / F. Olmsted. – NY : Edwards, 1856. – 723 p.
- [29] Mackay C. *Life and liberty in America* / C. Mackay. – NY : Smith, 1856. – 712 p.
- [30] Taylor B. *At home and abroad* / Taylor B. – NY : Putnam, 1862. – 509 p.
- [31] Nichols T. *Forty years of American life* / T. Nichols. – London : Maxwell, 1864. – 408 p.
- [32] Hudson T. *A scamper through America* / T. Hudson. – NY : Dutton, 1882. – 289 p.
- [33] Kipling R. *American notes* / R. Kipling. – available : <http://www.gutenberg.org/files/977/977-h/977-h.htm>
- [34] Grattan H. *As a Chinaman saw us* / H. Grattan. – NY : Appleton, 1904. – 324 p.
- [35] O'Rell M. *A Frenchman in America* / M. O'Rell. – NY : Cassell, – 1891. – 365 p.
- [36] Mathews B. *Americanisms and Briticisms* / B. Mathews / URL: <http://www.gutenberg.org/files/37029/37029-h/37029-h.htm>
- [37] Archer W. *America to-day* / W. Archer. – NY : Scribner's son, 1899. – 260 p.

“Secondary text” as a communicative and cognitive phenomenon in the Old Ukrainian language of the second half of 17th century (in the manuscript “Lives of the Saints”)

J. Oleshko*

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: juliaoleshko@gmail.com

Paper received 09.08.15; Accepted for publication 21.08.15.

Abstract. The present paper deals with a “secondary text” as a specific characteristic of manuscripts, in this case, in the “Lives of Saints”. Since the text has traces of work of several scribes, it is relevant to define and differentiate between a “primary” and a “secondary” text, i.e., the basic one and the one with various sorts of “intervention”: omission, addition, and substitution. The changes made by the “secondary author” explicate his “otherness” in consciousness and language. Therefore, the paper analyzes the communicative and cognitive characteristics of the “secondary author” deduced from the text.

Keywords: “secondary text”, “secondary author”, “intervention”, manuscript lives of the saints, Old Ukrainian language of the second half of 17th century

Introduction. Hagiographic literature has been spread in the Slavonic world just after the Christianization. This segment of religious literature has from the very beginning stood out as the syncretism of powerful content and artistic form. First, Bulgarian translations of Byzantine texts, the lives of saints have soon become translated, compiled and produced on the East Slavonic lands. Although the texts were to conform to the main principles of the genre, they were much more free than other confessional texts.

In the 17th century, on the Ukrainian lands the need to enrich the church literature has grown, which was a reaction to the Union of Brest (1596). In order to oppose Greek Catholicism, Orthodox scholars and church officials had to strengthen the authority of Orthodox Christianity. In terms of book publishing, this period has yielded many unique and important texts, which have further greatly contributed to the development of the language and the culture as a whole. However, during the period of 20th century, religious studies was prohibited since the official Soviet ideology was atheistic. Nowadays, the renaissance of scientific study of historical texts, including hagiography, can be traced.

Materials and Methods. This research deals with the manuscript “Lives of the Saints” (second half of the 17th century), which comes from the Mohyliv monastery. It comprises the lives of holy fathers for six months (March-August) – 642 sheets of charter and mostly cursive writing. In the Description of the Manuscript Collections in Kiev, Petrov (1896) suggests this is a translation of “Żywoty Świętych” of the Polish jesuit Piotr Skarga, made by the famous Ukrainian writer Joanicus Haliatovsky, yet this has not been proven. Nevertheless, the contents of the mentioned works are not exactly the same. This means that even if the manuscript’s author used Skarga’s book, it was one of the sources of his creativity. As long as it is not the task of this paper to define the materials which helped the author complete their collection of lives, we can only say the scribes used to filter the texts they were surrounded with, to pick those ideas which they believed to be relevant for their product. This is what van Dijk calls epistemic machine, a mental device which regulates what is epistemically appropriate to the situation (2013).

In addition, from the two modes of hagiography which Rapp (2015) offers to identify, the present manuscript belongs to the second mode, “Text as message”. Both the author and the audience are active. The form of the text is as important as its contents. The text is an embodiment and conveyor of the message. The saint’s life, sufferings and deeds are celebrated due to the speaker’s delivery and the audience’s perception.

Unfortunately, we do not own the information of how many people took part in the creation of this manuscript, yet we can infer from the ink and script that they were two or more. Therefore, we suggest to differentiate between the “primary author” (the one who has written the main text) and the “secondary author” (these could be and evidently are several scribes who have made changes). Accordingly, the text is divided into primary and secondary. The term “secondary text” has been developed by literary theorists to cover such phenomena as a text translation or adaptation, as well as epigonism and fanfiction. However, we will use this term as a specific feature of manuscripts, namely, the collections of religious texts which have been kept in monasteries. This research aims to find out the reasons of appearance of the “secondary text”.

Results. Given the fact that the text has not remained the same, we may assume that this manuscript was actively used. On the margin of the seventh page, one can see the following message: **Отступи сіа листы уставные, ... пиши скорописные** (Skip these charter pages, ... write cursive). Hypothetically, this note demonstrates communication between the abbot (or other church patron) and the compiler. Perhaps, the manuscript (the primary text), or at least its first part, has been copied from another source. We can also conclude that some of the lives have been prepared to be included in another manuscript or a printed book: there are some corrections made purely of graphic nature, such as the corrections of capitalization and punctuation. All this implies that the text was of great significance to its owners; on the other hand, it was not an untouchable entity like the canonical literature. About a third of the texts have been “intervened” into, and, naturally, the degree of “intervention” varies. The question is, how we shall treat these

texts? How did the “secondary author” choose what to change and what leave untouched? Since there are no apparent answers, we may assume that the “secondary text” was rather created by a priest than by an ordinary monk. While preparing his speech for some occasion, the priest used to pick the life of a saint and proofread it. If it did not correspond with the mental model of the life of a saint formed in the speaker’s consciousness, he took responsibility to change the text and became its co-author. The “secondary author” was changing the text as though it was his own product. Thus, it had to match his knowledge and experience as well as adhere to the socio-cultural norms of that time. As a result, the “secondary author” resorted to different means “to tailor an ‘obsolete’ manuscript to the requirements of a new audience” (Snijders, 2014).

Using different criteria, the cases of the “secondary author’s” “intervention” can be divided into several groups:

- Omission, addition, and substitution;
- Marginal notes and in-text corrections;
- Corrections which directly influence the text to be proclaimed, personal notes, and purely graphic editing.

As a result of research, the following are the most demonstrative phenomena of text “intervention” which comprise the “secondary text”:

1. Substitution of Polonizms (Polish language borrowings) with the Ukrainian equivalents. In most cases, the lexemes do not have any difference in connotation; they are the exact translations: *штуккү* substituted with *хитрост* (trick, cunning), *звѣтяжити* substituted with *завити* (overcome) (p. 20), *приємност товарнскүю* substituted with *любов братерскүю* (brotherly love) (p. 172). However, this process was not consistent: *злота* substituted with *золота* (gold) (p. 2), but *серебра* (silver) (p. 2) and *злотѣ* (gold) (p. 3) are left with no changing. Returning to the 17th century, when the primary text was created, there was a tendency to borrow polonizms into the Old Ukrainian language. It was as a result of both linguistic and extralinguistic factors: genealogical relationship of languages and their close contacts as well as Reformation movements and political influence (Hontaruk, 2004). Now, evidently in 18th century or later, the Polonizms are becoming archaic; thus, by resorting to substitution, the speaker intends to renovate the text but misses many cases, as Polish lexemes apparently fit his linguistic consciousness.

2. The similar process is the substitution of Church Slavonic lexemes: *рекү* substituted with *мовлю* (say) (p. 35), *исцеленіе* substituted with *вздоровленя* (healing) (p. 40). By doing so, the speaker implies that the bookish language is not what is commonly used by his target audience. Accordingly, he chooses those lexemes which would be easy to understand. This phenomenon indicates the speaker’s intention to expand his audience so that even common people could comprehend what he is talking about.

3. In line with the latter phenomenon, the secondary author decides to substitute old grammatical forms with the new ones. For instance, it can be noticed in the form of participle (*царствүющү* → *царствүючому* “reigning” (p. 5) – the suffix has been changed) and Perfect verb form (*есмы*

визналѣ → *визналѣ* “have recognized” (p. 601) – the auxiliary verb has been omitted). Such devices are actualizing the text; it becomes up-to-date and, thus, influential.

4. There are also many cases of substitution of lexemes with changing in modality, which implies the difference in the attitude of the speakers to the utterance. Let us compare the pair examples, where (a) is from the “primary text”, and (b) is from the “secondary text”:

(a) **За сего свѣта роскоши... люде... великіе и срогіе мѹки... терпѣти маюут** (p. 5). For this world’s luxuries, people have to suffer a great torment.

(b) **За сего свѣта роскоши... люде... великіе и срогіе мѹки... терпѣти бѹдѹт** (p. 5). For this world’s luxuries, people will suffer a great torment.

The idea of obligation in (a) has been changed to the idea of inevitable future (b).

(a) **(Онѣ) хотѣлѣ мене з ангеловыхъ рѹкъ вырвати, але не посмѣлѣ** (p. 3). (He) wanted to tear me from the angel’s arms but did not dare to.

(b) **(Онѣ) хотѣлѣ мене з ангеловыхъ рѹкъ вырвати, але не моглѣ** (p. 3). (He) wanted to tear me from the angel’s arms but was not able to.

In (a), the Moor does not have enough courage to tear the saint from the angel’s hands, but in (b), he is physically disable to do it.

(a) **Законѣ нашѣ повелѣвает** (p. 5). Our law commands.

(b) **Законѣ нашѣ кажет** (p. 5). Our law says.

Strict imperative in (a) has been changed to the neutral messaging in (b). Moreover, in (a), the focus is on modus while it is on dictum (the information which follows the given utterance) in (b).

(a) **(Я) васѣ жадаю о святүю молитвү** (p. 4). (I) want you to pray.

(b) **(Я) васѣ прошү о святүю молитвү** (p. 4). (I) ask you to pray.

In the utterances, the extent of volition differs: (a) emphasizes the strong desire of the speaker while (b) is rather neutral.

1. Apparently, the speaker tends to be discreet and laconic. He substitutes and omits the expressive lexics.

(a) **Викентій... злый и барзо срогій на христїаны гонитель** (p. 9). Vincentius... an evil and very stern persecutor of Christians.

(b) **Викентій... великій на христїаны гонитель** (p. 9). Vincentius... a great persecutor of Christians.

Remarkably, (a) contains Polonizms (*барзо срогій*), which could be translated in Ukrainian. However, this is one more proof for our suggestion made in the Point 1: the “secondary author” does not draw the line between the Polish and Ukrainian vocabulary, rather he treats Polonizms as archaisms. And in this case, not because the lexics is Polish but because it is expressive, he does not accept it.

(a) **(Я) зъгрѣшилъ къ тебѣ розмовляючи скверны-ми устами нечистыи речи** (p. 5). (I) have sinned by telling you the impious words with my bad mouth.

(b) **(Я) зъгрѣшилъ къ тебѣ мовячи нечистыи речи** (p. 5). (I) have sinned by saying to you the impious words.

In (a), the accent is on the object and instrument of action (**скверными устами нечистыи речи**). This accent works due to the accumulation of attributes with similar negative meaning (impious, bad). In (b), the accent is moved to the action.

(a) **Германъ... шпродадилъ еѣ до монастыря, въ котором през дванадцат мѣсяцей перемешкала** (p. 4). Herman had sent her to the monastery where she lived for twelve months.

(b) **Германъ... шпродадилъ еѣ до монастыря, въ котором през рокъ перемешкала** (p. 4). Herman had sent her to the monastery where she lived for a year.

In (a), the speaker emphasizes the duration (**дванадцат мѣсяцей**) while in (b) he gives a normal name of the time length (**рокъ**).

(a) **(Онъ) библиотеку великую собрал в которон было сто двадцет тысячей книг** (p. 324). (He) had collected a library where there were 120,000 books.

(b) **(Онъ) библиотеку великую собрал в которон было немало книг** (p. 324). (He) had collected a library where there were many books.

Like in the previous example, (a) emphasizes the huge (though maybe exaggerated) amount while (b) mentions an indefinitied quantity, thus removing the focus from it.

2. Avoidance of colloquial language, which is also emotive and, in the opinion of the “secondary author”, does not correspond to the genre requirements.

(a) **Ямъ естемъ с пелюхъ християнин** (p. 601). I am Christian from the cradle.

(b) **Естемъ с дитинства християнин** (p. 601). I am Christian from my childhood.

In addition to the slight difference in the meaning, (a) is more emphatic due to the idiom used.

(a) **... твои ся катовнѣ не бою** (p. 601). I am not afraid of your tortures.

(b) **... твоихъ мѣкъ не бою** (p. 601). I am not afraid of your sorrows.

Again, (a) evokes more vivid images in the recipient’s consciousness.

(a) **чаровникъ або попъ поганскій** (301). Magician or a pagan pope

(b) **жрец** (301). Oracle

(a) contains not only the informative component but also the speaker’s attitude to the notion.

3. Besides the rather subjective changes made by the “secondary author”, he tends to clarify and specify and ad-

heres to the ‘ad fontes’ principle. For instance, in the “Life of Paul”, he mentions that this text refers to Isaiah 66 (p. 33). In the “Life of Sophronius”, the saint is names as the Patriarch of Alexandria (p. 53). However, the speaker corrects ‘Alexandria’ to ‘Jerusalem’ and adds the name of the ruler’s wife. The “secondary author” feels free with the in-text citations: he either broadens or shortens them, either adds or deletes at all. This demonstrates his education and the ability to refer to the authoritative sources where necessary.

4. In case the speaker finds the ideas expressed in the text vague and presupposes a misunderstanding may occur, he adds explanations.

(a) **Вбач землю як широка ест и як много мает речѣи дивныхъ, а еднак то зровнятися з щастямъ людеи вѣрныхъ не может** (p. 36). Look at the earth: how wide it is and how many wonderful things it has.

(b) **Вбач землю як широка ест и як много мает речѣи дивныхъ, а еднак то зровнятися з щастямъ людеи вѣрныхъ не может; бо то все минающе, а то тамъ нигды не ұтавающе** (p. 36). Look at the earth: how wide it is and how many wonderful things it has, yet this cannot be compared to the happiness of believers, since all this is passing, and that is never-melting.

Without doubt, (b) is more extensive and hence more intelligible. Additionally, the priest might have gestured during his proclamation: “All this,” he points near him, “is passing, and that”, he points up, “is never-melting”. Though, such additions are rather rare in the “secondary text”.

5. For the effective proclamation, the “secondary author” has worked on the syntactic structure of the sentences and made some changes. For instance, he changes word order (which is however not connected with inversion in the “primary text”) and phrase order. To illustrate, consider the following example:

(a) **Вный презвитеръ ... показовалъ о роскошахъ и о добрахъ небесныхъ, которыи для справедливыхъ, и теж о мѣкахъ печелныхъ которыи для грѣшныхъ людей сѣтъ наготованы** (p. 2). That presbyter ... was speaking about the heavenly luxuries and goods, which are for the fair, and also about the infernal sufferings, which are prepared for the sinners.

(b) **Вный презвитеръ ... показовалъ о мѣкахъ печелныхъ которыи для грѣшныхъ людей сѣтъ наготованы, и теж о роскошахъ и о добрахъ небесныхъ, которыи для справедливыхъ** (p. 2). That presbyter ... was speaking about the infernal sufferings, which are prepared for the sinners, and also about the heavenly luxuries and goods, which are for the fair.

The speaker probably uses a psychological trick by putting in the second place that concept which is subconsciously chosen by every person. Furthermore, the negatively valenced concepts are much stronger than the positive ones; consequently, the latter should be put at the end of the phrase in order to keep balance.

6. Naturally, the mistakes (mostly cases of misspelling) are corrected in the manuscript. While preparing for the oral presentation, the priest has marked pauses and intonation so that he could speak comfortably. For his own use as a reader, he has made some notes, such as a short summary of a paragraph or a page written on the margin. This kind of work is intended for another addressee, the priest or monk (scribe) himself. Therefore, some of the marks are not clear to anyone, except them.

Conclusions. The manuscript “Lives of the Saints” has not remained stable during the period of its functioning. Conditionally, its text can be divided into primary and secondary. The latter has been the subject matter of this study. The “secondary text” represents that variant of text which comprises different sorts of “intervention” made in the basic

text. Since it is impossible to define the number of scribes who have worked on this manuscript, we differentiate between the “primary author”, who has written the basic text, and the “secondary author”, the collective supposed person (perhaps, two or three men) who has made changes in the text. As far as this manuscript fixes discrepancies in word choice, sentence structure, word order, etc., it shows discriminate communicative and cognitive characteristics of the authors. Obviously, the socio-cultural context has changed; the secondary author’s epistemic background, intentions, and audience are different. As a result, the secondary text has such characteristics as discreetness, laconicism, inclination for the neutral (neither bookish nor colloquial) literary language, publicism, and the accuracy of in-text citations.

REFERENCES

- [1] Hontaruk, L. (2004). The Character of Language Borrowings from Polish into Ukrainian (16th – First Part of the 17th Century). *Problemy Slovyanoznavstva*, Vol. 54.
- [2] Petrov, N.I. (1896). *The Description of the Manuscript Collections in Kiev*, Issue 2.
- [3] Rapp, C. (2015). Author, Audience, Text and Saint: Two Modes of Early Byzantine Hagiography. *Scandinavian Journal of Byzantine and Modern Greek Studies*, No.1.
- [4] Snijders, T. (2014). *Manuscript Communication: Visual and Textual Mechanics of Communication in Hagiographic Texts from the Southern Low Countries, 900-1200*. Turnhout: Brepols.
- [5] Van Dijk, T. (2013). *Discourse and Knowledge [Lecture]*. Retrieved from EUSPchannel.

MATERIALS

Lives of the Saints. Manuscript of the Second Half of the 17th Century. Vernadsky National Scientific Library of Ukraine. 312, 370 (155).

Popular Science Texts in the Sphere of Fitness

I. B. Pavliuk*

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: ireen.pavlyuk@gmail.com

Paper received 14.07.15; Accepted for publication 28.07.15.

Abstract. This article focuses on the functional approach to LSP texts studies. An important aspect of this investigation is the way in which terms are distributed in the popular science texts. This research also provides the insight into the structure of the popular science texts as well as into their lexical and terminological design. The author of popular science texts presents the scientific information to non-experts/amateurs taking into accounts the level of their expertise. The author establishes a direct contact with a prospective reader by means of imperative constructions, personal pronouns, rhetorical questions and question-answer constructions.

Keywords: popular science text, term, functional approach, author, reader

Introduction. In recent decades, LSP studies have been continuously developing. The functional approach in LSP studies has become very effective in identifying the structure of scientific texts as a function of their purpose and content. According to this approach, a term exists in two spheres: fixation, where terms are presented in their ideal conditions of a closed system (in specialised dictionaries, thesauruses), and functioning, where terms are realized among other words, that is they function (in LSP texts) [2, p. 15]. Specialised texts got into the focus of LSP research in the 70s of the last century. Specialised texts occur during either academic or professional communication and their main function is to express and transmit specialised knowledge of a varied level. They exhibit some pragmatic, linguistic and cultural characteristics relevant to the traditions of a given discourse community [7, p. 297]. Texts, as they actually occur, must be the decisive points of departure for language descriptions and, consequently, for LSP descriptions.

The specialised content structured in texts is necessarily synthesised and rearranged in terminologies. This process serves to provide the end user with a satisfactory representation of specialised knowledge which makes it easily accessible and usable for specific purposes [6, p.85]. Different degrees of informative density can be recognised throughout the textual passages. All characteristics and peculiarities of terms can be traced and identified in specialised texts and oral communication of the experts. One cannot study literary language using only the definitions given in the dictionaries as well as terminology cannot be investigated using specialised dictionaries and thesauruses.

The aim of the research is to investigate the structure, terminological and pragmatic characteristics of popular science texts in the sphere of fitness.

Materials and Methods. The object of the present research is popular science texts on fitness and their pragmatic, structural and terminological features. The methodology of the work, based on the general scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis, presupposes the employment of pragmatic analysis (to understand communicative and pragmatic intentions of the authors, and to reveal interrelations between the author and the reader) and functional stylistic analysis (to reveal the role of lexical, syntactical and stylistic characteristics of popular science texts in connection with their communicative orientations). The texts

for our research were selected according to the following criteria: chronological limits (as language is constantly changing and developing to secure the needs of communication in the society, we have chosen the texts dating from 2001 to 2015); content-thematic limitations to ensure uniformity and representativeness of the samples (all the texts under study belong to the sphere of fitness); purpose-oriented limitations (allowing to analyze texts at different levels of stratification); the length of texts within 500 notional words.

Results and Discussions. Popular science texts represent scientific concepts in “ordinary” layout for average readers. They are aimed at promoting the achievements of scientific thought and implementing relevant pragmatic communicative tasks. The authors of these texts try to find the most optimal means for the dissemination of scientific facts. They set forth their ideas taking into account the level of reader’s expertise who, as a rule, is not an expert in this field. The addressor and the addressee of the text can be regarded as partakers “who are constructed by the text which they are engaged in producing and interpreting” [8, p. 342]. The popular science texts are characterized by expressivity, emotivity and author’s subjective evaluation.

As to their structure, popular science texts consist of a title and a text itself. The title enables the recipient to understand what will be discussed in the text. Depending on the purpose that the addresser pursues, three types of titles are distinguished: 1) title-narration; 2) title-question; 3) title-motivation [4, p. 212].

The most common headers were title-narrations (in 10 out of 13 texts under study). These titles are realized in the form of narrative sentences and usually possess a nominative structure: *Signs of Overtraining; The Second Principle of Intensity; Thermogenesis: Heat Production For Fat Loss; Physical Fitness May Be Tied To Slow Memory Decline; Resistance Training; The Skinny On Dietary Fat* [14; 19; 20; 21; 12; 15; 10; 11; 17; 18].

A title-question is a question to which the author tries to provide an answer in the text. This type of title intrigues the potential readers and prompts them to find the answer in the text. Only one text with a title-question was found within the frame of our research: *What’s Your Fitness Age?* [16].

A title-motivation expresses instruction or order, forcing the recipient to act. They are introduced in the form of imperative sentences: *Be Heart Smart* [20, c.94]; *For Fitness,*

Push Yourself [18].

Thus, we may conclude that the most frequent types of titles are title-narrations, which are characterised by a wide use of fitness terminology, nominative structures on the syntactical level and the use of present tense on the grammatical level, which indicates permanence and timelessness of the issues discussed in the texts.

Since the main function of popular science texts is to disseminate scientific facts, the authors of such texts use specialised terms as well as formal vocabulary and stylistic devices to render the scientific thought. To achieve the aim, the author uses highly technical/specialised terms in order to report the facts professionally and objectively. On the other hand, highly specialised terms may cause difficulties for non-experts/amateurs to perceive the presented information, and that is why they often mark terms graphically, usually using quotation marks: *Working to this "point of failure", when another rep is impossible despite the greatest effort, ensures that you pass through the "break-over-point," a point in the set below which growth cannot be stimulated, and above which growth will be stimulated* [13, p. 41]. *It is the "core temperature" – the amount of heat continually produced within the body* [10, p. 109]. *The convergence of those two developments has led to what some researchers have identified as a "lengthening of morbidity"* [17]. *To a large degree, this is a matter of understanding the "fatigue timeline" of muscles within your programme – which muscles get tired, when they get tired and how this effects your ability to train with intensity and effectiveness* [12, c. 140].

From the above examples, we can conclude that the authors not only graphically mark highly specialised terms, but also introduce their dictionary definitions or interpret them, using general vocabulary.

We have also found graphically highlighted terms used figuratively: *SDA concludes ... not only does the body temperature rise with food consumption, but it "costs" the body some energy in order to "untrap" the fuel found in foods* [10, p. 109]. *No, the "revolution" has come about more in terms of understanding how to construct more effective training programmes – including the training cycles, what equipment to use, how much and how long to train, when to rest, and in what order to do the exercises in your programme* [12, p. 142]. *One reason dietary fat is more "fattening" than carbs and protein, is due to fat's relatively tiny thermic effect* [10, p. 110].

In addition to graphical means, the authors use introductory phrases, such as *so-called*, *once called*, etc. to show that specialised terms are not usually used in such a type of LSP texts, e.g.: *Thermogenesis was once called the SDA effect or specific dynamic action* [10, p. 109]. *A new study of fitness and lifespan suggests that a person's so-called fitness age – determined primarily by a measure of cardiovascular endurance – is a better predictor of longevity than chronological age* [18]. *A machine measured the amount the amount of oxygen participants breathed in and carbon dioxide breathed out to calculate each person's so-called VO₂max* [15].

The terms of foreign origin, namely the ones that were created based on the Latin or Greek languages are often replaced by their English synonyms, e.g.: *blood sugar* instead

of *insulin*, *high blood pressure* instead of *hypertension*, *fat tissue* instead of *adipose tissue*. Such a choice of terms contributes to better perception and understanding of the information presented in the text by non-experts/amateurs.

Also, the authors of popular science texts on fitness explain terminological units by providing examples: *Other than larger fibres, the protein content of your muscles also increases, and your connective tissues – tendons, cartilage, and ligaments – become thicker and stronger* [11, p. 7]. *This is best achieved by resistance exercise utilizing free weights (barbells and dumbbells) or resistance exercise machines such as Nautilus, Hammer Strength or Medx* [14, p. 14]; *interpretation of highly specialised terms using general vocabulary: Cortisol works to destroy and over ride the four anabolic (muscle friendly) hormones; testosterone, insulin, thyroid, and growth hormone* [9, p. 130].

The authors of popular science texts seek to establish a direct contact with their potential readers, i.e. to draw their attention to the content of the texts and direct the readers' perception of information by creating a relaxed atmosphere of communication which facilitates efficient transmission of information and intellectual perception. One of the means of establishing such a contact is a widespread use of the personal pronoun *you* and its possessive form, e.g.: *As you become more fit, your muscles do a better job of extracting oxygen from your blood, boosting your aerobic capacity and allowing you to exercise at a higher intensity before your body must switch to anaerobic energy production* [11, p. 6]. The first-person pronoun *we* also reduces the distance between the author and the reader: *Each and every time fuel from the foods we eat is introduced into the body, the temperature rises a bit* [10, p. 109]; *Americans are living longer, with our average life expectancy now surpassing 78 years, up from less than 74 years in 1980. But we are not necessary living longer* [16].

Furthermore, the pronoun *we* emphasizes the author's ideas by positioning him/her as a member of a reputable company or community, e.g.: *Although we at FLEX firmly believe that the old 100-rep system does have value, we designed a new version that offers greater benefits* [19, p. 94]. As to the pronoun *I*, it was only once used in the texts under study. It explicitly shows the author's attitude to the ideas and facts described in the text, e.g.: *I discovered my own fitness age is 15 years younger than my chronological age – a good number but still not as low as I could wish* [16]; *Remember, I advocate and use what is technically referred to as "high-intensity, low-force exercise" with my clients* [14, p. 15].

Thus, the author activates the reader's role by creating an effect of involving the addressees in the thinking process of the writer [9, p. 344]. This "tandem" removes the obstacles between the reader and the author that helps to maintain the reader's level of interest in the text.

The reader's attention is also sustained due to imperative constructions or mandatory appeals: *Compare the difference between..., just think about it..., remember*. They lead the reader to mutual cognitive and communicative actions aimed at decoding the text, and at the same time they perform the functions of establishing contact and of appealing

[5, p. 106-107]. In fitness texts, such constructions urge to action, force the reader to take a direct participation in cognitive activities of the addresser.

The use of pronoun *we* in interrogative sentences also reduces a mental distance between the author and the reader by activating the recipient, e.g.: *We know exercise is good for us, now how do we get it every day?* [15].

The question as a form of dictum combines multiple subjective perspectives. On the one hand, it is posed by the author and thus expresses subjective information and supports the reader's cognitive activity. On the other hand, an interrogative sentence implies the existence of the thought, not identical to the author's, and enhances the direction of the reader's communicative and cognitive activities [5, p. 107].

Rhetorical questions in popular science texts require the reader's emotional confirmation or denial, which leads to the enhancement of reader's point of view: *What's aerobic, anyway?* [21, p. 140] *Will having a younger fitness age add years to your life?* [16]. Thus, a rhetorical question is used as a means of establishing a direct contact between the author and the recipient of the text.

The construction *question-answer* can be treated as one utterance, as the author asks the question not to obtain the answer, but to draw the reader's attention to his message [3, p. 38]: *In some, an over eating thermic effect is far greater than experienced in others. For example, 2 brothers of similar weight, height, build and activity level could both over eat above and beyond their daily caloric needs for 8 to 10 pounds while another 7 or 8 pounds – though they ate the same exact foods and same total caloric intake Why? Thermogenesis. Some people experience greater heat increases with eating than others* [10, c. 111-112]. The example above indicates the interlocutory nature of scientific communication in which the author intends not only to introduce new information, but also to activate the cognitive activity of the recipient in the necessary direction.

The whole arsenal of stylistic devices such as metaphor, hyperbole, analogy, simile and others are used in order to add expressivity to popular science texts.

Metaphor in popular science texts is marked by great semantic capacity, generating a chain of associations which

make the text intelligible and easily perceptible [1, p. 24–25]. It should be noted that the author of popular science texts governs the process of generating associations, combining certain phenomena of everyday life with the scientific ones, e.g.: *ATP gives your muscle the energy they need to contract. Think of it as gasoline for the body* [11, p. 5]. *When it's really cold outside and an individual struggles to remain warm, he throws on a heavy jacket, right? That jacket acts to trap heat inside so heat cannot escape. Body fat is nature's jacket* [10, p. 110].

Comparison with the phenomena of everyday life is an extremely productive way of explaining complex concepts: *Two people decide to perform 40 minutes of cardio exercise each day. One man weighs 200 pounds and carries about 170 pounds of lean muscle weight while another man weighs 140 pounds and carries 119 pounds of lean muscle weight... Who gets leaner? The larger individual with more muscle mass. Why? ... Here's the analogy. The same two men decide to drive from Boston to New York, about 200 miles. One takes his Toyota Land Cruiser, the other drives his Honda Civic... The two arrive in New York and pull into a gas station. The Honda has burned 7 gallons of fuel while the Land Cruiser has burned through double, 14 gallons. More mass = more calories burned during long distance (aerobic) work* [10, p. 112]. Here the authors use different linguistic and rhetorical devices to sustain the reader's attention, keep him engaged in cognitive activities and, thus, to effectively disseminate scientific information.

Conclusions. The author of the popular science texts in the sphere of fitness tries to find the most optimal means to facilitate the dissemination of scientific facts by using highly specialised terms along with formal vocabulary and stylistic devices. When terms are introduced in the text, the author highlights them graphically, uses introductory phrases or substitutes terms of foreign origin by their English synonyms. To sustain the reader's attention, the author seeks to establish a direct contact with a reader using personal pronouns, rhetorical questions, imperative constructions and mandatory appeals. The popular science texts in the sphere of fitness are also characterised by expressivity, emotivity and author's subjective evaluation.

REFERENCES

- [1] Batasheva, L.A. Figurative Means of Popularization in Popular Science Literature / L.A. Batasheva // Actual Problems of Modern Philology. – Saratov : Publishing house of Saratov Univ., 1985. – Is. 2. – P. 19-27.
- [2] Danilenko, V.P. Russian Terminology. The Experience of Linguistic Study / V.P. Danilenko. – M. : Nauka, 1977. – 246 p.
- [3] Dashkova S.Yu. Rhetorical Questions in the Structure of Argumentative Dictum / S.Yu. Dashkova // Bulletin of KemSU. – 2013. – № 2 (54), Vol. 2. – P. 36-40.
- [4] Kovalenko, A.M. Communicative Peculiarities of the Title in Micro Journal Message / A.M. Kovalenko // Philology. – Sumy : SSPU, 1999. – P. 209-216.
- [5.] Chernyavskaya, V.E. The Interpretation of Scientific Text / V.E. Chernyavskaya. – M. : Knizhnyi dom "LIBRIKOM", 2010. – 128 p.
- [6] Leonardi, N. Knowledge Organisation in LSP Texts and Dictionaries: A Case Study / Natascia Leonardi // Professional Communication Knowledge Management Cognition. – Copenhagen : LSP Journal, Vol.1, No.1 (2010) – P. 81–98.
- [7] Vargas Chelo A Pragmatic Model of Text Classification for the Compilation of Special-Purpose Corpora / URL: <http://www.ua.es/personal/chelo.vargas/Documentos/BH%20Vargas.pdf>.
- [8] Yakhontova, T. The genre of the conference handout: Textual features, interpersonal characteristics and peculiarities of interpretation / T. Yakhontova, S. Markelova // Constructing Interpersonality: Multiple Perspectives on Written Academic Genres. Ed. by R. Loréz-Sanz, P. Mur-Dueñas, E. Lafuente-Millán. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2010. – P. 337-355.

THE LIST OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

- [9] C. Championship Bodybuilding / Chris Aceto. – Nutramedia, 2001. – 260 p.
- [10] Aceto, C. Everything You Need to Know About Fat Loss / Chris Aceto. – Morris Publishing, 2003. – 164 p.
- [11] Applegate, L. Encyclopedia of Sports and Fitness Nutrition / Liz Applegate. – Prima Publishing, 2010. – 412 p.
- [12] Lockwood, C. 30 Fat Loss Tips / Chris Lockwood // Muscle and Fitness. – Weider Publications, LLC., 2003. – June. – P. 139–145.
- [13] Mentzer, M. High-intensity Training the Mike Mentzer Way / Mike Mentzer, John Little. – Contemporary Books, 2003. – 222 p.
- [14] Mentzer, M. Muscles in Minutes / Mike Mentzer. – Mentzer-Sharkley Enterprise, Inc., 2002. – 46 p.
- [15] Raven, K. Physical Fitness May Be Tied to Slow Memory Decline [Online] : /<http://www.reuters.com/article/2013/11/21/us-physical-fitness-idUSBRE9AK1EG20131121>.
- [16] Reynolds, G. For Fitness, Push Yourself / URL: http://well.blogs.nytimes.com/2014/06/25/for-fitness-push-yourself/?_r=0.
- [17] Reynolds, G. The Benefits of Middle-Age Fitness / URL: <http://well.blogs.nytimes.com/2012/09/05/the-benefits-of-middle-age-fitness/>.
- [18] Reynolds, G. What's Your Fitness Age? / URL: <http://well.blogs.nytimes.com/2013/10/31/how-old-is-your-health/>.
- [19] Stoppani, J. Turn of the Century / Jim Stoppani // Flex. – 2007. – April. – P. 93-96.
- [20] Thornburg, Gina K. Be Heart Smart / Gina K. Thornburg // Muscle and Fitness. – Weider Publications, LLC., 2002. – December. – P. 94-97.
- [21] Thornburg, Gina K. The Skinny on the Dietary Fat / Gina K. Thornburg // Total Nutrition. – Weider Publications, LLC., 2003. – P. 33-37.

Reading beyond the Dada Engine: History and Myth in Mario Vargas Llosa's *La guerra del fin del mundo*

K. Sembe*

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: karina.sembe@gmail.com

Paper received 21.07.15; Accepted for publication 07.08.15.

Annotation. This paper revisits the complex phenomenon of Latin American historical fiction and optimal ways of reading it according to the challenges of today. Based on the novel *La guerra del fin del mundo* by Mario Vargas Llosa, the present research offers a take on Latin American history and myth as mutually influenced and equally legitimate discourse-forming forces. While rethinking the War of Canudos in its historical and novelized versions, the paper tackles some mythocritical techniques and principles of reader-response approach as powerful tools for preserving memory through reinterpreting historical fiction.

Keywords: *history, historical novel, Latin America, myth, Vargas Llosa M., War of Canudos*

Today, an approach to fiction we would want to call efficient and promising will most likely mean an in-depth reader-response perspective and will reach beyond the text towards philosophy, culture, politics, and daily life in a truly hermeneutic circle. In this case, we face, again, a question of how, throughout our metamodernist exodus, to read contemporary historical fiction and not to lose ourselves in the Desert of the Real, within and beyond the act of fiction. An author who plays history-fiction transgression in an ever so tricky manner is Mario Vargas Llosa. We will briefly approach the problem of historicism in his novel *The War of the End of the World (La guerra del fin del mundo, 1981)* to look for the ways of reinterpreting Latin American historical fiction considering the worries, threats, and promises of today.

In his magnum opus *The Decline of the West*, Oswald Spengler stresses the key role of the Gestalt in every cultural community, defining this as the Form in a culture that stores and reflects “its own ideas, its own passions, its own life, will and feeling, its own death” [5, p. 21]. Hence, the only way to explore a culture is deep intuitive contemplation of these Gestalts, which presupposes “overpassing the present as a research-limit, and predetermining the spiritual form, duration, rhythm, meaning and product of the still unaccomplished stages of our [...] history”. This is a function that the German historian metaphorically called physiognomy. We can go on with Spengler here and will allow ourselves to put an extensive explanation of this receptive route that never lost its validity.

It is possible, given the physiognomic rhythm, to recover from scattered details of ornament, building, script, or from odd political, economic and religious data, the organic characters of whole centuries of history, and from known elements on the scale of art-expression, to find corresponding elements on the scale of political forms, or from that of mathematical forms to read that of economic. This is a truly Goethian method – rooted in fact in Goethe's conception of the prime phenomenon, which [...] can be extended, to a degree hitherto undreamed of, over the whole field of history [5, p. 112-113].

In his physiognomic approach, Spengler rejects the dictate of materialism and the rigor of linear historicism, stressing the primacy of customized reception schemata and importance of a holistic approach to cultural Gestalts. These principles are crucial for further development of the cross-cultural project in literary criticism as well as

for unleashing the decolonizing power of knowledge and memory, which is why Spengler's ideas are still up-to-date in the post-postmodern cultural context.

The urge of physiognomic contemplation has manifested the return of the Prodigal Son, in the person of humanity, to the myth, which has reclaimed its sense-forming function in each and every humanitarian discourse and is indeed a powerful episteme of today. Post-modern denial of the denotate and the rule of Nothing actually reveal a strive to the Absolute, while today's fragmented, decentralized yet all-inclusive rhizomatic perception of reality makes us seek the new center, the new hero, the new metanarratives, and rediscover the reference point of each complex phenomenon we face within symbolic order of everyday life. In this perspective, the myth is to be seen wider, i.e. as an invariant, a reference point, a certain supercultural order that springs from under sociopolitical superstructures motivated by the myth itself. The principle of hermeneutic circle preserves its validity: interpreting a text equals interpreting existence, the world, and the human in it. A holistic reader-response approach to a text as a context, along with a set of mythocritical methods, is quite instrumental within the metamodernist project of overcoming the postmodern crisis by transcending Andrew Bulhak's Dada Engine on the way out to new senses, with a great postmodern experience of omniperception behind. To get out of the vicious circle of Castalian-style recursive transition presented in the Post-modernism Generator by Bulhak and to go beyond the text, researchers should see the text as an ever so powerful tool for unlocking memory, exploring political ecology, and rethinking evolution rather than tackle all these as mere instruments to dissect the text.

In the case of the oxymoron that is historical fiction, which is only an oxymoron for those who perceive history as a discursive dictate, the receptive modus described above is the only constructive one. Perception of history in Mario Vargas Llosa is strongly defined by the specifics of his narrative, where Llosa's Imaginary, his numerous Personae, and historical reality are blended into rich and patchy fiction. In his memoir *A Fish in the Water (El pez en el agua, 1993)* as well as in his numerous interviews, Vargas Llosa explains that he would mix reality and fiction, for he never trusted his own memory or memory as such [6]. While historical facts introduced by Llosa are sometimes modified beyond recognition, up to losing

touch with reality, sheer fiction may conceal more actual and symbolic references to reality. For instance, a burlesque, phantasmagoric, tragicomic caricature that is Pedro Camacho of Aunt Julia and the Scriptwriter (*La tía Julia y el escritor*, 1977) is based on a Bolivian *radi-novelas* writer Raúl Salmón.

In *La guerra del fin del mundo*, the readers get deceptively close to the realness as Llosa describes the War of Canudos, not merely a historical fact but the deadliest civil war in Brazilian history. The conflict between the state of Brazil and a group of about 30,000 marginal settlers of a newly founded community Canudos, North-western Bahia headed by a preacher Antonio Conselheiro came to a brutal end in October 1897, only after several unsuccessful attempts of its military suppression. The event novelized by M. Vargas Llosa had already been the subject of the novel *The Backlands (Os Sertões)*, 1902) by Euclides da Cunha and unlike da Cunha's telluric, racially determined take on the topic, converses with the entire tradition of history and myth in Latin America yet to be touched upon in the present article.

Antonio Conselheiro, or Consejero, in Llosa (hereinafter referred to as the Counselor) preached to his followers that the end of the world was imminent and that the political chaos caused by the arrival of the Republic was the work of the devil. In *La guerra del fin del mundo* (hereinafter referred to as *La guerra*), we can find more than one point of view as to this fact, most concealing conspiracy theories. One of the key characters, an anarchist journalist and revolutionary fighter of Scottish origin Galileo Gall is convinced that the Counselor has been bringing to life communist ideas, such as money and property abolition, class and sex equality and more, "hiding them behind the façade of religion for a tactical reason, namely the need to take into account the cultural level of his humble followers" [7, 48]. Republican positivists, in their turn, acquire a somewhat ironic ally in the person of Baron de Cañabrava, an aristocrat whose land was occupied by the community of Canudos. The plot thickens as a Republican journalist and editor Epaminondas Goncalves sends Gall to support Canudos rebels in their fight against the Republic in order to make a false impression that Bahian monarchists have united with rural rebels and British monarchy to overthrow the Republic.

Although history fails to clarify whether it was religion, politics, or anything in between that really guided Antonio Conselheiro, needless to say, both political and religious ideologies are utopias and one can easily read in fiction and witness in reality how, by means of one, people are fooled into another. Vargas Llosa distinguishes two kinds of utopias, i.e. collective utopia, which is a sociohistorical project, and individual utopia, an aspiration of a single mind [4, 20]. While these two are often stages of a single process, the Peruvian writer discards the collective utopia, supports the potential of the individual one, and uses both for twisting actual facts and fiction in his narrative. Achieving this subtle falsification effect proves even more instrumental considering the mass-oriented side to Llosa's novels.

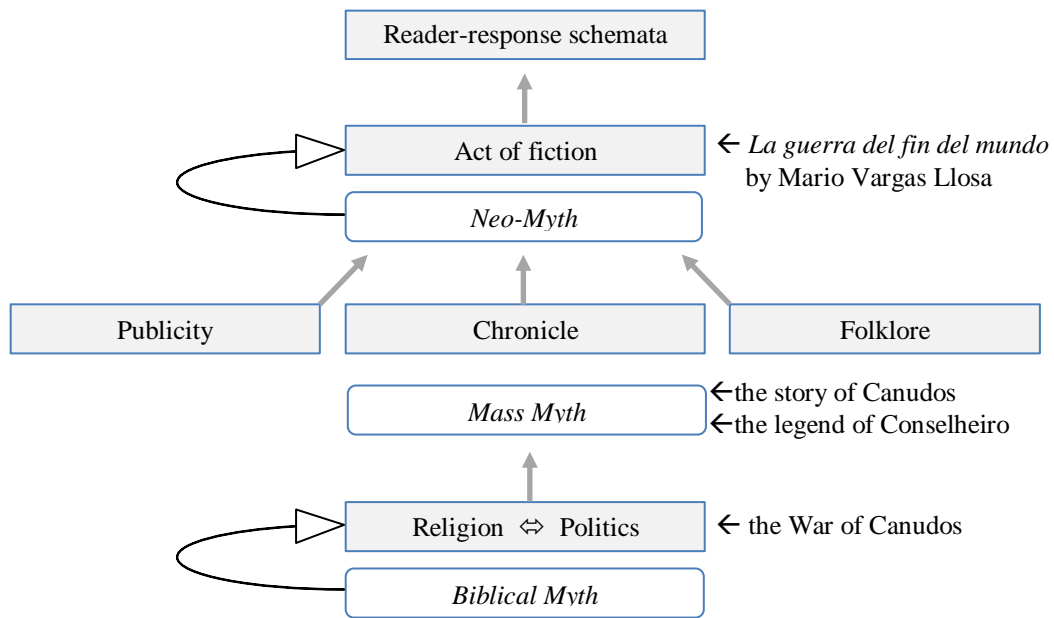
Thinking fiction as another form of reality is hardly ever an issue for a literary researcher of the rhizomatic

today, in the world of full-time transgression. That being said, historical fiction is still rather tricky to approach. Gerard Genette, in his *Figures III*, suggests that just like a figure of speech or indirect speech act may fail to accomplish its purpose because of the addressee's inability to decode it, the act of fiction may not happen as such because the addressee didn't perceive it as a fictional one [3]. In *La guerra*, Vargas Llosa's falsification effect, or *fingimiento*, is reinforced by the third-person narration: an omnipresent epic narrator, who is expected to be the ultimate truth, tells the story of Canudos from numerous perspectives and, moreover, is often alternated by the letters written by Galileo Gall, which is yet another focalization in this archival narrative.

A line this vague between the true and fictitious as well as a special approach to history in fiction is not only Llosa's narrative staple but an important feature of Latin American literary tradition. There are a number of reasons that lie at the heart of this *fingimiento* and 'unreliable' yet omnipresent historicism. One of these is Spanish *Siglo de Oro*, where *la-vida-es-sueño* liminality yielded a kind of metatheatrical transformation of history and myth. Another thing is the incipient Latin American novels that were imitating the real documents. In his major research *Myth and Archive: A Theory of Latin American Narrative*, Roberto González Echevarría explains how the early history of Latin America and the first fictions were told in a form of *cartas de relación*, by which both the newly discovered territory and its chronicler were enfranchised by the higher authority [2, p. 10]. Apart from these influences, there are also numerous Latin American indigenous myths and African religious traditions, all of these fantasticized in magic realism, intellectualized in Borges, resignified in the New Latin American novel, such as *Terra Nostra* (1975) by Carlos Fuentes, and postboom literature, *La guerra* by Vargas Llosa and Roberto Bolaño's *Nazi Literature in the Americas (La literatura Nazi en América)*, 1996) being a couple of many significant examples.

To some readers, Latin American novel must appear to be obsessed with Latin American history and myth. This has to do with its collecting or, as González Echevarría reasonably names it, archival function. Latin American novel is a 'myth of myths' that abounds with references to historical icons of the Americas. Since the myths are stories who deal with origins, the concern of Latin American fiction with Latin American history and myth is not only understandable but also more than legitimate. Latin American history has always concealed a promise of being not only new but different, this is the history of otherness that has endured centuries without being acknowledged and, referring to González Echevarría again, may have proved "as useful a hermeneutic tool for probing human nature as a classical myth" [2, p. 6].

Without a certain epistemological privilege (i.e. deep knowledge of history) and an empiric skill of separating historical trivia from invented facts, you may just as well read *La guerra* by Vargas Llosa as fairy tale or rather as an author's neo-myth, which is, again, a good example of unintentional state of fiction that acquires different illocutive formulations on various stages of the chronological chain, as seen in the scheme below:

Scheme 1.

Mass myth is a significant element to the Gestalts of Latin American cultures and Vargas Llosa never hesitated to reveal and exploit this in his body of work. One of the most explicit examples is the already mentioned *La Tía Julia y el escribidor*, a novel that revisits pragmatics of *radionovelas* and the cult of their authors in a complex and ironic way. In his story of Canudos, Llosa testifies development of a mass myth, which, in turn, holds on to a myth as such. Historically as well as in Llosa's novel, the mass myth is Antonio Conselheiro's promise of the Kingdom of Holy Spirit, with its capital in Canudos, going undercover for anti-republican communist-like ideas or not, the promise "of peace, of the life to come, in which sin and pain [will] disappear [...] once the Devil [is] overthrown" [7, p. 68]. This worked as a Matthew 5 convincing enough for the outcasts of Bahian *sertão* (backlands) to settle in Canudos in 1893 and fight a bloody rebel war with the Devil, which was the state of Brazil. Blessed are the marginal, for the margins shall be the new center. This mass myth acquires a new status of what some researches would call neo-myth through the controversies of publicity, to which the civil conflict was subjected within the fictional space of *La guerra*, through historical chronicles, folklore, and then, again, via Llosa's performative act of writing, all these making Canudos a legend, a myth, and history in one.

Vargas Llosa portrays recreation of Christian mythology in the New World not merely by addressing the topic in *La guerra*, but also by means of ironical travesty of the Holy Bible. The mythologeme of the Kingdom of God, logically, presupposes a messiah in the person of the Counselor. María Cuadrado, the Counselor's devoted follower, parodically reenacts the Passion and is called not The Mother of God but The Mother of Men. By this, the divinity of the Counselor and his followers is denied: Cuadrado can hardly be called the loving mother because she killed her child, nor is she virgin, for she had been raped four times. There is also el León de Natuba, who, with his grotesquely large head on a tiny torso, is an ex-

PLICIT caricature of the apostle; Sandra Fernandes Erickson and Glenn suggest that Vargas Llosa was referring to apostle Mark, whose symbol is the lion [1].

As for the figure of Christ, the plot reveals certain duality by introducing a secular prophet Galileo Gall, who has to be sacrificed for the Revolution cause, which is why Epaminondas sends Caifás to kill him. The image of messiah in the novel gets doubled, twisted, and also militarized, yielding a transcultural blend of *guerrillero* and Jesus Christ, of *gaucho* and Redeemer, Brazilian Martin Fierro or Che Guevara, you name it. None of the two Christs will be crucified: the Counselor dies of dysentery and Galileo deceases, ironically, in a hand-to-hand fight with his guide Rufino, who introduced Bahia to him.

Apart from being the second Christ in the novel, Galileo Gall symbolizes a mythical presense of a European in Latin America. He is a Columbus in his unwillingness to abandon his ideas and face the Latin American reality, he is a Cortes in his rape of Jurema. Like all of them, Gall is writing for Europeans presenting his politically engaged interpretations of the New World, where he fails to build communication with the local settlers and is constantly called *estúpido* by those he tries so hard to influence. Gall's language is also hard to understand, which indicates his zero point hybris and foreigner's worldview rather than his Portuguese skills. The figure of Galileo performs an archival function in the novel, stressing the key role of memory in building intercultural and transcultural communication.

"What had changed in the calamity-ridden North now that there was a president instead of an emperor? Whasn't the tiller of the land still fighting against the barrenness of the soil and the scarcity of water...?" *La guerra del fin del mundo* explores a case of Unamunian *intrahistoria* omnipresent in Latin American sociohistorical discourse. The drought-ridden *sertão* is the 'desert of the Real' [8] transformed into a neo-myth by the people. Unlike racial and geographic determinism in da Cunha's text, Llosa's novel brings to light the human nature as the key factor in

writing and reading history. In his signature, naturalistic yet extremely romanticized way, Llosa reveals the bestial shadow and fanatic drive as an underlay of a major historical event.

We are not at the end of the world, nor shall we witness its new beginning. Persistence of memory, however, is a key to questioning history and its objectivity, which is

ever so important for Latin American sociocultural and political decolonization, a project with a long way yet to go. These brief thoughts on historicism in Latin American literature trigger our further thesis research on the neomyth in Mario Vargas Llosa and outline a great discourse-forming potential of reading contemporary Latin American historical fiction.

REFERENCES

- [1] Fernandes Erickson, S., Erickson, G. Dialectics in Mario Vargas Llosa's *La guerra del fin del mundo* // Chasqui. – 1992. – Vol. 21. – No. 1. – P. 11-26.
- [2] González, Echevarría R. Myth and Archive: A Theory of Latin American Narrative // Cambridge University Press. – 2006. – 260 p.
- [3] Genette, G. Figures III // Seuil, 2009. – 285 p.
- [4] Roldán, J. Vargas Llosa, entre el mito y la realidad // Tectum Verlag. – 2000. – 247 p.
- [5] Spengler, O. The Decline of the West // Alfred A. Knopf. – 1926. – 507 p.
- [6] Vargas, Llosa M. El pez en el agua // Santillana Ediciones Generales. – 2010 – 618 p.
- [7] Vargas, Llosa M. The War of the End of the World // Macmillan. – 2011. – 576 p.
- [8] Žižek, S. Welcome to the Desert of the Real // Verso. – 2002. – 154 p.

Differentiation of communicative strategies and tactics in the Internet interviews

Y. O. Tomashchuk

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Paper received 25.07.15; Accepted for publication 11.08.15.

Abstract. In this article we have studied tactical and strategic arsenal of respondents while discussing fashion and style, friends and relationships during Internet-interview that are published on the pages of Internet-magazines. It was revealed the notions of strategy and tactics. It was found out which strategies and tactics are common for both topics of communication and which ones are exclusive ones.

Keywords: *Internet interview, Internet magazine, respondent, communicative strategy, communicative tactics*

Introduction. Development of computer technologies and accessibility to the Internet transferred traditional mass media to the Internet network. Nowadays boundary line between traditional and Internet mass media stays quite narrow. Transition of traditional mass media to the Internet has proved that the network is a unique environment that provides audience with momentary delivery of topical information, also maintains direct and two-way connection with each representative of the audience [7].

Due to the increasing role of computer technologies a new type of interview, Internet interview, has occurred. It may be defined as widespread and one of the most effective methods of information obtaining and satisfying the requirements of society that is created with the help of the Internet connection [6].

In this article we define an Internet interview as a talk of two or more individuals that is conducted in the form of questions and answers concerning hot topics for spreading on the Internet by means of mass media.

Nowadays interview is an object of investigation not only in linguistics, but also in sociology, journalism and other areas of science. Discourse analysis treats an interview as a special type of discourse that is a result of common lingual and extra-lingual activity of two or more individuals concerning a major topic for distribution in mass media discourse. Both interlocutors choose strategies and tactics in accordance with their own communicative aims in the communicative situation [1]. Internet interviews are conducted by means of online television and video-connection, are used for contacting with target audience.

An Internet interview was the object of the analysis of linguists in this country and abroad ([15], [16], [17], [2], [6], [10]). However, the strategies of the Internet interviews in the magazines for teenagers were not analyzed. That is why the research is acute.

The aim of this article is to define and analyze strategies and tactics of respondents in the Internet interviews in the magazines for teenagers discussing friends and relationships, fashion and style. In the focus of our attention are Internet interviews that are presented in Internet magazines containing the aspects of mass periodical publication and inclusion into the global informational network.

Materials. We have analyzed the Internet magazines for teenagers “gUrl” [5], “Seventeen”[11], “Teen Vogue” [12] as they held the Interviews with the people who represent the modern teenage values in music, fashion, literature and social life. Internet magazines for teenagers are a powerful

instrument of identity of not only of oneself, but also of the world around. The total number of interviews researched is eighty-three.

In order to conduct a more deep and profound study we have used the following **methods and techniques** of scientific research as: discourse analysis, conversational analysis, contextual analysis, structural analysis of a dialogues, method of sociolinguistic analysis, method of pragmalinguistic analysis, methods of induction and deduction, technique of general sampling, quantitative analysis, descriptive method, technique of generalization, method of comparison.

Results and discussion. Such Internet mass media as Internet magazines for teenagers are a powerful instrument of idea formation of oneself, people around and identity formation. With the help of Internet magazine an individual knows himself, constructs ideas and conceptions [8].

The characteristic feature of Internet magazines for teenagers is that they create their product (Internet interview) taking into account the areas of interests and needs of the audience. While creating the content for the audience of the Internet magazines for teenagers the editors focus on values of teenagers.

In the course of Internet interviews interlocutors pursue their explicit and hidden communicative objects by means of applying the communicative tactics that are included into communicative strategies of a participant of an Internet-interview. Teun A. van Dijk defines a strategy as organization of action sequence that includes aims of interaction. Right choice of strategies allows a speaker to reach the maximal amount of aims. Communicative strategies are characterized by their flexibility and dynamics, as in the process of communication they go through constant correction, directly depend on communicative actions of an opponent and discourse context that is changing constantly. Flexibility of a strategy is defined by its possibility to be realized by means of various communicative turns [14].

So, a strategy is a range of tactical devices that are oriented at reaching a specific communicative aim. Communicative tactics describe speech actions that seek influencing the other interlocutor on a certain stage of communication [13].

Teenagers are the most active users of mass media products and the Internet at the modern stage of society development. This can be explained by psychophysiological peculiarities of this age group. Teenagers are oriented at communication with their peers, wish to be a part of some groups and express their own needs and desires. Formation of interests, system of values of a personality and value pic-

ture of the world happens at juvenile period. At this age all the processes happen more conscious in comparison with previous periods of personality formation. [4].

Modern Internet magazines are an encyclopedia of modern life that popularize their own ideology. The main motive of a reader's joining the new discourse space is his own desire to strengthen his position in a new social group or a subculture, improve his own status in society. In this way, representatives of the audience of the Internet magazines become participants of the discourse of Internet magazines and mass media discourse.

Values that are presented by Internet magazines for teenagers are shaped by an author of a message who always provokes reader's behavior in the way he needs. The author of a message takes "burning problems" that are specified by the discourse of Internet-magazine as basis. For teenagers the main "problem spots" are fashion, appearance, success, relations with peers, health. In this way an Internet magazine becomes a guideline that helps its audience to make some choice, define what is good or bad in the modern society.

After analyzing the material of our study we came to the conclusion that the most discussed topics of conversation for teenagers that reflect their values are "Friends & Relationships", "Fashion & Style", "Beauty & Health", "Entertainment & Hobbies", "School & Career". These topics reflect the value of the world of teenagers.

It can be concluded that system of value orientations is basis for individual's integration into a desired group of society. System of values indicates direction of personality's development and orientation in society. Strong circle of interests that are a basis of the value picture of the world of teenagers starts its formation at juvenile age. Teenagers are interested in the issue of formation of their own picture of the world [4].

So, mass media forms life values that are topical to a specific society in a specific period. Audience starts interpreting new informational messages taking into account these values. Magazines for teenagers transmit values that were created by some other mass media and favor creation of new values [9].

In this article we are examining strategies and tactics of respondents that are used in Internet interviews while discussing friends and relationships, fashion and styles.

While discussing the topics of "Friends & Relationships", "Fashion & Style" respondents tend to use informational strategy, PR-strategy, strategy of positive self-presentation. These strategies may be realized with the help of conflict and unconflictive tactics.

In this paper we explore the most frequent tactics that are used while discussing fashion and style in Internet interviews that are published on the pages of the Internet magazines for teenagers.

The most widespread strategy that is used by respondents while discussing fashion and style is informational strategy. Very often it is realized with the help of informational and explanation tactics. Respondents inform the audience on their preferences and tastes, and try to give reason for their choice. In the examples that are presented here the respondents explain to the audience what influences their fashion tastes and encourages them to follow some fashion trends:

If I had to describe my style I guess I would say that it's very kind of trendy, casual depending on what the occasion is. If I'm just at home I'll literally be in my jeans and a t-shirt. Or if I am going to an event I love putting on dresses. I don't know if it's a trend amongst other people but I'm obsessed with leather jackets right now (Nina Dobrev April 2010 Cover Cam);

One of my fashion icons... Actually I have three of them, my three sisters. I love the way they dress and the way they sell themselves. I think it's really cute. Yeah, I've got most of my fashion sense from them. I think my style differs from my older sisters in a way that it is a little younger than how they dress, but still there're hints of how they dress in our style (Kendall and Kylie Jenner Teen Vogue Cover Cam);

My sisters have always liked a tight waist. So I used to using a belt. I've learnt from them to do that as well. And I love it. I think it makes outfit look cuter. And my sisters told me that (Behind the Scenes at Kylie and Kendall's Cover Shoot).

The next examples show respondents use the tactics of suggestion and advice that is the means of realization of the informational strategy. A speaker doesn't put pressure upon an addressee; he has a choice to follow or not to follow that advice. In this way the speaker gains audience's favor. The audience may feel lost in the fashion world that's why respondents try to help them with a piece of advice, suggest what looks good or bad, what is a trend right now and what is not:

Don't wear something for somebody else to make somebody else happy and make sure that you're comfortable. It is regardless how many other people say it looks good on you and you're not comfortable. It's gonna show and you're not gonna feel good and you're not gonna look your best (Ashley Greene's TeenPROM Cover Shoot);

You see what I am obsessed with at the moment. Cream blouses, yeah, sure! But it's always important to check the price before you fall in love (Alexa Chung. Teen Vogue).

The next tactics which is the tactics of compliments is the means of realization of the strategy of positive self-presentation and it is often used by respondents while discussing fashion and style. It is realized by means of expression of sympathy, formation of emotional tuning, establishment of positive relations. Respondents share information on their fashion icons and people who fascinate them with their taste:

I love Rachel Bolton's style a lot. On the red carpet, Gwyneth Paltrow, I think always takes a mark and she kind of has a way of being very sexy and being very classy at the same time. I mean, I love Audrey Hepburn like kind of shoot that classic go to style (Ashley Greene Cover Cam);

My fashion icons throughout the years ... I really like Keira Knightley style. I think her style has evolved. And I really like the way that she incorporates vintage as well as new. I just love watching Red Carpet (Lily Collins. Teen Vogue Cover Shoot);

The actress I'd say I idolize would have to be number one alive. That would be Natalie Portman. And my number one who's not so alive would be Audrey Hepburn. Because I think it is the most beautiful classic individual. You just see her and you are like "You're something! You are a star" (Chloe Grace Moretz. Teen Vogue Cover Shoot).

Tactics of visualization helps a respondent to reconstitute some image for audience. Visualization helps us to better understand a created image. The tactics of visualization has great informational and emotional influence on the audience. Photos and videos favor the intensification of verbal influence. As a rule, the tactics of visualization has auxiliary character and helps a respondent realize other communicative tactics:

My favorite part of today was... We had these beautiful miniature horses. I had this crazy headband thing on and these massive heels. And I looked very typical English, eccentric (Emma Watson. Teen Vogue Cover Shoot. August 2009);

One of my favorite parts of the shoot... On this shoot I had kinda red bright lips and we have changed colors for different outfits. These bright nails which are kinda awesome. I'm pastel, so I'm a big blusher fan. I had dark colors anyway, so just some pink color is great (Emma Watson. Teen Vogue Cover Shoot).

Tactics of identification is used for comparing a screen and a real personality. In this way audience can better understand personality of a respondent of an Internet-interview. The tactics of identification may be the means of realization of the strategy of positive self-presentation and PR-strategy. By means of this tactics respondents try to show their audience that they are simple people who like wearing and doing simple things, their lives look fancy only on the screen:

My style is very different than Hanna Montana character. I like a little bit more of like... I like all black and mix it with stuff that makes it still like chill and you know never too dressed up. And Hanna likes heels and a lot of like bling. And I'm wearing flats or boots and it's kinda chill stuff (Miley Cyrus Teen Vogue Cover Shoot);

My new movie is coming out in April which I am very excited. It's all kinda based around the farm. So what I like it'll be all raw. Basically in like a white shirt and jeans like pretty much the whole time, Converse. Running around and really no make-up on. So I like that it's very, very me. You can really see my personality, even though I am doing a character you'll need to see Miley Cyrus too (Miley Cyrus Teen Vogue Cover Shoot).

For the purpose of attracting attention of audience, a respondent appeals to emotional satiation of his speech with the help of tactics of emphasized hyperbolization:

And my shoes... Sneaker wedges are from "Sam Edelman". I love them! They are super comfortable. I love them! Love them! Love them! Have this really cool watch from "ALDO". It comes with interchangeable bandages... (How To Shop on a College Budget and Look Amazing);

They all really have like really cool shoes (Kendall and Kylie Jenner Teen Vogue);

My nails. I'm obsessed. It looks so cool. Love them (Behind the Scenes at Kylie and Kendall's Cover Shoot).

Teenagers consciously choose and enter different social groups. For teenagers making friends, positive relations with peers and relations with opposite sex are extremely important.

For teenagers it is extremely important to maintain contact, develop good relationships, stay in close contact with

their friends or even meet a boyfriend or a girlfriend. Our study shows the most frequent tactics that are used while discussing friends and relationships in Internet interviews that are published on the pages of the Internet-magazines for teenagers.

While discussing friends and relationships respondents use informational tactics very often. Quite often it is merged with explanation tactics. Respondents inform the audience on their life decisions, and try to give reason for their choice:

Yeah, I think you can. But I think if you think it could be something more why not go for it, 'cause you know, like I don't know, love is much more rare than friendship I think so, you know, in fact it could be something more, why not see if it is (Emma Roberts and Freddie Highmore Interview Video);

Guys didn't like me when I was growing up... I was taller than all the girls. And mostly boys. Look, who I am today! Yeah! (Breakfast with Bevan. Starring Jessica Stam & Rebecca Minkoff).

Teenagers are inexperienced when it comes to the questions of relationships, so they are trying to find some answers in Internet interviews. That is why while giving an answer a respondent is trying to help his audience with a piece of good advice by using the tactics of suggestion and advice:

Well, a bad first date is definitely, don't take a girl to the movies because you can't talk to her, you can't get to know her on a first date, so it's not a good idea. But it's good to take a girl to dinner, you know, you can talk to her and you know (Justin Bieber Photo Shoot Video);

Don't play too many games, just be pretty straight forward. I feel like guys prefer that. I know I do, at least. Don't act like you're anything that you're not. I mean, that won't catch up to you at some point, that's for sure! Just keep it light at first. And if you're interested – go for it! I like that. I like confidence, you know! (Seventeen Dating Advice From Tyler Blackburn!).

Sometime during Internet interviews while discussing the topic of "Friends & Relationships" respondents use the tactics of incomplete answer or the tactics of responsibility evading. In such a way they show unwillingness to discuss an unpleasant or undesirable topic:

Getting over a hard breakup... Oh, break up with him, first. And it'll be a little bit easier... No, actually, it's not easier (Behind the Scenes of Letters to Juliet);

Well, here is a thing – I don't really put any pre-requisites on whether or not I'm gonna date someone. So potentially – yeah. I mean, there's a lot of things that gonna have to be also. But I think that yeah! There's no reason why wouldn't I, if she's the coolest person. Totally! (Josh Hutcherson Answers Your Twitter Qs!).

While discussing relationship questions respondents are trying to give honest and upright answers. As owing to the tactics of frankness respondents can establish confidential relations with their audience:

One of my best friends... We've been so close since kindergarten. And another one of my best friends I've known since preschool. Recently when I was shooting "The Carry

Diaries” they both came and flew out and surprised me for my birthday. And when they left they wrote notes and put them all over my apartment. Words of encouragement and all these reminders to call and talk to them. So that was really cute (Anna Sophia Robb Talks Prom & BFFs!);

Guys didn't like me when I was growing up... I was taller than all the girls. And mostly boys. Look, who I am today! Yeah! (Breakfast with Bevan. Starring Jessica Stam & Rebecca Minkoff);

I think the biggest thing is to just be free. You know, just be yourself around them. And have a good time. If you are distant to yourself and paying attention to him, which is you know bad, if you do. But at the same time just interact with his friends and just be cool. And just let them get to know you. Stand of yourself, be the best you can do! (Ask An A-Lister: Diggy Simmons).

Conclusions. Our study has defined tactical and strategic arsenal of respondents that are used in Internet interviews while discussing their friends and relationships, fashion and style. While discussing the topics of “Friends & Relationships”, “Fashion & Style” respondents tend to use informational strategy, PR-strategy, strategy of positive self-presentation. While discussing fashion and style the most frequent tactics that are used by respondents are informational tactics, explanation tactics, tactics of suggestion and advice, tactics of suggestion and advice, tactics of compliment, tactics of visualization, tactics of identification, tactics of emphasized hyperbolization. While discussing friends and relationships the most frequent tactics that are used by respondents are informational tactics, explanation tactics, tactics of suggestion and advice, tactics of incomplete answer, tactics of responsibility evading, tactics of frankness.

REFERENCES

- [1] Berg, B.L., Qualitative research methods for the social sciences. London: Pearson, 2007.
- [2] Crystal, D., The scope of internet linguistics. Paper given Online to the American Association for the Advancement of Science meeting, February 2005. www.david.crystal.com/./Internet2.pdf. Retrieved August 18, 2010.
- [3] Crystal, D., Language and the internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- [4] Gross, E.F., Juvonen, J., & Gable, S.L. Internet use and well-being in adolescence. Journal of Social Issues, 58, 75 – 90 (Special Issue: Consequences of the Internet for Self and Society: Is Social Life Being Transformed?), 2002.
- [5] gUrl.com. URL: http://www.gurl.com.
- [6] Mann C. & Stewart F. Internet Communication and Qualitative Research: A Handbook for Researching Online. London: Sage, 2005.
- [7] Morris M., Ogan C., “Internet as mass medium”, Journal of Communication, 46 (1), 1996.
- [8] Ohiagu, O.P. The Internet: The Medium of the Mass Media. Kia-bara Journal of Humanities, 16 (2), 2011.
- [9] Richards, M.B. “Mass Media's Relationship with Adolescents' Values and Behaviors: A Theory of Mediated Valuelection”. Dissertation, Georgia State University, 2010.
- [10] Salmons, J. Online interviews in real time. Los Angeles: Sage, 2010.
- [11] Seventeen Magazine. URL: http://www.seventeen.com.
- [12] Teen Vogue Magazine. URL: http://www.teenvogue.com.
- [13] Van Dijk, T.A., & Kintsch, W. Strategies of Discourse Comprehension. New York: Academic Press, 1983.
- [14] Van Dijk, T.A. Discourse and communication. Berlin: de Gruyter, 1986.
- [15] Karokina, E.V. Mass media and Internet communication (scopes of crossing and problems of interaction) // Language of modern publicism // Moscow: Flinta, 2005.
- [16] Kalmykov, A.A. & Kokhanov, L.A. Internet- journalism. Moscow: Unity-dana, 2005.
- [17] Kovrigina, E.A. Communicative strategy of self-presentation in the discourse of Internet interview. Kemerevo, 2010.

Проект корпусного словника українських колокацій

Т.В. Бобкова*

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: tatva93@gmail.com

Paper received 14.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. Презентована методика виділення колокацій ґрунтується на застосуванні статистичних критеріїв і Корпусу українських текстів як лексикографічного джерела й програмного інструментарію. Аналізуються результати автоматичного виділення реєстру колокацій з підкорпусу законодавчих текстів із застосуванням програм лематизації і постредагування в ручному режимі. Встановлені колокації репрезентують предметну галузь права і можуть слугувати основою словника українських колокацій.

Ключові слова: колокація, текст, корпус текстів, словник колокацій, реєстр

На сучасному етапі розвитку лінгвістики укладання словників ґрунтується на опрацюванні значних обсягів природно-мовного матеріалу корпусів текстів. Доступність текстового матеріалу і переваги його опрацювання корпусним інструментарієм докорінно змінили обличчя сучасної лексикографії [4, с. 281]. Зокрема, результати аналізу емпіричних даних корпусів свідчать, що при побудові тексту значну роль відіграють не традиційно визначені ізольовані лексичні одиниці, а регулярно відтворювані синтагматичні структури – готові фрази [14, с. 60]. Подібно до простих слів зазначені структури зберігаються в пам'яті мовців як цілісні утворення, і є важливим джерелом інформації як про мову, так і про навколишній світ [11, с. 15]. Значний інтерес насамперед становить опис височастотних стійких синтагматичних послідовностей – колокацій [8; 9; 11; 15; 16]. Це пояснюється затребуваністю інформації про стійкі сполуки для вирішення різних прикладних завдань: укладання словників, тезаурусів, баз даних, автоматичного аналізу тексту, машинного перекладу, інформаційно-пошукових систем та ін. Зокрема, потреби розв'язання завдань автоматичного аналізу українського тексту сприяли появі низки досліджень, присвячених розробці лексикографічних систем і баз даних колокацій [2; 3; 6; 7].

Основну проблему формування реєстру спеціалізованого словника становить визначення критеріїв ідентифікації колокацій, що зумовлюється використанням у дослідженні підходом [1, с. 18; 4, с. 304; 5, с. 158; 13, р. 152; 15, р. 258; 16, р. 341-342]. Загалом традиційний – лінгвістичний підхід до відбору стійких сполук спирається на широке розуміння колокації і використанні наявних лексикографічних джерел: колокація розуміється як звичне використання певних лексем разом [14, р. 115–116]. У методичному відношенні цей підхід реалізується за допомогою методики закритого списку [8]: критерієм включення до реєстру є відповідність певної сполуки заздалегідь укладеному списку неоднослівних єдностей, встановлених за словником. Визначаються лише лексичні колокації – поєднання двох повнозначних слів, що насамперед сприяє дослідженню певних предметних галузей і терміносистем [13, р. 152]. В українській лексикографії на підставі закритого списку реалізовано пошук контекстів у тримовному тлумачному словнику термінів і терміносполучень з комп'ютерної лінгвістики [10, р. 39] і формування реєстру електронного словника фразеологізмів у системі автоматичного грама-

тичного аналізу тексту АГАТ [2, с. 174]. Однак, укладання списку в такий спосіб обмежується набором колокацій, встановленим за наявними словниками, базами даних і певною предметною галуззю.

Більш складним у методичному відношенні є формування реєстру словника на підставі напівзакритого списку заздалегідь встановлених ознак: лексичних функцій, варіантів колокацій або моделей керування [8]. Так, на основі набору морфолого-синтаксичних моделей базується ідентифікація субстантивної-ад'єктивних і субстантивно-субстантивних колокацій в українських кримінально значимих текстах [6, с. 147] і розробка лексикографічної системи екстракції субстантивних, ад'єктивних і вербальних колокацій із законодавчих текстів [7, с. 32-33]. Вважається, що власне методика ідентифікації за структурними моделями відповідає завданням лексикографічного опису колокацій [9, р. 40]. Проте суб'єктивність критеріїв ідентифікації, обмежених традиціями певної школи і інтуїцією дослідника [8], значно звужує діапазон досліджуваних одиниць, зокрема можливість аналізу морфологічних і функціональних ознак. Перспективи встановлення об'єктивних диференційних ознак і автоматизації укладання реєстру словника з'являються з впровадженням корпусного, або статистичного підходу.

Корпусний підхід до виділення колокацій ґрунтується на вузькому розумінні колокації як сполучення слів, що зустрічаються у тексті частіше поруч, ніж за випадковою вірогідністю окремо [14, р. 115-116]. Укладання корпусного словника колокацій спирається на методику відкритого списку, яка передбачає безпосереднє спостереження мовних фактів [8]. На відміну від описаних вище методик вихідними для формування реєстру колокацій стають ознаки поведінки лексичної одиниці, встановлені за даними корпусу текстів [1, с. 16]. Певною мірою застосування корпусного підходу передбачає заміну покладених в основу ідентифікації лінгвістичних моделей математичними [6] або статистичними [3]. Так, на підставі статистичних даних про частоту, вагу та унікальність терміносполучень у колекціях корпусів укладено словник колокацій для криміналістичної інформаційної системи [3, с. 184-186]. Істотними перевагами методики відкритого списку вважаються відсутність заздалегідь заданих обмежень, покриття всього текстового матеріалу [8], можливість дослідження варіативності морфологічних ознак [13, р. 151-152] і виявлення колокацій, не зафіксованих наявними списками і словниками [4, с. 303].

Однак проблема полягає у неможливості вилучення всього діапазону колокацій [15, р. 258] і значному зростанні відсотку повторів і помилок ідентифікації, що потребує додаткового постредагування реєстру в ручному режимі. Крім того, застосовувані сьогодні статистичні міри не здатні до диференціації ядра та колоката, необхідної для формування словникової статті [9, р. 37]. Забезпечення об'єктивного й ґрунтовного лексикографічного опису колокацій вимагає доповнення статистичних результатів аналізом морфолого-синтаксичних ознак. Першою спробою всебічного опису колокацій в українській лінгвістиці можна вважати проект лексикону багатослівних сполук [5], у якому визначення "лінгвістичної правильності" статистично значущих багатослівних конструкцій планується здійснити за допомогою морфолого-синтаксичних фільтрів, а семантичної некомпозиційності – через латентне семантичне індексування [5, с. 163]. Отже, результати короткого огляду представлених словників і систем показують, що загалом увагу українських дослідників зосереджено не на розв'язанні проблем лексикографічного аналізу колокацій таких, як встановлення критеріїв ідентифікації, класифікація, а на прикладному застосуванні результатів, зокрема на ефективності автоматичного розпізнавання стійких сполук в природно-мовному тексті.

Презентована стаття продовжує цикл публікацій, присвячених лексикографічному опису колокацій, і має на меті обґрунтування критеріїв автоматичного виділення з корпусу текстів стійких сполук для формування реєстру словника. Як було зазначено вище, впровадження корпусного аналізу колокацій обмежується через недосконалість сучасних лінгвістичних процесорів, що вимагає обов'язкового постредагування реєстру. На сьогодні статистично-пошуковий апарат Корпусу текстів української мови не дозволяє автоматично укласти списки колокацій з текстів: теоретично можливим є здійснення пошуку окремих сполучень через задавання леми й відповідних граматичних обмежень [12]. Лексикографічним матеріалом для укладання корпусного словника українських колокацій слугують тексти підкорпусів публіцистики, наукового стилю й законодавчих текстів корпусу (<http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>). Цей вибір пояснюється максимальною насиченістю в текстах підкорпусів стійких сполук різних видів: багатослівних найменувань, термінологічних сполучень, мовних кліше, вставних конструкцій, похідних прикметників і сполучників. Власне планування підкорпусу законодавчих текстів було підпорядковано меті укладання словника колокацій [1, с. 21], що дозволяє розглядати отримані на підставі підкорпусу емпіричні дані як основу реєстру майбутнього словника українських колокацій. Крім відповідних терміносполучень і найменувань юридичної підмови в очікуваний реєстр мають ввійти колокації, характерні також і для сучасної української літературної мови загалом.

Відсутність закритих списків колокацій і потреби автоматичного аналізу текстів різних стилів зумовлюють використання методики відкритого списку, яка ґрунтується на підході F. Smadja і передбачає поетапне застосування статистичного аналізу, лінгвістичних

фільтрів (позиційного, синтаксичного й морфологічного) і завершального редагування з боку експерт-лінгвіста [15, с. 253]. Оскільки автоматичне укладання списку колокацій обмежено функціональними можливостями Корпусу української мови, то вилучення колокацій з законодавчих текстів на підставі статистичних даних сполук здійснюється через процедуру запитів мовою SQL (автор програмного забезпечення – В.М. Сорокін). В основу формування попереднього списку покладено статистичну інтерпретацію, базовану на формальному визначенні колокації як сполучення слів, зафіксованого в текстах принаймні двічі. Враховуючи найбільшу частоту в текстах різних функціональних стилів за основну одиницю аналізу обрано двослівне контактне розташоване сполучення. Відповідно до цього розглядаються як лексичні колокації – сполуки повнозначних слів (*договірна сторона*), так і граматичні – сполуки повнозначного й службового слова (*визначений в, у разі, що має*). Для перевірки достовірності статистичних даних і відбору до реєстру словника лексикографічно релевантних колокацій застосовано асимптотичну гіпотезу. Внаслідок автоматичного опрацювання вибірки законодавчих текстів обсягом в 1 млн. слововживань і лематизації компонентів укладено список, який нараховує 64.361 сполуку. Отримані результати укладання списку колокацій законодавчих текстів планується верифікувати на матеріалі відповідних за обсягом вибірок підкорпусів публіцистики і наукових текстів.

З метою включення до реєстру найчастотніших одиниць поріг частоти вживання колокацій обмежено до 10 разів на 1 млн., і для подальшого аналізу відібрано 9537 сполучень, ранжованих за частотою. Отже, для відбору стійкої сполуки до реєстру словника застосовано такі критерії: 1) колокацією є двослівне контактне розташоване сполучення; 2) кожна сполука має зустрітись принаймні 10 разів на 1 млн.; 3) ядром колокації може бути як повнозначне, так і службове слово (*час проведення, під час*); 4) кожна сполука має належати до безпосередніх складників (*виплата страховий – страховий поліс*). Відповідність встановленим критеріям потребує обов'язкового редагування автоматично укладеного реєстру у зв'язку з необхідністю: а) вилучення складових багатослівних сполук, б) відбору граматично правильних сполучень, в) зняття нерозв'язаної омонімії, г) видалення повторень і д) коригування статистичних показників. Зокрема, підлягають вилученню з реєстру сполуки з сурядним зв'язком, відкритий характер якого передбачає наявність принаймні трьох компонентів (*акт та...*), а також аналітичні форми слів (*більш пізній, не перебувати*). Встановлено, що середній відсоток помилок ідентифікації колокацій програмним шляхом становить 22,4%: у результаті постредагування список скоротився до 7393 сполук. Істотні проблеми автоматичного опрацювання українських текстів становлять: ідентифікація багатослівних сполучень, зняття граматичної і лексико-граматичної омонімії та аналіз сумісно вживаних слів, не пов'язаних між собою підрядним зв'язком. Застосування корпусного підходу дозволяє встановити розподіл частот безпосередньо спостережуваних у законодавчих текстах колокацій (див. Табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл частот колокацій

№	Кількість колокацій	Частота	Граматичні колокації		Лексичні колокації
			предикативні	граматичні	
1	1	2361		1	
2	5	1999–1000		2	3
3	18	999–500		9	9
4	44	499–300	1	20	23
5	76	299–200	8	39	29
6	262	199–100	12	133	117
7	638	99–50	29	283	326
8	954	49–30	63	393	498
9	1252	29–20	84	489	679
9	4143	19–10	254	1470	2419
УСЬОГО:	7393		451	2839	4103

Аналіз розподілу частот показує, що статистична структура словника колокацій зумовлюється дією закону Ципфа: незначна кількість вилучених сполук (0,1 %) вживається в текстах з максимальною частотою (більше 1000 разів), а більше половини (56 %) – з частотою у 10 разів. Це цілком відповідає закономірностям розподілу частот ізольованих слів [16, р. 345]. Максимальний відсоток вилучених сполук становлять лексичні (55,5 %), більше третини – граматичні (38,4 %) і незначний відсоток – предикативні колокації (6,1 %). Істотне переважання в реєстрі лексичних колокацій пояснюється насамперед характеристиками досліджуваного матеріалу, і може слугувати статистичним параметром офіційного стилю. До закономірностей функціонування колокацій в українських законодавчих текстах також слід віднести зростання кількості лексичних колокацій із зменшенням показника частоти їх вживання (від 99 разів і менше). Гіпотетично можна припустити, що високочастотні колокації (крім терміносполучень і найменувань) є характерними власне для загального словника, а менш частотні – для певного функціонального стилю або предметної області. Однак, це припущення вимагає верифікації на матеріалі текстів інших функціональних стилів.

Різноманітність спостережуваних колокацій в автоматично укладеному реєстрі висуває вимоги до формування різних стандартів словникової статті. В основу відбору і формування словникової статті насамперед слід покласти морфологічні ознаки колокацій, зокрема щодо здатності утворювати форми [16, р. 341]. Апробована методика автоматичного укладання реєстру через лематизацію потребує певного доопрацювання, зокрема в аспекті аналізу уживаності форм компонентів колокацій (*в силі – в силу; цінні папери*). Очевидно, мають бути розроблені стандарти словникової статті для незмінних сполук (*відповідно до, слід мати*), для сполучень незмінного й змінного компонентів (*згідно пункту, щодо змін*) і для сполук змінних компонентів (*окремий вид, сплата внесок*). Результати статистичного аналізу змінних форм компонентів можуть бути представлені у вигляді дерева колокації. Встановлені критерії ідентифікації, а також отримані списки колокацій можуть бути використані для укладання словників різних предметних галузей і розв'язання прикладних завдань з автоматичного аналізу українського тексту: морфолого-синтаксичної розмітки, зняття омонімії і машинного навчання систем розпізнавання колокацій.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Бобкова Т.В. Лексикографический корпус как источник для словарей нового типа // *Žmogus kalbos erdvėje*, 2015. № 8. – 15–26 с.
- [2] Дарчук Н. Комп'ютерне анотування українського тексту: результати і перспективи // К. : Освіта України, 2013. – 544 с.
- [3] Зацеркляний М.М., Узлов Д.Ю. Об'єктно-орієнтований тезаурус і словник колокацій для бази знань криміналістичних інформаційних систем // Системи обробки інформації, 2013. № 2. – 183–186 с.
- [4] Лендау С.І. Словники : мистецтво та ремесло лексикографії // К. : К.І.С., 2012. – 480 с.
- [5] Романюк А., Кваснюк Г., Романишин М. Розпізнавання багатослівних конструкцій // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Комп'ютерні системи проектування. Теорія і практика, 2011. № 711. – 158–165 с.
- [6] Хайрова Н.Ф., Узлов Д.Ю. Ідентифікація кримінально значимих колокацій в україноязычних текстах // 36. наук. пр. Військового ін-ту Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка 2013, № 44. – 147–151 с.
- [7] Шкурко В.В. Лексикографічний агент екстракції колокацій у природномовному тексті // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика, 2012, № 28. – 31–35 с.
- [8] Ягунова Е.В., Пивоварова Л.М. От колокаций к конструкциям // *Acta linguistica petropolitana*. Труды Института лингвистических исследований РАН, 2011. – URL: http://www.webground.su/data/lit/pivovarovayagunova/Ot_ko_llokatsiy_k_konstruktsiya.pdf
- [9] Bartsch, S. Structural and Functional Properties of Collocations in English: A Corpus Study of Lexical and Pragmatic Constraints on Lexical Co-occurrence // Gunter Narr Verlag, 2004. – 244 p.
- [10] Bobkova, T. etc. Corpus of computational linguistic texts // Computer treatment of Slavic and east European languages. – Bratislava : Tribun, 2009. – 35–40 p.
- [11] Evert S. The Statistics of Word Cooccurrences Word Pairs and Collocations. Ph.D. thesis // Stuttgart, 2005. – URL: <http://elib.uni-stuttgart.de/opus/volltexte/2005/%202371/pdf/Evert2005phd.pdf>
- [12] Kotsyba, N. Praktyczny przewodnik po korpusach języka ukraińskiego // Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich. – Warsaw, 2013. – URL: <http://www.domeczek.pl/~natko/papers/przewodnik-korp-ukr2013.pdf>
- [13] Seljan, S. Gašpar, A. First Steps in Term and Collocation Extraction from English-Croatian Corpus // Computational Language Analysis, Computer-Assisted Translation and e-Language Learning. – Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2012. – P. 149–156.
- [14] Sinclair, J. Corpus, Concordance, Collocation. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 200 p.

- [15] Smadja, F.A. McKeown K.R. Automatically Extracting and Representing Collocations for Language Generation // Proceedings on the 28-th Annual Meeting of the ACL. – Pittsburg : PA, 1990. – P. 252-259.
- [16] Shin, D., Nation P. Beyond single words: the most frequent collocations in spoken English // ELT Journal. – 2008. – Vol. 62. – N 4. – P. 339-348.

REFERENCES

- [1] Bobkova, T. Lexicographical corpus as the source for new dictionary compiling // *Žmogus kalbos erdvėje*, 2015. N. 8. – P. 15-26.
- [2] Darchuk, N. Computational Annotation of Ukrainian Text: Results and Prospects // *K. : Education of Ukraine*, 2013. – 544p.
- [3] Zacerklyaniy, M.M. Uzlov, D.Y. Object-oriented thesaurus and collocations dictionary for knowledge base forensic information systems // *Sistemi obrobki informacii*, 2013. № 2. – P. 183-186.
- [4] Landau, S.I. Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography // *K.: K.I.S.*, 2012. – 480 p.
- [5] Romaniuk, A., Kvasniuk, G., Romanyshyn M. Multiword expressions identification // *Bulletine of National Universit “Lvivska politechnika”*. Computer systems of design. Theory and practice, 2011. № 711. – P. 158-165.
- [6] Hayrova, N., Uzlov, D. Identification of criminal significant collocation in the Ukrainian Texts // *Coll. Sc. Papers of Military Institute of the Kyiv National Univ. n.a. Taras Shevchenko*, 2013. № 44. – P. 147-151.
- [7] Shkurko, V.V. Lexicographical agent of extraction of collocations in natural language text // *Bulletin of Kyiv National Univ. n.a. Taras Shevchenko. Series: Literature. Linguistic. Folklore*, 2012. № 28. – P. 31-35.
- [8] Jagunova, E.V., Pivovarova, L.M. From collocations to constructions // *Acta linguistica petropolitana. Proceedings of the Institute of Linguistic Studies, RAS*, 2011. – URL: http://www.webground.su/data/lit/pivovarovayagunova/Ot_ko_llokatsiy_k_konstruktsiya.pdf
- [9] Bartsch, S. Structural and Functional Properties of Collocations in English: A Corpus Study of Lexical and Pragmatic Constraints on Lexical Co-occurrence // *Gunter Narr Verlag*, 2004. – 244 p.
- [10] Bobkova, T. etc. Corpus of computational linguistic texts // *Computer treatment of Slavic and east European languages*. – Bratislava : *Tribun*, 2009. – 35-40 p.
- [11] Evert, S. The Statistics of Word Cooccurrences Word Pairs and Collocations. Ph.D. thesis // *Stuttgart*, 2005. – URL: <http://elib.uni-stuttgart.de/opus/volltexte/2005/202371/pdf/Evert2005phd.pdf>
- [12] Kotsyba, N. A Practical Guide to the bodies of the Ukrainian language // *A Practical Guide to the bodies of Slavic languages*. – Warsaw, 2013. – URL: <http://www.domeczek.pl/~natko/papers/przewodnik-korp-ukr2013.pdf>
- [13] Seljan, S. Gašpar, A. First Steps in Term and Collocation Extraction from English-Croatian Corpus // *Computational Language Analysis, Computer-Assisted Translation and e-Language Learning*. – Zagreb : *Department of Information Studies*, 2012. – P. 149-156.
- [14] Sinclair, J. *Corpus, Concordance, Collocation*. – Oxford : *Oxford University Press*, 1991. – 200 p.
- [15] Smadja, F.A. McKeown K.R. Automatically Extracting and Representing Collocations for Language Generation // Proceedings on the 28-th Annual Meeting of the ACL. – Pittsburg : PA, 1990. – P. 252-259.
- [16] Shin, D., Nation P. Beyond single words: the most frequent collocations in spoken English // *ELT Journal*. – 2008. – Vol. 62. – N 4. – P. 339-348.

Project of Corpus Ukrainian Collocation Dictionary

T.V. Bobkova

Abstract. The method for collocation extraction is based on the applied statistical criteria and relies on Corpus of Ukrainian Language Texts as a lexicographical source and programming instrument for collocation identification. Statistically extracted collocation list of Law Acts Subcorpusi is filtered by linguistic engineering tool, though human post-editing is required. Extracted collocations tend to cover legislative domain and could serve as a base to Ukrainian collocation dictionary.

Keywords: *collocation, text, corpus of texts, collocation dictionary, wordlist*

Кіберфлемінг як вид інвективної комунікації в електронному просторі

Н.М. Дайнека*

Житомирський державний університет ім. Івана Франка, Житомир, Україна

*Corresponding author. E-mail: nadija_daineka@yahoo.com

Paper received 16.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. Статтю присвячено функціонально-прагматичному аналізу комунікативної ситуації кіберфлемінгу. Кіберфлемінг розглядається як форма інвективної комунікації та різновид кібербулінгу. Флемінг (перепалку) визначено як тип конфронтативного дискурсу, що відбувається в електронному просторі і основною метою якого є відкрита чи завуальована образа, жорстоке глузування, приниження чи дискредитація однієї або декількох осіб. У статті проведено функціонально-прагматичний аналіз прикладу ситуації кіберфлемінгу. Серед засобів мовного тиску на інших учасників мовленнєвої ситуації визначені: тактика пониження статусу, тактика подання власної думки у вигляді аксіоми, тактика антитези, тактики логічної та емоційної аргументації тощо.

Ключові слова: кібербулінг, кіберфлемінг, комунікативна ситуація флемінгу, конфронтативний дискурс, інвективна комунікація, функціонально-прагматичний аналіз

Вступ. У сучасних умовах стрімкого розвитку популярності електронних засобів зв'язку, увагу лінгвістів все частіше привертає новий простір комунікації – кіберпростір. Саме в цьому середовищі відбувається значна частина мовної взаємодії між людьми різного віку і соціального статусу, а особливо – дітьми та молоддю. При цьому досить часто, відчуваючи повну свободу мовної поведінки через відсутність особистого контакту та певну анонімність, деякі користувачі Інтернету і засобів мобільного зв'язку вдаються до агресивних образливих висловлювань (прямих чи завуальованих). Одним із видів подібної інвективної комунікації в електронному просторі став кібербулінг, формою якого є кіберфлемінг (або перепалка). У контексті посилення уваги лінгвістів до комунікативно-прагматичних аспектів різних сфер вжитку мови, актуальним є дослідження функціонально-прагматичних особливостей кіберфлемінгу.

Аналіз досліджень і публікацій. Кібербулінг є особливим видом конфронтативного дискурсу [1], спрямованого на переслідування одного з членів колективу іншими. Кібербулінг визначають також, як "навмисну і повторювану образу (шкоду), яка заподіюється через комп'ютери, мобільні телефони та інші електронні прилади" [2, с. 39].

Аналіз публікацій за темою засвідчує, що у даний час немає загальноприйнятого визначення кібербулінгу, проте немає сумнівів, що кібербулінг проявляється в різних формах. В одній з перших книг, в якій розглядалася тема кібербулінгу ("Кібербулінг та кіберпогрози") Ненсі Віллард [3, с. 41], адвокат, яка є директором Центру Безпечного і Відповідального Використання Інтернету, визначила ряд типів поведінки, які, як вона стверджує, представляють кібербулінг. Серед них: перепалка (флемінг), харасмент, наклепи, персонація, публічне викриття і шахрайство, виключення і кіберсталкінг (кіберпереслідування). До цього списку слід додати також хеппіслепінг [1].

Під флемінгом (від англ. flame – полум'я) розуміють ворожі, образливі мовленнєві випадки, вербальну конфліктну взаємодію між інтернет-користувачами [1]. Флемінг, що реалізується у кіберпросторі, можна позначити стислим терміном кіберфлемінг (за аналогією з кібербулінг).

Комунікативна ситуація флемінгу реалізується у площині концептуальної метафори ARGUMENT IS

WAR [1], а її учасниками є ворогуючі сторони у вигляді цілих груп або одного чи декількох комунікантів.

Поняття "флемінг" (від англ. "flame" – "горіти") виникло у колі інтернет-спільноти. Звичною серед неспеціалістів і спостерігачів є репрезентація флемінгу як вкрай негативного повідомлення, яке функціонує як щось на зразок метафоричного вогнемету, який використовує відправник щоб "обпекти" опонента за допомогою навмисно вживаних мовних стратегій та засобів. Типові описи представляють флемінг як "їдкі критичні приватні повідомлення" [4], "грубі або образливі" повідомлення [5], "жорстокі напади" [6], "неприємну критику і часто з лайливою лексикою" [7], "глузливі коментарі" [8], "онлайн обміни, листи, які написані зневажливою, непристойною або недоречною мовою" [9]. Д. Стюарт визначав флейми (образи) як "перегріту прозу" і "різкі приниження, нечесну гру слів і анонімні виклики" [10], а Н. Тамосайтіс [8] досліджував такі образи як "неконструктивну критику, і суперечки".

Часто визначення флемінгу в деякій мірі схожі між собою, оскільки основним їх елементом є агресивна мова. Флемінг характеризується як "пряма навмисна критика", як "образа", як "ворожа мовна поведінка" і як "ворожі, провокаційні виставляння" [11]. М. Паркс та К. Флойд описують флемінг як "вербальну агресію", "грубе викриття" і "невідповідну поведінку" [12], а Дж. Коренман і Н. Вайатт характеризують флемінг як "емоційні сплески" [13]. За П. Томсеном [14], флемінг є "антисоціальною взаємодією", за Г. Коломбом та Дж. Сімутісом – це "одна з форм соціальної агресії" [15]. Н. Вілард визначає флемінг як онлайн "суперечки" (бійки) з використанням електронних повідомлень із дуже агресивною або вульгарною мовою [3]. Цілком зрозуміло, що використання подібних мовних елементів навіть одним учасником комунікації переносить ситуацію мовлення на абсолютно інший рівень [16], що зрештою призводить до конфронтації і взаємних образ.

Невирішені частини загальної проблеми. Електронний простір відіграє для сучасної молоді та дітей дуже вагомий роль. Однак багаточисельні порушники етикету віртуального спілкування часто вдаються до флемінгу і перетворюють бесіду на агресивні перепалки та конфлікти, намагаючись принизити або зганьбити опонента чи опонентів у кіберпросторі. Кібербулінг, і кіберфлемінг як один з його форм, потребує ретельних лінгвістичних досліджень як один з проявів

конфронтативного дискурсу, який набуває швидкого поширення у Всесвітній мережі. У сучасному мовознавстві є спроби визначити сутність поняття флемінгу, проаналізувати його причини та наслідки, проте відсутні чітко визначені функціональні та прагматичні особливості кіберфлемінгу, що визначає актуальність теми нашого дослідження.

Мета статті – аналіз функціонально-прагматичних особливостей реалізації комунікативної ситуації кіберфлемінгу.

Основний матеріал дослідження. Флемінг (перепалка) позначає короткий, гарячий обмін між двома чи більше особами, який відбувається шляхом використання комунікаційних технологій. Хоч, як правило, перепалка відбувається в "публічному" оточенні, такому як наприклад, чати або дискусійні групи, а не в приватному обміні електронними повідомленнями. Якщо виникає ряд образливих реплік, то починається "полум'я війни" [3, с. 75].

На перший погляд перепалка відбувається між двома людьми, які знаходяться на ігровому полі на рівних один з одним. Однак, несподіваний агресивний акт однієї людини може створити дисбаланс на ігровому полі, а жертва, принаймні в певний момент, не впевнена, кого ще агресор може залучити до полум'я вербальної війни. Отже спостерігачам може здатися, що всі учасники перепалки мають рівні умови для битви [17, с.112].

Флемінг, зазвичай, включає надсилання або розміщення ворожих або злих повідомлень з наміром "запалити" емоції та почуття інших. Ці коментарі або

повідомлення не надають розмові більшої продуктивності і не покращують її, а лише навпаки, створюються з наміром образити іншу людину, нанести соціальну і психологічну шкоду, і затвердити свій авторитет серед інших людей [18].

Кіберфлемінг переважно реалізується у середовищі інтернет-форумів, чатів, Usenet, електронної пошти, гральних серверів, веб-сайтів з відео обміну тощо. Як правило, флемінг виникає в результаті жвавого обговорення проблемних питань у сфері політики, релігії тощо, але може зустрічатися у дискусіях з приводу буденних речей.

Проаналізуємо функціонально-прагматичні особливості реалізації комунікативної ситуації кіберфлемінгу на прикладі перепалки між прихильниками комп'ютерів сумісних з операційними системами Macintosh та Windows [19]. Приводом для суперечки слугувало алегоричне зображення вищезазначеного обладнання у вигляді персонажів повнометражного мультфільму *Wall-E* (див. рис. 1).

Перші пости переважно коментують доречність аналогії Windows з Wall-E а Macintosh з Eve. У мультфільмі Wall-E постає як застарілий, але успішно функціонуючий робот, у якого розвинена особистість з власними переживаннями. Eve є представником роботів нового покоління з сучасним дизайном та комплексом неймовірних технологічних можливостей, але, водночас, позбавлена особистісних характеристик. Отже Wall-E є антропоцентричним персонажем, тобто більш нагадує людину, у той час як у образі персонажа Eve окреслюється робот-виконавець.

Рис. 1. Малюнок, що слугував приводом виникнення ситуації кіберфлемінгу між прихильниками різних операційних систем

Користувач wookie_x погоджується зі схожістю концепції персонажів до відповідних комп'ютерів та оперативних систем: *Sooooo, the PC is ugly but known for having a personality, and the Mac is slick looking, but*

generic. Yeah, makes sense. Задля оцінки зовнішніх характеристик використовуються означення *ugly*, що контекстуально реалізують семи "поганий", "незграбний", "зовнішньо непривабливий", "недоліки". Позити-

вні характеристики обладнання, сумісного з операційною системою Windows, вбачаються в антропоцентричності операційної системи, персоналізації взаємодії з машиною, що, у свою чергу, актуалізуються шляхом персоналізації *having a personality*, ототожненням з людиною.

Комп'ютери, сумісні з операційною системою Mackintosh, характеризуються позитивними семами "ідеальний", "гарний", "без вад", "зовнішньо привабливий" у вигляді означення *slick looking*. Прикметник *generic* актуалізує семи "узагальнений", "безособовий", "неантропоцентричний".

Далі, Mackintosh та Windows позиціонуються як об'єкти поклоніння, полярні світогляди, що реалізуються апеляцією до концепту БОГ (*tardex: ...WHERE IS YOUR GOD NOW?!*).

Отже, у перших постах переважно обговорюється доречність зображення ніж характеристики комп'ютерного обладнання та операційних систем. Напруга зростає з появою репліки користувача *teezy-weezy: PCs have personality? Get outside much? Get outside much?* є непрямим інвективним мовленнєвим актом з експлікатурою *HOW OFTEN DO YOU GO OUT?* та імплікатурою *YOU GOT CRAZY*, що робить репліку *PCs have personality?* іронічною. Відповідно, можна ідентифікувати користувача як прихильника Mackintosh технологій, що використовує *тактику пониження статусу*, намагаючись зруйнувати аргумент на користь Windows.

Справжній флемінг розпочинається з заяви користувача *rjh3000: BULLSHIT!!! We all know that both macs and PCs are exactly the same now. The only difference is one has an obscure OS used by elitist faggots, and the other has a mainstream and popular OS called Windows, used (at least in part) by 99% of the computing public. Sure, Windows won't make you suck other men's cocks, but it will actually run all the popular software and games out there.* Помітно зростаюча перевага характеристик Mackintosh над Windows нейтралізується за допомогою експресивної одиниці *BULL-SHIT!!!*, що виконує функцію привертання уваги та спрямована на апеляцію до здорового глузду з імплікацією *IT IS NOT TRUE! WAKE UP!*

У реченні *We all know that both macs and PCs are exactly the same now* реалізується *тактика подання інформації у вигляді аксіоми*, загальновідомого факту, що не потребує доказів. Використання займенника *we* поряд із квантифікатором *all* спрямовано на подання власної думки у вигляді безапеляційної точки зору усієї спільноти. До того ж *we all* має здатність категорично нейтралізувати опозицію *свої*: *чужі* та підкреслювати апріорність поданої інформації, виключає прецедент суперечки. Відповідно, імплікатура має вигляд *THERE IS NO NEED TO PROVE THAT...*

Операційна система Mackintosh характеризується як незрозуміла, незручна у користуванні (*obscure OS*), а користувачі позиціонуються за допомогою інвективи як зарозумілі, пихаті збоченці (*elitist faggots*). Для генерації флемінгу використовується дискримінативна стратегія, що реалізується *тактикою протиставлення*, антитезою. Ілюктивна сила дискримінативного впливу породжується за рахунок подвійної антитези *obscure OS* (Mackintosh) : *main stream and popular OS* (Win-

dows) та *elitist faggots* (користувачі Mackintosh) : *99% of the computing public* (користувачі Windows).

Реакцією на іронічну репліку-гіперболу користувача *teezy-weezy (PCs have personality? Get outside much?)* є персоналізована гіпербола-табу *Windows won't make you suck other men's cocks, but it will actually run all the popular software and games out there* з імплікатурою *PERSONALITY IS A METAPHOR. WINDOWS IS NOT SURE TO BE A PERSON PROPER BUT UNLIKE MACKINTOSH, THIS OS IS MORE USER-FRIENDLY, FEASIBLE AND FLEXIBLE.*

Звісно, такий агресивний комунікативний хід набуває відповідного перлюкутивного ефекту і змушує прихильників Mackintosh негайно реагувати. У відповідь, користувач *stephen-s* використовує *тактику демонстрації невразливості* ("мені не боляче") та *тактику пониження статусу* ("ви усі примітивні як і ваше обладнання"). Тактика демонстрації невразливості реалізується через активізацію концептуальної метафори *СУПЕРЕЧКА – ЦЕ ВІЙНА* та *ОБРАЗА – ЦЕ ЗБРОЯ*, яка у свою чергу актуалізується у видовій концептуальній схемі *НЕЕФЕКТИВНА ОБРАЗА – ЦЕ ПОГАНА ЗБРОЯ, ЩО НЕ ЗАВДАЄ ШКОДИ: Get back to me when you can come up with a more original insult than "elitist faggots" ... it's as original and fresh as your OS. What, do you guys have some sort of newsletter that tells you all to use the same tired insults?*

Далі, користувач вдається до *тактики демонстрації досвіду* (наведення фактів, перевірених на досвіді), *тактики логічної аргументації* (наведення логічних аргументів) разом із *тактикою емоційної аргументації* (апеляція до емоцій, переживань), що актуалізується шляхом використання образних, експресивних одиниць: *Unlike you, I have had the chance to try BOTH platforms. I gave Windoze a fair chance... 5 fucking years of windoze hell – reinstalling programs (purchased, not stolen like most users – Mac and PC alike) for no reason, hours of work lost because a file was corrupted because the program crashed while saving, Microsoft turning my computer into a brick because it claims the OS I just purchased from a national retailer is a pirated copy... fuck that! No matter how fast my hard drive was or how much ram I had, it was never enough. It was always a piece of shit. And I tried boxes from big names as well as building my own with the best parts available. So I'm an elitist faggot because I refused to waste any more of my time and money on products that don't work?!?*

Тактика демонстрації досвіду актуалізується у фрагменті *Unlike you, I have had the chance to try BOTH platforms. I gave Windoze a fair chance... 5 fucking years of windoze hell ...*. Використання паралельних конструкцій та неодноразовий повтор сполучника *because* у наведенні чисельних причин та наслідків у вигляді контрагументів засвідчує реалізацію тактики логічної аргументації. Тактика емоційної аргументації визначається використанням наступних експресивних одиниць та прийомів: *Windoze* (зневажлива жаргонна номінація Microsoft Windows з натяком на повільну швидкість роботи ОС, підчас якої можна заснути (від *doze* – дрімати, куняти; клювати носом); патетична персоналізація *I gave Windoze a fair chance, Microsoft turning my computer into a brick*; вульгаризми *5 fucking*

years of windozehell, a piece of **shit, fuck that!**; емфатичні конструкції *no matter how..., ... how much....*

Кульмінація постає у вигляді підсумку наведених контраргументів та актуалізується у формі саркастичного риторичного запитання з антитезою (*elitist faggot* : : *refused to waste time and money*): *So I'm an elitist faggot because I refused to waste any more of my time and money on products that don't work?!?*

Завершується пост дискримінаційною стратегією, що реалізується у тактиках образи, звинувачення та введення у стан фрустрації: *Whatever dude. Us Mac folk all know you PC people are dicks – you all say the same fucking thing. It just irritates us to no end when you fucktards put our shit down then try to claim something that is soooooo very "Mac" as your own. Why would you do that? Тактика введення у стан фрустрації реалізується у вигляді саркастичної поради та песимістичних прогнозів, метою яких є відбити бажання користуватися ОС Windows: **Keep holding** onto your outdated notion that the Mac and its OS are shitty and for fags. We'll be right here taking away your precious market share. **Have fun** with your bullshit community and its bullshit products.*

На досить обгрунтовані контраргументи, користувач rjh3000 реагує низкою образ та обирає тактику відступу *непереможеним* з використанням інвективних одиниць *appledandy* (чванливий прихильник продукції Apple), *cashpisser* (марнотрат), *limpwristenthusiast* (шанувальник педиків), *crashreporter* (від CrashReporter – стандартний оповідач про збої в Mac OS), *Zonicjockey* (від назви порталу AppleZone), *AppleCarebear* (від назви телеканалу AppleCareBear'schannel), *softwarerepurchaser* (підчас купівлі нового обладнання Apple діє знижка у 10%, якщо віддати старе обладнання): *Let's see, appledandy, cashpisser, limpwristenthusiast, crashreporter, Zonicjockey, AppleCarebear, softwarerepurchaser... I'll stop there because it's a waste of my talent to think up any more.*

Прихильник Mackintosh, користувач steveballmerisgod намагається спростити тезу rjh3000 ("*but it will actually run all the popular software and games on there*"): **No shit dickwad... I was just wondering what kind of programs windont did run? And by the way fucknut my apple computers can run all windont programs as well...but who the fuck would want to buy windont products...that's right the 90% of the population that can't think for themselves.**

На початку спрощення актуалізується за допомогою категоричного інвективного заперечення *Noshit* (та невже?) *dickwad* (мудак) з імплікатурою IT IS NOT

TRUE. Користувач реалізує тактику *навішування ярликів*, навмисно використовуючи пейоративну номінацію *windont*, утворену шляхом телескопії від *windowsdon't* (LinuxDoesWhatWinDon't) з імплікатурою LOW-QUALITY SOFT. Автором посту актуалізується традиційна для флемінгу тактика *протиставлення*, що вербалізується в інвективних антитезах *windont* (Windows) : : *my apple computers* (Mackintosh) та *90% of the population that can't think for themselves* (Windows), та імпліцитно протиставляється 10% користувачів Mackintosh, що здатні самостійно думати, і, відповідно, позиціонуються як розумніші, виокремлюючись із загальної інертної маси. Тактика виправдання реалізується у фрагменті *I was just wondering what kind of programs windont did run? And by the way fucknut my apple computers can run all windont programs as well* у вигляді саркастичного запитання *I was just wondering what kind of programs windont did run?* та гіперболізованого аргументу з інвективою *fucknut* (йолоп, телепень) *And by the way fucknut my apple computers can run all windont programs as well*, що має загальну імплікатуру YOU ARE TOO STUPID TO UNDERSTAND THAT MACKINTOSH CAN EASILY RUN ALL THE LOW-QUALITY SOFT.

До того ж, фінальна репліка постає у формі риторичного запитання з псевдоаргументованою відповіддю, з імплікацією обгрунтування причини: PEOPLE-BUY WINDOWS BECAUSE THEY ARE STUPID.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження кіберфлемінг визначено як форму кібербуллінгу, що спрямована на розпал мовленнєвого конфлікту (суперечки) з метою приниження, образи або дискредитації іншого учасника/учасників мовної взаємодії у кіберпросторі. Для досягнення основної мети особи-агресори вживають різні стратегії і тактики комунікації. Аналіз конкретних ситуацій кіберфлемінгу та його функціонально-прагматичних особливостей свідчить, що метою кіберфлемінгу є завдання соціальної та психологічної шкоди, що актуалізується шляхом реалізації тактик пониження статусу, подання інформації у вигляді аксіом, протиставлення, демонстрації невразливості, демонстрації досвіду, логічної аргументації, емоційної аргументації, образи, звинувачення, введення у стан фрустрації, відступу *непереможеним*, навішування ярликів, протиставлення та виправдання. Майбутні дослідження за даною тематикою можуть бути спрямовані на аналіз підходів до визначення різних форм кібербуллінгу, мовних засобів їх реалізації, тактик мовленнєвого нападу та захисту учасників тощо.

REFERENCES

- [1] DaynekaN.M. Cyberbullying: ontological characteristics and typology / N.M. Dayneka // Bulletin of ZHIU n.a. Ivan Franko. – 2013. – №70. – 233-238 p.
- [2] Patchin, J.W. Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyber bullying / J.W. Patchin, S. Hinduja. – Thousand Oaks, California: Corwin Press, 2009. – 254 p.
- [3] Willard, N.E. Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression Threats, and Distress / [ed. by K. Steiner]. – Champaign, Illinois: Research Press, 2007. – 320 p.
- [4] Cosentino, V.J. Virtual legality. Byte. – №19. – 1994. – 278 p.
- [5] Schrage, M. Mr. Bozo, meet Miss Courtesy Worm // Computerworld. – 1997. – P. 31, 37.
- [6] Dvorak, J.C. The flaming of Madison Ave // Marketing Computers. – №14. – 1994. – P. 22.
- [7] Chapman, G. Flamers // The New Republic. – 1995. – P. 13.
- [8] Tamosaitis, N. Getting flamed isn't funny // Computer Life. – №1. – 1991. – P. 207-208.
- [9] Seabrook, J. My first flame // The New Yorker. – 1994. – P. 70-99.
- [10] Stewart, D. Flame throwers: Why the heated bursts on your computer network? // Omni. – №13. – 1991. – P. 26.

- [11] Kollock, P. & Smith, M. Cooperation and conflict in computer communities In S.C. Herring (Ed.), Computer-mediated communication: Linguistic, social and cross-cultural perspectives. – Amsterdam: J. Benjamins, 1996. – P. 109-128.
- [12] Parks, M. & Floyd, K. Making friends in cyberspace // Journal of Communication. – № 46(1). – 1996. – P. 80-97.
- [13] Korenman, J. & Wyatt, N. Group dynamics in an e-mail forum. In S.C. Herring (Ed.), Computer-mediated communication: Linguistic, social and cross-cultural perspectives. – Amsterdam: J. Benjamins, 1996. – P. 225-242.
- [14] Thompsen, P.A., & Fougler, D. A. Effects of pictographs and quoting on flaming in electronic mail // Computers in Human Behavior. – №12. – 1996. – p. 225-243.
- [15] Colomb, G.C., & Simutis, J.A. Visible conversation and academic inquiry: CMC in a cultural diverse classroom // In S.C. Herring (Ed.), Computer-mediated communication: Linguistic, social and cross-cultural perspectives. – Amsterdam: J. Benjamins, 1996. – p. 203-222.
- [16] Trolley, B. & Hanel, C. Cyber kids, cyber bullying, cyber balance. – Thousand Oaks, CA: Corwin, 2010. – p. 38-39.
- [17] Kowalski, R.M. Cyber bullying: Bullying in the digital age/ R.M. Kowalski, S.E. Limber, P.W. Agatston. – Malden, MA: Blackwell Publishing; 2008. – 224 p.
- [18] Hinduja, S. Cyberbullying: emotional and psychological consequences/ S. Hinduja, J.W. Patchin. – Cyberbullying Research Center. – 2009. – P. 1. / URL: http://www.cyberbullying.us/cyberbullying_emotional_consequences.pdf
- [19] MacVsPC / URL: <http://www.myconfinedspace.com/2008/07/12/wall-e-mac-vs-pc/>

Cyberflaming as a type of invective communication in electronic space

N.M. Dayneka

Abstract: The paper is dedicated to the functional-pragmatic analysis of the cyberflaming communicative situation and its realization. The cyberflaming is defined as a form of cyberbullying. The flaming is defined as a type of confrontative discourse, which takes place in the electronic space and has the aim of insult, derision, humiliation or discreditation of the addressee. In the article the functional-pragmatic analysis of the example of the forum flaming was fulfilled, different communicative strategies and tactics were marked.

Keywords: cyberbullying, cyberflaming, communicative situation of flaming, confrontative discourse, invective communication, functional-pragmatic analysis

Первоэлементы бытия в лирике А. Фета

Н.А. Инденко, К.В. Задирака

Донбасский государственный педагогический университет, г. Славянск, Украина

Paper received 14.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Аннотация. Афанасий Фет – выдающийся лирик XIX ст. Прожив интересную жизнь, он оставил относительно небольшое творческое наследие, которое до сих пор не имеет однозначной оценки, несмотря на то, что поэт уже давно введен в классику. При создании художественных произведений огромную роль в психологии автора сыграли первоэлементы бытия, которые могут быть осмыслены при использовании опыта эзотерической интерпретации символов-образов текста. Ориентируясь на западную систему интерпретации количества элементов и используя опыт трактования эзотерических символов, мы проанализировали лирический космос А.Фета и объяснили особенности употребления четырех первоэлементов в образной системе его творчества.

Ключевые слова: первоэлементы бытия, лирический космос, психология творчества, эзотерические символы

В литературоведении с давних пор одной из важных проблем при анализе художественного текста остаётся проблема определения специфической психологии творчества, которая объясняет мотивацию и внутренние психические механизмы творчества писателя. Однако в большинстве случаев одного лишь знания психологии недостаточно для полного осознания причин, которые заставили автора именно так, а не иначе раскрыть тему и идею. Обращение к другим наукам и использование интегрированных исследований позволяют по-новому увидеть любую, даже на первый взгляд уже хорошо известную проблему, тем самым утверждая возможность неограниченной интерпретации художественного произведения.

Афанасий Фет – выдающийся лирик XIX века, который уже сравнительно давно считается полноправным классиком русской литературы, и лирическое творчество которого является уникальным в контексте мировой культуры. Но критики, такие, как Б. Бухштаб, В. Боткин, А. Дружинин, Д. Благой, А. Маймин, Н. Скатов, В. Турбин и др. [1; 2; 4; 5], исследовав жизненный и творческий путь поэта, так и не смогли дать однозначной оценки относительно его поэтического стиля. Долгое время поэта относили к представителям «чистого искусства», объясняя это тем, что человек у Фета погружен не в историю, а в природу. Н. Скатов называет его «поэтом природы в очень широком смысле» [4, с. 193]. Б. Бухштаб отдает ему честь «одного из самых замечательных поэтов-пейзажистов» [2, с. 94]. Л. Лотман отмечает касательно понятия красоты у поэта, что «родная природы в ее непосредственной реальной жизни выступает в поэзии Фета как главная сфера проявления прекрасного» [3, с. 429]. Но пейзажная тематика никогда не выступает у Фета как самоцель (как у И. Бунина, например), она всегда одухотворенна, причем грань между человеческим и природным часто оказывается размыта.

Цель нашего исследования заключается в том, чтобы с помощью эзотерических наук показать особенности использования в его поэзиях четырех первоэлементов, что даст возможность осознать лирический космос поэта с точки зрения неосознанных импульсов, определяющих творческую индивидуальность Афанасия Фета. Алхимия и астрология позволяют нам воссоздать существование новую трактовку лирики Фета с точки зрения герметичности его художественного мира, что ранее не рассматривалось как центральная идея в критических исследованиях.

В ходе исследования мы выбрали такие **методы:** метод наблюдения; метод анализа и синтеза; сравнительный метод; метод индукции и дедукции, что позволило нам обобщить результаты исследования и сделать выводы.

В своём исследовании мы будем ориентироваться на западную систему миропонимания структурированности Космоса, которая включает четыре элемента (**вода, воздух, огонь и земля**), что определилось со времен античности. Четвертичность легла в основу разделения темпераментов, сторон света, сезонов, периодов дня, а также входит в характеристику астрологических знаков. В алхимии **земля** ассоциируется с солью, **огонь** с серой, **воздух** с ртутью, а **вода** существует сама по себе [7, с. 543]. Созданная много веков назад эта система функционирует преимущественно в нашем подсознании, проявляясь, по законам психологии творчества, в произведениях искусства.

Символ **земли**, как один из четырех первоэлементов мироздания, астрологически не является доминирующим в его мировоззрении в противоположность **воде**, хотя приобретает довольно яркое индивидуальное обрамление.

Земля – женское, пассивное творящее начало, которое ассоциируется с женским божеством, Геей или Великой Богиней, Богородицей в славянском пантеоне [3, с. 222]. Пассивность и женственность подчеркивает и Фет в своей лирике – «опять сухую грудь земли» [6, с. 207]; «покуда на груди земной / Хотя с трудом дышать я буду» [6, с. 61]; «я рад, когда с земного лона...лезет плющ» [6, с. 61]. **Земля** – амбивалентный символ, олицетворяет чрево, из которого все исходит, и могилу, в которую все возвращается [7, с. 195]. Со смертью часто ассоциируется сон, который воспринимается как имитация небытия, вхождение в него. Образы сонной **земли** часты у Фета – «земля, как смутный сон, / Безвестно уносила прочь» [6, с.148]; «и спит земля – и теплится, как море» [6, с.255]. В то же время похоронные ритуалы и обряды Воскресения построены по системе соотношения живительных и смертоносных аспектов символа **земли** [7, с. 195]. А. Фет чувствует эту неоднозначность образа, оживляя **твердь** в лирическом экстазе весны и умерщвляя в оковах зимы – «счастьем светлым и нездешним / Дохнет воскресшая земля» [6, с. 289]; «а ты, застывший труп земли, лети, / Неся мой труп по вечному пути» [6, с. 47].

Мифологическое мировоззрение предполагает творение мира как оплодотворение неба **землей**. В Егип-

те, например, **земля** – мужское начало (бог Геб), а небо – женское (богиня Нут). В греческой мифологии **земля**-Гея возникает из хаоса, она производит небо – Урана, и от их брака рождаются титаны. Своеобразное противопоставление-единение этих двух сред наблюдается и в стихотворениях поэта, где упоминается, как «*заря прощается с землей*» [6, с. 148], и где «*пресыщенная дождем,/ Не верит солнышку земля*» [6, с. 87], а также моделируется агрессивная ситуация их взаимодействия – «*с треском звезда к нам на землю летит,/ Землю прошибла до бездны глухой*» [6, с. 67]. Противоположность «*сияющего неба*» и «*сумерной земли*» разрешаются поэтом при помощи создания антропоморфных образов, оживляющих скудную жизнь лирическими озарениями.

В. Турбин, исследуя судьбу А. Фета, пишет, что поэт «*любил землю во всех ее проявлениях: ее можно радостно воспевать, но ее необходимо еще и возделывать. Возделывать, воспевая. Воспевать, возделывая*» [5, с. 171].

Кроме частого образа «*родной земли*», «*родным*» может быть и воздух (как в стихотворении «*Италия*» [6, с. 34]). Но этим не исчерпывается важность словопотребления образа символа **воздуха** в лирике А. Фета.

Поскольку **воздух** в алхимических системах – мужской элемент (в отличие от женских пассивных элементов – воды и земли), активный и динамичный как огонь. Во многих религиях именно **воздух** считается первоначалом всего сущего, духом жизни и, в тоже время, символом невидимого мира, который способен принимать любые формы и наполняться произвольным содержанием [7, с. 96-97].

А. Фет, создавая очеловеченный образ **воздуха**, наделяет его чертами неограниченной активности, граничащей с хаотичностью. Это выражается также и в предпочтении над этим образом образа **ветра**, осмысленного как перемещение **воздуха**.

Кроме температурных, стилистически нейтральных характеристик **воздушного** потока («*знойный воздух холодает*» [6, с. 113]), поэт фиксирует два состояния **воздушных** масс – пустота и наполненность. Если пустота выражается чаще прилагательным «*чистый/прозрачный/ясный*» (стихи «*Полно спать: тебе две розы*» [6, с. 213], «*Что за ночь!...*» [6, с. 226], «*Над озером*» [6, с. 220], «*Скрип шагов вдоль улиц белых...*» [6, с. 98] и т.д.), где ощущается как бы эффект увеличительного стекла, выделяющего описываемый предмет-явление; то наполненность характеризуется разнообразием – от «*запаха весны*» («*Глубь небес*» [6, с. 81]) до «*и в воздухе за песню соловьиной разносится тревога и любовь*» [6, с. 79]. Фет, экспериментируя с образной системой своей лирики, создает образы, которые совмещают не только живое и неживое, но и пространство и время – «*ночь и я, мы оба дышим,/ Цветом липы воздух пьян*» [6, с. 63].

Воздух подразумевает сопоставление с первоначалом еще и по той причине, что ассоциируется с дыханием и связанной с ним речью, то есть, в принципе, любое словесное творчество «одушевленно», «**воздушно**».

Образы **ветра/бури/вихря** нередко в произведениях Фета являются основным источником действия.

Особенно это заметно в таких поэзиях, как «*Буря*» (1854) и «*После бури*» (1870). Стихотворения построены на описании стихии, движения, которое метафоризовано и является единственным предметом стиха. Но при этом лирический герой, который у Фета практически всегда отстранен (исключение – любовная лирика), хотя и называет себя «*безумцем*», однако находится преимущественно в роли созерцателя – «*на дворе играет буря,/ Ветер свищет на дворе*» [6, с. 96].

А. Фет довольно своеобразно приписывает человеческие черты «*пляскам ветреным*» [6, с. 161], кроме традиционных состояний сна – «*ветер спит, и все немеет... ясный воздух сам робеет...*» [6, с. 98], поэт старается передать движение **воздуха**, сравнив его с поцелуем, тем самым, внося мотивы женственности в стереотипный мужской образ, – «*лобзает ветр один руно его кудрей*» [6, с. 28], «*то ветра немое лобзанье*» [6, с. 472]. Но такие выразительно мужские черты, как импульсивность и агрессивность также входят в символ **воздуха**, приобретая звериное обличье – «*с поля буря, ворвавшись злая,/ Рвет и мечет и воет в лесу*» [6, с. 93], «*и вихря полночного вой*» [6, с. 473]. Неоднозначность **воздуха**, его изменчивый лик во многом определяется духами, которые его населяют – сифлами, которые в одноименном стихе А.Фета собираются «*веселой толпой*» ночью среди цветов, росы и светлячков, чтобы с «*улыбкой встретить родню и своего друга зарю*».

Огонь – символ жизненной энергии, плодородия, олицетворение солнца и солнечного света, божественный дар (миф о Прометее), образ очищения. **Огонь** – промежуточное звено между небом и **землей**, посредством его производились жертвоприношения и сожжение на смертном одре, имеющее целью одно и то же – символическое перенесение из одного пространства в другое. В алхимии огонь изображался графемой треугольника, что трактовалось как объединение трех стихий (**земля, воздух, вода**) в четвертой (**огне**). А. Фет также в некоторых стихотворениях воссоздает этот образ всеединения огнем, власти огня над миром. Например, в поэзии «*Встает мой день...*»:

И гасит ночь в руке дрожащей дня

Своим дыханьем яркую лампаду

Таинственным окружена огнем,

Сама идешь ты мне принесть отраду. [6, с. 255].

Но и здесь образная система поэта склоняется к **огню**, которым владеет женщина или который владеет ей, в отличие от традиции восприятия **огня** как исключительно активного мужского начала.

В русской мифологии присутствует также представление о двух видах **огня** – небесном и адском. Первый – **огонь**, на котором сгорают жертвоприношения, который очищает и исполняет желания; второй – **огонь**, вырвавшийся из преисподней, устраивающий пожары и сбивающий с дороги путников. А. Фет вводит для себя разделение **огня** естественного (**солнце, пламя**) и очеловеченного, прирученного (**факел, свеча**), заставляя их соединяться и контрастировать – «*светит месяц... тусклы наши свечи*» [6, с. 14]; «*лежали/ Лучи у наших ног в гостиной без огня*» [6, с. 124].

Огонь – это воплощение силы, поэтому и чувства, передаваемые при помощи этого образа, должны быть сильными, порывистыми и всеобъемлющими («*полна*

огнем желаний...молодая...грудь» [6, с. 155]; «как некогда, томясь любви живым огнем,/ Любви невали мы утрату» [6, с. 489]).

Смешивая первоэлементы **воздуха** и **огня** как краски на своей лирической палитре, А. Фет создает неповторимый лирический мир, наполняя его собственными трагическими событиями, но преобразуя их в наивысшем поэтическом регистре. И если во многих мифологиях **огонь** чаще убивает, чем спасает, то у Фета **огонь** женственен, а поэтому способен защитить и обласкать –

Ты вся в огнях. Твоих зарниц

И я сверканьями украшен;

Под сенью ласковых ресниц

Огонь небесный мне не страшен. [6, с. 275]

Атеистические мотивы своеобразно преломляются при использовании образа **огня**. В поэзии «Не тем, господь, могуч, непостижим...» (1879) лирик отказывает Богу в заслуге зажигания «*громдного шара над мирозданьем*» по причине того, что и сам лирический герой носить в груди «*как оный серафим, / Огонь сильный и ярче всей вселенной*» [6, с. 46]. Для лирического героя важнее божественное в себе, чем в природе, так как мир вечен, а человек «*бессильный и мгно-венный*». Божественная **искра** – это вдохновение для чуткого сердца А. Фета.

Образ **воды** является доминирующими в образной системе лирики А. Фета. Частотная последовательность употребления выглядит следующим образом – *вода/слеза/река/ручей/море/волна/роса/дождь/влага/пруд/ключ/лед/струя/океан* и прочее.

Вода, один из четырех первоэлементов, во многих мифологиях воспринимается как основа сущего, первоэлементный хаос, аналог материнского чрева (что присутствует и у А. Фета – «*ива, длинными листьями упав на лоно ясных вод*» [6, с. 235]). В фольклорных представлениях **воду** разделяют на живую и мертвую. Живая **вода** – **вода** небес, несущая жизнь, плодоносящая; мертвая – **вода** подземелий, ядовитая, губительная. Христианство, смешавшись с фольклорной традицией, определяет за «живой» **водой** мужское начало, а за «мертвой» – женское.

Священный брак неба и **воды** (или **земли** как второго женского начала мироздания) воспроизводится в дождях и грозах, даруя плодородие, через оплодотворение небом (мужским началом) творится мир. Мотив «отражения в воде», по словам Б. Бухштаба, встречается у поэта «*необычайно часто*» – критик насчитывает 16 стихотворений с подобным упоминанием [2, с. 103-104], а если еще учесть словоупотребление глагола «блестеть» в разных формах вместе с образом **воды**, то таких стихотворений наберется великое множество. Отражающая при этом поверхность, сравнивается со сталью («*весь залив блестит, как сталь*» [6, с. 177]), зеркалом («*река – как зеркало и вся блестит звездами*» [6, с. 226]), стеклом («*гладь стекла...вечереющего пруда*» [6, с. 48]), серебром («*тонкие змейки серебра блещут на влаге уснувшей*» [6, с. 139]), золотом («*быстро река бежала, как змей золотой*» [6, с. 221]).

Показывая пассивный характер образа **воды** (**озера, пруда, реки**, а реже – прочих **водных** стихий), А. Фет подчеркивает именно женскую сторону образа. **Вода** редко действует самостоятельно, она цели-

ком зависима от того, что в ней отражается. И при том часто, если отображать нечего, она играет в поэзии второстепенную роль. Лишь в стихотворении «Я знаю, гордая ты любишь самовластье...» (1847) описание посвящено тому, кто под **водой** – сирене, но и в этом случае духом **воды** является женоподобное существо, при том несущее смерть.

И если образ **озера** упоминается в основном в состоянии метафорического покоя («*уснуло озеро...*» [6, с. 166]; «*вдоль сонного озера...*» [6, с. 221]), то образ **ручья** встречается чаще – в более активном состоянии («*под шум ручьев, разбитых об утес*» [6, с. 169]; «*ручей, бурля, бежал к ручью, / Воскресших вод напор последний / Победу разглашал свою*» [6, с. 82].

Романтические страсти воплощены в образе не так **моря**, как **волны**. Если **море** редко изображено в состоянии, когда оно «*злей и злей бурлит*» [16, с. 181], то образ **волны** в стихотворениях Фета преимущественно «*в злобе постоянной*» [6, с. 179], особенно в цикле «Море». Совмещая несколько **водных** образов в балладе «Геро и Леандр» (1877). А. Фет формулирует свое понимание этого значительного образа романтиков – «*волны кочующий родник*» [6, с. 155].

Амбивалентность понятия-образа **воды** колеблется от страстного желания (при жажде) до панического ужаса (при потоке). Словом, без **воды** человек жить не может, но также и при большом ее количестве чувствует себя не намного лучше. **Вода** как дающая жизнь воспринимается и как ее забирающая, **река** смерти или **свет-река**, отделяющая мир живых (явь) от мира мертвых (навь).

Всю неоднозначность, связанную с осмыслением образа **воды**, А. Фет преобразует в частом в него символе **слез**, при чем наполненность образа может кардинально меняться в зависимости от тональности стихотворения. Состоянием плача может наделяться и природа, часто **слезы** природы – это **роса** – («*росою счастья плачет ночь*» [6, с. 62]). Фету при этом не менее важно обратить внимание на отражаемый эффект этих **слез**, на их важность соизмеримую с драгоценностями («*трава при луне в бриллиантах*» [6, с. 143]; «*все алмазы мои в небесах, / Все росинки под ними жемчужин*» [6, с. 272]). Драгоценными становятся **слезы** как воспоминание, как заново почувствованное ощущение – «*а тихая слеза блаженства и томленья, / Скатясь жемчужинкой, напомнит о тебе*» [6, с. 63], эти чувства настолько сильны и неизжиты, что им сочувствует даже «*слезами небо*» [6, с. 87], «*серебряные слезы*» [6, с. 213]. Описание **слез** может выражать абсолютно разнородные понятия – будь-то умиления («*Встает мой день...*», 1865), благодати («*Только станет смеркаться немножко*», 1856), молитвы («*В благословенный день...*», 1857), тайны («*Ивы и березы*», 1843) и прочего.

Универсальность употребления образа **слез** подчеркивает важность их для лирического мира А. Фета. Сочетание и сравнение **огненной** стихии с образом **воды** приводит к присутствию у поэта совмещенных образов в стихотворениях, посвященных его возлюбленной М. Лазич – «*я в воде горю пожаром*» («*После раннего ненастья...*» 1884) или образ «*огненных слез*» [6, с. 278], позволяющий нам довольно точно установить адресата лирического послания.

Сочетание же всех четырех стихий в одном произведе-

дени достаточно редкое явление в творчестве поэта. В одном из немногих четверостиший, где поэт, бессознательно рисуя мир, строит его из четырёх первоэлементов, которые вступают во взаимосвязь, выразительно подчеркнута преобладание образа **воды** над прочими –

Какая ночь! Алмазная роса

Живым огнем с огнями неба в споре,

Как океан, разверзлись небеса,

И спит земля – теплится, как море. [б, с. 255]

(«Как нежишь ты...», 1865)

Исследовав и обобщив собранный теоретический и фактический материалы по выбранной теме, приходим к выводу, что осмысление первоэлементов бытия является важным инструментом для познания внутреннего художественного мира писателя. При этом каждый из четырёх первоэлементов по отдельности играет немаловажную роль не только в творчестве, но и в жизни поэта. Это свидетельствует о том, что Фет подсознательно пытается воссоздать из абстрактных элементов бытия свой уникальный лирический космос.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бухштаб Б. А.А. Фет // Фет А. Стихотворения. – Ленинград: Госкомиздат, 1956. – С. III-XIV.
- [2] Бухштаб Б.Я. А.А. Фет. Очерк жизни и творчества. – Ленинград: «Наука», 1990. – 144 с.
- [3] Лотман Л.М. А.А. Фет // История русской литературы в 4-х томах. Т. 3. Расцвет реализма. – Ленинград: «Наука»б 1982. – С. 427-445.
- [4] Скатов Н.Н. Афанасий Афанасьевич Фет // История русской литературы XIX века: (Вторая половина): Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит.» / Под ред. Н.Н. Скатова. – М.: Просвещение, 1991. – С. 190-205.
- [5] Турбин В. Фет // Смена. – 1990. - №1. – С. 161-171.
- [6] Фет А.А. Стихотворения, поэмы, переводы. – М.: Правда, 1985. – 560 с.
- [7] Энциклопедия. Символы, знаки, эмблемы / Авт. и сост. В. Андреева и др. – М.: ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2004. – 556 с.

REFERENCES

- [1] Buhshstab, B. A.A. Fet // Fet A. Poems. – Leningrad: Goskomizdat, 1956. – P. III-XIV.
- [2] Buhshstab, B.Ya. A.A. Fet. Sketch of the life and work. – Leningrad: “Nauka”, 1990. – 144p.
- [3] Lotman, L.M. A.A. Fet // The history of Russian literature in 4-volumes. Vol. 3. The golden age of realism. – Leningrad: “Nauka”, 1982. – P. 427-445.
- [4] Skatov, N.N. Afanasiy Afanas’evich Fet // The history of the Russian Literature in the XIX century: (the second part): The coursebook for students of pedagogical institutes. Subject specialty “The Russian language and literature” / edited by N.N. Skatov. – M.: Prosveschenie, 1991. – P. 190-205.
- [5] Turbin, V. Fet // Smena / – 1990. №1. – P. 161-171.
- [6] Fet, A.A. Verses, poems, translations. – M.: Pravda, 1985. – 560 p.
- [7] Encyclopedia. Symbols, signs, emblems / Author and editor V. Andreeva and others – M.: LTD “Publishing house Astrel”; LTD “Publishing house AST”, 2004. – 556 p.

The primary elements of existence in the lyrics of A. Fet

N.O. Indenko, K.V. Zadiraka

Abstract. Afonasiy Fet is an outstanding lyrist of the XIX century. Having lived an interesting life, he left rather small creative heritage, which still has no unambiguous appreciation though the poet has been defined as a classic. At creating his works the primary elements of existence played a great role in author’s psychology, they can be recognized at using the experience of esoteric interpretation of symbols-characters in the text. Focusing the west interpretation quantity system of the elements and using the experience of interpreting esoteric symbols, we have analyzed the lyric space of A.Fet and explained the peculiarities of using four primary elements in character system of his creative work.

Keywords: *the primary elements of existence, lyric space, the psychology of creative work, esoteric symbols*

Екстралінгвальні та інтралінгвальні аспекти параметризації метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови

М.А. Кізіль

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

Paper received 29.07.15; Accepted for publication 11.08.15.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню екстралінгвальних та інтралінгвальних аспектів параметризації метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови. Вказана метатерміносистема є динамічним, інтегрованим метаконструктом польової природи, що містить ядро та периферію. Комп'ютерні терміни є її ядерними елементами, засобами експлікації периферії є, зокрема, лексичні інновації. Такі одиниці є засобами номінації нових понять, фрагментів людського буття, опосередкованого існуванням комп'ютерного кіберпростору та інтернет-комунікації. Системний характер досліджуваної метатерміносистеми визначає інтегративність її одиниць.

Ключові слова: екстралінгвальний, інтралінгвальний, метатерміносистема, параметризація

Одним із найбільш значущих явищ другої половини ХХ – початку ХХІ століть є поява і розповсюдження комп'ютера та комп'ютерних технологій. Інноваційна сфера техногенної дійсності, що з'явилась у середині ХХ століття у США, здійснила неабиякий вплив на розвиток лексико-семантичної системи англійської мови, привносячи в неї велику кількість одиниць на позначення нових понять і реалій комп'ютерного буття, визначаючи процеси творення та розвитку нової термінології.

Важливість англомовних комп'ютерних термінів для людства, залученого до кіберпростору та сфери комп'ютерних технологій, зумовило появу великої кількості лінгвістичних праць, присвячених дослідженню лінгвокогнітивних, структурно-семантичних, соціолінгвальних характеристик цих одиниць, способів їх творення, особливостей формування та функціонування комп'ютерної терміносистеми англійської мови. Визначальна роль комп'ютерно-опосередкованої комунікації, що виступає своєрідним полігоном мовної актуалізації комп'ютерного буття та відбувається повсякчасно у різних сферах життя та діяльності представників англомовного світу та всього світового співтовариства, призводить до постійного поповнення вказаної терміносистеми новими одиницями.

Відзначаючи появу численної кількості мовних новотворів в її межах, науковці говорять не тільки про відкритість і динамічність цієї терміносистеми [1, с. 15; 7, с. 14], але й про її комплексний, полівимірний характер [7 с. 16; 10, с. 34], складну концептуальну сутність [8, с. 99], що дозволяє кодифікувати результати пізнавального досвіду різних сфер буття сучасної людини, опосередкованого її взаємодією з комп'ютером. Вказуючи, що множинність мовних одиниць сфери комп'ютерного буття формує особливий інтегрований, консолідований лінгвальний об'єкт, його пропонують називати англомовним інноваційним комп'ютерним терміносом [10, с. 98], англомовною інноваційною логосферою комп'ютерного буття [8, с. 12], англомовною інноваційною неотехносферою [9, с. 45].

Найбільш вдалим для позначення сукупності лінгвальних одиниць, що є засобами номінації реалій і понять комп'ютерного буття, вважаємо термін “метатерміносистема сфери комп'ютерних технологій” (від грец. *meta* – після, через; *terminus* – межа; *σβητια* – ціле, що складається з частин; з'єднання) [12, с. 290]. Семантика визначеного терміну вказує на те, що він застосо-

вується для інтегрованого позначення всіх об'єктів, понять, явищ, реалій комп'ютерного буття, є одиницею більш високого рівня абстракції та узагальнення порівняно з поняттям “терміносистема”, під яким зазвичай розуміють “систему знаків будь-якої спеціальної галузі знання і діяльності людини, що є відносно ізоморфною системі її понять, і яка обслуговує її комунікативні потреби” [6, с. 642], “свідомо впорядковану сукупність термінологічних одиниць певної спеціальної галузі знань чи професійної діяльності” [2, с. 11].

Поняття метатерміносистеми лише починає розроблятися в лінгвістиці та термінознавстві, розвиток яких цілком природньо визначається появою великої кількості когнітивно орієнтованих досліджень, що вивчають проблеми співвідношення людської мови та мислення, особливостей представлення в мові та свідомості людини її досвіду та різних типів знань. Метатерміносистема є синкретичним, динамічним, ідеальним, інтегрованим метаконструктом польової природи, що містить ядро (терміносистему) та периферію (лексичні інновації; мовні одиниці, що не володіють термінологічним значенням конкретної, визначеної сфери знань чи професійного досвіду, але у той чи інший спосіб співвідносяться із нею, виступаючи одночасно одиницями інших терміносистем, загальноновживаного лексикону та інше). Отже, метатерміносистема відображає концептуальну сутність певної наукової, технічної чи професійної системи знань, її системні взаємозв'язки з іншими сферами людського знання, визначає їх місце серед понять і термінологій інших систем знань, що корелюють із нею, дозволяючи з'ясувати особливості їх взаємозв'язку та взаємодії.

Метою запропонованої наукової розвідки є виявлення екстралінгвальних та інтралінгвальних аспектів параметризації метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови, комплексний і системний розгляд яких дозволить усвідомити сутність цього складного, багатоаспектного явища та буде сприяти його подальшій розробці у лінгвістиці.

Поява нового шару термінологічних одиниць англійської мови (комп'ютерних термінів) визначається, безумовно, науково-технічним прогресом людства, що уможливив створення у другій половині ХХ століття електронно-обчислювальних машин, комп'ютерів, персональних комп'ютерів, їх подальшу розробку та вдосконалення, появу всесвітньої мережі Інтернет (первинно APRANET, створений у воєнних цілях за завданням

уряду США в Каліфорнійському університеті у 1969 році), операційної системи Windows (1995 рік) у США. Цей фактор став визначальним для формування термінології та, як наслідок, терміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови. Подальша інформатизація та кібернетизація усього світового співтовариства, процеси глобалізації та інтеграції, масове розповсюдження англійської мови у сфері комп'ютерних технологій, набуття нею статусу "Lingua Franca", залучення комп'ютерів до всіх сфер життя та діяльності людини, розповсюдження та примат комп'ютерно-опосередкованої комунікації призвели до розвитку терміносистеми визначеної сфери, її розгалуження та взаємодії з іншими підсистемами англійської мови, появи численної кількості новотворів.

Одним із найголовніших факторів поповнення англійської мови лексичними інноваціями є розповсюдження та масове використання мережі Інтернет. Подібні одиниці отримують назву інфонеологізми [4, с. 51], кібернеологізми [9, с. 44]. У червні 2011 року кількість її постійних користувачів у світі складала більше 2,4 млрд. осіб, більше ніж третина усього населення земної кулі користувалися її послугами у той час [17, с. 34]. Якщо обсяг інформації, реалізований через мережу Інтернет, в 1993 році сягав лише 1%, то на 2000 рік це число досягло вже 51%, а в 2007 році більше 97% всієї телекомунікаційної інформації було передано через неї [18]. Право на доступ до мережі Інтернет було визнано ООН одним із невід'ємних прав людини, а відключення від неї вважається з 2011 року його порушенням [17, с. 35].

Сфера комп'ютерних технологій розглядається нині, як одна з провідних "постачальників" лексичних інновацій в англійську мову не лише через кількісні показники, але й, насамперед, через те, що на сучасному етапі спостерігається інтеграція новітніх технологій в усі аспекти соціального життя англомовних спільнот і світового співтовариства у цілому. Розповсюдження комп'ютерних технологій набуває нині характеру глобальної інформаційної революції, що дедалі більше впливає на політику, економіку, управління, фінанси, медицину, освіту, науку, культуру, мистецтво та інші сфери життєдіяльності англомовних суспільств в рамках національних кордонів і усього світу в цілому [13, с. 6]. Отримавши назву все-світне павутиння (*World Wide Web, Web, web, www*) та створивши модель для інших інновацій (*Intranet* – комп'ютерна мережа, яка з'єднує між собою комп'ютери певної фірми; *Extranet* – комп'ютерна мережа зв'язку певної фірми, компанії з постачальниками, клієнтами; *Evernet* – техніка,), мережа Інтернет об'єднала весь світ в єдиний цифровий простір з безмежними можливостями, використання яких сприяє створенню якісно нових форм діяльності, обміну інформацією, взаємодії. Зокрема, це стосується такої важливої сфери людської діяльності, як економіка.

Економічний світ перетворюється, фактично, на "віртуально-економічний". Так, наприклад, для позначення віртуальних банків у англійській мові використовуються нині інноваційні одиниці *cyberbank, virtual bank, Internet bank, online bank*. Переважна більшість неоновінацій Інтернет-банкінгу пов'язана з сучасними засобами комунікації та комп'ютерної техніки *personal*

computer banking, home banking, remote electronic banking, mobile banking, sms-banking. Банківські послуги, що здійснюються через Інтернет, надаючи змогу людині та організаціям сплачувати рахунки у режимі реального часу, позначаються новотворами *on-line billing, e-billing*. США та країни Європи називають нині безготівковими суспільствами (*cashless money*), оскільки фінансові операції здійснюються в них, в основному, за допомогою комп'ютерної техніки. Сучасні форми електронного банкінгу спираються на використання портативних комп'ютерів, смартфонів, позначених неологізмом *PDF-banking (personal digital assistance+banking, wireless banking)*. Інноваційні одиниці стають засобами номінації електронних грошей (*cybercash, cybermoney, cybercurrency, E-cash, E-money, virtual money, beenz, flooz, e-gold, idollars*). Засобами йменування електронної торгівлі, що здійснюється через мережу Інтернет, стають новотвори *cybercommerce, cybershopping, E-shopping, electronic shopping, electronic commerce, Internet shopping*. Для номінації "електронних" магазинів, торгових центрів застосовуються лексичні інновації *cybermall, cyberplaza, cybershop, E-mall, electronic shop, E-partment, virtual store*. Використання, так званого, електронного підпису (*e-signature*), який вважають дійсним у більшості країн світу, звичайно прискорює процеси укладання контрактів, договорів тощо. Електронний підпис – це власне програмне забезпечення, що дозволяє підписувати документи в мережі Інтернет, а його застосування дедалі більше стає важливим інструментом ведення бізнесу.

У країнах Європи та США народжується новий клас підприємців, що займаються бізнес-діяльністю виключно через мережу Інтернет. Інноваційними засобами їх номінації стають в англійській мові одиниці *cyber-entrepreneur, e-entrepreneur, entrepreneurd, ontrepreneur*. У 2000 році виникає неологізм *dot-com*, за допомогою якого позначають компанії, фірми, що здійснюють свою комерційну діяльність лише через Інтернет. Надалі цей неологізм стає основою для виникнення цілого ряду інших лексичних інновацій, зокрема, таких як: *dot-commer (dot-commie)* – підприємець, бізнесмен, який здійснює свою комерційну діяльність тільки через Інтернет, робітник Інтернет-компанії, фірми; *dot-com economy* – економічна діяльність, що здійснюється через мережу Інтернет; *dotcom world* – світ Інтернет, особливо організацій, що здійснюють свою діяльність через Інтернет; *dotcom boom, dot-com revolution* – бум інтернетівської економіки, інтернетівська революція в економіці, *dot-com era* – ера інтернетівської економіки.

Розвиток комп'ютерних технологій і розповсюдження Інтернет-комунікації здійснили вплив на політичну сферу США, Великобританії та інших країн світу, дещо модифікувавши та створивши одночасно нові форми та види політичної комунікації та діяльності. Це, в свою чергу, сприяло появі новотворів на їх позначення. Так, наприклад, найбільш важливі політичні події, що відбуваються у світовому співтоваристві та країнах світу, фіксуються та обговорюються політиками, суспільними діячами на їх персональних сторінках, сайтах, у соціальних блогах, присвячених відповідним питанням. Цей досить популярний на сьогоднішній день вид діяльності отримує назву *ipolitics*. Імідування політиків та широкомасштабна

агітація за них здійснюється через мережу Інтернет, що підтверджує поява та масове використання неологізму *e-campaigning*. Розповсюдженим стає проведення кібердебатів між кандидатами в президенти під час президентських виборів, номінація яких здійснюється інноваційною одиницею *cyberdebate*.

Зв'язок між політичною та економічною сферою життя сучасних комп'ютеризованих та інтернетизованих суспільств відбивається в появі та впровадженні електронних кабінетів міністрів (*e-cabinet*), електронних урядів (*e-government*), які проводять свої засідання "на відстані", за допомогою комп'ютерів, електронної пошти та інших засобів телекомунікації. Це сприяє вдосконаленню політичної системи країн та уможливленню здійснення політичних операцій у віддаленому режимі. Зокрема, для контролю та розвитку електронної торгівлі в Великобританії було створено посаду електронного представника (*e-envoy*), який підпорядковується електронному міністру (*e-minister*). Платники податків вже зараз мають можливість надсилати свої декларації електронним способом, що значно прискорює процес урегулювання їх стосунків із податковою службою. З подібною процедурою пов'язано виникнення інновацій *to e-file, e-filing*.

Розвиток комп'ютерних технологій змінив і повсякденне життя сучасної людини, велика кількість бажань і потреб якої реалізується нині за допомогою комп'ютерної техніки та через мережу Інтернет. В англійській мові з'явилася лексична інновація *e-life* на позначення "електронного життя" людини, а її саму стали називати *internaut* – людина, що користується мережею Інтернет для отримання та розповсюдження інформації. Популярність всесвітньої мережі викликала породження цілої низки синонімів на позначення людини, яка часто користується нею, зокрема: *cyber-citizen, cyber-surfer, e-surfer, netter, internaut, nethead, netizen, netnik, netsurfer*. Перебування в інтернет-просторі призвело до появи понять "інтернетівський час", "інтернетівський рік", позначених в англійській мові інноваційними одиницями *net time, Internet year*. Вважається, що "інтернетівський рік" дорівнює трьом звичайним місяцям [13, с. 76]. Поряд із усним і писемним мовленням на сьогоднішній день існує, так званий, «третій спосіб спілкування» [15, с. 72], що здійснюється через мережу Інтернет і характеризується порушенням норм орфографії та пунктуації. Його позначення відбувається в англійській мові інноваційними лексемами *netspeak, weblish*.

Особливості мислення та дії індивідів визначаються зараз існуванням великої кількості соціальних мереж, ключовими одиницями номінації яких стають лексичні одиниці *social media, word of blog, twitterverse*. Інтернет дозволяє людині не тільки спілкуватися в режимі реального часу (*to chat*), але й створювати в соціальних мережах власну персональну сторінку (*personal page*), пошту скриньку (*personal email*), вести власний інтернет-щоденник (*blog скор. від weblog, to blog*) або, так званий, "живий журнал" (*Live Journal, LJ*) – персональний сайт, в якому публікуються коментарі автора на різні теми. Користування мережею Інтернет допомагає людям організувати зустрічі в "реальному" житті, що отримують інноваційні назви *social swarming* – швидка зустріч членів родини, друзів або колег по ро-

боті, завдяки сучасним технологіям, *tweetup* – зустріч в реальному світі людей, знайомих через мережу Твітер, *LAN party* – зустріч, на якій люди з'єднують свої комп'ютери через локальну мережу та грають в комп'ютерні ігри один проти одного. Подробиці життя людини фіксуються та ретранслюються нею через мережу Інтернет, про що свідчить поява наступних лексичних інновацій:

lifecasting – використання портативної фотокамери для цілодобового повідомлення через Інтернет дрібних деталей свого життя; *to lifecast* – використовувати портативну фотокамеру для цілодобового повідомлення через Інтернет дрібних деталей свого життя, *lifecaster* – особа, що використовує портативну фотокамеру для цілодобового повідомлення через Інтернет дрібних деталей свого життя. Найбільш щасливі моменти, зокрема, весілля фіксуються та розповсюджуються у всесвітній мережі, на що вказують інноваційні одиниці *Webcast wedding, website*.

Визначені інновації, поряд із багатьма іншими, відбивають динаміку еволюційних змін, що відбулися в терміносистемі сфери комп'ютерних технологій англійської мови завдяки розповсюдженню мережі Інтернет, сприяючи її ускладненню, розгалуженню, розмитості її меж. Поява та укорінення подібних новотворів у мові, зумовлена екстралінгвальними факторами, сприяла якісній і кількісній модифікації аналізованої терміносистеми, визначила процес формування її периферійної зони, представлені непрототипними одиницями. На протигагу прототипним (базовим), що формують її ядро та представлені власне комп'ютерними термінами, непрототипні (проміжні) одиниці (лексичні інновації) мають тільки деяку кількість характеристик, притаманних іншим одиницям даної терміносистеми, і виявляють низку ознак, властивих також іншим терміносистемам і підсистемам англійської мови, зокрема, загальнолітературній мові. Саме периферійні одиниці сприяли процесам трансформації, модифікації та переходу терміносистеми у метатерміносистему. Подібні процеси відбивають природний характер розвитку визначеної терміносистеми та її одиниць, метою створення яких є передача та обмін інформації у сфері комп'ютерних технологій та обслуговування її інформативних і комунікативних потреб.

Лінгвальні аспекти параметризації метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови базуються також на засадах системності та інтегрованості її одиниць. Безумовно, як і будь-яка інша підсистема мови, аналізована метатерміносистема володіє характеристиками системного об'єкта, що були, зокрема, узагальнені у науковій праці Р.К. Махачашвілі: інтегративність (наявність системоутворюючих, системозберігаючих факторів); еквіфінальність (здатність системи досягати станів, що не залежать від вихідних умов і визначаються тільки параметрами системи); цілісність (первинність цілого по відношенню до частин, появи у системі нової функції, нової якості, що органічно впливають зі складових її елементів, але не властиві жодному з них, взятому окремо); неадитивність (принципова несводимість властивостей системи до суми властивостей складових її компонентів); структурність (можлива декомпозиція системи на компоненти, встановлення зв'язків між ними); ієрархічність (кожен

компонент системи може розглядатися як підсистема системи більшого гатунку чи ступеня абстракції), телеологічність (цілеспрямованість – бажаний чи прогнозований стан системи як об'єкта пізнання) [8, с. 49-50].

Як прототипні (комп'ютерні терміни), так і непрототипні одиниці (зокрема, лексичні інновації) метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій інтегруються у її межах на засадах її системності, позначаючи поняття, об'єкти, суб'єкти, реалії різноsubstrатних сфер комп'ютерного буття. Отже, засади полівмірної інтегрованості аналізованої метатерміносистеми визначаються, насамперед, системою корельованості її одиниць із елементами того субстрату позамовної дійсності, що іменується нині комп'ютерним буттям.

Таким чином, динаміка еволюційних змін, що відбулася в терміносистемі сфери комп'ютерних технологій

англійської мови внаслідок цілого ряду екстралінгвістичних факторів призвела до формування її нової підсистеми – метатерміносистеми відповідної сфери. Аналізована підсистема являє собою складну, багатовимірну та багатомірну макроструктуру польового характеру, що репрезентує якісно нові модуси людського буття, опосередковані існуванням комп'ютерного кіберпростору та інтернет-комунікації. Комплексний, полівмірний характер і структурна організація метатерміносистеми сфери комп'ютерних технологій англійської мови відображає сукупність і закономірність зв'язків, що існують між поняттями комп'ютерної сфери та інших сфер життя та діяльності людини в англійському світі. Подальші дослідження вбачаємо в детальному аналізі структурно-семантичних та функціональних параметрів визначеної метатерміносистеми.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Балюта Е.Г. Лінгвістична характеристика комп'ютерної терміносистеми англійської мови / Е.Г. Балюта // Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2001. – № 3. – С. 15–17.
- [2] Гринев С.В. Когнитивное терминоведение / С.В. Гринев // Научно-техническая терминология. – 2002. – Вып. 1. – С. 11–15.
- [3] Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В.З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 2001. – № 1. – С. 35–47.
- [4] Зацний Ю.А. Сучасні інформаційні технології й інновації англійської мови сфери економіки / Ю.А. Зацний // Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2001. – № 3. – С. 51–53.
- [5] Зацний Ю.А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник : [словник] / Ю.А. Зацний, А.В. Янков. — Вінниця : Нова книга, 2008. — 360 с.
- [6] Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – [3-е изд.]. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.
- [7] Манерко Л.А. Терминоведческая наука XX столетия / Л.А. Манерко // Горизонты современной лингвистики. – 2009. – № 7. – С. 641–650.
- [8] Махачашвілі Р.К. Динаміка англійської мови інноваційної логосфери комп'ютерного буття: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Русудан Кирилевна Махачашвілі. – Запоріжжя, 2013. – 400 с.
- [9] Махачашвілі Р.К. Категорійні параметри термінологічних інновацій англійської мови у дискурсі сфери новітніх технологій / Р.К. Махачашвілі // Матеріали другої міжнародної наукової конференції “Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів”. – Харків : Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2009. – С. 44–47.
- [10] Махачашвілі Р.К. Лінгвоонтологічні параметри неотехносфери сучасного буття / Р.К. Махачашвілі // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007 – С. 97–104.
- [11] Молнар А.А. Особенности формирования терминосистемы информационных технологий (на материале французского языка) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Молнар Анна Альбертовна. – М., 2012. – 203 с.
- [12] Сальнова А.В. Греческо-русский и русско-греческий словарь / А.В. Сальнова. – М. : Изд-во “Дрофа”, 2010. – 586 с.
- [13] Чернов А.А. Становление глобального информационного общества : проблемы и перспективы : монография / А.А. Чернов. – М. : Издательско-торговая корпорация “Дашков и К”, 2003. – 232 с.
- [14] Vauwens, M. What Is Cyberspace? / M. Vauwens // Computers in Libraries. – Apr. 1994. – P. 42–48.
- [15] Crystal, D. Language and the Internet / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 272 p.
- [16] Downing, D. Dictionary of computer and Internet terms / D. Downing. – 10th ed. – Covington, Melody Mauldin Covington, 2009. – 554 p.
- [17] Gunkel, D.J. Hacking Cyberspace / D.J. Gunkel. – Boulder : Westview Press, 2012. – 239 p.
- [18] Hilbert, M. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information / Martin Hilbert and Priscila López / URL: <http://www.sciencemag.org/content/suppl/2011/02/08/science.1200970.DC1/Hilbert-SOM.pdf>

REFERENCES

- [1] Balyuta, E.G. Linguistic Characteristics of Computer Terminology of the English Language / E.G. Balyuta // Bulletin of Zaporizhzhya State University. Series: Philological Studies. – Zaporizhzhya, 2001. – № 3. – P. 15–17.
- [2] Grinev, S.V. Cognitive Terminology / S. V. Grinev // Scientific and Technical Terminology. – 2002. – Vol.1. – P. 11–15.
- [3] Demyankov, V.Z. Cognitive linguistics as a kind of interpretive approach / V.Z. Demyankov // Questions of linguistics. – 2001. – № 1. – P. 35–47.
- [4] Zatsnyi, Y.A. Modern Information Technologies And Innovations of the English Language of the Sphere of Economy / Y.A. Zatsnyi // Bulletin of Zaporizhzhya State University. Series: Philological Studies. – Zaporizhzhya, 2001. – № 3. – P. 51–53.
- [5] Zatsnyy, Yu.A. Innovations in the vocabulary of the English language beginning of the XXI century: the Anglo-Ukrainian Dictionary: [Sloe-INEC] / Yu.A. Zatsnyy, A.V. Yankov. – Ball: New Book, 2008. – 360 p.
- [6] Leychik, V.M. Terminology: subject, methods, structure / V.M. Leychik. – [3rd ed.]. – Moscow: LKI Publishing, 2007. – 256 p.
- [7] Manerko, L.A. Terminology studies of the XX century / L.A. Manerko // Horizons of Modern Linguistics. – 2009. – № 7. – P. 641–650.
- [8] Mahachashvili, R.K. Dynamics of the English-Language Innovative Logosphere of Computer Existence: the Thesis for the Doctor Degree in Philology. Speciality 10.02.04 / Rusudan Kirilevna Mahachashvili. – Zaporizhzhya, 2013. – 400 p.
- [9] Mahachashvili, R.K. Categorical Parameters of Terminological Innovations of the English Language in the Discourse of the Leading-Edge Technologies / R.K. Mahachashvili // Proceedings of the Second International Scientific Conference

- “Cognitive and Pragmatic Researches of the Professional Discourses”. – Kharkiv : V.N. Karazina Kharkiv National University, 2009. – P. 44–47.
- [10] Mahachashvili, R.K. Lingvoontological Parameters of Neotechnosphere of Modern Existence / R.K. Mahachashvili // New Philology. Collection of Research Papers. – Zaporizhzhya, 2007. – P. 97–104.
- [11] Molnar, A.A. Peculiarities of the Terminological Systems of Information Technologies Formation (on the basis of the French language material): the Tesis for the Candiate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 / Anna Albertovna Molnar. – M., 2012. – 203 p.
- [12] Salnova, A.V. Greek and Russian and Russian and Greek Dictionary / A.V. Salnova. – M. : Publishisng House “Drofa”, 2010. – 586 p.
- [13] Chernov, A.A. Formation of the Global Information Society: Problems and Perspectives: Monograph / A.A. Chernov. – M.: Publishing and Trade Company “Dashkov and Co”, 2003. – 232 p.
- [14] Bauwens, M. What Is Cyberspace? / M. Bauwens // Computers in Libraries. – Apr. 1994. – P. 42–48.
- [15] Crystal, D. Language and the Internet / D. Crystal.– Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 272 p.
- [16] Downing, D. Dictionary of computer and Internet terms / D. Downing. – 10th ed. – Covington, Melody Mauldin Covington, 2009. – 554 p.
- [17] Gunkel, D.J. Hacking Cyberspce / D.J. Gunkel. – Boulder : Westview Press, 2012. – 239 p.
- [18] Hilbert, M. The World’s Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information / Martin Hilbert and Priscila López / URL: [http://www.sciencemag.org /content/suppl/2011/02/08/science.1200970.DC1/Hilbert-SOM.pdf](http://www.sciencemag.org/content/suppl/2011/02/08/science.1200970.DC1/Hilbert-SOM.pdf)

Extralingual and Intralingual Aspects of Parametrization of the Computer Science Metaterminological System of the English Language

M.A. Kizil

Abstract. The article is devoted to the investigation of extralingual and intralingual aspects of parametrization of the computer science metaterminological system of the English language. The abovementioned metaterminological system is a dynamic, integrated field typed metaconstruct, which contains the nucleus and the periphery. Computer terms are its nuclear elements, the periphery is represented in particular by lexical innovations. These units are means of designation of new notions, fragments of human beings’ existence mediated by the computer cyberspace and the Internet communication. Systematic character of the investigated metaterminological system determines the integrity of its units.

Keywords: *extralingual, intralingual, metaterminology, parametrization*

Компьютерная паралингвистика текстов контактных языков

В. С. Крылов*

Крымский инженерно-педагогический университет, Симферополь, Крым

*Corresponding author. E-mail: vladimi-krylov@yandex.ru

Paper received 25.07.15; Accepted for publication 04.08.15.

Аннотация. Информационные технологии (ИТ) сформировали глобальную инфраструктуру связи между людьми. В сетях интернета возникли и активно развиваются контактные языки. Синтаксис и грамматика таких языков отличается от синтаксиса и грамматики базового языка. Она подобна пиджин и креольским языкам. Язык программирования Python с библиотекой автоматизированного анализа естественного языка NLTK предоставляет обширный набор инструментов для автоматического анализа контактных языков. Эффективный анализатор структуры текстов таких языков - обработчик событий.

Ключевые слова: компьютерная паралингвистика, событийно-ориентированный подход, креализованный язык

Информационные технологии (ИТ) сформировали глобальную инфраструктуру, обеспечивающую передовые услуги за счет организации связи между людьми, и даже между вещами физическими или виртуальными. Общение в сети интернет, обмен текстами в сети повлек за собой появление новых языковых особенностей, лингвистические характеристики которых определяются соответствующим каналом коммуникации в информационном пространстве. Такими, как электронная почта, мгновенный обмен сообщениями в чатах, СМС сообщения, твиттер и так далее. Просто текстовых сообщений для передачи, например, эмоционального состояния коммуниканта оказалось недостаточно. В результате, спонтанно возникли смайлики. Текст сообщения стал дополняться кодами, не имеющими прямого отношения к алфавиту и грамматике сообщения. Синтаксис, грамматика таких сообщений значительно отличаются от синтаксиса, грамматики базового языка коммуникантов. Эти языки определяются как контактные креализованные языки, подобные пиджин и креольским языкам [6, 7].

Совершенствование информационных технологий (ИТ) предоставило широкому кругу исследователей доступные аппаратные и программные средства сбора, обработки исходных данных и их анализа. Появилась возможность использовать ранее недоступные инструменты и технологии для экспериментальных и теоретических исследований в самых различных научных направлениях. В первую очередь, в междисциплинарных исследованиях. На основе этих технологий возникают новые интегрированные научные направления. Например, компьютерная паралингвистика предлагает модели, которые позволяют значительно усовершенствовать системы анализа и обработки естественной речи и текстов, обработки сообщений в социальных сетях, усовершенствовать поисковые системы [3, 13].

Цель статьи – предложить модель организации и анализа сообщений креализованных текстов на основе моделей компьютерной паралингвистики и объектно-ориентированного и событийно-ориентированных подходов в программировании.

Язык, как система фонетических, лексических и грамматических средств, порождает естественную информационную реальность, через которую обеспечиваются коммуникации в обществе. Внедрения информационных технологий (ИТ) в самые различные сферы деятельности людей, стремительное развитие сети интернет первоначально рассматривалось как дополнение или расширение естественного информационного про-

странства. Совершенствование технических и программных средств из дополнения естественного информационного пространства превратилось в самостоятельную информационную реальность, а общество незаметно для себя стало информационным.

В каналах мгновенных текстовых сообщений интернет чатов, твиттере, форумов, СМС и других идет активное словообразование, например, через образования новых аббревиатур и сокращений. В тексты обменов активно включаются смайлики, визуальные и аудио элементы. Текст сообщения становится поликодовым, в котором все элементы не являются просто суммой, объединением, а интегрированы единое целое для передачи смысла. Такие тексты определяются как креализованные [6]. То есть тексты, состоящие из двух объединённых в единую структуру частей: вербальной (речевой) и невербальной, которая относится к другим знаковым системам. Обе эти части зависят друг от друга. Вербальную часть невозможно отделить от невербальной [6, 12, 13].

Рассмотрим, например, обмены сообщениями в популярной социальной сети Инстаграм. Она предназначена для размещения собственных фотографий о каких-либо событиях, пейзажах и личных изображений на этом фоне [1]. В конечном итоге фото размещают для получения отзывов или комментариев, как от всех возможных участников сети, так и для определенного круга пользователей. Комментарии являются откликами, и вполне соответствуют определению понятия события, и составляют поток событий. Они сами по себе могут вызывать отклики, то есть являются событием, которое представляет определенную реакцию на данный комментарий [2, 3].

Событие, как понятие, имеет различные определения в различных отраслях деятельности, ситуациях, обстоятельствах. В данном случае событие представляет собой сообщение, посылаемое объектом, чтобы сигнализировать о совершении какого-либо действия. Любой объект, способный вызывать события, является *отправителем событий*, также называемым *источником событий*. Отправителю события зачастую не известен объект, который будет получать, и обрабатывать сформированные отправителем события. Получатель должен обладать *обработчиком событий* – процедурой, исполняемой при получении сообщения о соответствующем событии [2, 9].

Поток комментариев представляет собой поток событий. Во всяком случае, участники сети воспринимают их как события, и принимают решение как на них реагировать. Ответ или отклик определяется в

соответствии с представлениями об объекте и внутренним состоянием на момент ответа. Он может быть представлен текстом, фото, видео, смайликом, а также какой-либо их комбинацией. Сообщение комментария представляет собой некоторый креализованный текст, отображающий вербальную и невербальную оценку события. Каждая из этих компонент формирует сообщение по своим собственным правилам. Синтаксис и грамматика вербальной части, как правило, отличаются от синтаксиса и грамматики базового языка. Существует определенная зависимость между получаемым, например, визуальным событием и структурой предложения отклика на событие [10].

Размещенные в текстах комментариев, сообщений различные знаки, символы и смайлики имеют определенные коды, поэтому возможно составлять единые шаблоны поиска и анализа сообщений, составленных разными знаковыми системами. То есть возможен последовательный поиск, анализ собственно текстов и отдельно последовательностей символов или знаков, отображающих невербальную компоненту сообщения. И, кроме того, возможен поиск и анализ организации объединенной вербально-невербальной последовательности символов [3].

Поиск в текстах и анализ текстов по единому шаблону, объединяющему вербальные и невербальные компоненты, лежит в основе восприятия текстов людьми. Результаты исследований с помощью компьютерной томографии процессов заучивания новых слов показали, что каждое слово из незнакомой последовательности букв постепенно превращаются в единый визуальный образ [5]. В начале новое слово воспринимается как нечто неизвестное, состоящее из отдельных знаков, но потом оно становится знакомым, и входит в словарь единым визуальным изображением. Затем происходит переход от чтения по буквам к восприятию слова как единого визуального образа. По сути дела, в процессе изучения слов формируется «визуальный словарь». Слова распознаются сразу, как единое целое и целиком в участке левой зрительной коры. Этот участок симметричен участку зрительной коры справа, отвечающему за распознавание лиц. Зрительные нейроны постепенно настраиваются на новое видение текста, происходит переход от чтения по буквам к распознаванию слова как единого целого. Очевидно, что это ускоряет и облегчает чтение, как и узнавание лиц не по отдельным чертам, а целиком, помогает быстро узнавать другого человека и облегчает общение [5]. Таким образом, модель представления структуры сообщений на креализованном языке, как последовательности некоторых шаблонов, объединяющих разные знаковые системы, отображает реальные процессы распознавания человеком слов, предложений и текстов.

В разработке систем распознавания текстов в настоящее время исходят из представления о побуквенном чтении текстов, побуквенном разборе слов в предложениях. Модель структуры сообщений на креализованном, как последовательности некоторых шаблонов, объединяющих разные знаковые системы, дает возможность в едином ключе, на единой основе обеспечивать интегрированное целостное представление сообщения, объединить лингвистические паралингвистические факторы вербального поведения. Очевидно, что для выделения объединений из разных знаковых

систем, шаблоны могут быть разного уровня сложности. Они являются источником моделей анализа структуры реальных сообщений на контактных языках. Например, для упрощенного креализованного языка с некоторым ограниченным набором слов и смайликов или некоторых изображений. Такие языки распространены в рекламной деятельности [6].

Для поиска и анализа синтаксической структуры самых разнообразных текстов, размещенных в сети интернет активно используются программы парсеры. Эти программы разрабатываются для автоматизированного поиска, сбора и анализа различной информации: текстов кодов программ, фильмов, музыки, тематических архивов документов, отдельных документов, рецензий на события и так далее. Процесс поиска и анализа такой программой определяется как парсинг. Поэтому в основном под парсингом обычно понимается визуальный, автоматический синтаксический и лексический анализ текстов, разбор какого-либо документа для извлечения из него определенных данных. Часто востребованный результат парсинга заключается в поиске контента, содержащего не только требуемые ключевые слова, но и определенную синтаксическую организацию текста.

Особенность исполнения парсинга определяется заданием схемы отбора информации. Параметры поиска и анализа задаются заранее. Собранную информацию парсер предоставляет в определенном виде. Например, результатом работы парсера может быть база данных [11].

Наиболее часто парсинг опирается на анализ по образцам, составленным из регулярных выражений. Регулярные выражения - система обработки текста, основанная на специальной системе записи образцов для поиска [9, 11]. Образец или паттерн, задающий правило поиска, называют шаблоном или маской. Регулярные выражения используются многими текстовыми редакторами и утилитами для поиска и изменения текста на основе выбранных правил. В настоящее время сложно найти язык программирования, который не поддерживает регулярные выражения для работы со строками, составленные из различных символов. Язык, который не имеет встроенный синтаксис и механизм обработки регулярных выражений. Регулярные выражения используются для сжатого описания некоторого множества строк с помощью шаблонов, без необходимости перечисления всех элементов этого множества, и при составлении, которых используется специальный синтаксис.

Шаблоны из регулярных выражений образуют некоторый мета язык. Собственно, этот мета язык и образует модель организации анализируемых сообщений, представленных некоторым креализованным языком. Кроме того, такой шаблон означает некоторую структуру, которая воспринимается как событие. Анализ последовательностей встретившихся единиц сообщения, соответствующих некоторому шаблону, требует обработчика событий. Поэтому анализ структуры сообщений креализованного текста будет являться результатом работы этого обработчика событий.

Язык программирования Python с открытой библиотекой автоматизированного анализа естественного языка NLTK предоставляет обширный набор инструментов для работы с регулярными выражениями [8].

Библиотека NLTK является практически идеальной платформой разработки парсеров поиска контента, содержащего не только ключевые слова, определенную синтаксическую организацию вербальной компоненты текста, но и его невербальный компонент. Открытый код модулей, их подробное документирование предоставляют исключительные возможности в реализации интегрированных моделей анализа креализованных языков коммуникаций. Эти модели имеют научное и прикладное значение для разработки новых и совершенствования существующих информационных систем.

На платформе Python + NLTK можно решать различной сложности задания из области компьютерной

паралингвистики, в том числе и разработанные для учебного процесса подготовки специалистов в области информационных технологий. Выполнение таких заданий стимулирует развитие навыков и умений приобретать дополнительные знания, осваивать как можно больше востребованных информационных технологий, умение разрабатывать программные продукты для разных отраслей, сфер и направлений практического их применения. Дает возможность будущему специалисту приобрести навыки эффективного решения поставленных заказчиком задач. Именно на таком материале, на основе приобретенного опыта, молодой специалист получает необходимый набор профессиональных навыков в успешной конкуренции на ИТ-рынке труда [4].

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Все о программе Инстаграм (Instagram) по-русски / URL: <http://instagram.ru/>
- [2] концептуальная модель для систем обработки событий / URL: <http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/ws-eventprocessing/index.html>
- [3] Крылов В.С. Компьютерная паралингвистика как основа приобретения специальных профессиональных навыков в области информационных технологий / Крылов В.С. – Science and Education a New Dimension. Philology, II(4), Issue: 24, 2014 С. 41-44.
- [4] Крылов В.С. Молодые специалисты способны конкурировать на рынке труда информационных технологий. / Крылов В.С. – Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 5, 2013 – P. 98-101
- [5] After learning new words, brain sees them as pictures / Georgetown University Medical Center (GUMC) / URL: <https://gumc.georgetown.edu/news/After-Learning-New-Words-Brain-Sees-Them-as-Pictures>
- [6] Beisenova, Z.S. The Study of Creolized Texts in Written Communication / Z.S. Beisenova, A.T. Bayekeyeva, S.M. Sapina, B.B. Dinayeva, A.K. Utanova. – INDIAN JOURNAL OF APPLIED RESEARCH, Vol. 4, Issue 5, May 2014, p. 217
- [7] Bickerton, D. Creole Languages / Bickerton D. – Scientific American, July 1983, Vol. 249, No.1, pp. 116-122
- [8] Bird, S. Natural Language Processing with Python – Analyzing Text with the Natural Language Toolkit // S. Bird, E. Klein, E. Loper / URL: <http://www.nltk.org/book/>
- [9] Event-Based Programming. Taking Events to the Limit / URL: <http://sharebookfree.com/event-based-programming-taking-events-to-the-limit/>
- [10] Myachykov, A. Visual Cues to Structural Choice in Visually Situated Sentence Production / A. Myachykov, D. Thompson, S. Garrod, C. Scheepers. – Frontiers in Psychology, Published online Jan 18, 2012 / URL: <http://journal.frontiersin.org/Journal/10.3389/fpsyg.2011.00396/full9>.
- [11] Kallmeyer, L. Parsing Beyond Context-Free Grammars / Kallmeyer L. – Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2010, – 247 p.
- [12] Krämer, N.C. Nonverbal Communication / N.C. Krämer. – Human Behavior in Military Contexts, P. 150-188, / URL: <http://books.nap.edu/catalog/12023.html>
- [13] Schuller, B., Batliner, A. Computational paralinguistics : emotion, affect and personality in speech and language processing / BjoĚrn Schuller, Anton Batliner. – First Edition, John Wiley & Sons, Ltd , 2014, P. 321.

REFERENCES

- [1] All of the program Instagram (Instagram) in Russian / URL: <http://instagram.ru/>
- [2] Conceptual Model for event processing systems / URL: <http://www.ibm.com/developerworks/ru/library/ws-eventprocessing/index.html>
- [3] Krylov, V.S. Computer paralinguistics as the basis for the acquisition of specialized skills in information technology / V.S. Krylov – Science and Education a New Dimension. Philology, II (4), Issue: 24, 2014, P. 41-44
- [4] Krylov, V.S. Young professionals are able to compete in the labor market of information technologies. / V.S. Krylov – Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 5, 2013, P. 98-101
- [5] After learning new words, brain sees them as pictures / Georgetown University Medical Center (GUMC) / URL: <https://gumc.georgetown.edu/news/After-Learning-New-Words-Brain-Sees-Them-as-Pictures>
- [6] Beisenova, Z.S. The Study of Creolized Texts in Written Communication / Z.S. Beisenova, A.T. Bayekeyeva, S.M. Sapina, B.B. Dinayeva, A.K. Utanova. – INDIAN JOURNAL OF APPLIED RESEARCH, Vol. 4, Issue 5, May 2014, p. 217
- [7] Bickerton, D. Creole Languages / Bickerton D. – Scientific American, July 1983, Vol. 249, No.1, pp. 116-122
- [8] Bird, S. Natural Language Processing with Python – Analyzing Text with the Natural Language Toolkit // S. Bird, E. Klein, E. Loper / URL: <http://www.nltk.org/book/>
- [9] Event-Based Programming. Taking Events to the Limit / URL: <http://sharebookfree.com/event-based-programming-taking-events-to-the-limit/>
- [10] Myachykov, A. Visual Cues to Structural Choice in Visually Situated Sentence Production / A. Myachykov, D. Thompson, S. Garrod, C. Scheepers. – Frontiers in Psychology, Published online Jan 18, 2012 / URL: <http://journal.frontiersin.org/Journal/10.3389/fpsyg.2011.00396/full9>.
- [11] Kallmeyer, L. Parsing Beyond Context-Free Grammars / Kallmeyer L. – Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2010, – 247 p.
- [12] Krämer, N.C. Nonverbal Communication / N.C. Krämer. – Human Behavior in Military Contexts, P. 150-188, / URL: <http://books.nap.edu/catalog/12023.html>
- [13] Schuller, B., Batliner, A. Computational paralinguistics : emotion, affect and personality in speech and language processing / BjoĚrn Schuller, Anton Batliner. – First Edition, John Wiley & Sons, Ltd , 2014, P. 321.

Computer paralinguistics texts contact languages

V.S. Krylov

Abstract. Information technology (IT) have formed a global infrastructure links between people. In the networks of the Internet emerged and are actively developing contacts languages. Syntax and grammar of these languages differs from the basic syntax and grammar of the language. It is like Pidgin and Creole. The Python programming language with a library of automated analysis of natural language NLTK provides an extensive set of tools for automatic analysis of language contact. Effective analyzer structure of texts of these languages - an event handler.

Keywords: computer paralinguistics, event-oriented approach, krealizovanny language

Деякі структурні характеристики темпоральних аспектів просодії при формуванні маркерів емоційності в театральній радіо постанові (на матеріалі аудіо записів радіовистав)

К.В. Лисенко*

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: katviclys@gmail.com

Paper received 12.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. В статті на матеріалі компаративного аналізу аудіозаписів різних періодів часу одного з монологів п'єси Шекспіра «Ричард II» розглянуто показники тривалості фонації та паузації трьох мовців-акторів виконавців цієї ролі в різні історичні періоди та виявлено значну варіативність реалізацій. Роботу виконано в руслі функціональної парадигми, що інтегрує соціолого-психологічні, фоно-стилістичні та когнітивно-прагматичні підходи до вивчення функціонування мовних одиниць у дискурсі англомовного аудіо спектаклю.

Ключові слова: інтонологія, фоностилістика, риторика, темпоральність, маркер емоційності, абсолютний акустичний маркер тривалості пауз

Одним з актуальних напрямів сучасної лінгвістичної науки є експериментально-фонетичне дослідження інтонації усного мовлення. В центрі уваги дослідників інтонація постає як засіб цілеспрямованого кодування інформації (О.Р. Валігура, А.А. Калита, Л.І. Прокопова, О.І. Стеріополо, А. Gruttenden), впливу на адресата (Л.Г. Беличенко, Л.О. Кантер, D.L. Bolinger, J. Laver), вираження емоцій (Ю.О. Дубовський, R. Kingdon).

Провідні українські фонетисти розглядали сегментний рівень та інтонацію, дотримуючись різних підходів: соціокомунікативного (Л.І. Прокопова, О.І. Стеріополо), комунікативно-функціонального (М.П. Дворжецька, А.А. Калита), комунікативно-прагматичного (А.І. Скробот, Л.А. Штакіна, Н.В. Ланчуковська) та комунікативно-динамічного підходів (Т.О. Дацька).

Разом з тим обґрунтуванню діахронічного підходу вивчення просодичних параметрів реалізацій драматичних творів відведено мало уваги.

Актуальною проблемою в наш час є теоретичне обґрунтування та практична розробка різних аспектів просодичної організації драматичних творів в реалізаціях різних виконавців в діахронії.

Практична цінність дослідження зумовила можливість використання його результатів у практиці викладання теоретичного (розділи «Просодія дискурсу», «Фоностилістика», «Риторична фонетика», «Інтонологія») та практичного курсу англійської мови.

Матеріалом слугували записи текстових фрагментів із драматичних творів В. Шекспіра.

Існує певний зв'язок стилістичних засобів мовної системи: стилістичного, фонетичного, лексичного тощо. Проведене дослідження присвячене вивченню взаємозв'язку та взаємовпливу найбільш напружених в емоційному плані фрагментів драматичного монологу зі змінами основних показників просодичного оформлення даних фрагментів. Крім того, зроблено порівняльний аналіз темпоральних показників вимови виконання монологу різними акторами в певні періоди часу.

У надскладному комплексі взаємопов'язаних та взаємодіючих підсистем інтонації ведучу роль, на думку багатьох лінгвістів, грає темпоральність. Темп як просодичний елемент є невід'ємною частиною комунікації та модифікується відповідно до умов реалізації та цілеспрямованості. Темп корелює із семантикою висловлення і є стилістично зумовленим, характеризує швид-

кість реалізації певних програм у часовому просторі, кожна з яких відповідає мовним конструкціям, тобто являє собою складну просторово-часову єдність. Висловлення, що несуть внутрішню напругу, приховані та стримувані емоції, тяжіють до зміни темпу – як до уповільнення, так і до прискорення мовлення. За рахунок зменшення тривалості ненаголошених голосних швидке мовлення стає більш насичено консонантизованим, а повільне – більш вокалізованим.

Крім того, в комплексі засобів інтонаційного оформлення значну роль відіграють паузи. Пауза, як відомо, є поліфункціональною, а отже, може використовуватись не лише як необхідна зупинка мовлення, а й як засіб для штучного обігравання ситуації. Паузація виступає досить впливовим маніпулятором з метою створення певного драматичного ефекту.

Зазвичай паузація пов'язана із загальним темпом вимови: швидкий темп містить меншу кількість пауз, натомість повільний темп характеризується як власне повільним вимовлянням слів, так і тривалішими паузами. Паузи розділяють на довгі, середні та короткі. Вважається, що довгі паузи чергуються з короткими відрізкамі звучання, і, навпаки, триваліші відрізки фонації комбінуються з короткими паузами.

Основна функція темпу полягає в розрізненні ступеня важливості інформаційних одиниць у повідомленні. Глобальний дискурс темпу мовлення як лінійної послідовності фонацій та пауз, на думку Ю.О. Дубовського [5, с. 121], лише дистантно корелює з пофразовим сприйняттям темпу. Темп як складова просодії емоційної реалізації драматичного аудіо тексту тісно пов'язаний із семантичним наповненням тексту.

Дослідження присвячене порівняльному аналізу трьох варіантів аудіо записів монологу п'єси В. Шекспіра «Ричард II», зроблених через значний проміжок часу акторами... для виявлення інваріантних та варіативних ознак в плані просодичного оформлення. Метою було виявити особливості паузаційних та темпоральних характеристик певних найбільш напружених та емоційних фрагментів з монологу: «Of comfort no man speak».

Подібне дослідження дозволяє заглибитись у вимовну специфіку досліджуваних варіантів реалізації текстів, зокрема в специфіку темпоральної реалізації текстів монологу драматичними акторами різних ролей.

Пригадаймо ключові події, що передують даній промові короля Ричарда. Він разом із двоюрідним братом Едвардом повертається після придушення повстання в Ірландії і з'ясовує, що їхній кузен Генрі Болінброк, якого Ричард перед тим покарав, виславши з країни, вторгнувся в Англію. Болінброк вимагає скасування наказу про вислання з країни і повернення конфіскованого майна. Проте насправді він з військом вже окупував частину Англії і претендує на трон. Ричард розуміє, що його зрадили.

Краса та ефектність промови Ричарда перш за все проявляється у використанні ним точних емоційних метафор, наприклад:

Make dust our paper, and with rainy eyes / write sorrow on the bosom of the earth;

What can we bequeath / Save our deposed bodies to the ground?;

Within the hollow crown /that rounds the mortal temples of a King / Keeps Death his court;

The antic sits and ...comes at the last and with a little pin / bores through his castle wall, and farewell king!

Шекспір в цьому монолозі використовує багато стилістичних прийомів, таких як метафора, персоніфікація, метонімія, а також повтор та порівняльні звороти, покладаючись на те, що експресивність стилістичних прийомів призведе до міцного емоційного впливу.

Основою для розбивки аналізованих фрагментів на паузи послужила реалізація монологу Актором 1 (Orson Welles), з якою проводиться порівняльний аналіз виконань двох інших Акторів – Richard Burton та Michael Redgrave), далі позначених як Актор 2 та Актор 3.

Розгляньмо фрагмент перший. Його реалізація трьома акторами має значні розбіжності в темпоральному оформленні:

Of comfort /пауза 1/ no man speak; /пауза 2/ Let's talk of graves, /пауза 3/ of worms, /пауза 4/ and epitaphs;

Під час експериментального аналізу було виявлено, що до абсолютних акустичних маркерів тривалості пауз аналізованих категорій акторів можна віднести вищі, порівняно з Акторами 2 та 3, показники а актуалізаціях Актора 1:

Таблиця 1. Показники тривалості пауз аналізованих категорій мовців в початковій частині монологу

Категорія мовця /пауза № (в сек.)	1 пауза	2 пауза	3 пауза	4 пауза
Актор 1	1,025	1,79	1,04	0,25
Актор 2	–	2,01	–	0,69
Актор 3	–	–	0,49	0,62

Актор 1 вимовляє початок монологу значно повільніше, ніж решта виконавців. Тут спостерігаємо паузацію значної тривалості (1.025 сек.) після *Of comfort*, і ще довшу – після *speak* (1,79 sec.), та паузи 2, 3, та 4 відповідно 1.04, 0.25, та 1.6. секунд, тоді як у Актора 2 – (Майкла Редгрейва) та у Актора 3 – (Ричарда Бертон) - перша та друга паузи відсутні, а у Актора 2 повністю відсутні паузи 2 та 3, тобто спостерігаємо певну ритмічність, а у Актора 3 за відсутності пауз 1 та 2 тривалість пауз 3 та 4 добігає 0.49 та 0.62 секунд. Загальна тривалість фонації даного фрагменту у Актора 1 – 13 секунд, у Актора 2 - приблизно 7 секунди, а у Актора 3 приблизно 6 секунд.

Аудитивно реалізація Актором 1 монологу в ініціальной частині характеризується значною кількістю пауз та гіпер пауз, які значно підсилюють емоційний рівень звучання. Так, початок монологу у нього має значні по тривалості переривання фонації, які є характерними для людей із високою самооцінкою, наприклад, для королів. Ричард ще тримається як король.

Говорити йому важко, гіркота та усвідомлення неминуючого кінця немов затримують його мову. Поступово паузи у виконанні Актора 1 стають коротше, однак сам темп його промови все ж уповільнюється.

Актор 3, на відміну, хоча й робить паузи, проте лише локалізовані як паузи 3 та 4, та вони значно менш тривалі, ніж у Актора 1.

У Актора 2 також дві паузи замість чотирьох, проте з іншою локалізацією. Тривалість цих пауз найбільша - 2.01 та 0.69 секунд, що дозволяє зробити висновок про певну специфічну ритмічність реалізації Актором 2 даного фрагменту.

Розгляньмо фінальний фрагмент монологу, який є надзвичайно напруженим емоційно:

As if this flesh which walls about our life, (пауза 1)

were brass impregnable, (пауза 2)

And humour'd thus (пауза 3)

comes at the last, (пауза 4) And with a little pin (пауза 5)

'bores through his castle wall, (пауза 6)

and farewell (пауза 7) king!

Таблиця 2. Показники тривалості пауз аналізованих категорій мовців в фінальній частині монологу

Категорія мовця / пауза №	Пауза 1	Пауза 2	Пауза 3	Пауза 4	Пауза 5	Пауза 6	Пауза 7
Актор 1	0,93	1,26	1,4	1,45	2,3	2,7	0,4
Актор 2	0,44	0,78	1,0	0,33	0,8	1,55	0,41
Актор 3	–	–	–	–	–	1,13	1,07

В реалізаціях Акторів в цій частині стосовно паузацій та темпорального оформлення спостерігаємо наступну варіативність. Пікові значення тривалості пауз фінальної частини монологу перед останнім словом *farewell, /// king!* (паузи 6 та 7) у Актора 3 більш ніж вдвічі більші від порівняльних показників решти акторів.

Актори 1 та 2 роблять перерву в фонації на першій

паузі, при чому у Актора 1 вона значно довша – 0.9 сек., порівняно з 0.4. сек. у Актора 2. Актор 3 взагалі не робить зупинки в звучанні на першій, другій і наступних паузах, роблячи перерву в фонації лише наприкінці – в шостій та сьомій паузі – довжиною 1.13 та 1.07 секунд. Актор 1 робить довші паузи ніж Актор 2 (див. таблицю 2).

Як бачимо, остання пауза є найдовшою у Актора 3,

який не використовував перерви в фонації аж до кінця, де скористався контрастною паузою і таким чином, на контрасті, добився своєрідної емоційної напруги. Актор 3 досить революційно підійшов до реалізації аналізованого фрагменту, в тому що він в певних випадках практично зруйнував перерви у фонації, які б мали звучати хоча б за правилами синтаксису. Відносно тривала пауза у Актора 3 лише в термінальній частині призводить до вибухового ефекту – він користується контрастом між прискороною та немов невиразною ініціальною частиною монологу без фактичних перерв у фонації та несподіваною, приголомшливою паузою, за якою особливо виразно звучать фінальні слова.

На перцептивному рівні та при порівнянні замірів

Таблиця 3. Показники співвідношення просодичних параметрів тривалості звучання та максимальної інтенсивності звучання в даному монолозі

Категорія мовця	Тривалість звучання монологу	Максимальний ЧОТ
Актор 1	2:18 хв.	0,8 dB
Актор 2	1:40 хв.	8,6 dB
Актор 3	1:18 хв.	4,5 dB

На перцептивному рівні даний експресивно насичений фрагмент виділяється, насамперед, підсиленням гучності (Актор 3), уповільненням темпу (Актор 1) та своєрідною мелодикою – виразними підйомами кута мелодійного тону (Актор 1).

Проведений аналіз засвідчив наявність просодично виділених лексем, які є водночас і семантично ключовими одиницями, що формують його семантичну сітку: Це лексеми: *rainy eyes, wills, Bolingbroke, poison'd*, (Актор 1), *within the hollow crown, all are Bolingbroke,*

тривалості фонації акторських виконань можемо зробити висновок, що Актор 1 частіше користується довгими та наддовгими паузами – до 1.79 секунди в першому фрагменті, і 2.7 секунди в другому. Натомість Актор 3, попри практичну відмову від традиційної паузації, лише в термінальному фрагменті на контрасті скористався наддовгою паузою – 1.13 секунд, чим по – своєму підсилив емоційний вплив.

В цілому тривалість фонації монологу також є варіативною: максимальною вона є у Актора 1, при мінімальній інтенсивності звучання (див. таблицю 3).

Порівняймо показники співвідношення параметрів тривалості звучання в реалізаціях аналізованих виконань та максимальної інтенсивності в монолозі.

Keeps death his court (Актор 2) та *humored thus* (Актор 3). У відповідних виконавців спостерігаємо саме тут пік підйому інтенсивності.

В цілому просодичне оформлення аналізованого монологу характеризується значно вираженою гетерогенною структурою. Варіації темпу у акторів є відчутними як при перцепції, так і при електроакустичному аналізі, що свідчить про динаміку змін фонаційної тривалості у аналізованих фрагментах мовців-акторів.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Беличенко Л.Г. Роль и место просодии в системе средств речевого воздействия (экспериментально-фонетическое исследование на материале английских публицистических текстов политического характера): автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германские языки” / Л.Г. Беличенко. – М., 1990. – 16 с.
- [2] Валігура О.Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04, 10.02.15 / Валігура Ольга Романівна; Київ. нац. лінгвістичний ун-т. - К., 2010. - 32 с.
- [3] Дацька Т.О. Динаміка фонетичної структури слова в аспекті сучасної американської вимовної норми (на матеріалі лексикографічних джерел): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний ун-т. - К., 2002. - 228 арк.
- [4] Дворжецька М.П. Фонетика англійської мови [Текст] = *Phonetics of English* : фоностилістика та риторика мовленевої комунікації / М.П. Дворжецька, Т.В. Макухіна, Л.М. Великова, Є.О. Снегірєва. - Вінниця : Нова Книга, 2005. – 206 с.
- [5] Дубовський Ю.О. Типологія маркерів для аналізу речової просодії / Юрий Александрович Дубовский // *Просодические средства организации стилистически различных текстов в современном английском языке*. – М., 1985.– С. 120-131.
- [6] Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання/ А.А. Калита; Київ. держ. лінгв. ун-т. - К., 2001. - 351 с.
- [7] Кантер Л.О. Системний аналіз речової інтонації / Леонид Александрович Кантер. – М. : Высшая школа, 1988. – 128 с.
- [8] Ланчуковська Н.В. Прагматичний аспект інтонації в реалізації іронії в англійському художньому тексті (експериментально-фонетичне дослідження) [Текст] : Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ланчуковська Надія Володимирівна; Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. - О., 2003. - 19 с.
- [9] Прокопова Л.І. Вплив швидкості мовлення на формантну характеристику голосних у німецькій мові / Л. Прокопова // *Мовні і концептуальні картини світу*. - 2013. - Вип. 43(3). - С. 294-296.
- [10] Скробот А.І. Функціональні особливості образної системи іспанської казки / А.І. Скробот // *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія : Філологічна. - 2014. - Вип. 48. - С. 111-112.
- [11] Стеріополо О.І. Стратегії, тактики та категорії спілкування / О.І. Стеріополо // *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*. - 2008. - Вип. 25.
- [12] Штакіна Л.О. Просодична актуалізація концептуальної динаміки у художньому дискурсі / Л.О.Штакіна // *Наукові записки*. – Серія : Філологічні науки (Мовознавство). – Вип. 107 (2). – Кіровоград – 2014. – С.392–399.
- [13] Bolinger, D.L. *Forms of English: Accent, Morpheme, Order*. Cambridge, Harvard University Press, Tokyo, Hokuou, 1965.
- [14] Gruttenden, A. *Intonation*. - Cambridge: Cambridge University Press, 1997. - 200 p.
- [15] Laver, J. *The Phonetic Description of Voice Quality* / John Laver. – Cambridge: Cambridge University Press, 1980. – 186 p.
- [16] Kingdon, R. *The groundwork of English intonation*. - London: Longman, 1958.– 191 p.

REFERENCES

- [1] Belichenko, L.G. The role and place of prosody in the speech influence means (experimentally-phonetic research on a material of English journalistic texts of a political nature): Abstract dis. cand. philol. sc: spec. 10.02.04 "Germanic languages" / Belichenko L.G. - M., 1990. - 16 p.
- [2] Valihura, O.R. Cognitive and communicative bases of phonetic interference (experimentally-phonetic research of Ukrainians' English speaking) [Text]: Author. Thesis. ... Dr. Philology. Sciences: 10.02.04, 10.02.15 / Valihura Olga Romanova; Kyiv Nat. Linguistic University. - K., 2010. - 32 p.
- [3] Dacko, T.O. Dynamics of phonetic structure of words in the spoken aspect of American standards (based on lexicographical sources): Dis cand. Philol. Sc.: 10.02.04 / Kyiv National Linguistic University. - K., 2002. - 228 pp.
- [4] Dvorzhetska, M.P. Phonetics of English [Text] = Phonetics of English: Phonostylistics and rhetoric of speech communications / M.P. Dvorzhetska, T.V. Makuhina, L.M. Velikova, E.O. Snegirev. - Vinnytsal: New Book, 2005. - 206 p.
- [5] Dubovsky, J.O. Typology of markers for analysis of speech prosody / Yuri A. Dubovskii // Prosodic means of organizing stylistically different texts in modern English. - M., 1985 120-131 p.
- [6] Kalita, A.A. Phonetic means of updating the sense of English emotional expression / A.A. Kalita; Kyiv. state. Ling. Univ. - K., 2001. - 351 c.
- [7] Kanter, L.O. System analysis of speech intonation / Leonid Kanter. - M.: Higher School, 1988. - 128 p.
- [8] Lanchukovska N.V. The pragmatic aspect of intonation in the implementation of irony in the English fiction (experimental-ly-phonetic research) [Text]: Abstract dis. cand. Philol. Sc.: 10.02.04 / Lanchukovska Nadezhda; Metchnikov Odessa National University. - O., 2003. - 19 p.
- [9] Prokopova, L.I. The impact of the speed of speech on the formant characteristic of vowels in German [electronic resource] / L. Prokopova // Language and conceptual world view. - 2013. - Vol. 43 (3). - 294-296 p.
- [10] Skrobot, A.I. Functional features of Spanish fairytale image system / A.I. Skrobot // Scientific notes [National University "Ostroh Academy"]. Series: Philology. - 2014. - Vol. 48. - 111-112 p.
- [11] Steriopolo, A.I. Strategy, tactics and categories of communication / O.I. Steriopolo // Scientific Herald of Izmail State Humanitarian University. - 2008 - Vol. 25.
- [12] Shtakina, L.O. Conceptual dynamics of prosodic updating in the discourse of fiction / L.O. Shtakina // Scientific notes. - Series: Philology (Linguistics). - Vol. 107 (2). - Kirovograd - 2014 - 392-399 p.
- [13] Bolinger, D.L. Forms of English: Accent, Morpheme, Order. Cambridge, Harvard University Press, Tokyo, Hokuou, 1965.
- [14] Gruttenden, A. Intonation. - Cambridge: Cambridge University Press, 1997. - 200 p.
- [15] Laver, J. The Phonetic Description of Voice Quality / John Laver. - Cambridge: Cambridge University Press, 1980. - 186 p.
- [16] Kingdon, R. The groundwork of English intonation. - London: Longman, 1958. - 191 p.

Some structural characteristics of temporal aspects of prosody forming markers of emotivity in theater radio performance (on the materials of radio performance recordings)

K.V. Lysenko

Abstract. The article based on the comparative analysis of records of different periods of one of Shakespeare's monologues of the play "Richard II" considered indicators of phonation duration and pausation of three actors' performing this part in different historical periods and significant differences were found. The work is fulfilled in a functional paradigm integrating sociological, psychological, phono-stylistic and cognitive-pragmatic approaches to the study of language units functioning in the discourse of English audio performance.

Keywords: *Intonology, phonostylistics, rhetoric, temporality, emotion marker, the absolute acoustic marker of pauses length*

Прагматичні функції плеоназмів у сучасному англомовному медіа-дискурсі

Ю.В. Літкович*

Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: litkovych@yandex.ru

Paper received 25.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. У статті розглядаються плеонастичні словосполучення як засоби конкретизації, експресивності та інтенсифікації мовлення в сучасному англомовному медіа-дискурсі. З'ясовано, що різні прагматичні ефекти залежать від того, яку функціональну роль у реченні виконує плеоназм.

Ключові слова: плеоназм, промісив, менасив, перформатив, вокатив, квеситив

Плеоназм – це усталене словосполучення близьких або синонімічних за значенням слів, побудоване на основі синтаксичного координативного (*each and every*) або субординативного (*drop down*) зв'язку, призначених для уточнення або підсилення значення семантично-стрижневого компонента словосполучення. Прагматичний потенціал газетно-публіцистичного мовлення, що реалізується через функцію впливу, реалізують плеонастичні словосполучення, які увиразнюють мову ЗМІ. А емоційно забарвлена інформація легше проходить бар'єри сприймання аудиторії, краще запам'ятовується та сприймається як зрозумілий і знайомий варіант. Плеонастичні словосполучення знаходимо в текстах медіа, які стосуються політичних, соціально-культурних, фінансово-економічних та екологічних проблем.

Об'єктом дослідження цієї статті є плеоназми, виокремлені в сучасному англомовному медіа-дискурсі. Предметом дослідження є прагматичні функції плеонастичних одиниць. Актуальність обраної теми визначається загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до дослідження мовних одиниць в антропоцентричному ракурсі, що уможливорює всебічний аналіз плеонастичних словосполучень. Мета роботи полягає у визначенні прагматичних функцій плеоназмів в англомовному медіа-дискурсі. Матеріалом дослідження послуговували американські та британські статті, дібрані з мережі Інтернет.

Вивчення прагматичних функцій у висловленні є важливим елементом дослідження плеонастичних словосполучень сучасного англомовного медіа-дискурсу, оскільки воно дозволяє розширити знання про ці одиниці мови. Основна функція плеонастичних словосполучень визначається прагматичними факторами мовець – слухач – ситуація. Функціональне призначення плеонастичного словосполучення визначаються локалізацією в мікродискурсі, за допомогою якого усувається надлишковість й розкривається значення. Ми виділяємо наступні прагматичні функції плеонастичних словосполучень: промісивну, менасивну, перформативну, вокативну, квеситивну.

Промісивна функція. Основною метою промісивів є прийняття адресантом зобов'язання здійснити / не здійснити деяку дію в інтересах адресата, яке повинно бути для нього бажаним. У семантиці промісиву є дві складові: перша полягає в прийнятті мовцем зобов'язання зробити дещо на користь слухача, друга представляє собою позитивну бенефактивність [3, с. 16]. У промісивній функції плеонастичні словосполучення виражають обіцянку та відносяться своїм змістом до майбутнього. У промісивах автор вислов-

лення виступає гарантом реальності того, що обіцяється, наприклад:

(1) *My stepdad died of lung cancer, and we have a member of the commission who is now battling lung cancer. We're not going to aid and abet the tobacco industry (Los Angeles Times).*

У зазначеному прикладі автор відстоює свою точку зору щодо неприпустимості відкриття у місті бару для куріння кальяну. Свою думку він аргументує тим, що будь-який дим спричиняє захворювання легень, доводячи це на особистому досвіді. Плеонастичне словосполучення *to aid and abet* підкреслює намір мовця ні в якому разі не допомагати тютюновій індустрії розвиватися. У стверджувальних промісивах за допомогою плеонастичних словосполучень виражається зобов'язання здійснити певну дію в інтересах адресата, напр.:

(2) *Indonesia's new President has promised to completely eliminate a corruption campaign as part of a drive to rebuild the country's beleaguered economy and attack poverty (The Age).*

У прикладі (2) новий президент Індонезії обіцяє виборцям викоринити корупцію, відбудувати проблемну економіку країни та побороти бідність. Плеонастичне словосполучення *completely eliminate* підкреслює намір мовця повністю ліквідувати підкупність і продажність громадських і політичних діячів держави. Наведемо ще один приклад для ілюстрації промісиву з емотивним компонентом:

(3) *The solo acts are among the most effective. A female performer Kate swinging from a single rope, leaning out into space with only an arm or leg to connect her; another, blindfolded, shifting her weight from one hand to another then to her feet, wrapping a leg around her neck, her only support a narrow, 60-centimetre-tall stand [...]. "I'm going to fly through the air!", said little Kate describing her future career (The Sydney Morning Herald).*

Тут емоція, надаючи промісиву відтінок щирості, допомагає запевнити, переконати адресата в тому, що обіцянка буде виконана, тобто вона сприятиме реалізації ілюктивної мети висловлення. Плеонастичне словосполучення *fly through the air* у промісивній функції репрезентує емоційний стан адресанта та його почуття.

Таким чином, для досягнення прагматичного ефекту в сучасному англомовному медіа-дискурсі використовуються плеонастичні словосполучення у промісивній функції. У мові газети вони здійснюють вплив на адресата, увиразнюючи мову та підкреслюючи наміри адресанта. Плеонастичні словосполучення у промісивній функції сприяють ефективній реалізації комунікативного наміру мовця.

Менасивна функція. Комунікативна категорія погрози тісно пов'язана з емоціями та характеризується частотністю вияву в міжособистісному спілкуванні, має багатий набір засобів мовленнєвого вираження. Успіх менасиву залежить від умінь мовця майстерно виразити свою агресію щодо комунікативного партнера, вплинути, головним чином, на його емоційну сферу й викликати страх [2, с. 19]. У менасивній функції плеонастичні словосполучення виражають погрози, наприклад:

(4) *ABC radio host Michael Smyth tweeted that the broadcaster's lawyers had sent Woolworths a letter threatening them to cease and desist their campaign on the broadcaster's property (Modern Marketing & Media).*

У наведеному прикладі (4) адресант повідомляє про нечесну рекламну кампанію роздрібного торговця Вулворс. Власник ABC радіо Майкл Сміт, який співпрацює із зазначеною компанією, направив лист із обіцянкою припинити вести нечесну гру по відношенню до клієнтів. Плеонастичне словосполучення *to cease and desist* фокусує увагу читача на необхідності негайного припинення шахрайської рекламної кампанії. Для ілюстрації менасивної функції плеонастичних словосполучень наведемо ще один приклад:

(5) *Bart Mead menaces decks, extensions, carpets, window treatments, hot-water systems, airconditioning, furniture and pools can depreciate in value in old and new properties (The Age).*

Адресант, вживаючи плеонастичне словосполучення *depreciate in value*, попереджає адресата про те, що певні матеріальні предмети знецінюються з часом. У медіа-дискурсі плеонастичні словосполучення в менасивній функції характеризуються категоричністю, цілеспрямованістю й високим рівнем експресивності, напр.:

(6) *Swiss police threatened to extradite back to the US Oscar-winning director Roman Polanski for having sex with a 13-year old girl (The Guardian).*

Тут плеонастичне словосполучення *extradite back* у менасивній функції звертає увагу адресата на погрозу провести екстрадицію Романа Полански у США через звинувачення в розбещенні неповнолітніх. Вживання плеонастичних словосполучень у менасивній функції виникає в конфліктній ситуації.

Таким чином, як засіб комунікативного впливу менасив спрямований на зміну діяльній чи емоційній сфері адресата через апеляцію до почуття страху чи побоювання. Плеонастичні словосполучення в менасивній функції є регуляторами дії та створюють менасивно-комунікативний простір емоційного впливу на адресата.

Перформативна функція. Перформатив входить до контексту життєвих подій, створюючи соціальну, комунікативну або міжособистісну ситуацію, яка призводить до певних наслідків [1, с. 372]. У перформативній функції плеонастичні словосполучення використовуються для номінації здійснення дії: подяки, призначення, звинувачення, відкриття засідання, оголошення вироку, проголошення чоловіком та дружиною, наприклад:

(7) *I add bonus for everybody as a Christmas gift (The Age).*

У наведеному прикладі (7) начальник призначає кожному премію перед Різдвом. Плеонастичне слово-

сполучення *add bonus* використовується в перформативній функції, оскільки його проголошення є дією, перлокутивний ефект якого полягає в отриманні бонуса. Однією з притаманних особливостей плеонастичних висловлень є здатність виражати певну перформативну функцію, наприклад:

(8) *I cease and desist my election campaign (The Age).*

Плеонастичне словосполучення *cease and desist* у перформативній функції називає й одночасно здійснює дію припинення виборчої гонки кандидатом у президенти та виступає показником ілюкутивної сили висловлення. Перформативна функція плеонастичного висловлення виявляється як результат конкретної комунікативної дії, спрямованої на зміну взаємин, що склалися між комунікантами. Наведемо ще один приклад:

(9) *I indict on charge Darren Wilson in the killing of 18-year-old Michael Brown, an unarmed black man (Los Angeles Times).*

У прикладі (9) йдеться про Дарена Вільсона, який вбив 18-річного незброєного афро-американця Майкла Брауна. Використовуючи плеонастичне словосполучення *indict on charge*, суддя проголошує полісмена Вільсона винним у вбивстві. Для ілюстрації перформативної функції плеонастичного висловлення наведемо наступний приклад:

(10) *I introduce for the first time a powerful security service in Windows VISTA (The New York Times).*

Тут плеонастичне словосполучення *introduce for the first time* є перформативом, адже його проголошення є дією, перлокутивний ефект якого полягає у представленні нової системи безпеки для Windows VISTA. Плеоназми в перформативній функції реалізують загальну ілюкутивну мету: змінити стан речей у світі.

Тому, перформативне плеонастичне висловлення служить засобом реалізації перформативного мовленнєвого акту – мовленнєвої взаємодії комунікантів, яка здійснюється відповідно до прийнятих у певному суспільстві принципів і правил мовленнєвої поведінки для досягнення необхідних перлокутивних цілей мовця. Найсуттєвішою характеристикою перформативу є наявність перформативного дієслова у формі 1-ї особи однини, теперішнього часу, активного стану, дійсного способу.

Вокативна функція. Особливе значення при формуванні фокусу уваги набуває звертання, основною функцією якого є привернення уваги з метою створення або підтримання контакту [5, с. 11]. Звернення сприяє швидшому встановленню контакту між комунікантами, так як підсилює концентрацію уваги адресата, настроює його на сприйняття інформації та виключає можливість виникнення комунікативних невдач, які спричинені відсутністю чітких сигналів привернення уваги. Плеонастичні словосполучення у вокативній функції використовуються адресантом з метою досягнення певного прагматичного ефекту. Проілюструємо це наступним прикладом:

(11) *I thank you, my respected and admired professor, for your wisdom, support, encouragement, and the countless hours you have dedicated to my project [...] (Los Angeles Times).*

У вищенаведеному прикладі автор, звертаючись до професора, дякує йому за допомогу в написанні книги. Плеонастичне словосполучення *respected and ad-*

mired як означення до імені в вокативній функції використовується для шанобливого звернення до поважної людини. Наведемо ще один приклад, де плеонастичне словосполучення у вокативній функції використовується з метою емоційного впливу на адресата:

(12) *Hello, an anonymous stranger, we have recognized you [...]. The Bush administration lawyer who gave legal cover to enhanced interrogation methods says he's happy teaching at Boalt Hall School of Law, despite calls for his ouster and protests by liberal groups (Los Angeles Times).*

Фокус уваги в цьому прикладі (12) виражений за допомогою плеонастичного словосполучення звернення *anonymous stranger*. Адресант іронічно висміює колишнього дискредитованого юриста з адміністрації президента Буша, який не зважаючи на протести громадськості, викладає право в юридичному університеті. У сучасному англомовному медіа-дискурсі знаходимо приклади плеонастичних словосполучень у вокативній функції, які виражають різного роду реакції адресанта на конкретні негативні події, напр.:

(13) *[...] couple who decided to set sail across the South Pacific in a 36-foot boat from Mexico with their 1-year-old and 3-year-old daughters in tow. Charlotte and Eric Kaufman have been under virtual attack in social media for endangering their children on a risky adventure and then causing the U.S. government to spend who knows how much to pluck them out of the ocean 900 or so miles off the coast of Mexico [...]. "You, stupid boneheads, think about the children" said one policeman (Los Angeles Times).*

Тут плеонастичне словосполучення *stupid boneheads* використовується адресантом у вокативній функції з метою негативного емоційного звернення до батьків, які вирішили перепливти Тихий океан на невеликому човні разом зі своїми маленькими дітьми. Емоційний

плеоназм-звернення у наведеному прикладі не обмежується лише маркуванням найбільш важливої частини повідомлення, він характеризує й суб'єктивне відношення адресанта до події, що відбулася.

Квеситивна функція. У квеситивній функції плеонастичні словосполучення використовуються для запиту інформації. Квеситив фокусує увагу мовців на тому, що адресат не володіє певною інформацією і створює психологічне напруження в комунікації, яке знімається відповіддю на питання, напр.:

(14) *Who the person speaks so? (Los Angeles Times).*

У наведеному прикладі увага читача фокусується на запиті інформації про те, хто це говорить. Плеонастичне словосполучення *who the person* використовується в квеситивній функції для підкреслення того, що це говорить якась людина.

Таким чином, питальні речення мають складну семантичну структуру, яка містить дві складові: запит про компетентність, тобто запит наявності у адресата інформації про певну ситуацію та предмет запиту [4, с. 13]. Плеонастичні словосполучення, які використовуються у квеситивній функції фокусують увагу адресата на запиті інформації.

Отже, плеоназми в будь-якій прагматичній функції є одним із засобів, які беруть участь у породженні емоційної тональності висловлення. Використання плеонастичних словосполучень у сучасному англомовному медіа-дискурсі – один із прийомів інтенсифікації впливу дискурсу на адресата. Вони сприяють формуванню тієї мікроситуації в дискурсі, яка включає все різноманіття засобів впливу. Таким чином, плеонастичні словосполучення поліфункціональні за своєю природою: вони використовуються як засіб фокусування уваги адресата, так і як засіб впливу на читача, власне покликані виконувати апелятивну та симптоматичну функції.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Большой энциклопедический словарь / Отв. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
- [2] Войцехівська Н. К. Засоби вираження погрози в українському конфліктному діалогічному дискурсі / Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – № 30. – К., 2014 – С. 17-29.
- [3] Колоколова Н. М. Женский речевой акт обещания в русском и французском языках: монография / Н. М. Колоколова. – Астрахань: Астраханский государственный университет, Издательский дом «Астраханский университет», 2011. – 125 с.
- [4] Почепцов О. Г. Семантика и прагматика вопросительного предложения (На материале современного английского языка): Дис. ... канд. филол. наук. – К., 1979. – 173 с.
- [5] Рыжова Л.П. Обращение как компонент коммуникативного акта: дисс. ... канд. филол. наук / Л.П. Рыжова. – Калинин, 1982. – 148 с.

REFERENCES

- [1] Great encyclopedic dictionary / Editor V.N. Yartseva. – M.: Great Russian Encyclopedia, 1998. – 685 p.
- [2] Voitsekhivska, N.K. Means of expressing threat in Ukrainian conflict dialogical discourse / Humanitarian education in technical institutions of higher education. – № 30. – K., 2014 – P. 17-29.
- [3] Kolokolova, N.M. Female speech act promises in Russian and French: monography / N.M. Kolokolova. – Astrahan: Astrahan state university, Publishing house "Astrakhan University", 2011. – 125 p.
- [4] Pocheptsov, O.G. The semantics and pragmatics of interrogative sentence (On the material of of modern English language): Dissertation. – K., 1979. – 173 p.
- [5] Ryzhova, L.P. Appeal as a component of the communicative act: Dissertation / L.P. Ryzhova. – Kalinin, 1982. – 148 p.

Pragmatic functions of pleonasm in modern English media discourse

Y.V. Litkovych

Abstract. This article focuses on pleonastic phrases as a means of speech specification, expressiveness and intensification in modern English media discourse. It has been proved that various pragmatic effects depend on the pragmatic functions of pleonasm in modern English media discourse.

Keywords: *pleonasm, menasyv, performatyv, vokativ, kvesytyv*

Вербалізація концепту TEMPTATION в англомовних релігійних лексикографічних джерелах

Н.В. Матушевська*

кафедра англійської філології та перекладу імені Д.І. Квеселевича ННІ іноземної філології
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна
Corresponding author. E-mail: bluebell777@mail.ru

Paper received 16.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. У статті увагу акцентовано на розкритті Біблійних засад тлумачення концепту TEMPTATION, що обґрунтовано науковим осмисленням порушеної проблеми. Проведено аналіз англомовних релігійних лексикографічних джерел. Визначено та конкретизовано основні характерні риси досліджуваного концепту. Розглянуто підходи до вивчення концепту, проаналізовано та зіставлено визначення зазначеного поняття. Висвітлено особливості структури концепту, охарактеризовано його польову модель.

Ключові слова: концепт, структура концепту, польова модель, релігійні лексикографічні джерела, спокуса

Сучасна лінгвістика у своєму арсеналі має велику кількість доволі результативних способів опису концептів. Останні дослідження засвідчують, що поняття концепту, який потрапив у лінгвістику та лінгвокультурологію з логіки і математики, стає ключовим терміном понятійного апарату зазначених філологічних дисциплін. Акцент переноситься з вивчення мовної на аналіз концептуальної системи, що підтверджується роботами лінгвокогнітологів [10, с. 21-25], [15, с. 97], [6, с. 90-93] і лінгвокультурологів [2, с. 53, 291], [13, с. 42-83], [4, с. 89-116]. Незважаючи на глибоке вивчення окремих концептів, концепт TEMPTATION залишався поза увагою лінгвістів, що і визначає **актуальність** нашого дослідження. **Метою** статті є виявлення засобів, що вербалізують концепт TEMPTATION в англомовних релігійних джерелах.

Матеріалом дослідження слугують дані вісімнадцяти англомовних релігійних лексикографічних джерел, зокрема: десять Біблійних словників: Easton's Bible Dictionary, Smith's Bible Dictionary Aaron-Zuzims, Bridge-way Bible Dictionary, a Theological, Biblical, and Ecclesiastical Dictionary, Mercer Dictionary of the Bible, Holman Concise Bible Dictionary, Holman QuickSource Bible Dictionary, Holman Illustrated Bible Dictionary, Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words W. E. Vine, Merrill F. Unger, William White, JR, Nelson Illustrated Bible Dictionary New and Enhanced Edition; три словника з Богослов'я: a Dictionary of Christian Theology, the Westminster Dictionary of Christian Theology, a Theological Dictionary Containing Definitions of All Religious Terms; словник з етики: Pocket Dictionary of Ethics та чотири релігійні енциклопедії англійської мови: Christian Cyclopaedia, International Standard Bible Encyclopedia, Encyclopedia of Religious Knowledge or Dictionary of the Bible, the Catholic Encyclopedia.

Дослідницькі завдання статті розв'язувалися шляхом використання сукупності **методів**: індуктивного, методу словникових дефініцій та пов'язаним з ним методом компонентного аналізу, а також із частковим залученням методу концептуального аналізу.

У XX та XXI століттях до вивчення концепту зверталось багато дослідників. Проте, як зазначили З.Д. Попова та І.А. Стернін, у когнітивній лінгвістиці термін "концепт" (conceptus від лат. "поняття") викликає багато суперечностей [3, с. 3]. Незважаючи на його широку

популярність, термін "концепт" у вітчизняній науці вперше був використаний у 1928 році С.А. Аскольдовим (Алексеевим) у статті "Концепт і слово". Автор тлумачить його так: концепт є мисленнєвим утворенням, що в процесі міркування замінює нефіксовану кількість предметів одного і того ж роду [1, с. 269].

Довгий час ідеї Аскольдова залишалися поза увагою лінгвістів. Лише у 90-і роки Д. С. Лихачов звертається до ідей попередника. У своїй праці "Концептосфера російської мови" дослідник зосереджує увагу на замісній властивості концепту відносно значення слова. Концепт збільшує значення слова, усуває розбіжності в його розумінні і залишає місце для міркування та емоційної аури слова [7, с. 4].

Цікаві зауваження М.В. Нікітіна щодо термінів "значення" і "концепт". Учений зосереджує увагу на близькій спорідненості цих понять, про що зазначає їх відношення до концептуального рівня абстрактних, узагальнених одиниць свідомості, так як значенню характерно все, що властиве поняттю, зокрема: зміст, структура, системні зв'язки тощо [9, с. 89]. Зазначимо, що автор взаємозамінює терміни "концепт" і "поняття", яким протиставляє "значення", до того ж останньому, за М.В. Нікітіним, не завжди характерне мовне вираження.

Концепція Б.А. Серебреннікова за своїм принциповим положенням має багато спільного з позицією М.В. Нікітіна. Він також проводить межу між значенням і поняттям, нерідко вживаючи для позначення останнього термін "концепт". Як і М.В. Нікітін, Б.А. Серебренніков вважає, що поняття може отримати мовне закріплення у формі слова, словосполучення, тобто у номінативному знаку [12].

Концепт Ю.С. Степановим визначається більш об'ємним розумовим конструктом людської свідомості порівняно з поняттям. Структура концепту, на думку лінгвіста, складається із самого поняття і ціннісного, нерідко образного уявлення про нього людини [13, с. 40-43]. Отже, поняття виступає основним компонентом концепту і є вужчим відносно останнього.

Концепт тлумачиться І.А. Стерніним як комплексна мисленнєва одиниця, яка актуалізує під час розумової діяльності різні свої ознаки і шари [11, с. 27]. С.Х. Ляпін [8, с. 18-19], Ю.С. Степанов [13, с. 41] і В.І. Карасик [3, с. 10] визначають такі компоненти концептів: понятійний, образний, ціннісний, поведінковий, етимо-

логічний і культурний, майже кожен з яких може отримати першочерговий статус у дослідженні.

Лінгвокультурний концепт трактується В.І. Карасиком як умовна ментальна одиниця, що використовується у комплексному вивченні мови, свідомості та культури. Дослідник робить акцент на ціннісному елементі лінгвокультурного концепту [4, с. 77]. Останньому не характерні чіткі межі, при віддаленості від ядра простежується поступове зменшення асоціацій. В.І. Карасик виокремлює такі складові концепту: ядро, що включає найважливіші для носіїв мови асоціації, та периферію, що містить менш значимі асоціації [5, с. 77]. Представлена побудова концепту в основних своїх моментах схожа зі структурою концепту, запропонованою З.Д. Поповою і І.А. Стерніним, представниками лінгвокогнітивного підходу до дослідження концепту.

Найбільш популярним серед когнітивістів стало трактування концепту, введене Е.С. Кубряковою. У її теорії акцент робиться на універсальності даного терміну і змісті, що за ним стоїть. Концепт пояснює одиниці ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та виступає багатовимірним розумовим конструктом, який відображає результати людської діяльності, її досвід і знання про світ та утримує інформацію про нього [6, с. 90-93]. До складу основних ознак концепту Е.С. Кубрякова відносить такі:

- 1) оперативність;
- 2) відображення змісту людської діяльності;
- 3) наявність інваріантного стержня;
- 4) гнучкість і рухливість, тобто оперативність концепту, і водночас його здатність відображати і закріплювати результати усього людського досвіду, мати інваріант при наявності постійно змінного ряду варіантів;
- 5) репрезентація лише частини актуалізованих слів, що відносяться до тієї чи іншої ідеї, оскільки, думаючи про реалії, людина має на увазі не всі її ознаки, а лише задіяні в певній мисленнєвій ситуації [6, с. 90];
- 6) актуальність, пов'язана зі схематизмом концепту [1, с. 271], його нечіткістю і алгебраїчністю [7, с. 281].

Структура концепту в когнітивній лінгвістиці визнається багатоплановою. Основною складністю у дослідженні структури концепту є його динамічність, яка проявляється у поєднанні стабільності і варіативності ознак концепту. Концепт не володіє чіткою структурою та не має жорстких меж. Він включає певний набір компонентів, тобто концептуальних ознак, які відображають результат пізнання зовнішнього світу і формують різні концептуальні шари. Будь-який концепт має базовий шар, який представляє собою певний чуттєвий образ. Крім базового шару в структуру концепту входять також додаткові когнітивні ознаки і когнітивні шари; інтерпретаційна частина, що відображає трактування окремих ознак на базі змісту концепту. [14, с. 59].

Враховуючи положення теорії організації значення слова, І.А. Стернін вперше розробив польову модель концепту, яка стала спробою описати складну багатопланову структуру концепту. Однак, дослідник зазначає, що структура концепту, на відміну від структури значення слова, не є жорсткою. Це пояснюється рухливістю, динамічністю самого концепту в процесі

мислення. Концепт постійно функціонує, актуалізується в різних своїх складових частинах і аспектах, він весь час з'єднується з іншими концептами або відштовхується від них.

І.А. Стернін розглядає модель концепту у вигляді ядра і периферії. Ядро кодує концепт для розумових операцій і входить до найбільш яскравого образу, який носить індивідуальний чуттєвий характер. Варто зазначити, що образна основа ядра виявляється не лише при аналізі конкретної, але й абстрактної лексики, в останньому випадку вона представлена більш суб'єктивно [10, с. 61]. Базовий шар доповнюють різного роду когнітивні шари концепту, що показують його розвиток і формують відносини у системі інших концептів. Базові шари, що складаються з різних концептуальних ознак за ступенем абстракції, розміщуються на неоднаковій відстані від ядра.

Якщо до ядра відносяться шари з найбільшою чуттєво-наочною конкретністю, то до периферії концепту належать більш абстрактні ознаки, що утворюють інтерпретаційне поле, яке відображає реалізацію окремих концептуальних ознак. Отже, в обсяг концепту входить базовий шар із допоміжними концептуальними характеристиками і когнітивні шари, які формують концептуальні ознаки [11, с. 34]. Периферію концепту, яка визначається дослідниками інтерпретаційним полем, відображають оцінки і тлумачення ядра та концептуальних ознак. У мові когнітивні шари або сегменти втілюються у вигляді семем, концептуальні ознаки реалізуються семами (компонентами значень), а когнітивні класифікатори – семантичними ознаками [10, с. 61]. Отже, польова модель концепту виглядає так: ядро, базові шари, інтерпретаційне поле.

Вважаємо доцільним провести аналіз концепту TEMPTATION на основі англійських релігійних лексикографічних джерел, оскільки концепт TEMPTATION входить до релігійної картини світу. Опрацювавши джерела, у межах яких вивчався аналізований концепт, можемо запропонувати два найширші визначення лексеми "temptation" (спокусу).

Перше значення пов'язане з перевіркою віри. У кожному із джерел у визначеннях ми зустрічаємо слово "випробовування". А друге значення "temptation" стосується спокушання людини певними благами. В обох випадках часто досліджуються однакові приклади, але увага звертається на різні аспекти прояву *temptation* (спокуси).

Розглянемо вісім словників та дві енциклопедії, які ми об'єднали під першим визначенням *temptation* (спокуси).

1. **Easton's Bible Dictionary** визначає *temptation* (спокусу) як випробовування, піддавання перевірці: *trial, a being put to the test*. Нещастя, горе спокушає людей, випробовує їх віру і терпіння. Зазвичай, слово означає підбурення до зла, і тому сатана називається "спокусником", який спокушав Господа у пустелі.

У Біблії спокуса поширюється на всіх (Dan. 12:10; Zech. 13:9; Ps. 66:10; Luke 22:31, 40; Heb. 11:17; James 1:12; 1 Pet. 1:7; 4:12). Ми читаємо про спокусу Йосипа (Gen. 39), Давида (2 Sam. 24; 1 Chr. 21), (2 Sam. 24; 1 Chr. 21), Єзекиї (2 Chr. 32:31), Даниїла (Dan. 6) та інших. Перебуваючи на цьому світі, ми наражаємось на спокуси, і потрібно бути весь час на сторожі проти них.

Гріх Адама (Genesis 3:1-6) полягав у тому, що він піддався натиску спокуси і з'їв заборонений плід. Це призвело до таких гріхів: 1) гріха невірства, фактично роблячи Бога брехуном: *the sin of unbelief, virtually making God a liar*; 2) вини непокори до доброго наказу: *the guilt of disobedience to a positive command*. Через цей гріх він став відступником від Бога, бунтарем проти свого Творця, втративши прихильність Бога і єдність спілкування з ним; вся його сутність стала порочною, розпусною, і він поніс покарання, що відображено у Заповіді.

2. **International Standard Bible Encyclopedia** дає таке розуміння *temptation* (спокуси) – випробовувати, перевіряти, випробовування, перевірка: *to prove, try, a trial, proof*. Слова мають зловісний відтінок у сучасному використанні, який не завжди був пов'язаний з ними: *originally the words were of neutral content, with the sense of "putting to the proof," the testing of character or quality*. Спочатку слова мали нейтральний зміст зі значеннями піддавання перевірці, випробування характеру і гідності.

Так, Бога спокушали люди Ізраїлю недовірою до Нього, кидали йому виклик, щоб він показав свою досконалість, могутність: *God is tempted by Israel's distrust of Him, as if the people were actually challenging Him to show His perfections (Ex 17:2; Ps 78:18; Acts 15:10; Heb 3:9)*. Спокуса може привести до святості або до гріха: *temptation has possibilities of holiness as well as of sin*.

Святість можлива тільки тоді, коли спокуса з'являється у нашому житті, а ми чинимо їй опір і здобуємо перемогу над нею. Ісуса випробовували голодом, вірою, владою. Він жодного разу не піддався, але боровся і здобув перемогу: *he never once yielded, but fought and triumphed (Heb 4:15)*. Тільки той, хто відчув найстрашніший напад і зміг непохитно встояти, може надати необхідну допомогу тим, хто спокусився. Отже, Ісус став нашим великим Первосвященником.

3. **Smith's Bible Dictionary Aaron-Zuzims** тлумачить *temptation* (спокусу) як випробовування та перевірку: *trying or putting one to the proof*. Спокуса може бути вжита стосовно наших прабатьків (Genesis 3) або до Ісуса (Matthew 4:1-11), коли сатана був спокусником. Спокусник – той, хто вабить, заманує, приваблює або спокушає іншого до гріха (Matthew 4:3).

4. **Christian Cyclopedia** розглядає *temptation* (спокусу) як акт піддавання перевірці людського життя: *the act of putting a quality of man to the test*. Людину може випробовувати не лише диявол, світ, плоть, а і Бог. Перемога в цій боротьбі зміцнює духовне життя людини.

5. Відповідно до **Bridgeway Bible Dictionary** *temptation* (спокуса) має цілий діапазон значень. В основному стосується випробовування, щоб довести гідність людини або переконати її зробити щось погане: *testing, persuasion*; а також зустрічається у значенні пастки: *trap*.

У цьому словнику наголошується, що Бог може дозволити людям зустрітися зі спокусами і випробовуваннями, щоб перевірити їхню віру, але Він ніколи не буде спокушати їх зробити зло. Швидше, так він хоче позбавити їх від зла: *God may allow people to meet temptations and trials in order to test their faith, but he will never tempt them to do evil. Rather he wants to deliv-*

er them from evil (Matt 6:13; 1 Cor 10:13; James 1:13; 2 Peter 2:9).

Гріх полягає у піддаванні спокусі, а не у самій спокусі. Люди, які піддалися спокусі, звинувачують спокусника. А насправді вони винні самі через гріховні бажання у власних серцях (James 1:13-14).

Грішна людська природа створює в людях тенденцію до гріха. Це збільшує можливості для спокуси і робить їх більш імовірними, щоб піддатися ним, не встояти перед ними: *sinful human nature creates within people a tendency towards sin. This increases the opportunities for temptation and makes them more likely to give in to it (Rom 7:11,14,21; Gal 5:17; Eph 4:22; 1 John 2:15-16)*.

Але сама по собі спокуса не обов'язково є гріхом: *but the temptation itself is not necessarily a sin*. Ісус не піддався гріху, і його поведінка ніколи не була зіпсована гріхом, але він постійно зустрічався зі спокусою (Luke 4:1,13; cf. Matt 16:23; 22:15; Mark 14:35; Luke 22:28; John 6:15; 12:27). Насправді, відсутність гріха в Ісуса була причиною того, чому сатана атакував, нападав на нього. Сатана має багато хитрих способів спокусити людей, і вони легко можуть потрапити в його пастку: *Satan has many cunning methods, and people can easily get caught in his trap (2 Cor 2:11; 1 Thess 3:5; 1 Tim 6:9)*. Але завжди є деякі наявні та доступні способи уникнення спокуси. Хоча гріх полягає в піддаванні спокусі, а не в самій спокусі, християни повинні робити все можливе, щоб уникнути ситуацій, які спричиняють спокуси: *although the sin lies in giving in to temptation rather than in the temptation itself, Christians must do all they can to avoid those situations likely to produce temptation (1 Cor 15:33; 2 Tim 2:22)*. Боротьба проти спокуси більше, ніж просто боротьба з проблемами повсякденного життя. Це битва проти злих сил сатани: *the struggle against temptation is more than merely a struggle with the problems of everyday life. It is a battle against the evil powers of Satan (Eph 6:10-12)*. Бог дав своє слово людям, щоб підготувати їх до цієї битви: *God has given his Word to his people to equip them for this battle (Matt 4:3-7; Eph 6:16-17)*, і він дав впевненість у перемозі, якщо люди докладуть зусилля, щоб протистояти спокуснику: *and he has given them the assurance of victory, provided they make the effort to resist the tempter*. Кожна перемога зміцнює їх і дає їм можливість жити більш впевнено і позитивно у світі повного спокус (James 4:7; 1 Peter 5:9-10).

6. У словнику **a Theological, Biblical, and Ecclesiastical Dictionary** *temptation* (спокуса) представлена як випробовування нашої сили для вдосконалення чеснот або зваблення до гріха: *temptation signifies either a trial our strength, for the improvement of our virtue, or an allurements to sin*. Бог не спокушає жодної людини до зла. Людям слід молитися, щоб Бог позбавив нас від зла, відвів від усякого гріха і врятував від беззаконня, нашого духовного ворога і вічної смерті. Слід пам'ятати, що вольовий дух може протистояти спокусі, але плоть занадто слабка, поступлива і беззахисна, так як кожен вік має свої спокуси.

7. У наведеному лексикографічному джерелі **Mer-cer Dictionary of the Bible** *temptation* (спокуса) проявляється двома різними шляхами – Бог випробовує людей або люди спокушають Бога: *in the Bible tempta-*

tion is seen in two distinct ways – God tempting humans or humans tempting God. Спокуса може бути перекладена як випробовування, перевірка або доказ.

У Старому Завіті Бог часто випробовує віру людини, перевіряючи її. Один із кращих прикладів цього можна знайти у Бутті 22: 1-19 (Gen 22:1-19), де Бог випробовує Авраама. Він наказав Аврааму принести у жертву свого єдиного сина Ісака. Вчинок твердості віри Авраама часто прославляють (cf. Heb II). Божя перевірка завжди має позитивну мету, щоб збільшити віру благочестивих або вказати їм на слабкі місця. Бог ніколи не намагається змусити кого-небудь робити зло.

Зустрічаємось із концепцією спокушання Бога людиною у Старому Завіті. У Рефідімі люди сильно скаржились на Мойсея через відсутність води. Мойсей відповів: "Чому ви мене звинувачуєте? Чому ви спокушаєте Господа, щоб Він дав вам докази?": *Why do you find fault with me? Why do you put the Lord to the proof? (Exod 17:2)*. Перевірка Бога проявляється у нездатності довіряти Богу і його рятівним цілям. Це означає відвернутися від його керівництва і бажання йти своїм власним шляхом.

У Второзаконні 6:16. (Deut 6:16.) перша заповідь пояснюється словами: "Ти не повинен наражати Господа Бога твого на випробування": *the first commandment is explained with the words, "You shall not put the Lord your God to the test"*. Якщо ти дійсно любиш Бога, то не можеш ні відкинути його керівництво, ні ігнорувати його шлях. Віруючий не повинен сумніватися в силі Бога, що властиво людям: *the believer should not doubt the power of God as has been revealed to human beings*.

У Новому Завіті випробовування все-таки має свій позитивний підтекст, приховані натяки. Бог не веде нікого у спокусу: *God does not lead anyone into temptation (Jas 1:12-15)*. У словнику спокуса пов'язана із власними бажаннями людини: *a person's own human desires*.

8. У представленому словнику **Holman Concise Bible Dictionary** *temptation* (спокуса) ілюструється як випробовування, схилення до зла: *is used for testing, trying, and enticing to evil*. Спокуса перевіряє віру як Ісуса, так і людини.

Люди схильні піддаватись своїм примхам чи бажанням: *people are also tempted by their own lusts or desires (Jas. 1:14)*. Спокуса для кожного індивідуальна. Але Бог чесний і не дозволяє посилати нам випробовування, яким ми не можемо протистояти: *God is faithful not to let you be tempted beyond your ability to resist (1 Cor. 10:13)*. Ісус навчав своїх учнів молитися: "Не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого": *"lead us not into temptation, but deliver us from evil" (Matt 6:13)*.

Сатана з самого початку служіння Ісуса пробував відвернути його від шляху Божого, щоб той не виконав своєї місії: *Satan's attempts at the beginning of Jesus' ministry to divert Jesus from God's way of accomplishing His mission (Matt. 4:1; Mark 1:12; Luke 4:3)*. Спокуси ґрунтуються на визнанні того, що Ісус є Син Божий: *the temptations are based on recognition that Jesus is the Son of God*.

Перша спокуса вимагала від Христа перетворення в хліб пласких каменів пустелі: *the first temptation was to turn into bread the flat stones of the desert*, які виглядали

так само, як пласкі круглі буханки хліба. Ісус процитував Второзаконня 8: 3 (Deuteronomy 8:3), що "людина не живе хлібом одним, але кожним словом, що виходить з уст Господа", *"man doth not live by bread only, but by every word that proceeded out of the mouth of the Lord"*.

Друга спокуса – вершина храму в Єрусалимі, де Ісусу був кинутий виклик, щоб зістрибнути звідти: *the pinnacle of the temple in Jerusalem where Jesus was challenged to jump off (on the basis of Ps. 91:11-12)*, обіцяючи, що Божі ангели врятують і підтримають помазаника Божого. Ісус відповів (Deut. 6:16): *that one should not tempt "the Lord your God"*, що не слід спокушати "Господа Бога твого".

Третя спокуса відбулася на високій горі, з якої було видно мирські царства: *temptation was on a high mountain from which worldly kingdoms could be seen*. Сатана обіцяв надати царства цього світу Ісусу за умови, що той вклониться йому. Ісус відмовився, вибираючи замість влади вознесіння на хресті.

Лукавий не знайшов нічого, у чому Ісус був би винним (John 14:30). Головна мета диявола полягала у відведенні Ісуса з Божого шляху – виконати волю Бога, піти іншим шляхом, а не стражданнями, що призначив Бог. Ісус не піддався цій великій спокусі і слугує нам прикладом непохитної віри.

9. **Holman QuickSource Bible Dictionary** визначає *temptation* (спокусу) як випробовування. У цьому словнику наводяться приклади спокуси народу Ізраїлю та Ісуса, з якими вони зустрілися у пустелі. Але на відміну від ізраїльтян Ісус зміг протистояти спокусі.

10. **Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words W. E. Vine, Merrill F. Unger, William White, Jr.** пропонує таке розуміння *temptation* (спокуси) – перевіряти, робити спробу: *to try, attempt, assay*, спокушати злими людськими пристрастями: *tempt with evil passions*, випробовувати; спробувати спіймати у пастку: *an attempt to ensnare*; доводити до гріха: *drawing to sin*. Друге значення – випробовувати, перевіряти: *to test, try, prove* в позитивному розумінні, з благочинною метою, говорячи про Христа і віруючих.

Наведемо 6 словників і одну енциклопедію, в яких вживається друге визначення спокуси "temptation" (спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги).

1. **A Theological Dictionary Containing Definitions of All Religious Terms** містить таке визначення *temptation* (спокуси) – спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги: *temptation – enticement of a person to commit sin by offering some seeming advantage*. Джерелами спокуси є сатана, світ, тіло: *the sources of temptation are Satan, the world, and the flesh*. Ми піддаємося спокусі у кожному стані, місці і кожен раз у житті.

2. **Pocket Dictionary of Ethics** тлумачить спокусу як те, що намагається переконати людину робити зло, особливо обіцяючи "хороший результат", такий як задоволення або нажива: *temptation – that which attempts to persuade a person to do wrong, especially by promising a "good result such as" pleasure or gain*. А також є друге значення. Це – стан, коли принадають до дій, що є неприпустимими або суперечать релігій-

ним чи моральним переконанням: *the condition of being attracted to a course of action that is inappropriate or inconsistent with one's religious or moral beliefs.*

3. **Nelson Illustrated Bible Dictionary New and Enhanced Edition** дає таке розуміння цього поняття. *Temptation* (спокуса) – заманювання або залучення, зваба до гріха з неявною, непрямую обіцянкую благ, які будуть отримані шляхом непокори: *an enticement or invitation to sin, with the implied promise of greater good to be derived from following the way of disobedience.* Головним спокусником є сатана: *the supreme tempter is Satan (Matt. 4:3; 1 Cor. 7:5; 1 Thess. 3:5),* який вміє грати на слабкості зіпсованої людської природи: *who is able to play upon the weakness of corrupted human nature (James 1:14),* щоб привести нас до загибелі: *and so to lead people to destruction.*

Євангеліє Ісуса Христа направляє людей протистояти спокусі, обіцяючи блаженство тим, хто встоїть: *the gospel of Jesus Christ directs us to resist temptation, promising blessedness to those who do (James 1:12).* Євангеліє також радить нам молитися про позбавлення від впливу спокуси і піддавання їй: *the gospel also directs us to pray for deliverance from exposure to temptation and from surrender to it (Matt. 6:13; Luke 11:4).* Господь не дозволить, щоб його народ зіткнувся зі спокусою більшою за здатність протистояти їй: *the Lord will not allow His people to encounter temptation beyond their Spirit-given ability to resist (1 Cor. 10:13; 2 Pet. 2:9).*

Сатана тричі спокушав сина Божого з метою знищення його місії. До цього прикладу ми вже зверталися у словнику Holman Concise Bible Dictionary. Але увага у ньому була зосереджена на силі віри. А в наведеному словнику акцент робиться на обіцянці певних благ.

4. У словнику **Holman Illustrated Bible Dictionary**, коли йдеться про обіцянку уявних переваг, отриманих від спокуси, зустрічається слово "принада": *"bait"*. Починаючи з Єви, сатана успішно спокусив Адама, Каїна, Авраама і Давида до гріха: *beginning with Eve, Satan successfully tempted Adam, Cain, Abraham, and David to sin.* Коли диявол втретє спокушає Ісуса, він розставляє йому принади: *Satan first presented Jesus the "bait" ("all the kingdoms of the world and their splendor").* Обіцяє всі царства світу та їх пишність за умови, що Ісус поклониться йому: *You will fall down and worship me.* Спокуса веде до знищення людини через гріх, що призводить до смерті і пекла. Це намір сатани.

Бог може дозволити випробування з метою зміцнення віри і терпіння, які у кінцевому результаті величають його, як у випадку з Іовом. Благословення очікує на того, хто витримає це. Бог чесний, і він не дозволить послати вам випробування більші за ті, що ви здатні здолати. Але при посланні спокуси він забезпечить вихід із ситуації, щоб ви були у змозі перенести її.

5. Відповідно до енциклопедії **the Catholic Encyclopedia** *temptation* (спокуса) розглядається як поштовх до гріха чи переконання або пропозиція деякого блага чи задоволення: *temptation is here taken to be an incitement to sin whether by persuasion or by the offer of some good or pleasure.* Вона може бути зовнішньою, як це було у випадку зустрічі Христа у пустелі після

сорока днів посту; або внутрішньою, оскільки є справжнім випробуванням сили волі людини. Спокуса виникає іноді від схильності до зла, що є наслідком первородного гріха. Часом це відбувається безпосередньо завдяки втручання диявола, який змальовує в уяві гріховний предмет і розворушує потаємні бажання душі. Часто спрацьовують обидві причини. Спокуса не є самим гріхом. Незалежно від того, наскільки яскравим може бути нечестивий образ, незалежно від того, наскільки сильне бажання переступити закон, незалежно від того, наскільки сильне відчуття незаконного задоволення, поки немає згоди, немає і гріха. Суть гріха полягає у тому, що він повинен бути навмисним актом людської волі: *the very essence of sin in any grade is that it should be a deliberate act of the human will.* Атака не є синонімом капітуляції: *attack is not synonymous with surrender.* Це досить очевидно і в той же час особливо важливо для тих, хто намагається старанно служити Богові і оточений з усіх сторін спокусами.

Спокуси будуть переможені шляхом їх уникнення, де це можливо, шляхом звернення до молитви, виховуючи у собі смиренний дух недовіри до власних бажань і необмежену віру в Бога.

У католицькому перекладі Біблії слово *"temptation"* (спокуса) використовується у різних значеннях, головними з яких є такі:

- акт перевірки або випробування: *the act of testing or trying (Deuteronomy 4:34; Tobit 2:12; Luke 22:28; etc.);*
- спокуса зла: *enticement to evil (Matthew 26:41; 1 Corinthians 10:13; etc.);*
- стан бути спокушеним: *the state of being tempted (Matthew 6:13; Luke 4:13; etc.);*
- те, що спокушає або заманює до зла: *that which tempts or entices to evil (James 1:12; 2 Peter 2:9; etc.);*

За словами святого Якова (1:12 sqq.), природним джерелом спокус людини є похоть, схильність до зла, що є результатом гріхопадіння Адама, і залишається в людській природі після відродження хрещенням, хоча душа знаходиться в стані освяченої благодаті (cf. Romans 8:1). Хтивість стає гріховною тільки тоді, коли їй добровільно поступитися; коли ж їй протистояти з Божою допомогою, – це привід заслуг: *concupiscence becomes sinful only when freely yielded to; when resisted with God's help it is an occasion of merit.* Разом з внутрішньою похиттю і зовнішніми істотами, які можуть бути приводом до гріха (1 John 2:15 sqq.), головною причиною спокуси є сатана, "спокусник" (Matthew 4:3), спрямований на вічне розорення душі людини (Ephesians 6:10 sqq.). Молитва і пильність є головною зброєю проти спокуси: *prayer and watchfulness are the chief weapons against temptation (Mark 14:38; etc.).* Бог не дозволить послати людині спокусу, яку вона буде не в змозі подолати: *God does not allow man to be tempted beyond his strength (1 Corinthians 10:13).*

6. В аналізованому словнику **the Westminster Dictionary of Christian Theology** подається декілька варіантів визначення *temptation* (спокуса): 1) зваблення, заманювання чинити зло: *allurement or enticement to do evil;* пастка, в яку необачна людина може потрапити: *a trap into which the unwary can fall;* стан, коли спокушають до зла, як у вислові "година випробування": *the state of being tempted to do evil, as in the*

phrase "the hour of temptation" (Luke 8.13); будь-яке випробовування моральних, духовних чеснот людини, але той, хто перевіряє, може бажати або не бажати тому, кого випробовують, падіння: *any test of moral virtue is a temptation to the one being tested, but the one who tests may or may not desire the one being tested to fall.*

Люди за своєю природою швидше за все піддаються спокусі через власні сильні бажання: *human beings are inherently likely to succumb to temptation because of their own strong desires* (James 1.14).

7. У розглянутому словнику **a Dictionary of Christian Theology** *temptation* (спокуса) пояснюється як те, що штовхає нас до гріха: *that which moves us to sin.* Бог не може бути спокушений (James 1:13). Але будь-хто інший може бути зваблений через пристрасть: *but everyone else can be because of lust* (James 1:13-15), любов до грошей: *the love of money* (1 Tim. 6:9), відсутність самоаналізу: *lack of self examination* (Gal. 6:1) і гордість: *and pride* (1 John 2:16). Ісус запропонував віруючим молитися за позбавлення від такої спокуси (Matt. 6:13).

Можна зазначити, що в енциклопедії **Encyclopedia of Religious Knowledge or Dictionary of the Bible** зустрічається як перше, так і друге тлумачення *temptation* (спокуси): 1) спокуса, випробування; доказ: *temptation, trial, proof*, що використовується у негативному та позитивному значеннях: *it is used in both a good and a bad sense*; 2) заманювання, зваба людини до заповідання гріха шляхом удаваного зиску, переваги.

Бог спокусив Авраама, наказавши йому принести у жертву свого сина Ісаака: *God tempted Abraham, by commanding him to offer up his son Isaac; (Gen. 22: 1.) intending to prove his obedience and faith, to confirm and strengthen him by this trial, and to furnish in his person an example and pattern of perfect obedience to all succeeding ages*; маючи намір перевірити його слухняність і віру, щоб переконатися у ньому і зміцнити Авраама цим випробовуванням, надати в його особі приклад і зразок досконалого послуху всім наступним поколінням. В іншому значенні сказано: *in a different sense it said, (James 1: 13.) "Let no man say when he is tempted, I am tempted of God, for God cannot be tempted with evil, neither tempted he any man": "Нехай ніхто не говорить, коли його спокушають, що його спокушає Бог, бо Бог не спокушає злом, не спокушав жодну людину"*.

Отже, опрацювавши англомовні релігійні лексикографічні джерела, у межах яких досліджувався концепт TEMPTATION, можемо зазначити, що лексична одиниця *temptation* (спокуса) найчастіше вживається у двох значеннях: 1) випробовування, піддавання перевірці: *trial, a being put to the test* як з негативною (частіше), так і позитивною метою відповідно до намірів агента, діючої сили; 2) спокушання, заманювання людини здійснити гріх, пропонуючи різні уявні переваги: *enticement of a person to commit sin by offering some seeming advantage.*

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні етимологічного аналізу концептів ALLURE, ENTICEMENT, SEDUCTION.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. проф. В.И. Нерознака / С.А. Аскольдов. – М.: Academia, 1997. – С. 267-279.
- [2] Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая // М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
- [3] Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии / В.И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. Волгоград, 2001. – С. 3-16.
- [4] Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик // Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
- [5] Карасик В.И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2001. – С. 75-80.
- [6] Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина // М., 1996. – 245 с.
- [7] Лихачёв Д.С. Концептосфера русского языка / Д.С. Лихачёв // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология – М.: Academia, 1997. – С. 280-287.
- [8] Ляпин С.Х. Концептология: к становлению подхода / С.Х. Ляпин // Концепты. Вып. I. Архангельск, 1997. – С. 11-35.
- [9] Никитин М.В. Курс лингвистической семантики: учеб. пособие / М.В. Никитин // – СПб: Науч. центр проблем диалога, 1996. – 757 с.
- [10] Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин // Воронеж: Истоки, 2001. – 192 с.
- [11] Попова З.Д. Язык и национальное сознание. Вопросы теории и методологии / З.Д. Попова, И.А. Стернин // Воронеж: ВГУ, 2002. – 314 с.
- [12] Серебrenников Б.А. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Б.А. Серебrenников // М.: Наука, 1988. – 216 с.
- [13] Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов // М.: Школа "Языки русской культуры", 1997. – 824 с.
- [14] Стернин И.А. Методологические проблемы когнитивной лингвистики / И.А. Стернин // сб. науч. раб., науч. ред. И.А. Стернина. – Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 2001. – 181 с.
- [15] Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия // М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с.

REFERENCES

- [1] Askoldov, S.A. Concept and Word / S.A. Askoldov // Russian literature. From the Theory of Literature to the structure of the text. Anthology / ed. prof. V.I. Neroznako / S.A. Askoldov. – M.: Academia, 1997. – P. 267-279.
- [2] Vezbickaja, A. Semantic Universals and the Description of Languages / A. Vezbickaja // M.: Languages of Russian culture, 1999. – 780 p.
- [3] Karasik, V.I. On Categories in Cultural Linguistics / V.I. Karasik // Linguistic personality: problems of communication activities. Volgograd, 2001. – P. 3-16.
- [4] Karasik, V.I. Language Circle: Personality, Concepts, Discourse / V.I. Karasik // Volgograd: Peremena, 2002. – 477 p.
- [5] Karasik, V.I. Linguocultural Concept as a Research Unit / V.I. Karasik, G.G. Slyshkin // Methodological problems of cognitive linguistics. – Voronezh: Publ. house of Voronezh Univ., 2001. – P. 75-80.
- [6] Kubryakova, E.S. Concise Dictionary of Cognitive Terms / E.S. Kubryakova, V.Z. Demyankov, J.G. Pankrac, L.G. Luzina – M., 1996. – 245 p.

- [7] Likhachiov, D.S. The Conceptual Sphere of the Russian Language / D.S. Likhachiov // Russian literature. From the Theory of Literature to the structure of the text. Anthology – M.: Academia, 1997. – P. 280-287.
- [8] Lyapin, S.Kh. Conceptology: the Approach Development / S.Kh. Lyapin // Concepts. Is. I. Arhangelsk, 1997. – P. 11-35.
- [9] Nikitin, M.V. Course in Linguistic Semantics: ucheb. Posobie / M.V. Nikitin // SPb: Sci. Center for Problems of dialogue, 1996. – 757 p.
- [10] Popova, Z.D. Lectures on Cognitive Linguistics / Z.D. Popova, I.A. Sternin // Voronez: The origins, 2001. – 192 p.
- [11] Popova, Z.D. Language and National Conscience. Theory and Methodology / Z.D. Popova, I.A. Sternin // Voronez: VSU, 2002. – 314 p.
- [12] Serebrennikov, B.A. Anthropocentrism in Language: Language and Worldview / B.A. Serebrennikov // M.: Nauka, 1988. – 216 p.
- [13] Stepanov, J.S. Constants. Dictionary of Russian Culture. Research Experience / J.S. Stepanov // M.: Shkola "Languages of Russian culture", 1997. – 824 p.
- [14] Sternin, I.A. The Methodological Problems of Cognitive Linguistics / I.A. Sternin // coll. sc. papers / ed. I.A. Sternina. – Voronez: Voronezh State Univ., 2001. – 181 p.
- [15] Teliya, V.N. Russian Phraseology. Semantic, Pragmatic and Linguoculturological Aspects / V.N. Teliya // M.: Shkola "Languages of Russian culture", 1996. – 288 p.

Verbalization of Concept TEMPTATION in the English Religious Lexicographical Sources

N.V. Matushevskaya

Abstract. In the article the attention is accented on the disclosure of Biblical principles of interpretation of the concept TEMPTATION that is based on the scientific understanding of the outlined problem. The analysis of the English religious lexicographical sources is made. Main features of the considered concept are determined and specified. The approaches to the study of the concept are considered, the definitions of this notion are analyzed and compared. Structural features of the concept are highlighted, its field model is defined.

Keywords: *concept, concept structure, field model, religious lexicographical sources, temptation*

До питання статусу біблійної символіки в семантичній площині фразеологічних одиниць

О.О. Решетняк*

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна

*Corresponding author. E-mail: rechetnyak@inbox.ru

Paper received 21.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню статусу біблійної символіки в семантичній площині фразеологічних одиниць; аналізу основних підходів до їх класифікації; визначенню особливостей фразеологізованих символів як маркерів оцінної семантики в сучасній українській лінгвокультурі.

Ключові слова: *Біблія, символ, символіка, лінгвокультура, фразеологія, фразеологізовані одиниці*

Типові образи як підгрунтя семантики фразеологічних одиниць і наявність у їхній структурі символів чи еталонів світосприймання – це результат колективного уявлення лінгвокультурної спільноти про спільний досвід [12, с. 249]. Символьна образність Біблії є закономірним позначенням надприродного, усвідомлення й переживання індивідом вищих соціокультурних цінностей. Саме образність і загальнолюдська адресність надають таким символам психологічної привабливості й виповнювальної значущості. Численні дослідження з фольклористики, культурології, міфології, етнографічні матеріали, літературознавчі студії, філософські пошуки сутності символу, аналіз несвідомого та з'ясування механізмів дії символів сновидінь у психології є підгрунтям студіювання поняття *символ* лінгвістичними засобами. Дотепер не до кінця розв'язаним лишається питання статусу біблійної символіки в семантичній площині фразеологізованих одиниць, побіжно студійоване в сучасній лінгвокультурології (Ю. Гвоздарев, В. Калашник, В. Кононенко, С. Головащенко, С. Єрмоленко, В. Ужченко, М. Демський, О. Куцик, Л. Запорожець, Г. Бурдіна, І. Вудвуд, А. Коваль, Л. Шевченко, Л. Ткач, Т. Мороз та ін.). Тому метою праці є саме уточнення статусу біблійної символіки в семантичній площині фразеологічних одиниць.

Людська діяльність оцінює реальність різноаспектно, за різними параметрами: прагматичним, естетичним, моральним, релігійним тощо. Особливістю фразеологічної репрезентації світу є те, що одиниці цього рівня позначають фрагменти ділянок, дещо відмінні від охоплених одиницями лексичного рівня. Певна частина фразеологізмів має здатність транслювати особливий образ світу, „відсилаючи” до сцен та сценаріїв, до сукупності дій чи процедур як діяльнісного процесу, створюючи світ прототипних (стереотипних) ситуацій. Фразеологія – це особлива площина, у якій різноманітні реалії отримують символічне маркування. На переконання О. Левченко, „... фрагментарність фразеологічної системи та репрезентованої нею картини світу компенсує високий рівень дискретизації певних ділянок, відмінних від тих, які категоризує лексика” [9, с. 29]. Особливість фразеологічного символу полягає в його полісемантичності, у джерелах сформованості на підставі засадних уявлень, що потребують експлікації на мовному рівні певного концепту чи його ядра-прототипу як підгрунтя символу. „Прототипна модель уможлиблює з'ясування підвалин творення символів і, зокрема фразеотворення”, – стверджує О. Левченко [8, с. 27]. Залучення символів до фразеологічної системи спричиняє, по-перше, згортання коду, оскільки символіка маніфестує емоційність, образність, експресивність, власне, є маркером оцінної семантики; по-друге, маркування фразеологізму національно-культурною своєрідністю.

На думку А. Баранова, тенденція до економії гносеологічного простору спричиняє ритуалізацію мислення індивіда та його мовленнєвої поведінки. Такий процес притаманний саме тим проблемним ділянкам, що є чітко структурованими, а поведінка – регламентованою. Фрейми і прототипи, власне, є єдиним засобом економії зусиль, бо це „ідеалізовані когнітивні моделі”, і вони перетворюють будь-яку уні-

кальну ситуацію на стандарт, у якому втілено попередній досвід людини [2, с. 301].

Система образів, закріплених фразеологічною площиною, є лакуною, яку заповнюють кумуляції світосприймання, співвіднесена з матеріальною, соціальною й духовною культурою певного етносу, а тому може засвідчувати її культурно-національний досвід і традиції. У мові фразеологізуються саме ті образні вислови, що асоційовані з культурно-національними еталонами, стереотипами, символами, міфологемами тощо. Отже, національно-культурна інформація, яку архіває фразеологія, різнотипна: вона є компонентом і концептуального, і вербального рівнів. Така мовна система – це вербалізований складник прототипних і стереотипних уявлень та оцінювання реалії соціумом, маркованих мовними знаками, якими послуговується індивід.

Сталі сполуки як знаки вторинної номінації серед інших мовних знаків вирізняє наявність образно-ситуативної мотивованості, безпосередньо співвіднесеної зі світоглядом етносу. На переконання В. Телі, фразеологічна одиниця подвійно співвіднесена з культурою: по-перше, образні основи фразеологізмів начебто є „ключем культурної інтерпретації”, а власне образ усвідомлює мовна спільнота відповідно до її культурної компетенції; по-друге, зовнішня форма фразеологізму – це вже „мова культури”, оскільки „буквальне” прочитання співвідносить образ зі стереотипним, еталонним чи символічно значущим для певного соціуму світосприйманням, у якому вияскравлено певну властивість, явище чи ситуацію [12, с. 251]. Дослідниця вважає, що в ідіомах часто до тропічної основи залучено символи чи еталони, які доцільно потрактувати як „квазісимволи і квазіеталони”, оскільки вони, маніфестуючи ситуацію, оприявлювану „буквальним” значенням, відіграють мовбито дві ролі: і реальне позначуване, і „ім'я, що заміщує реалію” [12, с. 92].

Значущою є модель, яка сигналізує мовцеві про те, що до її складу залучено прототипне уявлення, марковане вербалізованим символом. Проте не менш важливу роль відіграє й намір мовця, на підставі якого той обирає знак-символ, мікросимвол, факультативний знак з умовно синонімічного ряду, оскільки кожен з них має відмінну чи частково відмінну оцінність. Як зауважує О. Левченко, „... фразеологічний матеріал – ключ до експлікації прототипних репрезентацій певних об'єктів, явищ, процесів, абстрактних понять тощо. Національно-культурна інформація пов'язана з архаїчними уявленнями, звичаями, ритуалами християнства та філософськими концепціями, що переважають у певній лінгвокультурній спільноті” [9, с. 136].

Біблійна символіка посідає чи не найважливіше місце в конкретній поняттєвій, метафорично-метонімічній мовних системах. Зв'язок вербального символу з абстрактним позначуванним є стійким у певному лінгвокультурному континуумі. З'ясування повноти значення символу, як і потенціалу метафори, уможлиблює насамперед фразеологічний матеріал.

Біблійні символи є органічним складником культурної символіки, а у фразеологічній системі вони набули особливої навантаженості в морально-аксіологічній площині. Рівень

мовно-культурної компетенції визначає передусім її обізнаність із культурним сценарієм та прецедентними текстами, власне зі Святим Писанням. Як акцентує О. Левченко, „... доцільно розрізнити метафору та метонімію як принципи (метафоричні й метонімічні) творення фразеологізму загалом та метафору й метонімію як механізми символотворення (тобто на основі чого виник компонент-символ, який входить до фразеологізму” [9, с. 61]. Метафоризація біблійних власних назв зумовила їхню часткову чи повну фразеологізацію, тобто завершився процес переосмислення оніма завдяки асоціації та спричиненого нею образу. Імена персонажів Книги Книг відмінні від небіблійних тим, що вони вже є символами (навіть поза фразеологічною сполукою) певних якостей людини чи маркером певних подій і виокремлюють унікальні реалії, які не можна оприяти дескриптивно.

Фразеологізми з біблійними символами є важливими елементами культурного коду. Антропоніми й топоніми як відповідні атрибути – складники ядра прототипу, залучення таких символів до фразеологічної одиниці спричиняє згорання коду, оскільки вони обов’язково маніфестують певну „ідею”. Якщо метафоризація чи метонімізація – це механізми, на підставі яких відбуваються певні ментальні процеси, то символізація охоплює різноманітні ментальні дії, що й зумовлює створення символів. Символема-біблійоніум уже має метафоричну (рідше метонімічну) основу, а за фразеологічності її вдруче залучають до метафори. Такі символи мають неабияке значення в концептуалізації логічного та емоційного світоусвідомлення, слугують універсальним знаряддям самовияву індивіда, а засобом оформлення змісту концепту є символічна система мови.

Концепт як культурно значуще поняття посідає провідне місце в національному ментальному просторі і є кількарівневим явищем національної культури, у якому вирізняють поняттєве ядро й культурний пласт, що також виокремлено в площині власних назв. Семантичний аналіз у площинах концепт – мовний знак та мовний знак – концепт уможливає з’ясування особливостей біблійної символіки. Реконструкція концептів потребує значного культурологічного матеріалу. Найважливішим етапом такої реконструкції є окреслення механізмів, за якими вербалізовано певний концепт, для подальшої типологізації метафоричних принципів. За фразеологічним значенням ізольована стала одиниця двопланова генетично (як вільний прототип і як результат метафоризації): позначаючи типову ситуацію, фразеологізм як одиницею з узагальненим змістом послуговуються для характеристики онімічної, конкретної реалії дійсності.

Символами Святого Писання з антропонімами й топонімами компонентами завжди „відсилають” до відповідної прецедентної біблійної ситуації. Класифікація таких онімічних символів може бути здійснена й за рівнем їх засвоєння мовною практикою, певним показником чого є, по-перше, залучення зазначених одиниць до філологічної традиції, а по-друге, до фразеологічного фонду. Сталі сполуки з біблійними антропонімами *Сарриних років дожити, жезл Аарона розцвів* функціонують у художньому стилі, проте до загальнонародного дискурсу їх не залучено. Інші ж повністю фразеологізувалися, але їх корпус також неоднорідний, зокрема в українськомовній практиці сполука *принесити жертву Молоху* (жертвувати людським життям, символ жорстокої, неблаганної сили) [6, с. 72], вочевидь, сформувалася неповністю і функціонує як структурно-семантична модель, лексичне наповнення якої ще варіюється: *Молох (чогось) вимагає жертви*. Залежно від життєво-ціннісних орієнтирів соціуму ця одиниця потребує конкретизації семантичного ядра вислову (Молох), яке значеннєвому варіюванню не підлягає: *Молох війни, Молох тоталітаризму, Молох гонки озброєння, Молох православно-го фашизму, Молох рашизму* тощо. Як зазначав Дж. Лакофф, „... із простих пропозицій можуть бути утворені складні під час застосування різних механізмів поєднання” [7, с. 371].

Семантичну цілісність фразеологізованої одиниці зумов-

лює її фразеологічне значення, закріплене за всіма складовими одиницями, завдяки повному чи частковому переосмисленню, деактуалізації компонентів прототипу, що спричинені здебільшого метафоричним переосмисленням об’єкта метафоризації, підставою якого є асоціат з відповідним образом, мотивованим не окремим компонентом, а всім словесним комплексом, що зазнає фразеологізації. На думку А. Пікалової, „... фразеологізми виявляють своє специфічне узагальнено-цілісне стійке фразеологічне значення. Як продукт вторинного семіозису, готове словосполучення (переважно) використовується для позначення іншого змісту, фразеологічні одиниці засвідчують транспозицію сем у лексемах-компонентах, вирізняються ускладненою семантичною структурою і домінують в ній конотативного компонента, способом представлення внутрішньої форми, енциклопедичної інформації й негацією переважної більшості фразем” [10, с. 69].

На відміну від вільного словосполучення позначуваному фразеологічною одиницею фрагменту реальної дійсності притаманна нерозчленованість, тому під час фразеологізації відбувається не механічне поєднання, а складна інтеграція кількох найменувань у цілісну, єдину референцію. Наприклад, сюжетний біблійний фразеологізм *вифлеємська зірка* є особливим символом народження Ісуса Христа. Вочевидь, автор Євангелія застосував метафору, яка вможливила виокремлення значущості такого євангельського сюжету. Віддавна вірили, що кожна людина має свою зірку, яка спалахає в момент її народження та згасає в момент смерті. Вифлеєм (скромне поселення іудеїв) зажив вічної слави як місце Різдва Христового. У сучасній мовленнєвій практиці його запаспортизовано з нівельованою семантикою: *знамення* [5, с. 243]; *провідна зірка* (про кого-, що-небудь, що вказує, визначає напрям, шлях) [11, с. 576]; *основний напрям* (до мети); *провідна ідея*; *приклад для наслідування* [3, с.65]. Отже, фразеологізація – завжди спонтанний процес, не орієнтований ні на жодні регулярні семантичні правила добору й комбінації слів.

Біблійоніми є ядром фразеологічного образу, домінують „інгредієнтом”, оскільки моделюють семантику всієї усталеної сполуки, мотивовану біблійними оповідями, і виокремлюють різноманітні риси та ознаки свого денотата. Антропонімічні основи у структурі біблійного фразеологізму набули символічного значення ще до процесу фразеологізації. Особливість фразеологічної семантики з біблійними символами полягає в її двоплановості: по-перше, значення такої одиниці ускладнено певним, „семантичним додатком” (за термінологічним апаратом С. Шулежкової); по-друге, генетичним зв’язком із джерелом. Семантику таких одиниць сформовано в біблійному контексті завдяки конденсації змісту всього тексту, який переважно детермінує біблійні звороти з онімічними символами: 1) лише семантично, тобто зворот лексично і структурно сформовано поза текстом завдяки „згущенню” його змісту (*світло фаворське, купель сілоамська, саронська (долина) лілея (троянда), єгипетська робота* тощо); 2) і лексично, і семантично, тобто фразеологізм має в тексті прототип, на підставі вихідної семантики якого сформовано нове значення вислову, напр.: *ветхий Адам, Содом і Гоморра, цариця Савська, вавилонська блудниця* тощо).

Символіка компонентів біблійних фразеологізмів може бути первинною (як залишок давнього, добіблійного народного мислення, народної мудрості), тобто одиниці наявні вже в тексті Святого Писання, і вторинною – тобто номені виникли внаслідок „згущення” біблійного сюжету (насамперед біблійні онімічні символи). Залучаючись до процесу фразеологічної інтеграції, деякі з них втрачають певні ознаки, натомість набуваючи нових. У складі фразеологізмів семи слів-компонентів підлягають фразеологічній транспозиції. Як зазначає М. Алефіренко, завдяки вибірковості, актуалізації й перегрупуванню сем виникає нова ієрархічна залежність елементарних смислових компонентів: колишні архісеми згасають або повністю зникають, диференційні ж семи, що перебували на периферії семантичної структури слова, можуть

актуалізуватися, виокремлюючи фразеологічне значення [1, с. 117]. Розвиток символічних значень біблійних передусім зумовлений не поняттєвою семантикою, а фоновою; гносеологічні засади символічного значення антропонімів і топонімів – потребою не так відбивати реалії, як оприявлювати суб'єктивно-модальне ставлення до них.

Отже, процес збагачення семантичного потенціалу поступовий, наслідком якого є розширення значеннєвої площини біблійних символів, що й спричиняє їхню фразеологізацію. Антропоніми й топоніми концентрують усю семан-

тику фразеологічної одиниці, завдяки їй транслюють образно-метафоричне значення вислову. У текстах Писання такі символи маніфестують морально-етичні ідеї. Вочевидь, в українськомовній вербалізації світу мають вияв лише значущі символи, напр.: *Новий Єрусалим, Вавилон Великий, єреміада, служити мамоні, гісна вогненна, зірка Давида* тощо. У фразеологічній одиниці біблійним антропонімам і топонімам, як маркерам заповітних реалій і духовних настанов, притаманний особливий статус імені-символу, за яким закріплено узагальнені поодинокі уявлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології/ М.Ф. Алефіренко. – Х. : Видавництво Харківського державного університету, 1987. – 137 с.
2. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 360 с.
3. Бетехтина Е.Н. Фразеологические библеизмы с ономастическим компонентом в современном русском языке (на фоне английского) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Бетехтина Екатерина Николаевна. – СПб., 1995. – 226 с.
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.
5. Грановская Л.М. Словарь имен и крылатых выражений из Библии : около 400 имен ; более 300 крылатых выражений / Л.М. Грановская. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ООО „Издательство АСТ”, ООО „Издательство Астрель” 2010. – 383 с.
6. Коваль А.П. Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А.П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
7. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Дж. Лакофф ; пер. с англ. И.Б. Шатуновского. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.
8. Левченко Е.П. Прототипический аспект фразеологической символики / Е.П. Левченко // Русская филология. Украинский вестник. – Х., 1999. – № 3/4. – С. 27–32.
9. Левченко О.П. Символы у фразеологических системах украинской та російської мов : лінгвокультурологічний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 ; 10.02.02 / Левченко Олена Петрівна. – Львів, 2007. – 443 с.
10. Пікалова А.О. Вербалізація концепту *людина* в поетичних текстах Михайла Стельмаха : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Пікалова Анна Олексіївна. – Х., 2008. – 242 с.
11. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1972. – Т. III. – 416 с.
12. Телия В.Н. Русская фразеология : Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Школа „Языки русской культуры”, 1996. – 288 с.
13. Шулежкова С.Г. Крылатые выражения русского языка, их источники и развитие / С.Г. Шулежкова. – Челябинск : Факел, 1995. – 222 с.

REFERENCES

1. Alefirenko, M.F. Theoretical questions of phraseology. – Kh. : Publishing house of Kharkov State University, 1987. – 137 p.
2. Baranov, A.N. Introduction to applied linguistics. – M. : Editorial URSS, 2003. – 360 p.
3. Betekhtina, E.N. Phraseological biblicisms with onomastic component in the modern Russian language (compared to English) : dis. cand. philol. sc. : 10.02.01. – SPb., 1995. – 226 p.
4. Bible or the Scriptures or the Old and New Testament / trans. prof. Ivan Ohienko. – K. : Ukrayinske biblijne tovarystvo, 2002. – 1375 p.
5. Granovskaya, L.M. Dictionary of names and sayings from the Bible: about 400 names; more than 300 aphorisms. – M. : LLC "Publishing house AST", LLC "Publishing house Astrel", 2010. – 383 p.
6. Koval, A.P. In the beginning was the word: Sayings of biblical origin in Ukrainian language. – K. : Lybid, 2001. – 312 p.
7. Lakoff, J. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories of language tell us about thinking. – M. : Languages of Slavic culture, 2004. – 792 p.
8. Levchenko, E.P. Prototypical aspect of phraseological symbols // Russian philology. Ukrainian Herald. – Kh., 1999. – № 3/4. – P. 27–32.
9. Levchenko, O.P. Symbols in phraseological systems of Ukrainian and Russian languages: linguoculturalogical aspect: dis. dr. philol. sc.: 10.02.01 ; 10.02.02. – Lviv, 2007. – 443 p.
10. Pikalova, A.O. Verbalization of concept *man* in Mykhajlo Stelmakh's poetic texts: dis. cand. philol. sc. : 10.02.01. – Kh., 2008. – 242 p.
11. Dictionary of Ukrainian language: 11 vols.. – K. : Naukova dumka, 1972. – Vol. III. – 416 p.
12. Teliya, V.N. Russian Phraseology: Semantic, pragmatic and linguoculturalogical aspects. – M. : Shkola „Languages of Russian culture”, 1996. – 288 p.
13. Shulezhkova, S.G. Sayings of the Russian language, their sources and the development. – Chelyabinsk : Torch, 1995. – 222 p.

Revisiting the status of biblical symboleme in the semantic plane of phraseological units

O.O. Reshetnyak

Abstract. The topic issue of status of biblicalsymboleme in the semantic plane of phraseological units is elucidated in the article; the basic approaches to their classification are analyzed; the features of phraseologized symbols as markers of axiological semantics in modern Ukrainian linguoculture are also defined.

Keywords: Bible, symbol, symboleme, linguoculture, phraseology, phraseologized units

Стильова своєрідність українських сатиричних та гумористичних віршів XVIII ст.

В.В. Сарапін*

Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава, Україна
*Corresponding author. E-mail: sarapyn.v@gmail.com

Paper received 16.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. У статті розглянуто специфіку стильового саморуху українських сатиричних і гумористичних віршів XVIII ст. Схарактеризовано особливості теоретичної інтерпретації жанру сатири у поетиках вказаного періоду. Проаналізовано вияв сатиричного як засобу естетичного освоєння дійсності у барокових віршах першої половини XVIII ст.

Ключові слова: стильовий синкретизм, традиція, бароко, Просвітництво, класицизм, рококо, комічне, гумор, сатира, бурлеск, травестія, пародія, іронія, віршоване оповідання

Вступ. Корпус рукописних гумористично-сатиричних віршів постав на ґрунті книжної традиції, усної народної творчості та реалій українського буття XVIII ст. До їх появи спричинилися і барокові тенденції, які ще зберігали свою художню продуктивність, і культурний дискурс Просвітництва, котрий породжував радикальну й універсальну сатиру, спрямовану на осмислення й викриття безглуздих чи застарілих явищ соціальної, політичної, ідеологічної дійсності. На позір відповідаючи класичним (а подекуди й суто класицистичним) ознакам, українські сатиричні й гумористичні вірші названого періоду мали синкретичну стильову природу, оскільки включали у себе барокову двоплановість і наявність підтекстів, рокайльну гру словом і сюжетом. Така їх своєрідність не була об'єктом окремої наукової розвідки. Тож наша *мета* – вивчити синкретичну поетику сатиричних і гумористичних віршів XVIII ст. в її саморусі, у зв'язку з національною інтерпретацією сатири як жанру і сатиричного й гумористичного як засобів творення комічного.

Виклад матеріалу. У другій половині XVIII ст. розвивалася сатира як ліро-епічний жанр («1764 года декабря 23 дня К.Р.», «Плач киевських монахов», «Доказательства Хама Данилея Куксы потомственны», «Плач дворянина», «Сатира на слобожан»). Натомість для першої половини століття властивий активний розвиток сатири як виду комічного. За слушним зауваженням М. Бахтіна, «сатиричне ставлення до дійсності, реалізоване в якому-небудь жанрі, має здатність перетворювати й оновлювати даний жанр. Сатиричний момент вносить у будь-який жанр коректив сучасної дійсності, живої актуальності, політичної та ідеологічної злободенності» [2, стб. 936]. Тож вияв сатиричного як образотворчого чинника простежується і в «Сатиричній вірші 1786 року», близькій до бурлескно-травестійної орації, й у віршованому оповіданні (анекдоті) «Отець Негребецький», і в бурлескно-травестійній думі «Пекельний Марко», і в соціально-побутовій віршовій казці «Вірша про Кирика» та ін. [Детальніше про це див.: 11].

Сатира як жанр ліро-епічної поезії була відома на українських теренах з кінця XVI ст. Так, В.Шевчук вважає найдавнішою пам'яткою цього жанру «Пасквіль із 1575 р.» Івана (Яна) Жоравницького, простежує «сатиричні елементи» у творчості Бартоломея Зиморовича, Лазаря Барановича, Климентія Зіновієва, називає «майже всуціль сатиричною» книгу Данила Братковського «Світ, по частках розкладений», апе-

лює до анонімних зразків XVII ст., зокрема «Сатири на Яна Собеського», «Ей, Іване, поповичу-гетьмане» [15, с. 555] та ін.

Жанр традиційно розглядався в академічних поетиках. Приміром, Феофан Прокопович повчав, що сатира «має бути в'їдливою і дотепною, бичуючи людські вади» [10, с. 438]. Утім, намагаючись виправити їх, поет повинен остерігатися, аби «не спричинити шкоди і не роз'ятрити душі, замість того щоб зцілювати» [10, с. 438]. Шукаючи опертя у класиці, автор «De arte poetica» наводив уривок з четвертої книги Тіта Лукреція Кара «Про природу речей» (текст вірша подаємо у перекладі українською А. Содомори. – В.С.):

- 11] З лікаря приклад беру: коли хоче дитині подати
- 12] Щонайгіркіший полин, то насамперед келиха вінця
- 13] Щедро обмазує медом довкіл – золотавим солодким,
- 14] Щоб нерозважне дитя, дотулившись до вінців устами,
- 15] Тут же відчуло принадну солодкість; тоді мимоволі
- 16] Й ліки гіркі проковтне – на здоров'я обман йому піде,
- 17] Бо, в такий спосіб недуги позбувшись, на ноги зведеться [12, с. 84].

Отже, ідкість сатири, мала урівноважуватися «поетичною солодкістю», під якою Феофан Прокопович розумів різноманітність змісту («багато гострих думок, привабливі вставні маленькі оповідання і таке інше, що служить розвазі» [10, с. 439]), простоту стилю, співвідносного з буденним мовленням і зрозумілого читачеві. Теоретик закликав «осіб поіменно не <...> зачіпати», а, наслідуючи попередників, використовувати вигадані («краще грецькі») імена, що «означували якусь ваду», тобто вже містили в собі відповідну, впізнавану освіченим читачем, конотацію.

Митрофан Довгалевський уточнював, що «предметом, або змістом сатири є певний ганебний вчинок, гідний зневаги і ганьби. Як, наприклад: пияцтво, розбій, злодійство і т.д.» [6, с. 347], а призначенням – «виправлення хиб». Джерелом повчання і перевиховання, на думку автора «Саду поетичного», найчастіше бувають «великий авторитет і гідність». Утім, коли високозаносний дидактизм «деякі хиби не може виправити, <...> то, пишучи поеми, в яких уміло та вдало викриваються вади порочних людей, можна їх легко виправити, бо сатира вже самим висміюванням виликає рани недоліків» [6, с. 347-348]. Прикметно, що Митрофан Довгалевський уже орієнтувався не на

класицистичну абстракцію (образів, моральних взірців, колізій тощо), а пропонував каталогізацію характеристик і вчинків, водночас спрямовуючи поетів на самостійні етологічні судження. На його переконання, вся сатирична «поема – це розповідь, в якій дається певна оцінка пороків, викриваються лихі люди, малодушні, невдячні, ганебні, злодії, жадібні, п'яниці, ліниві, зухвалі, вказується на шкоду від їхніх пороків і на користь від чеснот або зображується сама дійова особа, наче на малюнку, з уяви» [6, с. 347-348].

Проте у першій половині XVIII ст. сатира переважно була предметом осмислення у контексті різноманіття ліричних жанрів, тлумачилася «як лірика обурення» [4, с. 461], але мало розроблялася в теорії і реалізувалася «в чистому вигляді» на практиці. Причому сатиричне як специфічне ціннісне ставлення до дійсності у барокових текстах виступало естетичним елементом етичних рефлексій авторів, часто сусідячи з пародіюванням і травестуванням. Так, у трагедокомедії «Владимир» Феофана Прокоповича предмет осміяння (опір старого новому) характеризувався через гротескну поведінку й бурлескне мовлення суб'єктів – жерців. Просторі монологи близькі до пародій на ляменти і слова-проповіді, а пафосний урочистий тон висловлювання комедійних (негативних) персонажів про істинні мотиви власної поведінки і систему цінностей створює бурлескний ефект. Для прикладу згадаймо монолог Жеривола про старого цапа, якого підніс Володимир для жертви «старим богам»: «Даде вчера единого козла, тако худа, / тако престарѣлаго, тако безтѣлесна, / Тако изнуренного, иссохша, безчесна, / тонка, лиха, немощна, безкровна, безплотна, – / Еще ноже не приях, а смерть самохотна / постиже его. Гнѣв ли уби его божий, / Или яко не бѣ в нем, кромѣ лихой кожи / и под кожею костей, тѣлесе ни мало [14, с. 381].

Висміювання Ірода у серйозній частині п'єси Митрофана Довгалевського «Комическое дѣйствие» диктує відповідне його сприйняття і тлумачення: у бароковому тексті йдеться про «нерозумність» протистояння персонажа промислу Божому, про марність і хибність опору зла наперед-визначеній перемозі Добра. Така ж семантика плачу Діоктита у «комедії» Георгія Кониського «Воскресеніє мертвих». Натомість сміх інтермедій обох авторів переважно гумористичний, добродушний, спрямований на врівноваження космосу драматичного тексту (гармонізації високої та низової його частин як уособлення метафори світ-театр), позаяк, за слушним зауваженням І.Бондаревської, «гумор має дивовижну властивість за будь-яких обставин тішити душу і тіло, робити людину поблажливою і задоволеною. Він буде власні смислові коди поза дією бінарних опозицій наявного і належного, які позбавляють людину спокою і почуття цілісності існування» [3, с. 232].

Епіграми Івана Величковського, в яких виразно простежується сатиричне начало, спрямовані на моралізаторську проповідь християнських чеснот мирянина: поміркованість у думках, словах і вчинках, уміння бачити істинний сенс буття у прихованих духовних проявах, піднесення внутрішньої краси людини («Рыдал би еси, аще вѣдал бы возможно...», «Не жити, еже ясти...», «На образ пресвятои Богородици, ветху и некраснѣ начертанну», «На образ юноши красящегося, ему же смерть тайно вослѣдует», «На образ старца,

держашего клеписдру»). Адресатами цих творів виступають люди з властивими їм позитивними чи негативними рисами: старі й молоді («О сивизнѣ»), поети («Пишущему стихи») й шевці («Шевцу убогому стихи»), п'яниці («На хміль»), задрісники і злорадці («Кто на чуждая рад, то и сам уловлен бывает»), удавано ревні миряни («Не кождій свят и святоша») – усі, котрих «смерть ровняет». Кожен із дво- або чотиривіршів являє собою лапідарну, часто алегоричну замальовку з життя («На скупого», «Смерть», «На лисого», «Уж, Євва», «До жонатих», «Невѣста», «О жоноцком разумѣ», «Пиворѣзови» тощо). Негативні явища в житті людини чи суспільства в Івана Величковського виступають предметом насмішкливої і співчутливої бесіди з читачем.

Натомість епіграми Климентія Зіновієва являють собою сатиричні інвективи людських хиб, тлумачених як гріхи. Проступки злотворців перед Богом і людьми, заслуговуючи осміяння і засудження, виступають тут підставами для просторих повчань, спрямованих на утвердження істинно християнського життя. У контексті Климентієвої книжки викривально-дидактичні вірші слугують ілюстрацією тези про терпеливість і милосердя Боже, яке випробовують «злі люди» – наклепники («О клеветниках»), свавільники («О пеняковатых людех злых»), злодії («О не хотящихъ трудатися честнымъ трудом. То есть о злодѣяхъ»), присяголомники («О присягающихъ не по правдѣ», «О клебущихся ложно»), скнари («О людехъ самыхъ себе гладомъ убивающихъ, скупости ради») п'яниці («О хороѣ з пянства бываемой», «О зарекающихся горѣлки пити, и знову пючихъ», «О пянствѣ»), невігласи («О невѣгласах, которые писаниемъ святыхъ выкладываютъ, что полезное на ползу душъ ихъ»), нечесні і мстиві урядовці («О злобѣ людей памятозлыхъ урядовыхъ»), «О урядовыхъ людехъ, слушающихъ ябедниковъ») і торговці («О купцахъ и продавцахъ фалшивыхъ»), неправдиві свідки («О свѣдителяхъ неправдивых, злеща пуд-сулы приимующих и ложно свѣдѣтельствующих»), боржники («О должникахъ, хто кому должень, або теж винен», «О угѣкающихъ з долговъ»), жорстокі чоловіки («О мужех злых, убивающих жоны своя до смерти») тощо. У викривальний каталог поета потрапляють особи різного віку, статі, соціального стану, виду занять, етнічної приналежності.

Переважно сатира Климентія Зіновієва являє собою моралізаторську констатацію відступлення людини від ідеалу, яка завершується доброзичливим звертанням до адресата з порадою щодо покаяння і виправлення недоліків характеру чи поведінки. Проте подибуємо окремі твори, написані під виразним впливом манери мандрівних дяків з властивою їм самоіронією, нарочитим самозневаженням, поєднаним з кепкуванням з адресата, що, у свою чергу, закорінене у народно-святоко-вому осміянні і лихослів'ї. Наприклад, «Нищенский вѣршь» – це пародія на сватання, де сміховим прийомом виступає бурлескне самовихваляння чеснот жениха-жебрака:

А правда гречный естемъ и хороший:
И богатый же много мѣю воший.

.....

А ты мнѣ за той скарбѣ ничего не дай:

Тылько за мене дочку свою отдай.

І ще минѢ дай много и вѢна:

Хоча при намнѢи из вязочку сѢна.

Або найдорожшю рѢчь, мѢхъ половы,

И додатку к тому добрый кул соломы [7, с.68].

Водночас весільний сюжет вірша пов'язується з колячковим віншуванням господареві та його дочці, закоріненим ще в архаїчному уславленні тілесності і плідності, а у модерну добу інтерпретованому у сміховому народно-побутовому ключі:

А тепер буд собѢ такъ велими здорова

И товста якъ яловая корова.

А дочка нехай ростеть якъ телица:

Жеб хорошая була молодица [7, с. 68].

Відгук «вільного рекреаційного сміху бурсака», який, за спостереженням М.Бахтіна, «був споріднений з народно-святковим сміхом» [1, с. 528], органічно поєднаний із сатиричним дидактизмом, простежувався в ряді українських гумористично-сатиричних віршів середини XVIII ст.

До таких насамперед належать «Лікарство на болящих немощію п'янства, ілі Бахуса новоізобретенное», «Піснь на корчму», «Ой, як мене моя мати дала до школи» тощо. Зауважимо, що елементи сатири у них співіснують з різдвяним і великоднім осміянням, майданною карнавальністю народної коміки. Бароковий сміх (у його естетичних виявах – гуморі, пародії, травестії, бурлеску, іронії, гротеску) спрямовується на впорядкування світу, на вдосконалення людської природи.

У цей період сатира тісно пов'язана з пародією. Як твердить М. Бахтін, «історично їх не можна роз'єднувати: всяка суттєва пародія завжди сатирична, і всяка суттєва сатира завжди поєднується з пародіюванням і травестуванням застарілих жанрів, стилів і мов» [2, стб. 938]. Так, вірш «Лікарство на болящих немощію п'янства, ілі Бахуса новоізобретенное», поруч із власне сатирою на пияцтво як аморальне явище, являє собою пародію на поширені лікарські поради і травники, які часто переписували студенти, канцеляристи, козаки. З середини XVIII ст. дійшли «рукописи довідників з назвою «Фармакопеа, или Аптека, или Врачебныца», з останньої третини та кінця XVIII ст. – рукописний травник, лікарські та господарські поради, замовляння, лікарський порадник і травник із збірки Івана Сокальського 1781 р., рукопис із лікарськими та господарськими порадами, замовляннями, кулінарними рецептами та ін.» [9, с. 5]. Зосібна, порадник «ЛѢкарства ѡписа(нъ)ніе, которимы бѣ(з) ме(ди)ка в дому всАкъ поратоватсА можетъ» третьої чверті XVIII ст., що походить із с. Лютецька Гадяцького полку, включає в себе короткі описи симптомів класифікованих на той час хвороб та способи їх лікування, рецепти приготування ліків та виконання процедур («способ лѢченА») для боротьби з ними.

Так, при «гипокон(ъ)дрі» слід «наипе(р)вей хорому да(т) пу(р)гацію, и то учини(т) разъ, и другої, и третой, что(б) вычистился якънайлучше волнимъ лѢкарствомъ, и упу(с)ти(т) кровь з(ъ) жили salwatellis з(ъ) по(д) малого палца у руки, або еще и лу(ч)ше о(т)вори(т) геморойди, ежели би хорій билъ скло(н)ній до того, потимъ даватъ зрана и на ночь то: возми зелія карду(с) бенедикти, молодо в(ъ) маю собраного, усушеного, двѢ горсты, квѢту матери(н)чиного горсть, шевлѢій сухой двѢ щипты, шку(р)ки помара(н)чонихъ, дробно

покраяни(х), сухи(х), тры щипты, все покра(й) і сховай. А гди потреба, возми того зелія, в(ъ)разъ помѢшаного, двѢ щипты, влїй води /38зв./ щипты, влїй води теплої двѢ кватерки, вари з(ъ) по(лѣ)години, процеди, трохи присолодив(ъ)ши, давай хорому випи(т) не заразомъ, але поволѢ, чи(н) та(к) зрана и на ночь. В(ъ)мѢсто пива нехай хорій пиє(т) то: возми древа сандалу червоного, покраяного, древа яловцево(г)[о] саду, сасафрасъ, ка(ж)дого по четири 6 лота, скорі вну(т)рней древа ясеневого сухого три лоти, вайштину бѢлого 5 lotów, ганусу 2 лоти, води гарцей 5, намочи презъ ночь, а на утро вари, а(ж) трета ча(ст) википи(т), процеди презъ сукно, сховай на зи(мъ)но. Нехай то хорій пиє(т) вмѢсто пива.

Купели на сію хоро(бу). Вари(т) в водѢ зелія, яко то є(ст): чебрец(ъ), матери(н)ку, лебѢдка, меду(н)ки, калачики и роме(н) п(ъ)сѢй» [8, с. 46]. Отже, у тексті подибуємо значний перелік лікарських трав і препаратів із них, просторий опис процедур, застосування яких передбачає зцілення чи поліпшення стану хворого. Цей принцип побудови тексту покладено в основу вже загаданого вірша «Лікарство на болящих немощію п'янства, ілі Бахуса новоізобретенное». Сюжетотворчим стрижнем тексту є наслідування рецепту помічного «зілля» для того, в кого «болізьн необачна» – похмілля через безмірне вживання персонажем «любимої сивухи». Пародіювання загальновідомого побутового жанру поєднується у вірші з бурлеском: про те, що виходить за межі моральної норми, що фізично потворне, і має засуджуватися, ігноруватися, говориться з нарочитою серйозністю і співчуттям. Як і в статті з фармацевтичного довідника, у творі спочатку описується симптоматика хвороби (страждання «очень на похмілля»), встановлюється причина недуги, а саме втрата почуття міри пияком, котрий напивається спиртного «по самії вуха», називаються предмети, які калічать хворого («стакани, чаші, кубли, чванці, полні питія»), вказується на труднощі лікування («Немощі сей не улічить і сальвачна баня» [13, с. 183]). Деталізований реєстр найновіших («новоізобретенних») способів боротьби з «болізьною» – це опис тортур, яким має піддаватися пияк, аби видужати:

Треба дубовим суком спину шмарувати,

А трясущіся руки у сук ізв'язати.

Голова ж, которая как не розпадеться,

Моністом желізім та ж да прикується! [13, с. 183]

Я-герой нарочито серйозно грає свою роль лікаря, котрий знає секрет зцілення. Його вдавано співчутливий монолог являє собою і насмішку, кепкування з хвороби пияцтва, і викриття людської вади. Оповідач подає бурлескний перелік лікувальних процедур, які мають допомогти впоратися з «немощію». П'яницю слід на три дні «закинуть в яму, щоб не видів неба», напоїти «поленими зіллями», зокрема «Помазать його маслом, тим, що з березьєв, / Так, щоб помазаний ні всидів, ні влезав» [13, с. 183], зимової пори змусити «полчаса стоять на морозі/ В единой рубашкі...» [13, с. 184], а в разі рецидиву посадити в мішок і бити й «лоскотать доволі». Дієтою при такій хворобі є вимушене голодування («сухар давати на день»). Такий каталог дій, спрямованих на завдання фізичного страждання аморальній особі, заснований і на бароковій низовій традиції, близькій до народної сміхової

культури з властивим їй осміянням-передражнюван-ням, і на рокайльній тенденції до зображення тілесності у різних її проявах (пияцтва як надмірності). Водно-раз вірш насичений просвітницьким (класицистичним) моралізаторством, покликаним не тільки викрити, скільки навчити істинної чесноти – тверезості і почуття міри. Відтак звернення я-героя до пияка являє собою просторе повчання заради його ж користі: «Внуши сей совіт, умом всяк трезвий, / Прийми про пам'ять сей совіт полезний!» [13, с. 184].

Сатиричне осміяння пияцтва як морального зла особи і суспільства органічно поєднується з пародією і в «Пісні на корчму». За основу взято опис шляху досягнення святості, зокрема мучеництво за віру. Пародіюються насамперед сюжет про жертву і страждання канонізованої особи, а також пізнання її історії та культу мирянами. Невідомий автор творить бурлескуну реальність – позитивний гіперболізм, що має негативну конотацію. «Великомучениця горілиця» пройшла «крізь огонь і воду», «пивницю», «столицю», «скляницю». Поклоніння такій святій проявляється у пиятиці, вона не допомагає людям, а вводить «во біду і незгоду», виступаючи не небесною заступницею, а «подружницею і злокозницею».

Зауважмо, що жартівливий сміх, заснований на фольклорно-святковій системі образів застілля (пиття як гуляння), поєднується у цьому вірші з осміянням-викриттям пияцтва як морального зла, властивого і

духовенству, і мирянам: «Подвигом добрим подвизалася еси, великомученице згорілице, / Уподобилася еси овим попом і дияконом, і дяком, / І ченцом, іши нам, неборакам простакам» [13, с. 184]. Безвідносно до суспільного стану чи втаємниченості щодо духовних питань під впливом горілки люди здобувають не благодать й умиротворення, а навпаки, втрачають ціннісні орієнтири, їхня поведінка виходить за межі пристойного і належного:

Коли ми тебе познаємо,
Киями ся махаємо,
За волосся ся торгаємо,
По болоту ся валяємо [13, с. 184].

У «Пісні на корчму» немає виразного дидактичного акценту, але і пародійність, і бурлеск у ній спрямовані на викриття і виправлення пороку.

Висновки. Поетика проаналізованих сатиричних і гумористичних віршів засвідчує складну динаміку художніх тенденцій в українській літературі XVIII ст. Вона синкретична за своєю стильовою природою, оскільки включає в себе нерозчленовано-злите співіснування у текстах елементів бароко, рококо, класицизму. Найбільш продуктивними засобами творення комічного у творах Феофана Прокоповича, Митрофана Довгалевського, Івана Величковського, Климентія Зіновієва, в анонімних рукописних віршах середини XVIII ст. є пародія, бурлеск, травестія, іронія, сатира, гротеск.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Бахтин М.М. Рабле и Гоголь // Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – 2-е изд. – М.: Худож. лит., 1990. – С. 526-536.
- [2] Бахтин М.М. Сатира // Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н. Николюкина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН. – М.: НПЦ «Интелвак», 2003. – Стб. 936.
- [3] Бондаревська І. Парадоксальність естетичного в українській культурі XVII–XVIII століть. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2005. – 307 с.
- [4] Величковський І. Твори/ Вступні статті С.І. Маслова, В.П. Колосової та В.І. Крекотня. – К.: Наукова думка, 1972. – 190 с.
- [5] Горнфельд А.Г. Сатира // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1900. – Т. 28(А). – С. 461.
- [6] Довгалевський М. Сад поетичний // Слово многоцінне. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV – XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI – XVIII століття): в 4-х кн. / Кер. проекту проф. В.Яременко; упоряд. В. Шевчук, В. Яременко. – К.: Аконті, 2006. – Кн. 4. Література пізнього Бароко. – С.226-529.
- [7] Зіновієв Климентій. Вірші. Приповісті посполиті / Підготовка тексту І.П. Чепіги. Вступ. стаття В.П. Колосової та
- І.П. Чепіги. Історико-літературний коментар В.П. Колосової. – К.: Наукова думка, 1971. – 389 с.
- [8] Лікарські та господарські порадики XVIII ст. (Серія: Пам'ятки української мови). – К.: Наукова думка, 1984. – 127 с.
- [9] Передрієнко В.А. Передмова // Лікарські та господарські порадики XVIII ст. (Серія: Пам'ятки української мови). – К.: Наукова думка, 1984. – С. 5-16.
- [10] Прокопович Ф. Сочинения / Под редакцией И.П. Еремина. М.-Л.: Издательство Академии наук СССР, 1961. – 501 с.
- [11] Сарапин В.В. Поетика українських віршованих оповідань другої половини XVIII ст. // Науковий огляд: Науковий журнал. – 2013. – №1. – С. 169-178.
- [12] Тіт Лукрецій Кар. Про природу речей / Пер. з латин. А. Содомора. — К.: Дніпро, 1988. – 192 с.
- [13] Українська література XVIII ст. Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1983. – 693 с.
- [14] Хрестоматія давньої української літератури: до кінця XVIII ст. / Упоряд. акад. О.І. Білецький. Вид. третє, доповнене. – К.: Радянська школа, 1967. – 782 с.
- [15] Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI–XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко / В.О. Шевчук. – К.: Либідь, 2005. – 728 с.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Bahtin, M.M. Rable i Gogol // Bahtin M.M. Heritage of Francois Rabelais and the folk culture of the Middle Ages and the Renaissance. – 2nd ed. – М.: Artistic literature., 1990. – P. 526-536.
- [2] Bahtin, M.M. Satire // Literary Encyclopedia of terms and concepts / Ed. A.N. Nikolyukin. Institute of Scientific. Information for Social Sciences. – М.: SPC "Intelvak" 2003 – С. 936.
- [3] Bondarevska, I. The paradox of aesthetic in Ukrainian culture of XVII–XVIII centuries. – К., Publ. PARAPAN, 2005. – 307 p.
- [4] Velychkovskiy, I. Works / Introductory articles S.I. Maslova, V.P. Kolosovoyi and V.I. Krekotnya. – К.: Naukova Dumka, 1972. – 190 p.
- [5] Gornfeld, A.G. Satire // Brockhaus and Efron Encyclopedic Dictionary: in 86 volumes (82 vol. and 4 app.). – SPb., 1900. – Vol. 28(A). – P. 461.

- [6] Dovhalevskyi, M. Poetic garden // Many-valuable word. Reader on Ukrainian literature created in different languages in the Renaissance (second half of the XV – XVI century) and Baroque (end XVI – XVIII century): in 4 Vol. / Project Manager prof. V.Yaremenko; compilation. V.Shevchuk, V.Yaremenko. – K.: Aconite, 2006. – Book. 4. Literature of the late Baroque. – P. 226-529.
- [7] Zinoviiv, Klymentii. Lyrics. Proverbs of Commonwealth // Preparation of text I.P. Chepihy. Introductory article V.P. Kolosovoyi and I.P. Chepihy. Historical and literary commentary V.P.Kolosovoyi. – K.: Naukova Dumka, 1971. – 389 p.
- [8] Medical and economic advisers of XVIII century. (Series: Sights of Ukrainian language). – K.: Naukova Dumka, 1984. – 127 p.
- [9] Peredriienko, V.A. Foreword // Medicinal and business advisers of XVIII century. (Series: Sights of Ukrainian language). – K.: Naukova Dumka, 1984. – P.5-16.
- [10] Prokopovich, F. Works / Ed. I.P. Eremyn. M.–L.: Publishing House of the Academy of Sciences of USSR, 1961. – 501 p.
- [11] Sarapyn, V.V. Poetics of Ukrainian poetic stories of the second half of the XVIII century. // Scientific Review: Scientific journal. – 2013. - №1. – P.169-178.
- [12] Titus Lucretius Carus. On the Nature of Things / translation from Latin A. Sodomora. – K.: Dnieper, 1988. – 192 p.
- [13] Ukrainian literature of the XVIII century. Poetry. Dramatic works. Prose. – K.: Naukova Dumka, 1983. – 693 p.
- [14] Readings on ancient Ukrainian literature: the end of the eighteenth century. / Comp. acad. O.I. Biletskyy. 3rd ed. – K.: The Soviet school, 1967. – 782 p.
- [15] Shevchuk, V. Muse Roksolanska: Ukrainian literature of XVI–XVIII centuries: In 2 book. Book Two: A mature Baroque. Late Baroque / V.O. Shevchuk. – K.: Lybid, 2005. – 728 p.

Style peculiarity of Ukrainian satirical and humorous poems of eighteenth century

V.V. Sarapyn

Abstract. The article deals with the specifics of stylistic self-motion of Ukrainian satirical and humorous poems in the eighteenth century. Peculiarities of theoretical interpretation of satire genre of the specified period are characterized. Satirical expression as a means of aesthetic understanding of reality in the baroque poems of the first half of the eighteenth century is analyzed.

Keywords: *stylistic syncretism, tradition, Baroque, Enlightenment, Classicism, Rococo, comic, humor, satire, burlesque, travesty, parody, irony, poetic story*

Семантичні та компонентні особливості фразеологічних одиниць фразеосемантичного поля "ходити за кимось невідступно" в українській та англійській мовах

Н.Ю. Тодорова*

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: sunshinenew@ukr.net

Paper received 14.07.15; Accepted for publication 31.07.15.

Анотація. В статті представлено семантичну класифікацію фразеологічних одиниць фразеосемантичного поля "ходити за кимось невідступно" в українській та англійській мовах, на основі якої виділено ядро та периферію даного поля, виявлено міжмовні еквіваленти, аналоги та безеквівалентні фразеологічні одиниці, які в нього входять, проаналізовано компонентний склад фразеологічних одиниць даного поля та встановлено, які асоціативні образи та прототипні сценарії є в основі фразеологічних одиниць даного поля в обох мовах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеосемантичне поле, компонент, фрейм, прототип, асоціативний образ

Вступ. Наукові засади зіставної лінгвістики сягають кінця вісімнадцятого – початку дев'ятнадцятого століття, коли мовознавство сформувалося як самостійна наукова дисципліна завдяки порівняльно-історичному методу, з яким пов'язані найбільш визначні досягнення в лінгвістиці [1, с. 6]. В сучасній науці відбулося усвідомлення того, що мова не може бути зрозуміла і пізнана без зв'язку з її творцем і користувачем – людиною [2, с. 6], що дало поштовх розвитку антропоцентричної парадигми, яка є домінуючою в сучасних наукових студіях. На межі лінгвістики та інших дисциплін виникають нові розділи мовознавства: психолінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія та інші. В межах нової наукової реальності зростає інтерес до самосвідомості людини по відношенню до природи, суспільства, історії, культури, релігії, мистецтва – сфер духовного, матеріального і соціального буття, в яких відбувається набуття ідентичності свого Я з культурою народу і людства в цілому [3, с. 222]. Тому в час, коли відроджується інтерес до національної самобутності народів, особливо актуальними постають наукові роботи, виконані в руслі зіставної лінгвістики: зіставної фразеології, стилістики, семасіології. М.М. Покровський вважав, що семасіологія окремої мови немислима без порівняння її з іншими мовами [4, с. 97]. "Найбільш вагомими для розкриття специфічних рис національної картини світу є стилістичні засоби семасіології, тобто ті метафори, символи та образні порівняння, які через свою узвичаєність у повсякденному мовленні набули статусу мовних одиниць" [5, с. 28]. Мовні метафори, що, як і сталі художні порівняння, є частиною мовної ідіоматики, зафіксовані в словниках. У словнику сталих метафоричних виразів ідіоми згруповані в тематичні гнізда, за якими можна судити про певні стереотипні асоціації, образні "загальні місця", притаманні даній культурі [5, с. 31].

Короткий огляд публікацій по темі. Асоціативно-образній складовій фразеологізмів та їх мотивації присвячені труди таких сучасних учених, як А.М. Баранов, Д. О. Добровольський, В.М. Телія, М.Ф. Алефіренко, О.О. Селіванова, Р. Гіббс. В.М. Телія розробила номінативно-ідеографічною класифікацію фразеологічних одиниць (ФО), яка базується на принципах будови семантичного поля (СП). Основою даної класифікації слугує денотативний аспект значення, точніше категоризуючий макрокомпонент, який співвідноситься з

типовими уявленнями і забезпечує модельну ізоморфність [3, с. 157]. Учена визнає, що дана параметризація не є вичерпною, адже на відміну від слів ФО притаманна дифузність номінативного аспекту значення [3, с. 86].

Ми вважаємо, що розгляд компонентів ФО, об'єднаних в певні фразеосемантичні поля (ФСП) допоможе виявити асоціативні образи, які лежать в основі ФО певної тематичної групи, також встановити фрейм (тип когнітивної моделі, яка репрезентує у вигляді фраземи знання і думки, пов'язані з мовнорозумовими ситуаціями, які повторюються [6, с. 12]), який відображає прототип, що за словами М.Ф. Алефіренка формується на основі минулого досвіду і співвідносний з узагальненим уявленням про стереотипну ситуацію, яка зберігається в пам'яті, або ідеальним образом певного предмету чи явища [6, с. 15].

Мета. Метою даної статті є виявлення загальних характеристик та ентоспецифічних особливостей ФО ФСП "ходити за кимось невідступно" в українській та англійській мовах, що передбачає виконання наступних завдань: провести семантичну класифікацію ФО ФСП "ходити за кимось невідступно", на основі якої виділити ядро та периферію даного поля, виявити міжмовні еквіваленти, аналоги та безеквівалентні ФО, які в нього входять, проаналізувати внутрішню форму ФО, які входять до ФСП "ходити за кимось невідступно" та визначити, які асоціативні образи були в основі ФО даного поля в обох мовах.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження послужили 41 ФО в українській мові і 50 ФО в англійській мові на позначення невідступного руху за кимось, виявлені на основі методу суцільної вибірки з українських та англійських фразеологічних словників [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13], які належать до авторитетних видань, є академічними словниками і надають вичерпні і повні дані з фразеології сучасної української та англійської мов.

В процесі наукової розвідки були використані наступні методи: метод індукції та дедукції, метод компонентного аналізу, зіставний метод, описовий метод та метод семантичного поля, одним із різновидів якого є ФСП.

Результати та їх обговорення. В межах ФСП "ходити за кимось невідступно" за критерієм наявності конотативного значення, яке є істотним для ФО, адже

їх номінативній інтенції відповідає не позначення світу як кінцева ціль номінативного процесу, а включення емоційно-оцінного відношення суб'єкта до позначуваного [3, с. 157], нами було виділено 12 фразео-

семантичних мікрополів (ФСМП) в українській мові і 9 ФСМП – в англійській. Дані отримані в ході розвідки зведені в Таблиці № 1 (українська мова) і Таблиці № 2 (англійська мова).

Таблиця № 1. ФСП "ходити за кимось невідступно" в українській мові

№	українська мова		кількість ФО
	ФСМП	ФО	
1.	ходити за кимось невідступно	<i>ходити як тіль, у тропі, як нитка за голкою, мов нитка за голкою, ніби нитка за голкою</i>	5
2.	стежити	<i>по п'ятах ходити, назирці ходити</i>	2
3.	намагатися привернути увагу	<i>ловити за поли</i>	1
4.	ходити за кимось настирливо	<i>як за подушине, мов за подушине, ніби за подушине</i>	3
5.	точно дотримуватися чогось	<i>триматися, як сліпий плота, триматися, як сліпий ціпка, держатися, як сліпий плота, держатися, як сліпий ціпка</i>	4
6.	бути нерухомим	<i>як прив'язаний, мов прив'язаний, ніби прив'язаний</i>	3
7.	добре триматися на чомусь		
8.	підступати (про неживі предмети)	<i>іти по п'ятах, ходити по п'ятах, знатися по п'ятах</i>	3
9.	слідувати за кимось набридливо	<i>як оса, мов оса, ніби оса</i>	3
10.	наздоганяти когось	<i>ходити хвостом, бігати хвостом, бігати хвостиком, тягнутися хвостом</i>	4
		<i>насідати на п'яти, насідати на шию, пекти п'яти</i>	3
		<i>наступити на п'яти, наступити на хвоста, наступити на горло, наступати на п'яти, наступати на хвоста,</i>	6
<i>наступати на горло</i>			
11.	добиватися таких же успіхів	<i>наступати на горло</i>	6
12.	перевершити	<i>підрізати п'яти</i>	1
загальна кількість			41

Таблиця № 2. ФСП "ходити за кимось невідступно" в англійській мові

№	англійська мова		кількість ФО
	фразеосемантичне мікрополе	ФО	
1.	ходити за кимось невідступно	<i>to heel, at heel, to tread in the steps of one, to tread in the footsteps of one, to tread in one's steps, to tread in one's footsteps, to tread on the heels of one, to tread on one's heels, to tread upon the heels of one, to tread upon one's heels, to walk in one's steps, to follow one's steps, to follow one's footsteps, to follow upon the heels of one, to follow upon one's heels, to follow in the steps of one, to follow in one's steps, to follow in the footsteps of one, to follow in one's footsteps, to follow at the heels of one, to follow at one's heels, to follow (one) to foot, to follow (one) at foot, to follow (one) as a shadow, to follow (one) like a shadow, to follow one like a dog, to follow one like St. Antony's pig, to follow one like Tantony pig</i>	28
2.	стежити	<i>to follow the trail</i>	1
3.	супроводжувати	<i>to keep (one's) company</i>	1
4.	намагатися схопити	<i>at the tail of one, at one's tail, close on one's heels hard on one's heels, hot on one's heels</i>	5
5.	погрожувати в стані конкуренції		
6.	переслідувати на автомобілі		
7.	невідступне переслідування	<i>hell-for-leather pursuit</i>	1
8.	іти на край світу за кимось	<i>to follow (one) over the world, to follow (one) to the end of the world, to follow (one) to the ends of the earth</i>	3
9.	наближатися до відкриття	<i>on the scent</i>	1
загальна кількість			50

Слід відмітити більшу кількість ФСМП в складі ФСП "ходити за кимось невідступно" в українській мові в порівнянні з англійською мовою попри те, що кількість самих ФО одиниць з даною семою в українській мові є меншою. Це пояснюється наявністю більшої кількості фреймів-сценаріїв та асоціативних образів, які лежать в основі ФО даного ФСП в українській мові, та вищим ступенем їх емотивності. Розглянемо детальніше кожне ФСМП.

Назва першого ФСМП в обох таблицях співпадає з назвою всього ФСП "ходити за кимось невідступно",

оскільки ФО, які включені в нього, не несуть додаткової конотації та є емоційно нейтральними. Дане ФСМП вважаємо ядром ФСП "ходити за кимось невідступно". Кількість ФО, які ввійшли до першого ФСМП в українській і англійській мовах різняться: 5 ФО в українській мові проти 28 ФО в англійській мові, що підтверджує меншу ступінь емотивності ФО з даною семантикою в англійській мові. Щодо компонентного складу даних ФО, в українській мові виділяємо лексеми "тіль", "нитка", "голка", "тропа", в англійській мові "heel", "step", "footstep", "foot", "shadow", "dog", "St. Antony's

pig", які вживаються разом з дієсловами руху. В даній групі співпадає один компонент, а саме "тінь"/"shadow", відповідно є міжмовний фразеологічний еквівалент (*ходити як тінь – to follow (one) as a shadow/to follow (one) like a shadow*), що свідчить про збіг асоціативних зв'язків в обох мовах. Такий повний збіг асоціативного образу можна пояснити тим, що метафоричне порівняння, яке є в основі даного міжмовного еквіваленту, базується на спостереженні мовців за об'єктивною реальністю. Тінь виражається візуально вловимим силуетом, що виникає на довільній поверхні завдяки присутності об'єкта (тіла або речовини; наприклад, в газоподібному або рідкому стані) між нею і джерелом світла [14]. Тобто явище невідступного слідування тіні за об'єктом зумовлене законами фізики і є типовим і стереотипним для любого етносу, тому сценарій невідступного слідування тіні за об'єктом можна вважати одним із прототипних. В даному ФСМП слід виділити ФО *to follow one like St. Antony's pig, to follow one like Tanton pig*. Святий Антоній вважався покровителем свиней [бар, с. 345], тому поряд з ним обов'язково зображувалася свиня. В даному випадку, ми маємо справу з англійською ФО, яка не має аналога в українській мові, і в основі якої лежить етноспецифічний образ.

Периферію ФСП "ходить за кимось невідступно" в українській і в англійській мовах складають різні ФСМП. Слід підкреслити наявність в українській мові ФСМП, які об'єднують ФО з негативною конотацією: "ходити за кимось настирливо" (*як за подушне, мов за подушне, ніби за подушне*) та "слідувати за кимось набридливо" (*як оса, мов оса, ніби оса, ходити хвостом, бігати хвостом, бігати хвостиком, тягнутися хвостом*). "Подушне – у дореволюційній Росії податок державі, подати поміщикам, стягвані з кожної душі податного стану" [15, с. 63]. Цей компонент є етнічно специфічним і в основі метафоричного порівняння лежить етноспецифічний сценарій. Слід відмітити наявність декількох сценаріїв, які реалізуються лише в одній із досліджуваних мов. Наприклад, сценарій, який набув ідеометизації тільки в українській мові, – неможливість сліпої людини самостійно пересуватися (*триматися, як сліпий плота; триматися, як сліпий цівка; держатися, як сліпий плота; держатися, як сліпий цівка* – "невідступно ходити за ким-, чим-небудь" [біл, с. 231]). Ця неспроможність зробити самостійний незалежний крок в сторону зумовила ще одне переносне значення даної ФО – "точно дотримуватись чого-небудь" [біл, с. 231]. Ще один сценарій, який присутній в українських ідіомах – "шити" і "в'язати" (*як пришитий, мов пришитий, ніби пришитий, як прив'язаний, мов прив'язаний, ніби прив'язаний*), не зустрічається в англійських ідіомах даного поля.

ФО даного ФСП з зоосемізмами різняться між собою компонентним складом (в українській мові – "оса", а в англійській – "dog", "pig"), і в плані конотації (в українській мові ФО з компонентом "оса" мають негативну конотацію, в англійській мові ФО з компонентами "dog", "pig" є нейтральними), що зумовлено різними сценаріями, які лежать в їх основі.

Соматична сенсорика (відчуття холоду, жару) представлена в ФО "некти н'яти" в українській мові та "hot on one's heels" – в англійській мові. При чому в

обох випадках відчуття жару використовується для позначення крайнього ступеня близькості, який є небезпечним. В англійській мові є ще одна ФО з сенсорним компонентом *on the scent* – "(of an animal) following the scent of its quarry" [ODI, с. 253]. В українській мові відсутні ФО з компонентами на позначення одоративних відчуттів в даному ФСП.

Слід зазначити, що до ФСП "ходить за кимось невідступно" входить велика кількість ФО з однаковим компонентним складом: "хвіст" – "tail", "н'яти" – "heels" (16 ФО в українській мові, 26 ФО в англійській мові), що свідчить про наявність ще одного певного сценарію, який є спільним для обох лінгвокультур, при чому надзвичайно важливий для англійської лінгвокультури (22 ФО із 50). ФО з цими компонентами входять до ФСМП "наздоганяти" в українській мові, і "переслідувати" – в англійській мові, тобто сценарій гонитви (переслідування) можна вважати стереотипним для обох мов. Але ФО з даними компонентами лише в окремих контекстах можуть виступати як міжмовні еквіваленти, адже вони крім семи "переслідування", мають додаткові відтінки значень: "слідувати за кимось набридливо" – в українській мові, "погрожувати в стані конкуренції", "переслідувати на автомобілі", "намагатися схопити" або відсутність додаткової конотації – в англійській мові. Тобто, хоча і сценарій гонитви є прототипним для ФО ФСП "ходить за кимось невідступно" (фактично, одна людина знаходиться близько і трохи позаду від іншої), він розгортається за різних обставин чи в різних умовах. Якщо в українській мові переслідування дуже часто пов'язане з тим, що хтось намагається привернути чийось увагу, набридає чи докучає чимось, не лишає в спокої, викликаючи роздратованість, то в англійській мові такі ФО не мають негативною конотації і означають переслідування з ціллю наздогнати, схопити, тому асоціюються з гонитвою під час полювання. Порівнюючи два виділені прототипні сценарії (сценарій невідступного слідування тіні за об'єктом та сценарій гонитви), знаходимо підтвердження думці, що "збіжності у виборі основ для метафоризації спостерігається у різних мовах на рівні таких первісних понять, як природні явища" [5, с. 34] (*ходити як тінь – to follow (one) as a shadow/to follow (one) like a shadow*); і що "образне мовне світобачення завжди має певні тематичні ділянки, пріоритетні лише для даного мовного колективу" [5, с. 34]. В англійській мові такою ділянкою може виступити полювання.

Висновки. За наявністю конотативного компоненту нами була проведена семантична класифікація ФО ФСП "ходить за кимось невідступно", на основі якої були виділені ядро ФСП та його периферія. Була виявлена 1 ФО в українській мові і 2 ФО в англійській мові, які є повними міжмовними еквівалентами; 16 ФО в українській мові і 26 ФО в англійській мові з однаковим компонентним складом та ; 24 ФО в українській мові і 22 ФО в англійській мові, які є безеквівалентними. В ході аналізу внутрішньої форми ФО даного ФСМП нами були встановлені прототипні сценарії, спільні та етноспецифічні асоціативні образи, які лежать в основі ФО ФСП "ходить за кимось невідступно".

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Манакин, В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
- [2] Кравченко, А.В. Язык и восприятие: Когнитивные аспекты языковой категоризации. – Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1996. – 160 с.
- [3] Телия, В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 228 с.
- [4] Покровский, М.М. Избранные работы по языкознанию. – М., 1959.
- [5] Дубенко, О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 224 с.
- [6] Алефиренко, Н.Ф. Фразеологическое наследие в свете фреймовой семантики // Ученые записки ЗабГГПУ. – Чита: ЗабГГПУ, 2011. – С. 11 – 17
- [7] Англо-український фразеологічний словник / уклад. Л.Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2005. – 1056 с.
- [8] Олійник, І.С., Сидоренко, М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – К.: Рад. шк., 1991. – 400 с.
- [9] Словник фразеологізмів української мови / уклад. В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с.
- [10] Ужченко, В.Д. Фразеологічний словник української мови / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
- [11] Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 587 p.
- [12] Collins Cobuild Dictionary of Idioms, Glasgow: Caledonian International Book Manufacturing Ltd., 1997. – 493 p.
- [13] Oxford Dictionary of Idioms / Edited by Judith Siefring. – Second Edition. – New York: Oxford University Press Inc., 2004. – 340 p.
- [14] <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
- [15] Словник української мови: в 11 т. / [ред. коллег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980 / URL: <http://sum.in.ua/p/6/763/2>

REFERENCES

- [1] Manakin, V.N. Comparative lexicology. – K.: Znannya, 2004. – 326 p.
- [2] Kravchenko, A.V. Language and Perception: Cognitive aspects of language categorization. – Publishing House of Irkutsk Univ, 1996. – 160 p.
- [3] Teliya, V.N. Russian phraseology. Semantic pragmatic and linguocultural aspects. – M.: Shkola «Languages of Russian culture», 1996. – 228 p.
- [4] Pokrovskiy, M.M. Selected works on linguistics. – M., 1959.
- [5] Dubenko, O.Yu. Comparative stylistics of English and Ukrainian languages. Handbook for Students and academics. – Vinnytsia: Nova knyha, 2005. – 224 p.
- [6] Alefirenko, N.F. Phraseological heritage in the light of frame semantics // Scientific notes of Transbaikal State University. – Chita: Transbaikal State University, 2011. – P. 11-17
- [7] English-Ukrainian phrasebook / ed. L.T. Barantsev. – 2nd edition. – K.: Society "Knowledge", KOO, 2005. – 1056 p.
- [8] Oliynyk, I.S., Sydorenko, M.M. Ukrainian-Russian and Russian-Ukrainian phrasebook. – K.: Rad. shk., 1991. – 400 p.
- [9] Dictionary of idioms of Ukrainian language / edited by V.M. Bilonozhenko and others. – K.: Naukova dumka, 2003. – 1104 p.
- [10] Uzhchenko, V.D. Ukrainian language phrasebook / V.D. Uzhchenko, D.V. Uzhchenko. – K.: Osvita, 1998. – 224 p.
- [11] Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 587 p.
- [12] Collins Cobuild Dictionary of Idioms, Glasgow: Caledonian International Book Manufacturing Ltd., 1997. – 493 p.
- [13] Oxford Dictionary of Idioms / Edited by Judith Siefring. – Second Edition. – New York: Oxford University Press Inc., 2004. – 340 p.
- [14] <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
- [15] Dictionary of Ukrainian Language: 11 v. / [edited by I.K. Bilodid and others]. – K.: Naukova dumka, 1970 – 1980 / URL: <http://sum.in.ua/p/6/763/2>

Semantic and component features of idioms of phraseosemantic field "to follow close behind" in Ukrainian and English languages

N.Y. Todorova

Abstract. The article presents the semantic classification of the idioms of the phraseosemantic field "to follow close behind" in the Ukrainian and English languages, on which the core and the periphery of the field are identified, cross-language equivalents, analogues and non-equivalent phraseological units within the field are found out, compositional analysis of the phraseological units of the field is carried out and associative images and prototype scripts on which the idioms of the field are based are determined in both languages.

Keywords: phraseological unit, phraseosemantic field, component, frame, prototype, associative image

Принципи укладання тлумачного латинсько-українського ентомологічного словника-довідника

Г.М. Шпінта*

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: galyna.shpynta@gmail.com

Paper received 25.07.15; Accepted for publication 04.08.15.

Анотація. У статті визначено та обґрунтовано принципи укладання першого в науковому українському просторі «Тлумачного латинсько-українського ентомологічного словника-довідника». Автором запропоновано та схарактеризовано структуру словникових статей, у яких представлено тлумачення номенів комах.

Ключові слова: ентономім, латинська мова, номенклатура, термінологія, лексикографія

Аналіз тлумачних словників свідчить про стрімкий розвиток української лексикографії досліджуваної галузі знань [4]. Однак нові словники позбавлені принципу уніфікації, спільних критеріїв аналізу, інколи актуальність дібраного лексичного матеріалу взагалі викликає сумніви.

Вибір зазначеної наукової роботи зумовлений тим, що досі відсутні будь-які перекладні тлумачні ентомологічні словники в українській номенклатурі, хоча існує ряд реєстрових ентомологічних словників (О. Зінченка, К. Сухомлин, О. Маркевича, Б. Стригановіч, К. Татарка.) [11; 14; 19], однак вони, як правило, містять перелік назв, без будь-яких спроб мовного чи семантичного пояснення, або вказівки на характеристики об'єкта, визначальні для аналізованої номінації. Таким чином, **актуальність роботи** мотивується насамперед відсутністю спеціальних лексикографічних досліджень міжнародних латиномовних назв комах у науковому лінгвістичному просторі; потребою розбудови як інтернаціональної, так і національної ентомологічної номенклатури.

Практична цінність запропонованого словника полягає передусім у можливості її використання зоологами при перекладі та тлумаченні ентомологічних назв, а також у кодифікації української терміносистеми – однієї з ключових проблем сучасної україністики. Зважаючи на це, мета статті полягає у висвітленні основних принципів укладання «Тлумачного латинсько-українського ентомологічного словника-довідника», варіантів побудови словникової статті тощо.

Представлена праця ілюструє принципи укладання тлумачного (латинсько-українського) словника-довідника назв-комах. Словник-довідник логічно доповнює раніше опубліковану монографію [3]. Словник-довідник містить майже 2200 лексичних одиниць, зокрема це валідні, офіційні та неофіційні, синонімічні родові та видові назви комах, які поширені переважно на території Європи (зокрема, на теренах України).

Основними джерелами для укладання запропонованого словника-довідника є в основному найновіші монографічні та довідникові виданнями відомих українських ентомологів (Г. Бошко [2], З. Ключко [12], Ю. Некрутенко [15], Г. Осичнюк [17; 18], Г. Сергієчко [20], В. Юркіна [22]), на основі яких здійснено суцільну вибірку матеріалу, що став предметом репрезентованого дослідження. Також залучено вузькогалузеві роботи, у яких містяться відомості про будову та життєдіяльність об'єкта [1; 2; 9; 12; 13; 15; 16; 17; 18; 20;

21; 22; 23], необхідні для аргументованого тлумачення назв комах у структурно-семантичному аспекті. Пошук етимона здійснено за найповнішими латинським та давньогрецьким словниками [5; 6]. Структурно-семантичний аналіз ентономімів вимагає знання не тільки мови, а й самого об'єкта, тому у процесі відбору та аналізу ентономімів України враховувалися рекомендації спеціалістів-зоологів (О. Піндруса, І. Довгаля) Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України.

Словник-довідник зорієнтований на тлумачення всіх латиномовних ентономімів для більш точного розуміння та використання лексичної одиниці в зоології. У словниковій статті вказано: 1) лексична латиномовна одиниця з її біологічним описом, включно з чинною, офіційною в номенклатурі українською назвою відповідного об'єкта, 2) етимон латиномовної одиниці, 3) лексико-семантична інтерпретація номінації біологічного об'єкта (комахи), 4) авторський переклад номена (за відсутності повного словникового відповідника):

1. *Anoplura* – воші. – від грец. ἄνοπλος 2 “той, що не має щита”; “неозброєний” та οὐρά ή “хвіст”. – н.х., за буд. – * “безхвостий”;

2. *Enderleinellus sphaerocephalus* Nitzsch, 1818. – від грец. σφαῖρος 2 “сферичний”, “шароподібний” та κεφαλή ή “голова”. Форма голови “майже однакова завдовжки й завширшки” [20, с. 47]. – н.х., за буд. (ас.). – * “шароголовий”.

Кожна словникова стаття містить реєстрове слово – таксономічну назву (назву родини, підродини, триби, роду, виду, підвиду), автора її створення, дату публікації (позначка [] – використовується якщо дані відомі не з першоджерела) та чинну українську назву (за наявності).

Назви родин, підродин, триб та родів представлені однією лексичною одиницею: *Lycaenidae* [Leach], [1815] – синявці (назва родини), *Limenitidinae* Behr, 1864 – пасмовці (назва підродини), *Eumaeini* Doubleday, 1847 – хвостюшки (назва триби); *Euphydryas* Scudder, 1872 – рябець лісовик, *Libythea* Fabricius, 1807 – носачка (назва роду) тощо.

Видові назви подаються разом із родовими: *Maculinea alcon* [Denis & Schffermüller], 1775 – синявець Алькон, *Nymphalis xanthomelas* (Esper, [1781]) – сонцевик чорно-рудий, а **підвидові** разом із видовими та родовими епітетами: *Chasara briseis meridionalis* Staudinger, 1886; *Euchloe ausonia volgensis* Krulikowsky, 1897; *Leptidea morsei majorides* Verity, 1911.

Інколи вказується й назва підроду (у круглих дужках) або синонімічна (неофіційна) назва роду (у лапках): *Andrena (Aenandrena) hystrix* Schmiedeknecht, 1882-84 – андрена щетиниста; *Colletes "Apis" fodiens* Geoffroy, 1762 – колет риучий.

Також у круглих дужках вказується номенклатурний синонім номена (за наявності): *Polyommatus astrarche* Begsträsser, [1779] (синонім *Polyommatus agestis*); *Hylaeus Fabricius*, 1793 (синонім і підрид *Prosopis*). Наголосимо, термін “номенклатурний синонім” використовується лише щодо невалідних (неофіційних) назв, які з’явилися пізніше, ніж валідна назва, причому саме у зіставленні їх із валідною, офіційною назвою, але не навпаки.

Після реєстрової одиниці з її описом подано повний, близький або частковий словниковий відповідник назви або її компонентів: *Papilio* Linnaeus, 1758 – косатець. – п.сл.в. – лат. *papilio, onis* m “метелик”; *Plebeius aegon* [Denis & Schiffermüller], 1775 (синонім *Plebeius argus*). – п.сл.в. – лат. *Aegōn, ōnis* m “Егейське море”, у грец. словнику – Αἰγὼς ποταμὸς ὁ “Егоспотамос”, “Козяча річка”.

Після реєстрової одиниці з її описом та етимологом подано вказівку на біологічну ознаку (за наявності), яка лежить в основі номінації об’єкта та лексико-семантичну класифікацію ентононіма. Важливо, що в латиномовній ентомологічній номенклатурі переважає використання апелятивної лексики (74,1%), яка відображає соматичні (16,1%) та хроматичні особливості біологічних об’єктів (28,2%). Однак помітну кількість серед ентононімів становить також відонім-на лексика (23,6%), зокрема відміфонімічна (9,7%). Як свідчить проведений лінгвістичний аналіз, більшість назв є інформативними, характеристичними (82,6%), що об’єктивує їх поділ за денотатом на *соматичні* (45,6% – відображають будову (16,6%) та забарвлення (29,0%)), *екотичні* (26,0%, пов’язані з позначенням об’єкта і способу живлення (трофічні – 7,0%), біотопом (топічні – 3,9%), особливостями поведінки (етонімічні – 7,0%), географічним поширенням (8,1%). Релятивні номени (6,7%) вказують на міжтаксономічну спорідненість. До нехарактеристичних належать здебільшого відміфонімічні (8,1%) та відантропонімічні (6,9%) лексичні одиниці [3, с. 164]. Наприклад, 1. *Anthocharis* Boisduval, Rambur, Dumeril & Graslın, [1833] – зоряниця, красоцвіт. – від грец. ἄνθος εὖς τό “квітка” та χάρις ἡ “краса”. Зовнішність метелика – яскрава [15, с. 58]. *н.х., за заб. (ас.)*. **“чарівна квітка”* або *“красоцвіт”*.

2. *Apatura iris* (Linnaeus, 1758) – мінливець великий, Ірис. – від грец. ἶρις, ἶριδος ἡ “райдуга”. Забарвлення крил метеликів під різним кутом зору міняє колір, переливається [15]. *н.х., за заб. (ас.)*.

3. *Coenonympha hero* (Linnaeus, 1761) – прочанок Геро. – п.сл.в. – грец. ἦρῶ ἡ “Геро”, жриця Афродіти в Сесті, кохана Леандра. Міфологічний зв’язок Геро і Леандра в ентомологічній номенклатурі використано для підкреслення спорідненості цього біологічного виду з *Coenonympha leander*. *н. хех., м.*

4. *Pseudophilotes vicrama schiffermuelleri* Hemming, 1929. – від власного імені німецького ентомолога *Schiffermüller*. *н. хех., он. (почесна)*.

Наголосимо, усі проаналізовані латиномовні номени комах розподілені за позначувальним (сигніфікатом) і позначуваним (денотатом), відтак, кожна лексична одиниця відноситься до певної лексико-семантичної групи, на що у пропонованому словнику вказує відповідне уніфіковане скорочення. Наприклад, *н.х., ек., нов. (п.л.)* – назва характеристична, яка відображає екологічні особливості об’єктів, поведінку, зокрема період льоту комах; *т.-п. н.* – таксономічно-похідна назва; *н.х., за заб. (ас.)* – назва характеристична, яка асоціативно, метафорично відображає специфіку забарвлення конкретної групи об’єктів, *н.х., за буд. (несп.)*. – лексична одиниця, що відображає неспецифічні особливості будови об’єктів, *н. хех., он. (почесна)* – назва нехарактеристична, індиферентна, відонім-на (утворена від власної назви), дана на честь певної особи, переважно дослідника означеної галузі зоології тощо.

У кінці словникової статті пропонується **авторський переклад назви* (у випадку відсутності словникового відповідника). Наприклад:

1. *Aphaniptera* Jordan, 1948 – блохи. – від грец.: ἀφανής 2 “невидимий”, “непомітний” і πτερὸν τό “крило”. Крила відсутні [22, с. 7-14]. *н.х., за буд. “безкрилі”, “непомітнокрилі”*.

2. *Haemodipsus ventricosus* Denny, 1842 – гемодипс череватий. – від лат. *venter, tris* m “живіт”, “черевце” та формантів *-icus* (належності) та *-osus* (повноти ознаки) [10, с. 230, 231]. Черевце в комах – широке [20, с. 81, 82]. *н.х., за буд. (несп.)*. “*череватий*”, “*черевний*”.

Зважаючи на вище представлений огляд принципів укладання ентомологічного словника-довідника, зауважимо, що праця дозволяє продемонструвати семантично безвідносні, неточні, метафоричні, транслітеровані, віддалені лексичні одиниці [3, с. 153-160] латинсько-українські відповідники назв комах – одну з найбільш актуальних проблем у сучасному українському термінотворенні. Слід зазначити про те, що сучасна розбудова української терміносистеми ґрунтується на необхідності «врахування етимології іншомовних слів» [7]. Дотримання такого принципу дозволить уникнути терміноелементів, які утворені через посередництво так званих «третіх мов», зокрема російської. Відновлення вихідної форми слова уможливить збереження семантичного ряду одно- чи багатокореневих терміноелементів. А це, у свою чергу, дозволить уникнути етимологічної паронімії та не допустити спотворення греко-латинських коренів шляхом їхнього перелицювання на відповідний лад із сучасних мов [8].

Укладений словник-довідник можна використовувати водночас як тлумачний та перекладний, зокрема в біології. Також лексикографічна праця є цікавим дидактичним матеріалом для філологів. Аналіз наукових джерел, що використовувалися при укладанні праці, дозволяє сформулювати перспективу майбутніх досліджень. Так, особливо актуальним є укладання сучасного латинсько-українського та українсько-латинського тлумачного словника-довідника назв тварин, який ґрунтуватиметься на принципово нових засадах, відповідно до вимог і потреб часу.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Биологический энциклопедический словарь / под гл. ред. М.С. Гилярова. – М.: Сов. энцикл., 1986. – 832 с.
- [2] Бошко Г.В. Фауна України. Т. 13. Вип. 4. Гедзі. Diptera, Tabanidae. – К.: Наук. думка, 1973. – 208 с.
- [3] Воскобойник-Шпынта Г.М. Латинськомовна ентомологічна номенклатура: структурно-семантичний аспект: монографія. – К.: Видавець Карпенко В.М., 2013. – 193 с.
- [4] Гордієнко Н. Українська тлумачна лексикографія: сучасний стан і перспективи розвитку / URL: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1452
- [5] Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. изд.4-е, испр. – М.: Русский язык, 2002. – 846 с.
- [6] Древнегреческо-русский словарь: [в 2 т.] / сост. Дворецкий И.Х. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – 1905 с.
- [7] Д'яков А.С., Кияк Т.Р. Роль етимології при прямому запозиченні нових термінів та терміноелементів // Проблеми зіставної семантики. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Київ, 1995. – С. 100-101.
- [8] Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З. Б. Основи терміноутворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти. – К.: Вид. дім «KM Academia», 2000. – 218 с. / URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=21972
- [9] Этимологический словарь латинских названий лекарственных растений / сост. Минц И.П.; под ред. проф. А.Ф. Гомерман. – Л.: [Б. и.], 1962. – 54 с.
- [10] Звонська Л.Л., Шовковий В.М. Латинська мова. – К.: Книга, 2003. – 528 с.
- [11] Зінченко О.П., Сухомлин К. Б. Українсько-російсько-латинський ентомологічний словник. Термінологія та номенклатура: у 2 т. – Луцьк: Вежа (Волин. ун-т), 2002. – Т. 2. Номенклатура. – 428 с.
- [12] Ключко З.Ф. Совки України. – К.: Вид-во Раєвського, 2006. – 248 с.
- [13] Ключко З.Ф. Фауна України. Т. 16. Совки квадрифіноїдного комплексу. Вип. 6. Ніктеоліни, вусатки, стрічкарки, отреїни, евелііни, металовидки, яспідііни. – К.: Наук. думка, 1978. – 415 с.
- [14] Маркевич О.П., Татарко К.І. Російсько-українсько-латинський зоологічний словник: Термінологія і номенклатура. – К.: Наук. думка, 1983. – 411 с.
- [15] Некрутенко Ю., Чиколовець В. Денні метелики України. – К.: Вид-во Раєвського, 2005. – 232 с.
- [16] Олсуфьев Н.Г. Слепни (Tabanidae). Фауна СССР. Насекомые. Двукрылые. – М.; Л., 1937. – Т. VII. – Вып. 2. – 434 с.
- [17] Осичнюк Г.З. Фауна України. Т. 12. Бджолині. Вип. 4. Бджоли-колетиди. – К.: Наук. думка, 1970. – 159 с.
- [18] Осичнюк Г.З. Фауна України. Т. 12. Бджолині. Вип. 5. Бджоли-андреніди. – К.: Наук. думка, 1977. – 328 с.
- [19] Пятиязычный словарь названий животных (насекомые) / под ред. Б.Р. Стригановой. – М.: Руссо, 2000. – 548 с.
- [20] Сергієчко Г.Д. Фауна України. Т. 22. Вип. 3. Воші. – К.: Наук. думка, 1974. – 110 с.
- [21] Словарь-справочник энтомолога / С.П. Белошапкин и др. – М.: Нива России, 1992. – 336 с.
- [22] Юркіна В.І. Фауна України. Т. 14. Вип. 4. Блохи. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 152 с.
- [23] Linneus, C. Systema naturae. Regnum animale. – London, 1956. – 824 p.

REFERENCED

- [1] Biological encyclopedic dictionary / under sec. ed. M.S. Nylyarova. – Moscow: Sov. encycl., 1986. – 832 p.
- [2] Bosko, G.V. Ukraine Fauna. 13. Vol. 4. Horsefly. Diptera, Tabanidae. – K.: Scientific opinion, 1973. - 208 p.
- [3] Voskobojnyk-Shpynta, G.M. Latin entomological nomenclature, structural and semantic aspect: monograph. – K: Publisher Karpenko V.M., 2013. - 193 p.
- [4] Gordienko, N. Ukrainian intelligible lexicography: current state and prospects of development [Electronic resource]. – Access mode: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1452
- [5] Dvoretzkyj, I.H. Latin-russian dictionary. – Yzd.4 th, Corr. – Moscow: Russian language, 2002. – 846 p.
- [6] Ancient Greek-English dictionary: [2 vols.] / Comp. Dvoretzkyj I.H. – Moscow: Gos. foreign Publishing. and nat. dictionaries, 1958. – 1905 p.
- [7] Dyakov, A.S., Kyyak, T.R. The role of etymology in direct borrowing new terms and terminoelements // Problems comparable semantics. Materials of the All-Ukrainian scientific conference. – Kyiv, 1995. – P. 100-101.
- [8] Dyakov, A.S., Kyyak, T.R., Kudelko, Z.B. Fundamentals of term-formation: socio-linguistic and semantic aspects. – K., ed. House «KM Academia», 2000. – 218 p. / URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=21972
- [9] Etymological dictionary latin names of medical plants / comp. Mynts I. P.; under. ed. prof. A.F.Homerma. – L.: [B. i.], 1962. – 54 p.
- [10] Zvonska, L.L., Shovkovyj, V.M. Latin language. – K.: Book, 2003. – 528 p.
- [11] Zinchenko, O.P., Suhomlin, B.K. Ukrainian-Russian-Latin entomological dictionary. Terminology and nomenclature: in 2 vol. – Luck: Tower (Wolin. Univ), 2002. – Vol. 2. Nomenclature. – 428 p.
- [12] Klyuchko, Z.F. Noctuids of Ukraine. – K.: ed. Rajewski, 2006. – 248 p.
- [13] Klyuchko, Z.F. Fauna of Ukraine. Vol. 16. Sovky (Noctuids) kvadryfinoyidnoho complex. Is. 6. Nikteoliny, vusatky, strichkarky, otrejiny, evtelyiny, metalovydky, yaspidyiny. – K.: Scienc. opinion, 1978. – 415 p.
- [14] Markevych, O.P., Tatarka K.I. Russian-Ukrainian-Latin Zoological Dictionary: terminology and nomenclature. – K.: Scienc. opinion, 1983. – 411 p.
- [15] Nekrutenko, Yu., Chykolovets V. Butterflies of Ukraine. – K.: ed. Rajewski, 2005. – 232 p.
- [16] Olsufjev, N.G. Horseflies (Tabanidae). Fauna of the USSR. Insects. Diptera. – M.; L., 1937. – Vol. VII. – Is. 2 – 434 p.
- [17] Osychnyuk, G.Z. Fauna of Ukraine. Vol. 12. Bees. Is. 4. Bees-Colletidae. – K.: Scienc. opinion, 1970. – 159 p.
- [18] Osychnyuk, G.Z. Fauna of Ukraine. Vol. 12. Bees. Is. 5. Bees-Andrenidae. – K.: Scienc. opinion, 1977. – 328 p.
- [19] Quinquelingual Dictionary names of animals (insects) / under. ed. B.R. Striganova. – M. Rousseau, 2000. – 548 p.
- [20] Serhiyechko, G.D. Fauna of Ukraine. Vol. 22. Is. 3. Lice. – K.: Scienc. opinion, 1974. – 110 p.
- [21] Dictionary of entomologist / S.P. Beloshapkin etc. – Moscow: Russian Niva, 1992. – 336 p.
- [22] Yurkina, V.I. Fauna of Ukraine. Vol. 14. Is.4. Fleas. – K.: AS USSR, 1961. – 152 p.
- [23] Linneus, C. Systema naturae. Regnum animale. – London, 1956. – 824 p.

The Principles of compiling «Entomological Latin-Ukrainian reference guide»

G.M. Shpynta

Abstract. In the article the principles of compiling of first «Entomological Latin-Ukrainian reference guide» in the scientific Ukrainian space are determined and grounded. The author proposes and analyzes the structure of entries, which represents interpretation of insects' nomens.

Keywords: entomonym, Latin language, nomenclature, terminology, lexicography

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu